

**T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SOSYOLOJİ ANABİLİM DALI**

KAMU BÜROKRASİSİNDE YOLSUZLUĞUN YAPILAŞMASI

Doktora Tezi

Mahmut CENGİZ

Tez Danışmanı
Doç.Dr. NECMETTİN ÖZERKMEN

Ankara-2009

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SOSYOLOJİ ANABİLİM DALI

KAMU BÜROKRASİSİNDE YOLSUZLUĞUN YAPILAŞMASI

Doktora Tezi

Tez Danışmanı: DOÇ. DR. NECMETTİN ÖZERKMEN

Tez Jürisi Üyeleri

Adı ve Soyadı

İmzası

Prof.Dr. Aytül KASAPOĞLU

.....

Prof.Dr. Mehmet ECEVİT

.....

Doç.Dr. Necmettin ÖZERKMEN

.....

Doç.Dr. Nilay ÇABUK

.....

Yrd.Doç.Dr. Mustafa Kemal COŞKUN

.....

Tez Sınavı Tarihi: 22/05/2009

ÖNSÖZ

“Kamu Bürokrasisinde Yolsuzluğun Yapılaşması” başlıklı bu tez çalışması, imal edilmiş risklerden olan yolsuzluk suçlarının kamu bürokrasisinde yapılaşması sürecini analiz eden bir çalışmadır. Kamu bürokrasisinin alt alanlarından olan belediyelerde, yolsuzluğun yaygın bir türü olan rüşvet pratiğinin yapılaşmasının varlığı, yapılaşma sürecinde etkin olan faktörler ve yolsuzluğun önlenmesi için gerekli çözüm önerilerinin tartışıldığı bu çalışma, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Ana Bilim Dalı’na sunulmak üzere hazırlanmıştır.

Doktora süreci boyunca,

- Tezin hazırlanması ve tez çerçevesinde yapılan araştırmaların şekillendirilmesinde değerli katkıları bulunan ve Doktora eğitimine başladığım ilk günden itibaren sosyolojik alt yapının oluşması ve çağdaş bakışa sahip olunması konusunda her zaman içten desteğini ve emeklerini gördüğüm **Prof. Dr. Aytül Kasapoğlu**’na,
- Tezin çerçevelenmesinde araştırmanın Belediyeler üzerinde yapılması ve yolsuzluğun küresel kapitalizm düzleminde ele alınması konularında yardımlarda bulunarak, teze gerek ulusal gerekse de global bakış sergilememde değerli katkıları bulunan **Prof. Dr. Mehmet Ecevit**’e,
- Tezdeki bölümlerin belirlenmesi ve şekillenmesinde emekleri ve katkıları bulunan değerli tez danışmanım **Doç. Dr. Necmettin Özerkmen**’e,

- Tezin eksiklerinin tamamlanması ve yeterli hale gelmesinde desteklerini gördüğüm değerli jüri üyeleri **Doç. Dr. Nilay Çabuk** ve **Yrd.Doç.Dr. Mustafa Kemal Coşkun** hocalarıma teşekkürlerimi sunuyorum.

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	III
İÇİNDEKİLER.....	V
KISALTMALAR	VII
TABLolar LİSTESİ.....	VIII
ŞEKİLLER VE GRAFİK	XI

BİRİNCİ BÖLÜM

GİRİŞ.....	1
1.1. PROBLEM.....	8
1.2. AMAÇLAR.....	14
1.3. ÖNEM VE SINIRLILIKLAR.....	15
1.4. TANIMLAR	17
1.5. SOSYOLOJİK YAKLAŞIM VE SAYILTIAR	18
1.5.1. Kamu Bürokrasisinde Yolsuzluk İle İlgili Genel Literatür	19
1.5.1.1. Kamu Bürokrasisi	19
1.5.1.2. Yolsuzluk İle İlgili Genel Çerçeve.....	37
1.5.2. Yapılaşma Teorisinin Temel Elementleri	54
1.5.3. Tezin Temel Sayıltıları	80
1.6. YÖNTEM.....	81
1.6.1. Araştırmanın Tipi ve Tekniği.....	82
1.6.2. Araştırmanın Evreni ve Örneklemi	83
1.6.3. Veri Setinin Dizaynı (Tasarımlanması), Sınırlılıkları ve Karşılaşılan Sıkıntılar	88
1.6.3.1. Veri Setinin Tasarımlanması.....	88
1.6.3.2. Karşılaşılan Sıkıntılar / Problemler	91
1.6.3.3. İstatistiksel Prosedür	94

İ K İ N C İ B Ö L Ü M

BULGULAR VE TARTIŞMA	98
2.1. Ankete Katılanların Tanımlayıcı Özellikleri Ve Yolsuzlukla İlgili Genel Yaklaşımı	98
2.1.1. Katılımcıların Tanımlayıcı Özellikleri	98
2.1.2. Katılımcılara Göre Türkiye’de Yolsuzluğun Tehdit Derecesi	101
2.1.3. Katılımcıların Rüşvetin Tanımı İle İlgili Algısı	105
2.2. Yolsuzluğun Yapılaşmasının Analiz Edilmesi	115
2.2.1 Yolsuzluğun Yapılaşmasında Yapısal Önergelerin Rolü	115
2.2.2.Yolsuzluğun Yapılaşmasında Birey Temelli Önergelerin Rolü ...	146
2.2.3. Yapı ve Birey Temelli Önergelerin Bir Sonucu Olarak Yolsuzluğun Yapılaşmış Olma Durumu.....	167
2.2.4. Farklı Değişkenler (Bağımsız Değişkenler, Belediye Başkanlıkları) Açısından Yolsuzluğun Yapılaşmasının Değerlendirilmesi	200

Ü Ç Ü N C Ü B Ö L Ü M

SONUÇ VE ÖNERİLER	213
ÖZET	229
ABSTRACT.....	231
KAYNAKLAR.....	234
EKLER	253

Kısaltmalar

Akt.	Aktaran
Bknz.	Bakınız
B	Beta Katsayısı
Chi-Square (χ^2)	Ki - Kare
Correlation Coefficient	Korelasyon etkinliği
F	Varyans Analizi
Max	En büyük değer
Min	En küçük değer
Sd.	Standart sapma
Sig.	İstatistiksel anlamlılık düzeyi
$\bar{X}$:	Ortalama (Mean)

Tablolar Listesi

Tablo 1: Örneklem Tablosu	85
Tablo 2: Nitel Görüşme Yapılan Katılımcıların Dağılımı	87
Tablo 3: Örneklemenin Bulundukları Belediye Alanına Göre Dağılımı.....	99
Tablo 4 : Örneklemenin Yaş Grubuna Göre Dağılımı.....	99
Tablo 5: Örneklemenin Medeni Duruma Göre Dağılımı	99
Tablo 6: Örneklemenin Meslek Grubuna Göre Dağılımı	100
Tablo 7: Örneklemenin Ekonomik Gelir Grubuna Göre Dağılımı.....	100
Tablo 8: Örneklemenin Eğitim Durumuna Göre Dağılımı.....	100
Tablo 9: Yolsuzluğun Türkiye’de Sorun Derecesi	103
Tablo 10: Yolsuzluğun Belediyelerde Sorun Derecesi.....	104
Tablo 11: Belediyelerde Yolsuzluğun Öğrenilmesine İlişkin Durum	104
Tablo 12: Yolsuzluk Suçunun İçerdiği Anlamlar	105
Tablo 13: Belediye Çalışanınca Para İstenmesinin Rüşvet Olmasına İlişkin Durum	106
Tablo 14: Belediye Çalışanı İstemese de Vatandaşın Teklif Ettiğini Almasının Rüşvet Olmasına İlişkin Durum.....	107
Tablo 15: Vatandaşın Belediye Çalışanı İçin Getirdiği Küçük Hediye Rüşvet Olmasına İlişkin Durum.....	108
Tablo 16: İyi Niyetli Getirilen Hediye Rüşvet Olmasına İlişkin Durum.....	108
Tablo 17: Vatandaşın Gönülünden Koparak Verdiği Bahşışın Rüşvet Olmasına İlişkin Durum	109
Tablo 18: Belediye Bürokratlarına Göre Rüşvetin Tanımı (nitel görüşme)	110
Tablo 19: Meslek Gruplarına Göre Rüşvetin Tanımı (nitel görüşme).....	113
Tablo 20: Ödenmesi Gereken Kanuni Bir Sorumluluğun Ödenmemesi İçin Kılıf Uydurulabilmesine İlişkin Durum	120
Tablo 21: Belediyedeki İşlerde Küçük Hediye Verilmesine İlişkin Durum.....	120
Tablo 22: Belediyedeki İşlerde Tanıdık Birilerinin Kullanılmasına İlişkin Durum ..	121
Tablo 23: Belediyedeki Mevzuatın Anlaşılır Olmasına İlişkin Durum	121
Tablo 24: Belediyedeki İşlerde Bir Standardın Olmamasına İlişkin Durum	122
Tablo 25: Belediye Bürokratlarına Göre Yazılı Kuralların Rüşvete Zemin Hazırlamasına İlişkin Durum (nitel görüşme)	123
Tablo 26: Meslek Gruplarına Göre Yazılı Kuralların Rüşvete Zemin Hazırlamasına İlişkin Durum (nitel görüşme)	127
Tablo 27: Paraya Düşkünlüğün Rüşvete Zemin Hazırlamasına İlişkin Durum.....	131
Tablo 28: Memur İmajının Rüşvete Zemin Hazırlamasına İlişkin Durum.....	132
Tablo 29: Bireyci Yaklaşımın Rüşvete Zemin Hazırlamasına İlişkin Durum	132
Tablo 30: Belediye Bürokratlarına Göre Yazılı Olmayan Kuralların Rüşvete Zemin Hazırlamasına İlişkin Durum (nitel görüşme)	133
Tablo 31: Rüşvet Eyleminin Gizli Kalmasına İlişkin Durum.....	135
Tablo 32: Rüşvet Eyleminde Bulunanların Yakalanmayacağı Hissini Taşımalarına İlişkin Durum	135
Tablo 33: Rüşvet Eylemine Gerekçe Oluşturulmasına İlişkin Durum	136
Tablo 34: Belediye Bürokratlarına Göre Normatif Kuralların Rüşvete Zemin Hazırlamasına İlişkin Durum	136
Tablo 35: Rüşvet Eyleminin Yapılmasında Etkili Olan Faktörler	139
Tablo 36: Belediye Bürokratlarına Göre Dağıtımsal Kaynakların Rüşvete Zemin Hazırlamasına İlişkin Durum (nitel görüşme)	140
Tablo 37: Yaygın Olan Söylemlerin Rüşvet Eylemine Etkisine İlişkin Durum	142

Tablo 38: Kurallara Uymayan İşyerlerinin İstenmesi Halinde Kapatılabilmesine İlişkin Durum	142
Tablo 39: Belediyede Rüşvete Elverişli Ortamın Olmasına İlişkin Durum	143
Tablo 40: Belediyede Bürokratlarına Göre Yetkesel Kaynakların Rüşvete Zemin Oluşturmasına İlişkin Durum (nitel görüşme)	143
Tablo 41: Belediyeler İle İlgili İmajın Değişmesine İlişkin Durum	147
Tablo 42: Belediye Kurumunun Çağrıştırdığı Anlamlara İlişkin Durum	148
Tablo 43: Ruhsatsız İşyeri Çalıştırabilmenin Mümkün Olmasına İlişkin Durum	148
Tablo 44: Belediyedeki İşlerin Durumsal Olarak Halledilebileceğine İlişkin Durum	149
Tablo 45: Belediye Bürokratlarına Göre Rüşvete Dair Bilgililiğin Rüşvete Zemin Hazırlamasına İlişkin Durum (nitel görüşme)	149
Tablo 46: Meslek Gruplarına Göre Rüşvete Dair Bilgililiğin Rüşvete Zemin Hazırlamasına İlişkin Durum (nitel görüşme)	150
Tablo 47: Belediyelerde Küçük Hediye Karşılığında İş Yaptırılabilceği Duyumuna İlişkin Durum	152
Tablo 48: Belediye Görevlilerine Rüşvet Verildiği Duyumuna İlişkin Durum.....	152
Tablo 49: Rüşvet İstenmesi Halinde Şikayetin Edilip Edilmediğine İlişkin Durum	152
Tablo 50: Rüşvet İsteyen Belediye Görevlileriyle İrtibatın Kesilmesine İlişkin Durum	153
Tablo 51: Rüşvet İsteyen Belediye Görevlileriyle İrtibatın Kesilmesine İlişkin Durum	153
Tablo 52: Belediye Bürokratlarına Göre Gündelik Pratik Olarak Rüşvetin Varlığına İlişkin Durum (nitel görüşme)	154
Tablo 53: Meslek Gruplarına Göre Gündelik Pratik Olarak Rüşvetin Varlığına İlişkin Durum (nitel görüşme).....	155
Tablo 54: Teklif Edilenin Rüşvet Olduğuna Dair Farkındalığa İlişkin Durum	156
Tablo 55: Belediyede İş Ortamının Kısa Surede Öğrenilir Olmasına İlişkin Durum	157
Tablo 56: Rüşvetin Akılsallaştırılmasına İlişkin Durum	157
Tablo 57: Rüşvete Güdülenilmesine İlişkin Durum	158
Tablo 58: Teklif Edenin Rüşvet Olduğuna Dair Farkındalığına İlişkin Durum	158
Tablo 59: Rüşvet Verilmeden İş Halledilemeyeceğine İlişkin Durum	159
Tablo 60: Rüşvet Eyleminde Bulunanların Yaptıklarının Farkında Olmalarına İlişkin Durum	159
Tablo 61: Belediye Bürokratlarına Göre Pratik Bilinç ve Rüşvet İlişkisi (nitel görüşme)	160
Tablo 62: Rüşvet Eyleminin Rutinleştirilmesine İlişkin Durum	162
Tablo 63: Rüşvet Eylemi İle Çerçevelemenin Oluşmasına İlişkin Durum.....	162
Tablo 64: Rüşvet Eylemi ve Konumlanma Arasındaki İlişki	163
Tablo 65: Paraya Olan Düşkünlüğün Artmasına Yönelik Zamansal Konumlanmaya İlişkin Durum	163
Tablo 66: Yoksul ve Zengin Arasındaki Uçurum Her Geçen Gün Artmasına Yönelik Zamansal Konumlanmaya İlişkin Durum	164
Tablo 67: Her Geçen Gün Artan Yoksulluğun İnsanları Usulsüzlüklere Bulaştırmasına Yönelik Zamansal Konumlanmaya İlişkin Durum	165
Tablo 68: Rüşvet Eylemi ve Zaman Arasındaki İlişki.....	166
Tablo 69: Rüşvet Eylemi ve Mekan Arasındaki İlişki.....	166
Tablo 70: Rüşvet Eylemi ve Süreklilik Arasındaki İlişki	167
Tablo 71: Rüşvet Eylemi ve Bağlamsallık Arasındaki İlişki.....	167
Tablo 72: Rüşvet Verilmesine İlişkin Durum.....	168

Tablo 73: İşlem Yaparken Gereken Miktardan Daha Fazlasının Ödenmesine İlişkin Durum	169
Tablo 74: Son Bir Yıl İçerisinde Rüşvet Eyleminin Tarafı Olunmasına İlişkin Durum	169
Tablo 75: Belediye Bürokratlarına Göre Rüşvetin Yapılaşmasına İlişkin Durum (nitel görüşme)	170
Tablo 76: Meslek Gruplarına Göre Rüşvetin Yapılaşmasına İlişkin Durum (nitel görüşme)	177
Tablo 77: Belediyede Yolsuzluğu Etkileyen Faktörlere İlişkin Durum	186
Tablo 78: Belediyede Yolsuzluğun Yerleşik Hale Gelmesini Etkileyen Faktörlere İlişkin Durum	187
Tablo 79: Belediye Bürokratlarına Göre Rüşvet Eyleminde Etkin Olan Faktörler (nitel görüşme)	188
Tablo 80: Meslek Gruplarına Göre Rüşvet Eyleminde Etkin Olan Faktörler (nitel görüşme)	190
Tablo 81: ‘Yapı’ ve ‘Birey’ Temelli Değişkenler Arasındaki Korelasyon Analizi...	192
Tablo 82: ‘Yapılaşma’ ve ‘Yapı’ Temelli Değişkenler Arasındaki Korelasyon Analizi.....	193
Tablo 83: ‘Yapılaşma’ ve ‘Birey’ Temelli Değişkenler Arasındaki Korelasyon Analizi.....	194
Tablo 84: ‘Yapılaşma’ ve Diğer Değişkenler Arasındaki Korelasyon Analizi	194
Tablo 85: ‘Yapılaşma’ İle ‘Yapı’ ve ‘Birey’ Temelli Değişkenler Arasındaki Regresyon Analizi.....	196
Tablo 86: Gelir Durumu’ Değişkeninin Eklenmesi Durumunda ‘Yapılaşma’ İle ‘Yapı’ ve ‘Birey’ Temelli Değişkenler Arasındaki Regresyon Analizi	196
Tablo 87: ‘Yaş’ ve ‘Rüşvet Verilmesi’ Arasındaki Ki-Kare İlişki Düzeyi	201
Tablo 88: ‘Medeni Durum’ ve ‘Rüşvet Verilmesi’ Arasındaki Ki-Kare İlişki Düzeyi	201
Tablo 89: ‘Eğitim Durumu’ ve ‘Rüşvet Verilmesi’ Arasındaki Ki-Kare İlişki Düzeyi	202
Tablo 90: ‘Ekonomik Gelir Grubu’ ve ‘Rüşvet Verilmesi’ Arasındaki Ki-Kare İlişki Düzeyi	203
Tablo 91: ‘Meslek Grubu’ ve ‘Rüşvet Verilmesi’ Arasındaki Ki-Kare İlişki Düzeyi	203
Tablo 92: ‘Yazılı Kural’ ve ‘Belediye Başkanlıkları’ Arasındaki Ki-Kare İlişki Düzeyi	204
Tablo 93: ‘Yolsuzluk Normu’ ve ‘Belediye Başkanlıkları’ Arasındaki Ki-Kare İlişki Düzeyi	205
Tablo 94: ‘Bürokratin Bilgililiği’ ve ‘Belediye Başkanlıkları’ Arasındaki Ki-Kare İlişki Düzeyi.....	206
Tablo 95: ‘Pratik Bilinç’ ve ‘Belediye Başkanlıkları’ Arasındaki Ki-Kare İlişki Düzeyi	206
Tablo 96: ‘Rüşvet Verme’ ve ‘Belediye Başkanlıkları’ Arasındaki Ki-Kare İlişki Düzeyi	207
Tablo 97: ‘Son Bir Yıl İçinde Rüşvet Verme’ ve ‘Belediye Başkanlıkları’ Arasındaki Ki-Kare İlişki Düzeyi.....	208
Tablo 98: ‘Belediye Çalışanının Para İstemesinin Rüşvet Olması’ ve ‘Belediye Başkanlıkları’ Arasındaki Ki-Kare İlişki Düzeyi	209
Tablo 99: ‘Belediye Çalışanının Vatandaşın Teklif Ettiğini Alması’ ve ‘Belediye Başkanlıkları’ Arasındaki Ki-Kare İlişki Düzeyi	210

Tablo 100: ‘Vatandaşın Getirdiği Küçük Hediye’nin Rüşvet Olması’ ve ‘Belediye Başkanlıkları’ Arasındaki Ki-Kare İlişki Düzeyi	211
Tablo 101: ‘İyi Niyetli Getirilen Hediye’nin Rüşvet Olması’ ve ‘Belediye Başkanlıkları’ Arasındaki Ki-Kare İlişki Düzeyi	212
Tablo 102: ‘Verilen Bahşışın Rüşvet Olması’ ve ‘Belediye Başkanlıkları’ Arasındaki Ki-Kare İlişki Düzeyi.....	212

Şekiller ve Grafik

Şekil 1: Türkiye’de Kamu Bürokrasisinde Yolsuzluk Sorunsalı	8
Şekil 2: Yapılaşma Kuramı	61
Şekil 3: Kamu Bürokrasisinde Yolsuzluğun Yapılaşması	77
Şekil 4: Rüşvetin Yapılaşması İle İlgili Path Analizi	198
Grafik 1: Türkiye’de Yolsuzluğun En Fazla Olduğu Kurumlar.....	32

Birinci Bölüm: GİRİŞ

Risklerin çoğalması, modernitenin yükselişine sıkı sıkıya bağlı gözükmeaktadır. Ulrich Beck (1992), temel boyutu içinde ele alınan modern toplumu, '**risk toplumu**' olarak adlandırır; "uygarlığın geleceğine hükmeden şey artık toplumsal ilerleme değil, genel güvensizlik ilkesidir". Castel (2004: 68)'e göre bu, güvensizliği, modern insanın durumunun aşılmaz ufku yapmaktadır. Dünya geniş bir riskler alanından başka bir şey değildir; "yeryüzü, fırlatılabilir koltuk olmuştur".

Yaşanılan dönem, geçmişe kıyasla daha tehlikeli değildir, ama **risk-tehlike dengesi** değişmiştir. Günümüzde dünyanın geleceğini tehdit eden birçok risk çeşidi kökeninde toplumsaldır. Toplumların sebep olduğu **imal edilmiş riskler**, kişinin müdahalesinin haricinde oluşan doğal risklerden daha fazla olur hale gelmeye başlamıştır. Küreselleşme sürecinin doğurduğu zararlı sonuçlar, bunlardan biridir (Giddens, 2000).

Küreselleşme, uzak yerleşimleri birbirlerine, yerel oluşumların millerce ötedeki olaylarla biçimlendirildiği ya da bunun tam tersinin söz konusu olduğu yollarla bağlayan dünya çapındaki toplumsal ilişkilerin yoğunlaşması olarak tanımlanabilir (Giddens, 1992:69).

Küreselleşme tek bir süreç değildir, karmaşık süreçlerin bir araya geldiği bir olgular kümesidir. Üstelik çelişkili ya da birbirine zıt etkenlerin devreye girdiği bir süreçtir. Çoğu insanın gözünde, küreselleşme basitçe gücün ya da etkinin yerel toplulukların 'elinden alınıp', küresel arenaya

aktarılmasından ibarettir. Uluslar eskiden sahip oldukları ekonomik gücün bir kısmını kaybetmeye başlamışlardır (Giddens, 2000: 25).

Son yıllarda küreselleşme ile birlikte ekonomi ve politikaların liberalleşmesi, dünya üzerinde bilgi, sermaye ve insanların artan bir şekilde hızlı yer değiştirmesi toplumları yeniden şekillendirmiştir. Olumlu etkileri görülen bu değişim ve gelişim, aynı zamanda yeni problemlerin ortaya çıkmasına da neden olmuştur. **Küresel kapitalizmin** yoğun etkisiyle, zengin olma insanların önüne ulaşılması gereken zorunlu bir hedef olarak konulmuştur. Kişisel çıkarın ön plana çıkarılmasının sonucu olarak yeni fırsatlar yakalanmaya çalışılırken, çoğu zaman çerçeve dışına çıkılmaktadır. Özellikle **finans suçları** ile ilgili artış göze çarpmaktadır (Johnston, 2006: 2).

Finans suçları arasında, imal edilmiş risklerden biri olarak görülen yolsuzluk suçları dünyada en çok işlenen suç türü haline gelmiştir. Gelişmiş veya gelişmekte olan ülkelerde, piyasa ekonomisini benimsemiş ya da benimsememiş durumdaki hükümetler, yolsuzlukla itham edildikleri için iktidardan düşmüşler, devlet başkanları ve başbakanlar dahil olmak üzere önemli siyasetçiler mevkilerini kaybetmişler ve hatta bazı durumlarda tüm siyasi tabakalar yer değiştirmiştir (Tanji, 1998).

Tüm dünya ülkelerinde artış trendine giren **yolsuzluk**, ülkelerin gelişmelerinde en büyük engellerden biri olarak kabul edilmektedir. Özellikle gelişmekte olan ülke kategorisindeki Afrika ve Latin Amerika ülkelerinde, zengin olma girişimi çoğu zaman yolsuzluğa bulaşarak yerine getirilmektedir. Bu ülkelerdeki devrik liderlerin sahip oldukları mal varlıkları dikkat çekecek düzeydedir. Örneğin 1997 yılında ölen devrik Kongo lideri Mobutu'nun mal

varlığı 13 milyon dolar iken, ülkedeki kişi başına düşen milli gelir 127 dolar ve 2006 yılında ölen devrik Şili lideri Pinochet'in mal varlığı 27 milyon dolar iken, ülkede kişi başına düşen milli gelir 1302 dolar civarındaydı (Garrard ve Newell, 2006: 178).

Dünyada kamu bürokrasisinde yolsuzluğun tanımı birçok şekilde yapılmakta, fakat her birisi belirli bir yönünü eksik bırakmaktadır. Tanımlardan biri ve en yaygın olanı yolsuzluğu, kamu bürokratlarının kendilerine kişisel çıkar sağlamak amacıyla, kamusal güçlerini kötüye kullanmaları olarak tanımlamaktadır (Bruce, 2001: 16). Buna göre, kamu bürokratları kamu tarafından kendilerine verilmiş varsayılan yetkilerini, kendi kişisel çıkarlarına hizmet etmek gayesiyle yasal yolların, tanımlanmış görev alanlarının dışına çıkarak kullandıklarında yolsuzluk suçu oluşmaktadır.

Türkiye de son yıllarda kamu bürokrasisinde yolsuzluğun artış gösterdiği ülkeler arasında ön plana çıkmaya başlamıştır. 2000'li yıllarda yolsuzlukla mücadele çalışmaları kapsamında yürütülen operasyonlarda, devletin sadece batık bankalardan 45 milyar dolar zarara uğratıldığı, bu paraların operasyon öncesi bankaların içi boşaltılarak birkaç kişinin cebine gittiği ortaya çıkarılmıştır.

Türkiye'de yaygın olarak başvuru olan **rüşvet ve yolsuzluk**; işlem maliyetlerini ve belirsizliği artırmakta, uzun dönemli yerli ve yabancı yatırımı caydırmakta, bölgesel ve kamusal öncelikleri ve teknoloji seçimini olumsuz etkilemekte, firmaları kayıt dışına veya yeraltına yöneltmekte, dürüst çalışan kişi ve firmalar için ilave vergi sonucunu doğurmakta, **devlete, yargıya,**

yasamaya ve yürütmeye olan güveni sarsmakta, topluma, kurumlara, kişilere ve ekonomiye zarar vermektedir (Yetim, 2000: 333).

2008 yılında “Uluslararası Şeffaflık Örgütü” tarafından yapılan en çok yolsuzluğun olduğu ülkeler sıralamasında, **Türkiye** 180 ülke arasında **58 nci sırada** yer almıştır; bu durum ülkede yolsuzluğun varlığının göstergesidir.¹

Ankara Ticaret Odası (2000) tarafından yapılan ‘Kaçak Türkiye’ adlı çalışma, yolsuzlukların varlığını teyit etmektedir. Çalışmaya göre;

- Türkiye’de her beş kişiden biri gecekonduda oturmaktadır. Diğer bir deyişle, gasp edilmiş devlet arazisi üzerine ikametini bina etmiştir.

- 150 bin aile kaçak elektrik kullanırken, Türkiye genelinde kaçak elektrik kullanım oranı %23,5’dir.

- Yatırıma ayrılan her üç liranın bir lirası rüşvet ve yolsuzluğa gitmektedir.

- Bu güne kadar yarım kalmış yatırımlara 130 milyar dolar para harcanmıştır. Bunların bitmesi için 335 milyar dolar gerekmektedir.

Türkiye’de yolsuzluk ile ilgili manzaranın kirli olmasında, kültürel, ekonomik ve politik faktörler önemli rol oynamaktadır. Geline nokta itibari ile yolsuzluğun Türkiye’de özellikle bazı kamu kurum ve kuruluşlarında **yerleşik hale geldiği** görülmektedir (Trott, 2005: 58). Bu süreçte yapılan çalışmalar daha çok yolsuzluk ile ilgili genel manzarayı ortaya koymaya yöneliktir. Türkiye’de yolsuzluğun oluşmasını besleyen dinamikler ile ilgili sınırlı düzeyde

¹ Corruption Perception Index. http://en.wikipedia.org/wiki/Corruption_Perceptions_Index

Çalışma yapılmaktadır; bu nedenle yolsuzluğun oluşum sürecini inceleyen ve buna göre politikalar sunan çalışmalar ihtiyaç haline gelmiştir.

Bu ihtiyaçtan hareketle, **“Kamu Bürokrasisinde Yolsuzluğun Yapılaşması”** konulu çalışmada, Türkiye’de yolsuzluğun yerleşik hale gelip gelmediği ve yerleşik hale gelmesi durumunda, zmnerileri olarak neler yapılması gerektiği ortaya konulmaya çalışılmıştır.

“Yapılaşma Kuramı”nınnermelerinin kullanıldığı çalışmada, yolsuzluğun oluşmasını besleyen dinamikler incelenmiştir. Kuram’a göre, sosyal pratiklerin yapılaşmasında ‘yapı’ ve ‘birey’ karşılıklı olarak etkin olup, sosyal pratikler ‘zaman’ ve ‘uzam’ın da etkisiyle sreklielik içerisinde yapıldığında yerleşiklik kazanmakta ve yapılaşmaktadır (Giddens, 1984). Diger bir deyişle, sarkacın topu **‘yapı’** ve **‘birey’** duvarlarına sürekli çarparak yapılaşmayı oluşturmaktadır (Giddens, 1995). Bu çerçevede çalışma, yolsuzluk pratiklerinin yerleşiklik kazanmasında ‘yapı’ ve ‘birey’ temelli faktörleri ayrı ayrı analiz etmiş ve **yapılaşmanın varlığını** aramıştır.

“Yapılaşma Kuramı”nda yer alan **‘yapısal faktörler’** ile ilgili; ‘yazılı kurallar’, ‘yazılı olmayan kurallar’, ‘normatif kurallar’, ‘dağıtımsal kaynaklar’ ve ‘yetkesel kaynaklar’ değişkenleri kullanılmıştır. Burada üzerinde durulan noktalar, Türkiye’de hantal hale geldiği ve bürokratik işlemleri yavaşlattığı değerlendirilen mevzuatın etkisinin olup olmadığı, “benim memurum işini bilir” şeklindeki inanışların rüşvete uygun ortam hazırlayıp hazırlamadığı, rüşvet pratiğinin yapılaşmasında yolsuzluk normlarının oluşup oluşmadığı, kapitalist anlayışın yaygınlık kazandığı bir sistemde paraya dşknliğn yapısal bir faktör olarak bireyi baskılayıp baskılamadığı, katı bürokratik sistemin

doğurduğu takdir yetkisi kullanımının rüşvete çanak tutup tutmadığı konularıdır.

‘Bireysel faktörler’ bölümünde; gündelik pratik olarak yolsuzluk eylemi ile ilgili ‘bilgililiğin’, ‘pratik bilincin’, ‘benliğin tabakalaşmasının’, ‘rutinleştirmenin’, ‘çerçevelemenin’ ve ‘konumlanma/zamansal konumlanma’nın oluşup oluşmadığı incelenmiştir. Burada ise, ‘birey’in rüşvet eyleminin yerleşik hale gelmesinde aktif rol alıp almadığı konusu irdelenmiştir. Özellikle, bireyin rüşvetin varlığı ile ilgili bilgililiğe sahip olup olmadığı, rüşvetin hangi durumlarda ve nasıl verildiği ile ilgili farkındalığın oluşup oluşmadığı, rüşvet eylemindeki aktifliği gösteren benlik tabakalaşması sürecinin yaşanıp yaşanmadığı, rüşveti yapılan bir işin parçası haline getiren rutinleştirmenin yaşanıp yaşanmadığı, rutinleştirilen rüşvet eylemi ile ilgili kuralların oluşturulup oluşturulmadığı ve bireyin rüşveti bir alışkanlık getiren ‘konumlanma’ içinde olup olmadığı konuları üzerinde durulmuştur.

Öte yandan, “Yapılaşma Kuramı”nın temel önermeleri arasında yer alan ‘zaman’, ‘uzam’ ve ‘süreklilik’ gibi dışsal değişkenlerin, rüşvet pratiğinin yapılaşması üzerindeki etkileri de odaklanılan diğer konulardır.

Türkiye’de yolsuzluğun yapılaşması incelenirken, çalışma alanı **‘kamu bürokrasisi’** ve yolsuzluk ise **‘rüşvet’** olarak sınırlandırılmıştır. Bir sonraki **sınırlandırma işleminde**, yolsuzluk araştırmalarında (TESEV, 2000) yolsuzluğun en fazla olduğu kurumlar arasında adı sıkça yer alan **belediyeler** üzerinde durulmuştur; çünkü belediyeler kadrosunda birçok kamu bürokrati barındırırken, rüşvet pratiğinin yerleşik hale gelmesinde ‘yapısal faktörlerin’ etkinliğinin hissedilmesi açısından uygun bir kurum olarak bilinmektedir.

Belediyelerde yolsuzluğun/rüşvet pratiğinin yapılaşmasının incelendiği araştırmada, yolsuzluğun yapılaşmasının belediye çalışanları üzerinden ölçülememesi üzerine, belediye ile rüşvete meyilli ilişki ortamı olduğu değerlendirilen meslek grupları üzerinde yoğunlaşmıştır. **Müteahhitler** ve **umuma açık işletme sahipleri** örneklem grubu olarak belirlenmiştir. Rüşvet pratiğinin yapılaşıp yapılaşmadığı, “Yapılaşma Kuramı”nın önermeleri kullanılarak ölçülmeye çalışılmıştır. Üç belediye örneklem olarak alınmıştır. Birbirleriyle kıyaslanabilir benzer özelliklerde üç belediyede yapılan araştırmanın sonuçları istatistiksel olarak analiz edilmiştir.

Çalışma **üç bölümden** oluşmaktadır: Birinci bölümde çalışmanın problemi tanımlanırken, çalışmada kullanılan teori ve metodoloji hakkında geniş bilgi verilmiştir. Kamu bürokrasisi ve yolsuzluk ile ilgili literatür bilgisine yer verilen bu bölümde, özellikle Türkiye’de kamu bürokrasisinin tanımı ve tarihsel gelişim süreci tartışılmıştır. Ayrıca kamu bürokrasisinin alt alanlarından olan belediyelerin ‘tanımı’, ‘kuruluşu’, sahip olduğu sorunlar arasında ‘yolsuzluğun yeri’ konuları anlatılmıştır. ‘Yolsuzluk’ ile ilgili kısımda ise, yolsuzluğun tanımı, kültürel değişkenlerle ilişkisi ve ülkelerin gelişmişliklerini olumlu yönde etkileyen **küresel sermaye/küresel kapitalizm** bağlamında **yolsuzluğun** edindiği yer konuları incelenmiştir.

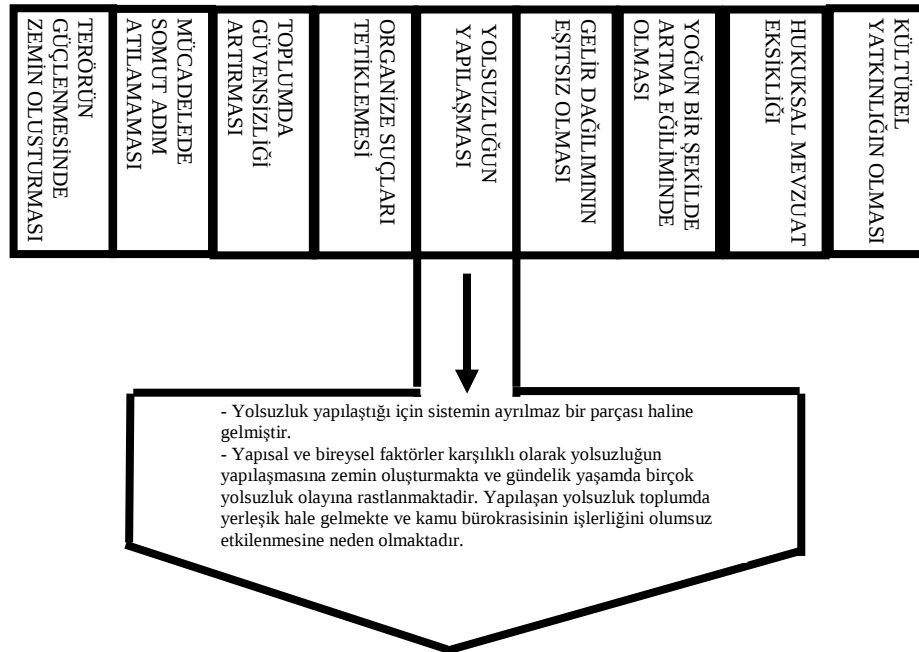
İkinci bölümde nicel ve nitel araştırma teknikleri kullanılarak yapılan araştırma analiz edilmiş olup, rüşvet pratiğinin yapılaşması dört başlık altında incelenmiştir: a) ‘yapı’ temelli değişkenlerin rolü, b) ‘birey’ temelli değişkenlerin rolü, c) ‘rüşvetin yapılaşıp yapılaşmadığı’nın ortaya konulması ve d) rüşvetin

yapılaşması halinde bunun farklı değişkenlerin varlığı durumunda değişim gösterip göstermediği.

Üçüncü ve son bölümde ise, çalışmadan elde edilen sonuçlar ve istatistiksel analizi yapılan 'rüşvet pratiğinin yapılaşması' ile ilgili çözüm önerileri üzerinde durulmuştur.

1.1. PROBLEM

Huntington (1968: 245)'a göre, her ne kadar yolsuzluk toplumdaki şiddet olgusuna göre tercih edilebilir kabul edilse de, neden olduğu sonuçların ağırlığı ölçüsünde üzerinde durulmayı gerektirir. Sadece rüşvet algısının ötesinde, **tarihsel**, **kültürel** ve **politik** boyutları da yolsuzluk probleminin önemli kısımlarını oluşturur. Türkiye'de kamu bürokrasisinde yolsuzluk sorunsalında birçok problemin varlığından söz edilebilir:

Şekil 1: Türkiye'de Kamu Bürokrasisinde Yolsuzluk Sorunsalı

Ülke gündeminde sık sık yer almasına ve birçok üst düzey kamu bürokrati hakkında yolsuzluk iddiaları bulunmasına karşın, mücadelede gerçekçi adımlar atılamadığı görülmektedir. Hakkında yolsuzluk suçundan işlem yapılan bürokrat sayısı, sınırlı düzeydedir. OECD (2005) raporuna göre, yolsuzluklarla mücadelede özel bir kanunun bulunmaması, gerektiği gibi mücadele edilemediğinin göstergesidir. Türkiye örneğinde bu duruma bakıldığında, nitelikli suçlarla mücadelede özel bir kanuna sahip olmanın etkili sonuçlar doğurduğu görülmektedir; çünkü 1990'lı yılların sonunda çıkarılan “Çıkar Amaçlı Suç Örgütleriyle Mücadele Kanunu” ile birlikte yoğun bir mücadele süreci başlatılmış ve birçok mafya tipi suç örgütü etkisiz hale getirilmiştir. Özel bir kanuna sahip olma, mücadelede önemli bir kırılma noktası (breakdown point) oluşturmuştur.

Yolsuzlukların arttığı ülkelerde, toplumun birbirine karşı olan güveninde de (social trust) olumsuz etkiler olmaktadır (Fukuyama, 1995). Genellikle kişisel çıkarın ön plana çıkarıldığı durumlarda, toplumsal değerler hiçe sayılmaktadır. Kişilerdeki sorumluluk bilinci eksikliği, suç ve suçluluk için uygun zemin hazırlamakta ve örneğin tanıklık mekanizması çalıştırılmamaktadır (Uslaner, 2005). Türkiye'de kaçakçılık ve organize suçlar alanında, tanık yardımıyla aydınlatılan olay sayısı sınırlı düzeydedir (KOM Report, 2007).

Özellikle kamu bürokrasisindekilerle yakın ilişki kurarak faaliyetleri için uygun zemin hazırlamaya çalışan organize suç örgütleri, rüşvet yoluyla bunu gerçekleştirmektedir. Örneğin son yıllarda ülkenin yönetim şeklinin ‘mafyokrazi’ olarak tanımlandığı Rusya’da, organize suç örgütlerinin tüm

dünya ülkeleri için korkulu rüya haline gelmesi sürecinde, ülkede yerleşik hale gelen yolsuzluğun önemli etkisinin olduğu vurgulanmaktadır (Godson, 2003: 129). Türkiye için de benzer bir durumun olduğu görülmektedir. Yapılan araştırmalarda, yolsuzluğun artması ile birlikte mafya tipi yapılanmanın da arttığı ortaya konulmaktadır. KOM (2007) raporuna göre, son beş yıl içerisinde organize suç örgütleri ile bağlantıları nedeniyle haklarında işlem yapılan kamu bürokrati sayısı 624'tür.

Yolsuzluk, kişi başına düşen milli gelir bakımından da gruplar arasında uçurumun oluşmasına neden olmaktadır. Örneğin Nijerya'da milli gelirin %78'i %12'lik bir kesim tarafından kullanılırken, geriye kalan %22'lik kısmı nüfusun %88'i tarafından kullanılmaktadır. Aradaki uçurumun bu denli açılmasında yaygın olan rüşvet önemli bir faktördür. Yine Nijerya ile ilgili yapılan bir değerlendirmeye göre, 1964 yılından itibaren ülke petrolünden 400 milyar doların üzerinde gelir, rüşvet yoluyla özel çıkar gruplarının cebine gitmiştir (Olaleye ve Oruene, 1996: 235). Türkiye'de de toplum katmanları arasındaki uçurumun artmasında yolsuzluk önemli etkenlerden biridir. Örneğin batık bir bankanın hortumlanmasında, yapılan yolsuzluğun değeri 30 milyar dolar civarındadır. Kanunlar çerçevesinde TMSF aracılığıyla bunun sadece üçte biri temin edilebilmiştir. Bu durum yolsuzluğun, maddi zenginleşmede ne kadar etkin bir araç olduğu konusunda önemli bir göstergedir.

Türkiye'de yolsuzluk ile ilgili sorunlardan biri, terörün gelişimi ile yolsuzluk arasında bir korelasyonun olup olmadığı yönündedir (Kramer, 2000). Cox (2008)'a göre, terör örgütleri son yıllarda örgütsel faaliyetlerinin finansmanı için uyuşturucu ve insan kaçakçılığı olaylarına karışmaktadır.

Devlet işlerinde yerleşik hale gelmiş olan yolsuzluk, terör örgütlerinin bu faaliyetleri için uygun zemin hazırlamaktadır. Kramer (2000)'e göre, PKK terör örgütünün 1990'lı yıllardan itibaren uyuşturucu ve insan kaçakçılığı faaliyetlerindeki artışın temel nedenlerinden birisi, Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgesindeki kamu bürokratlarının bir bedel karşılığı örgütün kaçakçılık faaliyetlerine gözyummasına ilişkin duyumlardır.

Türkiye'deki kültürel yatkinlık ile yolsuzluk arasındaki ilişki de üzerinde durulması gereken problemlerden biridir. Nye (1967), yolsuzluk gelişiminin açıklanmasında, tarihsel materyalizmden daha çok kültürel determinizmin kullanılması gerektiğini söylemektedir. Kasapoğlu ve Ecevit (2004)'e göre, kültür ve toplum karşılıklı ilişki ve etkileşim sürecindedir. Battal Gazi örneklemede, halk tarafından Battal Gazi'nin 'kahraman' ve 'kurnaz' olarak bilinmesi sürecinde kültürel değerler önemli rol oynamıştır.

Türkiye'de gündelik yaşamın ayrılmaz bir parçası haline gelen, sosyal yaşamı olumsuz yönde etkileyen ve gün geçtikçe artma ve yayılma özelliği gösteren kamu bürokrasisindeki yolsuzluk riskinin toplum tarafından rutin bir eylem olarak kabul edilmesi ve gündelik pratiklerde kendine yer bulması **yapılaştığını** göstermektedir. Yolsuzluğun yapılaşması sorunsalında, yapılaşmaya bağlı olarak yolsuzluğun **bir hak olarak görülmesi**, rüşvet almanın **meşrulaştırılması** ve **normalizasyona** uğratılması süreçlerinin yaşandığı görülmektedir. Uslaner (2005)'e göre, yolsuzluğa bulaşan suçluların, *suçlarını itiraf ederek durumu kabullendikleri* ender görülen durumlardandır. Dünyada birçok liderin, yolsuzluklara bulaştıkları bilinmesine

ve hatta ispatlanmasına karşın, bu durum kendilerince bir suç olarak görülmemekte, aksine bir hakkın temini olarak algılanmaktadır.

Yolsuzluğun gelişmesi, bir dizi davranışsal normları meşrulaştıran yönetsel bir sınıfın ortaya çıkması sonucunu doğurur. Oluşturulan **özel alt kültür**, yönetsel yolsuzluğa bulaşma konusunda bir bedel ödemeyi gerektiren ahlaki değerlerin değişmesine ve zamanla yolsuzluğa bulaşmayı olağan kabul eden bir hale bürünmesine neden olmaktadır. Yönetsel yozlaşmadaki **sosyalizasyon**, yolsuzluğun yapılması sürecindeki tüm bozulmuş değerlerin **içselleştirilmesine** sebebiyet verir. Örneğin işadamları sürekli olarak kamu bürokratları ile olan dostluklarından bahsederken, gerçekte iki taraf arasında yolsuzluğa göz yuman bir anlayışın oluşmasını kast ederler (La Porta, 1997: 90).

Yapılaşma eyleminde birçok etken ön plana çıkmaktadır. Kamu bürokrasisinin **disfonksiyonel olması** veya **latent işlev** üstlenmesi (Merton, 1968), modernite dönemiyle birlikte **gelenekselliğin yitirilmesi** ve toplumda değer karmaşası yaşanması (Giddens, 1991), 'kişisel çıkar' dayalı bireysel tercihlerin kapitalist sisteme göre şekillenen yaşam dünyasında **akılsallaştırılması** (Habermas, 1987), kişilerde davranış haline gelen yolsuzluk davranışının bilişsel çelişkilerden kurtulmak isteyen bireyce düşünce yapısında da yorum sürecinden geçirilerek **normalleştirilmesi** (Festinger, 1957), yolsuzluğun zaman ve uzam içerisinde **dönüşümsellik** göstererek tekraren yerine getirilmesi oranında var olarak yapılaşması (Giddens, 1984), nesnel şartlar altında oluşturulan yolsuzluğun, oluşum şartlarının değişmesinden sonra bile devam etme eğiliminde olan kazanılmış devamlı bir

algılama, düşünce ve eylem şemaları sistemi olan **habitus** oluşturmaları (Bourdieu, 1977) ve yolsuzluk eyleminde bulunacak kamu yöneticisinin bir hakkın uygulanmasından etkilenecek olan herkes kabul ettiği takdirde bir hareketi yapma veya yaptıрма **hakkına sahip olacağı** (Coleman, 1990) düşünüldüğünde, halkın yolsuzlukların oluşmasında aktif rol üstlenmesi gibi etkenler ön plana çıkmaktadır.

Kamu bürokrasisindeki **disfonksiyonelite** (Huntington, 1996), sosyal değişimlere kamu bürokrasisindeki gelişimin eşlik edemediği durumlarda ortaya çıkmaktadır. **Bürokratik çürüme** olarak adlandırılan bu ortamda, kamu bürokratları sistemin işlerliğini kaybetmesinden doğacak boşluğu kendi takdir yetkilerini kullanarak doldurmaktadırlar. **Takdir yetkisi** çoğu zaman, daha önceden belirlenen hukuksal çerçevede kullanılmaktadır (akt. Robert ve Hite, 2000:151). Türkiye’de son yıllarda hantal devlet bürokrasisi ve kamu bürokrasisinin dolaylı olarak kanunsuz uygulamalara uygun zemin hazırlayarak **latent işlev** üstlendiği en çok tartışılan konular arasındadır. Bu ortamda, kamu bürokratları zaman zaman kamu bürokrasi sisteminin işlerliğinin artırılması adına kendi takdir yetkilerini kullanmakta ve yaptıklarının karşılığını rüşvet yoluyla daha fazla gelire sahip olmada görmektedirler.

Bu tezin problemi; yolsuzluğu, *belediyeler örneğinde rüşvet alma/verme anlamında kavramsallaştırarak*, **kamu bürokrasisinde yolsuzluğun yapılması** olarak ifade edilebilir. Yolsuzluk suçunun yapılması süreci, yolsuzluk sorunsalında özellikle üzerinde durulması gereken konulardan biridir; çünkü bu süreçte **toplumsal imgelem** yeniden

şekillenmekte ve bir **sosyal gerçek** (Durkheim, 1964) haline gelen yolsuzluk, mevcut sistemin vazgeçilmez bir parçası haline gelmektedir.

1.2. AMAÇLAR

Araştırmanın genel amacı, kamu bürokrasisinde/belediyelerde yolsuzluğun/rüşvet pratiğinin yapılaşma varlığını ortaya koymaktır. Bu bağlamda temel olarak aşağıdaki sorulara yanıt aranmıştır:

a) Araştırmaya Katılanların Tanımlayıcı Özellikleri ve Yolsuzlukla İlgili Genel Yaklaşımı:

Katılımcıların tanımlayıcı özellikleri nelerdir? Katılımcılara göre Türkiye’de ve özelde belediye kurumunda yolsuzluğun tehdit derecesi ne düzeydedir? Katılımcıların rüşvetin tanımı ile ilgili algısı ne düzeydedir?

b) Yolsuzluğun/Rüşvet Pratiğinin Yapılaşmasının Analiz Edilmesi

Yolsuzluğun/rüşvet pratiğinin yapılaşmasında kurallar (yazılı kurallar, yazılı olmayan kurallar, normatif kurallar) ve kaynaklar (dağıtımsal kaynaklar-paraya düşkünlük, yetkesel kaynaklar-takdir yetkisi) rol oynamakta mıdır? ‘Birey’ temelli değişkenlerin (bilgililik, gündelik pratik, benliğin tabakalaşması, rutinleştirme, çerçeveleme, konumlanma, zamansal konumlanma) yolsuzluğun/rüşvet pratiğinin yapılaşması üzerindeki ilişkisi ne düzeydedir? Yapılaşma Kuramı’ndaki diğer değişkenlerin (zaman, uzam, süreklilik, bağlamsallık), yolsuzluğun/rüşvet pratiğinin yapılaşması üzerindeki etkisi ne düzeydedir? ‘Yapı’ ve ‘birey’ temelli önermelerin bir sonucu olarak yolsuzluk/rüşvet pratiği örneklem alınan Belediyelerde yapılaşmış mıdır?

Yolsuzluğun/rüşvet pratiğinin yapılaşmasında etkin olan unsurlar (yapısal ve/veya bireysel faktörler) hangisi/hangileridir? ‘Yapı’ ve ‘birey’ temelli değişkenler arasındaki korelasyon ilişkisi ne düzeydedir? ‘Yapı’ ve ‘birey’ temelli değişkenlerden hangisi/hangileri yolsuzluğun/rüşvet pratiğinin yapılaşmasını anlamlı olarak açıklayabilmektedir? Yolsuzluğun/rüşvet pratiğinin yapılaşmasını ‘yapısal eşitlik modeli’ (structural equation modelling) açıklayabilmekte midir? Diğer değişkenler, (bağımsız değişkenler -yaş, eğitim, meslek grubu ve ekonomik gelir- ile örneklem alınan belediye başkanlıkları) yolsuzluk/rüşvet pratiğinin yapılaşması üzerinde farklılık göstermekte midir?

1.3. ÖNEM VE SINIRLILIKLAR

Modern toplumlar artık risk toplumlarına dönüşmüştür. Özellikle imal edilmiş riskler, doğal risklerden daha tehlikeli olur hale gelmiştir (Giddens, 2000). Kamu bürokrasisi alanında bireyin kendisinin neden olduğu risklerden olan yolsuzluk, yerleşik hale gelerek daha da yaygınlaşmakta ve ülkelerin gelişiminde bertaraf edilmesi zor bir engele dönüşmektedir (Smith, 2007).

Bir sosyal gerçek, kendi başına bir varlığı olup bireylerin görüntülerinden bağımsız, belirli bir toplumun tümünde genel olandır (Durkheim, 1964). Türkiye’de yolsuzluk için de sosyal gerçeklik tanımlaması yapmak mümkündür.

Türkiye’de bürokrasi alanında en fazla dikkat çeken tehdit, kamu bürokrasisindeki yolsuzlukların yerleşik bir hal almasına paralel olarak, halkın bu suçun bir parçası haline gelmesi ve kamu bürokratlarınca suçun bir hak olarak görülmesine çanak tutmasıdır. Bu süreçte çok yönlü değişkenler rol

oyunmaktadır. Ancak çalışmada ele alınan kuramsal çerçeveye göre yolsuzluğu analiz eden ve sonrasında olabilecek çözüm önerileri üzerinde duran çalışmalar, Türkiye ve dünya literatüründe sınırlı düzeydedir; var olan çalışmalar genellikle hukuki ya da mevcut durumu ortaya koymaya yönelik tanımlama şeklindedir. Bu çalışma ile yolsuzluğun yapılaşma süreci, Belediyeler örnekleminde ortaya konulmaya çalışılmıştır. Öte yandan, çalışmada “Yapılaşma Kuramı” ile ortaya konulan yolsuzluğun/rüşvet pratiğinin yapılaşması sorunu ile ilgili çözüm önerileri geliştirilmiştir.

Yolsuzluk ile ilgili temel sorunlardan biri, tanım sorunsalında yaşanmaktadır. Duruma göre değer ve normların da etkin faktör olduğu yolsuzluk suçu, toplumdan topluma farklı şekilde algılanmaktadır. Bir toplumda her ne şekilde olursa olsun, kamu bürokratinin avantaj elde etmesi rüşvet olarak kabul edilirken, başka bir toplumda yapılan iş karşılığında kamu bürokratlarına hediye vermek rüşvet olarak görülmemektedir. Öte yandan, yolsuzluk suç işleme olarak geniş bir anlama sahip iken, halk nezdinde çoğunlukla rüşvet alma/verme yolsuzluk olarak kabul edilmekte ve bu da halkın yolsuzluk algısının sınırlı bir şekilde oluşmasına neden olmaktadır. Araştırma yapılacak çerçevenin önceden belirlenmediği durumlarda, sonuçların yanıltıcı çıkma olasılığı yüksektir. Çalışılacak alanın net çizgilerinin olmaması ve yanlış anlamalara meyilli olması temel sınırlılıklardandır.

Yapılaşan yolsuzluk, kişilerce -hüküm giyilse bile- bir suç olarak görülmemektedir. Bu da alan araştırmalarında yolsuzluk ile ilgili sorulabilecek soruların anlaşılmamasına, anlaşılsa bile **normal bir eylem** olarak kabul edildiğinden sağlıklı bilgi elde edilememesine neden olmaktadır.

Yolsuzluğa bulaşanların yaşadıkları tedirginlik, kendilerinde dışarıya karşı **kapalı bir refleks** geliştirmelerine neden olmakta ve yolsuzluk içerikli yapılan alan araştırmalarında bilgi vermemelerine neden olmaktadır. Yapılacak çalışmada, örneklem grubundaki olması muhtemel bu anlayış/yaklaşım diğer bir sınırlılık olmuştur.

1.4. TANIMLAR

Çalışmada kullanılan temel kavramlara ilişkin tanımlar aşağıda verimiştir:

Yolsuzluk: Yolsuzluk genellikle yozlaşma anlamında kullanılmaktadır. Literatürde kamusal alandaki bozulmayı ifade etmek üzere kullanılan yolsuzluk kavramı ile ilgili farklı tanımlar yer almaktadır. Tanımların merkezinde kamu bürokratları ve onların bozulmaya neden olan davranışları bulunmaktadır. Kamu görevlisinin maddesel ve maddesel olmayan çıkarlar için yetkisini yasal düzenlemelere aykırı bir biçimde kullanması şeklinde tanımlanmaktadır (Berkman, 1983: 16).

Rüşvet: Memurun görevini menfaat karşılığı satması veya bir kişinin devlet fonksiyonunu menfaat karşılığı satın almaya yönelik girişimde bulunmasıdır (Aktan, 1999: 38).

Bürokrasi: Bürokrasi, 'siyaset' gibi çok farklı anlamlarda kullanılan bir sözcüktür. Halk dilinde bürokrasinin anlamı konusunda belirli bir görüş birliğinden söz edildiği halde, bilim adamları arasında böyle bir görüş ortaklığı ya da anlam birliği bulunmamaktadır (Eryılmaz, 1997: 188). Literatürde farklı anlamlarda kullanılan bürokrasinin temelde üç anlamı bulunmaktadır: a)

Bürokrasi bürolar tarafından yönetimdir. Bu anlamda bürokrasi, hiyerarşik bir biçimde organize edilmiş ve atama yoluyla işbaşına gelen memurların oluşturduğu devlet daireleri tarafından yürütülen sevk ve idare faaliyetidir. b) Bürokrasi, kollektif faaliyetlerin düzenli hale getirilmesi ve organize edilmesi olgusudur. c) Son olarak bürokrasi, işlerin ağır yürümesi, monotonluk, işlemlerin karmaşıklığı ve ihtiyaçların yeterli ölçüde tatmin edilememesi anlamında kullanılmaktadır (Crozier, 1964: 3-4). Yapılan çalışmada daha çok bürokrasinin birinci ve üçüncü anlamları üzerinde durulmuştur.

Rüşvet pratiğinin yapılaşması: Yapılaşma Kuramı'nda belirtilen süreç dikkate alındığında, yapı ve birey temelli önermelerin bir sonucu olarak rüşvet olaylarına gündelik yaşamda rastlanması kastedilmektedir.

1.5. SOSYOLOJİK YAKLAŞIM VE SAYILTIAR

Bu bölümde “kamu bürokrasisinde yolsuzluk” ile ilgili kavramsallaştırmalara / yaklaşımlara değinilmiş ve çalışmada kullanılacak teorik yaklaşım olan “yapılaşma teorisi” ile “rüşvet pratiğinin yapılaşması” kısaca ilişkilendirilmiştir. Dolayısıyla, bu bölümde iki ana başlık bulunmaktadır: İlk olarak çalışmada kamu bürokrasisi ve yolsuzluk ile ilgili literatür bilgisine yer verilmiştir. İkinci olarak literatür bilgisinden hareketle, mikro ve makro sosyoloji arasında uzun süredir devam eden tartışmaya ışık tutan **sosyal teorinin tarihine** genel bir yaklaşım sergilenmiş ve bir sosyal gerçekliğin yapılaşmasına giden süreçte “Yapılaşma Kuramı”nın önermeleri kısa başlıklar altında tanımlanmıştır. Ayrıca araştırmmanın temel sayıltılarına bu bölümde yer verilmiştir.

1.5.1. KAMU BÜROKRASİSİNDE YOLSUZLUK İLE İLGİLİ GENEL LİTERATÜR

1.5.1.1. Kamu Bürokrasisi

Bu bölümde bürokrasinin tanımı ve Türkiye'deki tarihsel gelişimi hakkında bilgi verilmiştir. Ayrıca bürokrasinin alt alanlarından olan belediye kurumuna ilişkin temel bilgiler verilmiş ve sorunlarına değinilmiştir.

1.5.1.1.1. Bürokrasi Kavramı

Bürokrasi kavramının akla ilk gelen açılımları kırtasiyecilik, sorumluluktan kaçınma, işlerin yavaş yürütülmesi, yöneticilerin keyfi kararlar alması ve idari yoldan baskı yapma gibi anlamlardır. Bürokrasi, 'büro' sözcüğü ve 'cratie' (güç, etki ve kuvvet anlamında) eki ile birleştirilerek ortaya çıkmış olup, büroların yetkilerini kullandıkları sistem anlamında kullanılmaktadır (Albrow, 1970: 117). Bürokrasi kavramının ilk olarak, 1745 yılında Fransız iktisatçı Vincent de Gournay² tarafından kullanıldığı bilinmektedir (Raadschelders, 2003: 316).

Kavramın tarihi gelişimine bakıldığında ise, Onsekizinci yüzyılda bürokrasi kavramından anlaşılanın iktidarı kendi yararlarına kullanan **bürokratlar topluluğu** olduğu görülmektedir. Bu anlayışa paralellik gösteren bir tanım da Fransız Akademisi'nin yayınladığı Sözlük'ün 1798 tarihli ekinde göze çarpmaktadır; "Güç, hükümet dairelerindeki müdürlerin ve diğer işgörenlerin sahip olduğu etkileme erki"dir (Rockman, 1992: 141).

² 1712-1795 yılları arasında yaşamış fizyokrat bir devlet memurudur. Olayların kendi kendilerine gelişmelerinde minimum müdahale anlamında kullanılan Laissez-faire teriminin de ilk kullanıcısı olarak bilinir.

19. yüzyılda ise sözcüğün *küçültücü/aşağılayıcı* anlamı, mutlakiyetçi rejimlerin liberal eleştirmenleri tarafından kullanılarak birçok Avrupa ülkesinde yayılmıştır. Daha sonraki dönemde bu kavram, özel şartlar göz önüne alınmadan uygulanan katı kuralları, hata yapan ve rüşvet alan memurları, yavaş işlemleri, idari binaları ve gücün birkaç kişinin elinde toplanmasını eleştirenlerin parti ve inanç ayrımı göstermeksizin kullandıkları genel bir anlam kazanmıştır (Bendix, 1968: 206).

Devlet İdaresi Anlamında Bürokrasi, genelde memurlar tabakasını ve bu tabakanın baskınlığını ifade etmek için kullanılmaktadır. Böyle bir yapılanmada, bürokrasi katı bir hiyerarşik çerçevede toplanmakta ve siyasi iktidarın otoritesini imtiyazlı bir memurlar zümresi ile paylaşmakta olduğu gözlemlenmektedir (Rockman, 1992: 142-143). Bürokratik devlet ile kastedilen, idari karar verme yetkisi ve gücünü meslekten yetişme memurlar topluluğuna tanıyan sistemdir.

Bürokrasi kavramının en yaygın kullanılan şekli olan *kırtasiyecilik* anlamında *bürokrasi*, içeriğinde olumsuz bir anlam taşımaktadır. Bu anlamıyla bürokrasiden anlaşılan, bir teşkilatın gerçekleştirmekle görevli olduğu asıl amacını unutarak, bencil bir otoriteye sahip olması, sorumluluktan kaçınması ve **işlerin yavaş yürütülmesidir** (Rainey, 1992: 113). Herhangi bir vatandaşa bürokrasi kavramının anlamı sorulduğunda, o bunun bir hizmet ya da bilginin elde edilmesini yavaşlatan ve engelleyen *kırtasiyecilik* anlamına geldiğini düşünür. Kavramın asıl kapsamı, karar vericilerin politikalarını uygulamak için atanmış memurların oluşturduğu geniş yapılı örgütlerdir. İdeal olan, bir bürokrasinin kamu politikalarının verimli ve etkili olarak uygulanmasına fırsat

veren, halkın hizmetine adanmış, makul bir sistem ya da düzenli bir yapı olmasıdır (Roskin ve Gord, 1991: 314). Ancak tanımlamalarda da görüldüğü gibi halk nazarında bürokrasi ve bürokrat kavramlarının oluşturduğu etki genellikle olumsuzdur. Kişiler, kurumlar ve işlemlerden memnun olmayanlar hakkında eleştiri yapmak için bürokrasi ve bürokrat sözcüklerini sıkça kullanırlar (Vonmises, 1962: 1).

İdari ve teşkilatlanma şekli olarak bürokrasi, dağınık toplumsal fiil ve hareketleri rasyonel ve objektif esaslara uygun olarak düzenleme sürecidir. Max Weber bürokrasiyi bir teşkilatlanma ve yönetim problemi olarak ele alır. Esas aldığı bürokrasi ise, en önemli özelliği “büyüklük” olan modern endüstri toplumlarında ortaya çıkan bürokrasidir. (San, 1971: 128-129).

‘Bürokrasi’ kavramı başlıca dört anlam öbeğini içinde barındırmaktadır (Bozkurt ve Sezen, 1998:43):

a) Bir yönetim aygıtı: Yasalara dayalı olarak kamu gücünü kullanan, toplumsal yaşamın bazı kesimlerini düzenleyen, yönlendiren ve denetleyen yönetim aygıtı, formel bir örgüttür. Genel yönetim aygıtları; siyasal niteliğinin dışında hükümet, bakanlıklar ve bunlara bağlı örgütlerin tümüdür.

b) Bir toplumsal ve toplum bilimsel kategori: Kamusal yönetim aygıtlarında (merkezi ve mahalli yönetimlerde) görevli iş görenlerin, bürokratların meydana getirdiği toplumsal kategoridir. Yönetisel sistemin aktörleri memurlar, memur kesimi, devlet memurları, **belediye memurları**, sivil bürokrasi ve askeri bürokrasiden oluşmaktadır.

c) Bir yönetsel örgütlenme yöntemi: Hiyerarşik yapı, yazılı kurallara dayalı, gayri şahsi karar alma ve yürütme biçimi olan, formel örgütlenmedir. Bu tür örgütlenme yalnızca kamusal nitelikli olmayabilir. İleri derecede örgütlenmiş özel sanayi kuruluşlarıyla ticari ve mali kuruluşlar da bu anlamda bürokratik bir örgütlenme içindedir.

d) (Kötüleyici anlamda) Yazçizcilik, kırtasiyecilik, gereksiz işlemlerin ve formalitelerin bolluğu anlamında kullanılmasıdır.

Bu çalışma içerisinde bürokrasi'den, *idari ve teşkilatlanma şekli olarak bürokrasi ve devlet idaresi anlamındaki bürokrasinin* bürokratları kastedilmektedir. Başka bir deyişle, bürokrasi anlamında **belediye kurumu** ve bürokrat olarak da **belediyelerde iş gören bürokratların** meydana getirdiği toplumsal kategori kastedilmektedir.

1.5.1.1.2. Türkiye’de Bürokrasinin Tarihsel Gelişimi

Türkiye’de kamu yönetiminin yapısal ve davranışsal özellikleri, çok gerilere giden bir tarihsel kültür mirasından kaynaklanmaktadır. Geçmişteki Türk devletlerine bakıldığında, Türk bürokrasisinin dokuzuncu yüzyıldan itibaren ortaya çıktığı görülmektedir (Tutum, 1995).

Türk devletleri içerisinde gelişmiş ilk bürokrasi örneğine Karahanlılar’da rastlanır. Devlet felsefesi, yönetim hukuku ve yönetim bilimiyle ilgili bilgilerin yer aldığı ilk yazılı eser olarak nitelendirilen ve Yusuf Has Hacıp tarafından yazılan “Kutadgu Bilig” (Mutluluk Veren Bilgi) adlı eser, Karahanlılar’ın ileri bir yönetim yapısına sahip olduğunu göstermektedir. Eserde özellikle devletin bürokratik yapısındaki aksaklıkların sebepleri ve bu aksaklıkların

giderilmesiyle ilgili çözüm yolları bir öneri ve daha ziyade bir öğüt şeklinde belirtilmiştir. Görülen aksaklıkların tamamına yakın bir kısmına değinilmiş olması, o dönemde bürokratik yapının son derece gelişmiş olmasının bir kanıtı olarak gösterilebilir (Aykaç, 1997).

Selçuklu Devleti'nde ise en parlak dönemler olarak kabul edilen Alparslan (1063-1072) ve Melikşah (1072-1092) dönemlerinde bürokratik yönetim yapısı, gelişmiş nitelikleriyle göze çarpmaktadır. Bu dönemde bürokrasinin personel ihtiyacını karşılamak amacıyla medreseler açılmıştır. Kamu bürokrasisinin en belirgin özelliği, halktan kopuk ve içine kapanık bir bürokratik anlayış yerine, halka yönelik ve halka hizmet sunan bir kamu bürokrasisi anlayışını taşıyor olmasıdır (Aykaç, 1997).

Osmanlı bürokrasisi, başlangıçta çok sade bir görünüm arz etmiştir. Pek çok kamu hizmeti, devlet adamlarının konutlarında görülmüştür. “Bab-ı Ali” ve “Bab-ı Hümayun” gibi kavramlar devlet dairesi anlamında kullanılmıştır. Örneğin Bab-ı Ali (Başbakanlık), sadrazamın hem hususi bir konağı, hem de hükümet işlerinin yürütüldüğü bir devlet dairesi idi. II. Mehmet (Fatih) ile birlikte Osmanlı bürokrasisinin merkez örgütü, yapı ve fonksiyon olarak güçlendirilmiştir (Eryılmaz, 1997).

Osmanlı bürokrasisinde görev yapan memurlar, başlıca dört sınıfa ayrılmıştır: **a)** İlmiye; din, yargı, eğitim ve belediye işlerine bakan yöneticilerden oluşmaktaydı. **b)** Mülkiye; sadrazam, vezir, beylerbeyi ve sancakbeyi gibi üst düzeydeki kamu yöneticilerini kapsamaktaydı. **c)** Seyfiye; bugünkü anlamda komuta kurulu ve genelkurmay dışında kalan askeri sınıfları ve örgütü içermektedir. **d)** Kalemîye; devletin arazi vb. kayıtlarını tutan ve

haberleşmelerini, yazışmalarını yürüten görevlilerden oluşmaktaydı. Kalemiye mensupları saray hizmetleri ve sivil bürokraside çalışmaktaydı. Dört sınıfın etkin biçimde örgütlendiği dönemler, Osmanlı Devleti'nin en güçlü olduğu zamanlardır (Ergun ve Polatoğlu, 1998).

Geleneksel Osmanlı kamu bürokrasisi Tanzimat ile birlikte köklü değişikliklere uğramış ve yeni bir yapılanmaya gitmiştir. Bu yeniden yapılanmada yönetsel ve mali “merkeziyetçilik” esas alınmıştır. Dolayısıyla Tanzimat ile birlikte, Osmanlı bürokrasisinin siyasal gücü de ele geçirmeye başladığı söylenebilir (Yalçındağ, 1986).

Tanzimat, “memur” adı verilen bürokratlara dayalı merkezileşmiş bir hükümetin ortaya çıkması sürecine zemin hazırlamıştır. Pek çok bakanlık bu dönemde ortaya çıkmıştır. Padişahın otoritesinde azalma olmasına karşılık, sadrazam ve diğer üst yöneticilerin giderek katılaştan bir yönetim anlayışına girdikleri ifade edilmektedir. Öngörülen reformların başarısızlık sebeplerinin üst düzey yöneticilerin sıkça değiştirilmeleri olduğu ileri sürülmektedir (Aykaç, 1997).

Tanzimatla birlikte ortaya çıkan aşırı merkeziyetçilik, taşradaki kamu hizmetlerinin aksamasına da sebep olmuştur. Öyle ki, taşrada yıkılan bir köprünün ya da su bendinin tamiri için merkezi yönetim ile yapılan yazışmaların yıllar aldığı ve söz konusu işlerin, bürokrasi sebebiyle hep sürüncemede kaldığı belirtilir. Böylelikle, resmi işlerin uzun zaman aldığını gören halk, memura rüşvet vererek bu tür işleri hızlandırma yollarını aramıştır. “Bahşiş” kavramı, rüşvetin karşılığı olarak bu dönemde ortaya çıkmıştır. (Eryılmaz, 1997: 221-222). Bu olgu, Fuzuli'nin “selam verdim, rüşvet değildir

diye almadılar” dizesinde en iyi şekilde ifade edilmektedir (Yılmaz, 1995). Devlet katındaki bu uygulamalar giderek yeni bir kültür oluşturmuştur. Merkezi yapı sivil oluşumlara imkan tanımadığından, bürokrasi kamu yararı yerine kendi yararını öne çıkaran bir kültür oluşturmuştur (Cem, 1995).

1923 yılında kurulan Türkiye Cumhuriyeti, Osmanlı Devleti’nin son dönemindeki bürokratik sistemi ve bu sistemin toplumda oluşturduğu olumlu ve olumsuz tutum, davranış ve değerleri miras olarak almıştır (Ergun ve Polatoğlu, 1998). Tanzimat sonrasına ait yönetsel kurumlar ve usuller, il sistemi, il özel idareleri, köyler, belediyeler ve Bab-ı Ali bürokrasisine mensup çok sayıda memur da bu mirasın parçalarıdır (Tutum, 1995).

Cumhuriyetin ilk yıllarında başlatılan atılım programlarının uygulanmasında bürokrasi ile birlikte “Cumhuriyet Halk Fırkası” da kullanılmıştır (Eryılmaz, 1997). Tek parti yönetimi, planlanan reformların uygulanmasında büyük ölçüde İçişleri Bakanlığı bürokrasisinden yararlanmıştır. İçişleri Bakanlığı, bu dönemde son derece güçlüdür (Sevil, 1999). Osmanlı bürokrasisinden miras alınan halktan kopuk olma niteliği ve Osmanlı bürokrasisinden farklı olarak da siyasal iktidarın denetlemesi bu dönem bürokrasisinin en önemli özellikleridir. Devrimlerin halka benimsetilmesinde bürokrasi ve Cumhuriyet Halk Partisi (CHP) büyük görev üstlenmiştir (Ergun ve Polatoğlu, 1998). Devlet-parti özdeşliğinin zaman içinde daha da güçlenip belirginleşmesiyle birlikte İçişleri Bakanı CHP’nin genel sekreteri, valiler partinin il başkanı olmuşlardır. Vali ve kaymakamlar, hem devletin, hem hükümetin temsilcisi, hem de iktidar partisinin o ilçedeki en yüksek temsilcisi konumuna getirilmiştir (Demirel, 1995).

1946 yılından itibaren Türkiye siyasi sisteminde önemli değişimler yaşanmıştır. Çok partili siyasi hayata geçiş modernleştirici bürokratik elitin gücünü azaltmıştır. 1950-1960 dönemi, bürokrasi açısından büyük bir gerilemenin, itibar ve güç kaybının yaşandığı yıllar olmuştur (Eryılmaz, 1997). Halk, bürokrate karşı tepkisini, memur partisi olarak değerlendirdiğı CHP'yi iktidardan düşürerek göstermiştir (Yalçındağ, 1986). Nitekim Demokrat Parti'nin (DP) iktidara gelişiyile birlikte bürokratik güce daha az bağımlı bir iktidar ortaya çıkmıştır. Yeni iktidar, bürokrasinin gücünü kırmak ve onu bir araç durumuna getirmek için çaba içerisinde girmiştir (Tutum, 1972).

Asker ve sivil bürokrasisinin tepkisi olarak değerlendirilen 1960 askeri müdahalesi sonrasında, yeni anayasada TBMM'nin egemenliğı kullanan tek organ olması son bulmuştur. Anayasa Mahkemesi ve Danıştay gibi kurumların yürütme organı üzerinde etkin bir yasal denetim kurmasına olanak sağlanmıştır (Sevil, 1999). Bu dönemde, özellikle “sivil” bürokrasinin eski otonomisine, eski üstün konumuna (özellikle Tek Parti dönemindeki) kavuştuğunu söylemek güçtür (Sevil, 1999). Bürokrasinin gücü nispi olarak artmıştır. Bunda Devlet Planlama Teşkilatı (DPT)'nin ortaya çıkması önemli rol oynamıştır. DPT'de yetişen bürokratlar grubu, bürokrasi ve siyasi iktidar üzerinde “bilgi” ve “uzmanlık” liyakatlarını kullanarak güçlerini artırmışlardır. Bürokrasinin teknik nitelik kazanması, teknokratlara duyulan ihtiyacı ve bunların kamu politikalarının belirlenmesindeki rolünü güçlendirmiştir (Eryılmaz, 1997).

1960 ve 1980 arası dönem, sivil bürokrasideki değişim açısından olumsuzluklarla doludur. Ekonomik bunalım sonucunda ortaya çıkan işsizliğin

giderilmesinde 'devlet memurluğuna alma' bir alternatif çözüm olarak görölmüştür. Böylece kamu hizmetlerinin genişleyip yaygınlaşmasında ve devlet memurluğu sayısında (1963'den 1980 yılına kadar %311 artış) ciddi bir artış olmuştur. Memurlukta liyakat çökmüş, partizanlık artış göstermiştir (Şaylan, 1983).

1980'li yılların başı, bütün dünyada özelleştirme ve devletin küçültölmesi politikalarının uygulanmaya konulduğu bir dönemi ifade eder. Bu dönemin başlarında iktidar partisi olan Anavatan Partisi (ANAP), özelleştirme politikası ile birlikte "bürokrasi ile mücadele" konusunu da programının temel hedefleri arasına almıştır (Eryılmaz, 1997). Bu dönemde toplumu biçimlendiren devlet yerine, bireyin devlete önceliği vurgulanmıştır. Bunun yanında "seçilmişler" in "atanmışlar" a göre önceliği tezi, bürokratik iktidar geleneğine ters düşen bir düşüncenin ürünü olarak göze çarpmaktadır. ANAP, bürokrasi kavramını daha çok kırtasiyecilik olarak yorumlamış ve icraatını bu çerçevede yürütmeye çalışmıştır (Sevil, 1999).

1980'li yıllar sonrasında uygulamaya başlanan liberal politikalar ve özelleştirmenin kamu görevlilerinin sayısını azaltacağı beklenirken, memur sayısında adeta patlama olmuş, 1983-1994 yılları arasında yaklaşık 600.000'lik bir artış olmuştur (bu rakam 11 yılda %50'lik bir artışa tekaböl etmektedir) (Eryılmaz, 1997). Personel sayısındaki genişlemeye, yeni teşkilatlanmalar ve yöntemlere rağmen, personel davranışı değişmediğinden kişisel yönetim büyük ölçüde sürmüştür (Tatar, 1999).

1990'lardan itibaren kamu yönetimi, hem yapısal, hem de fonksiyonel olarak değişim baskılarının yükünü çekemez hale gelmiştir. Bugün Türkiye

kamu yönetimi, çevresinde ortaya çıkan pek çok değişikliğe eski yapısı, örgütlenme biçimleri ve yöntemleri, statik istihdam ve motivasyon kalıpları, eski zihniyet ve davranışlarıyla yanıt vermeye çalışmaktadır. Değişim baskılarının odak noktası, “devletin küçültülmesi” ve “optimal devlet” arayışlarıdır (Sevil, 1999: 138).

1.5.1.1.3. Kamu Bürokrasisinin Bir Alanı Olarak Belediyeler ve Sorunları

Türkiye’de yerel yönetim sistemi üç ana halkadan oluşmaktadır: İl özel idareleri, belediyeler ve köyler. Bu birimlerin temel hukuksal statülerini, birbirleriyle olan ilişkilerini ve kendileriyle merkezi yönetim birimleri arasındaki ilişkilerini düzenleyen yasalar 1913, 1924 ve 1930 tarihli yasalardır. Büyükşehir belediyeleri ile ilgili olan yasa ise, 1984 tarihli 3030 sayılı yasadır.

Yerel yönetimler içerisinde asıl öneme sahip olan belediyeler, bu çalışmanın ana konusunu oluşturmaktadır. 1580 sayılı Belediye Kanunu’na göre, “belediye, beldenin veya belde sakinlerinin mahalli mahiyette müşterek ve medeni ihtiyaçlarını tanzim ve tasfiye ile mükellef hükmi bir şahsiyettir.” Belediyeler, il özel idareleri gibi tüzel kişiliği Anayasada tanımlanmış olan mahalli idare kuruluşlarıdır. Türkiye’de en güçlü yerel yönetim birimi belediyeler olup başta Anayasa olmak üzere, 1930 tarih ve 1580 sayılı Belediye Kanunu’na göre kurulmaktadır. Belediyeler bütün il ve ilçe merkezlerinde ve nüfusu 2000 olan belde ya da nüfusu 2000’i geçmediği halde aradaki mesafe 500 metreden az olan yerleşim yerlerinin birleşmesi suretiyle 2000 nüfusa ulaşan yerlerde kurulur (Kayan, 2001:26).

1580 sayılı Belediye Kanunu'nda toplam 76 maddede belediyelerin görevleri sayılmıştır. Görevlerin çokluğu belediyedeki bürokratik yapıyı daha da katı hale getirmiştir (Karaman, 1998). Bu görevlerin, çalışmada üzerinde durulan bölümleri ile ilgili olanları aşağıda sayılmıştır:

a) Herkesin yiyip içmesine, yatıp kalkmasına, taranıp temizlenmesine, eğlenmesine mahsus lokanta, birahane, gazino, kahvehane, okuma evi, içkili yer, han, otel, hamam, sinema, tiyatro, bar, dans salonu ve benzeri yerlerin ve bu yerlerde satılan ve kullanılan şeylerin temizliğine, sağlamlığına, sağlamlığına dikkat etmek ve yasa ve yönetmelikler gereğince bu gibi yerlerin işletilmeleri için gece ve gündüz açık kalmalarına ve güvenliğine dayalı nedenlere göre kolluk güçlerince verilecek izin üzerine sınıflarına ve fiyat tarifelerine göre bunlar için izin vermek ve açık-kapalı bulunacakları saatleri yerel en büyük mülki amirin olurlarını da aldıktan sonra belirlemek, ücret tarifeleri düzenlemek ve onaylamak ve bu gibi yerlerde işi çeviren ve çalışanların ehliyet ve sağlıklarının elverişli olup olmadığına göre işlemlerine izin vermek ve men etmek. **b)** Her türlü yapı, onarım ve eklentiler için yasa uyarınca izin vermek, kanunsuz veya izinsiz başlanan ve yapılmakta olan yapıları men ile özel yasaların hükümlerini uygulamak ve arızalı binaları ve baca ve duvarları yıktırmak, arsalarla yangın yerlerindeki kuyu ve çukurları kapattırmak veya tehlikeleri önlemek. **c)** Belediye tüzük ve yasalarına uymayan yasaya göre izne bağlı iken izinsiz yapılan, şehrin esenlik, düzen, sağlık ve huzurunu bozan şeylere meydan vermemek ve bunları önlemek. **d)** Beldenin harita kadastro ve gelecek şekil planlarını yaptırmak ve en az beşer senelik bir mesai imar programı hazırlayıp tatbik etmek. **e)** Yangın yerlerini ve yerleşime açılacak yerleri yasa çerçevesinde düzenleyip imar etmek ve her

türlü yapı, onarma ve eklenti planlarını yasa uyarınca inceleyip uygulamak. f) Belediye gelirlerini tahsil etmek.

1.5.1.1.3.1. Belediyelerde Karşılaşılan Yozlaşma Biçimleri

Belediyelerde rastlanılan yozlaşma türleri iki başlık altında toplanmaktadır: birincisi; belediye bürokratlarınca yerine getirilen ve doğrudan suç sayılmayan eylemler, ikincisi ise; yolsuzluk suçları kapsamında değerlendirilen rüşvet, zimmet ve ihtilas ve rüşvet için aracı kullanma eylemleridir.

a) Doğrudan Suç Sayılmayan Yozlaşma Biçimleri

‘Adam kayırmacılık’, ‘siyasal kayırmacılık’, ‘hizmet kayırmacılığı’ doğrudan suç sayılmayan yozlaşma biçimleri arasında sayılmaktadır.

i) Adam Kayırmacılık: Adam kayırmacılık kamu hizmetlerine girişte, objektif kriterlerin dikkate alınmayarak, siyasal yandaşlık, akrabalık ve eş-dost olma gibi subjektif ölçütlerin belirleyici olmasıdır. Bürokratik yozlaşmanın en önemli göstergelerinden biri olan adam kayırmacılığı olgusu, temelde “siyasal kayırmacılık” ve “akraba ve eş-dost kayırmacılığı” olarak ikiye ayrılabilir (Altenburger, 1992).

ii) Siyasal Kayırmacılık: Siyasal kayırmacılık sistemi, iktidarla birlikte, kamu görevlilerinin değiştirilmesini ifade eder. İktidara gelen parti, kamu görevlerine kendi taraftarlarını atama hakkına sahiptir. Bunun gerekçesi, iktidara birlikte gelinir ya da birlikte iktidar olunur ve yine birlikte iktidardan gidilir anlayışıdır. Uygulamada bu sistem, memurluğa giriş ve ilerleyişte, siyasal kayırmanın, memuriyetlerin bir savaş ganimeti gibi yağmalanmasının,

siyasal ödüllendirmenin ve partizan kadrolar oluşturmaının yolu ve yöntemi olmuştur. (Güran, 1980: 85). Bu sürecin belediyelere yansıtılması, daha çok belediyeyi yöneten siyasi partinin belediyelere kamu bürokratı veya işçi almasında kendi siyasi görüşünü ön plana çıkarması şeklinde görülmüştür. 2000'li yılların başında çıkan kanunla belediyelere bürokrat veya işçi alma işlemi merkezi sistemden idare edilmiştir; ancak sözleşmeli işçi alımında siyasi partiye yakınlığı olanların tercih edilmesi yaygın olarak görülen belediye işlemlerindendir.

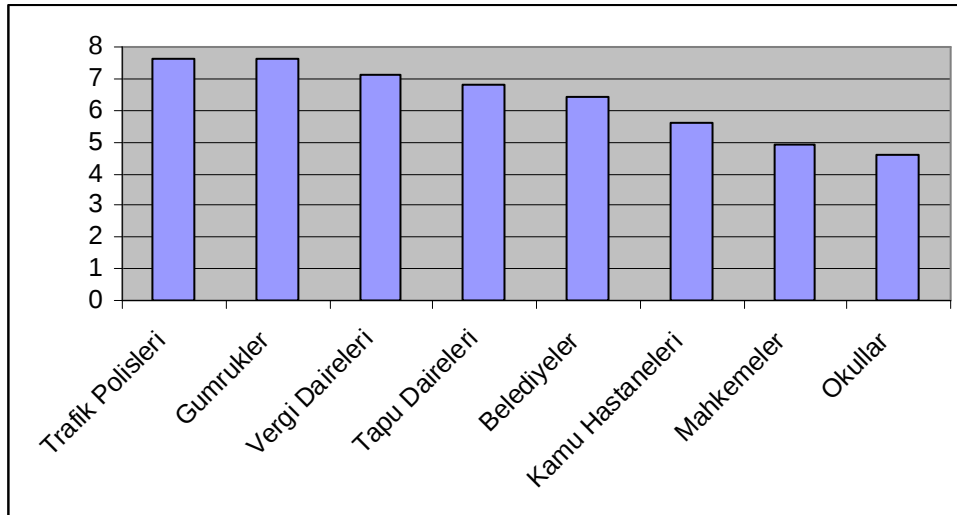
iii) Hizmet Kayırmacılığı: Key (1990: 47)'e göre, iktidardaki siyasal partiler, hükümetin ve dolayısıyla kamu bürokrasisinin sağladığı tüm faydaları, genelde parti hiyerarşisi aracılığıyla dağıtmaya çaba gösterir. Kamu görevlileri, parti görevlilerinin ricası üzerine harekete geçmeyi o kadar benimsemişlerdir ki, kurallardan sapma gerektirmeyen bir hizmetin yerine getirilmesinde bile, partililerin işe karışması gerekli olmaktadır. Bu durumun sonucunda da, parti hükümet haline gelmektedir. Partizanlık en çok belediye yönetimlerinde ön plana çıkmaktadır.

Hizmette kayırmacılık, büyük çaplı ihalelerin verilmesinden küçük bir işletmenin ruhsatının alınmasına kadar hemen hemen bütün işlemlerde karşı karşıya gelinen bir eylemdir. İhalelerin, ruhsatların, izinlerin ve teşviklerin verilmesinde, hizmetlerin dağıtımında ve bürokratik kararların alınmasında, rüşvetin yanında kayırmacılık türü ilişkiler de etkili olmaktadır. Bir belediye başkanının seçimlerde kendisine maddi ve manevi destek olan birisine yüklü bir teşvik vermesi veya belediye imar müdürünün akrabalarının arazilerinin bulunduğu yerler için özel imar tadilatına gitmesi örnek olarak verilebilir.

Diğer yandan, belediyenin denetim görevi kapsamındaki uygulamalarda da rüşvetin yanı sıra kayırmacılık belirleyici bir faktör olarak ortaya çıkmaktadır. Ruhsatsız çalışan bir işyerinin, sahibinin belediye başkanını seçimde destekleyenler arasında olduğu için kapatılmaması veya sağlığa aykırı üretim yapan bir işletmenin zabıta müdürünün akrabasına ait olduğu için mühürlenmemesi de kayırmacılığa örnek olarak verilebilir.

b) Yolsuzluk Konulu Yozlaşma Biçimleri

Belediyelerde yolsuzluk olaylarının arttığına ilişkin tartışmalar sıklıkla gündemde yer almaktadır. Aşağıdaki grafikte de görüldüğü üzere, yapılan bir araştırmada (Adaman ve Çarkoğlu, 2001) Türkiye’de yolsuzluğun en fazla yapıldığı kamu kurumları arasında belediyeler üst sıralarda yer almaktadır.

Grafik 1: Türkiye’de Yolsuzluğun En Fazla Olduğu Kurumlar
Kaynak: Hanehalkı Gözünde Yolsuzluk (Adaman ve Çarkoğlu: 2001)

i) Zimmet ve İhtilas:

Belediyelerde yolsuzluğun türlerinden olan zimmet, belediye bürokratlarının para veya mal niteliği taşıyan kamusal bir kaynağı, yasalara aykırı olarak kişisel kullanımı için harcamasını veya kullanmasını ifade

etmektedir (Aktan, 1992: 29). Belediye bürokratlarınca makama tahsis edilmiş otomobilin, hafta sonları özel gezilerde kullanılması, kamu kurumunun araç ve personelinin kullanılarak ev eşyalarının taşınması, kamusal bir malın bir süreliğine veya tamamen eve götürülerek kullanılması, kamusal tonların çeşitli yollarla özel servete dönüştürülmesi gibi davranışlar zimmete örnek olarak verilebilir. Zimmet bu açıdan 'hırsızlık' ile eşanlamlıdır (Aktan, 1992:29).

Bir kişinin yetkilileri kandıracak ve zimmet suçunun ortaya çıkmasını önleyecek aldatıcı düzenlemelere başvurması durumunda ise ihtilas suçu oluşmaktadır. İhtilas, zimmetin hileli olarak yapılmasıdır. Örneğin belediyeye ait bir bilgisayarı herhangi bir neden göstermeden, eve götürmek zimmet; sağlam bilgisayarı bozuldu olarak gösterip demirbaştan çıkarıp ondan sonra eve götürmek ise ihtilas olarak değerlendirilebilir. Yine bir memurun görev amacıyla çıktığı bir seyahatte, özel harcamalarını resmi harcama gibi göstermesi ve belgeleri tahrif etmesi, ihtilas olarak nitelendirilebilir (Berkman, 1983).

ii) Aracılık

Belediyede işlerin yürütülmesinde rastlanılan yolsuzluk türlerinden birisi de “aracılık” müessesesidir. Rüşvetin doğrudan verilme imkanının bulunmadığı durumlarda bu durum devreye girmektedir. Kıt kamu hizmetlerinin paylaşılması veya kişinin lehine çözümünde, yetkili belediye çalışanını etkileyebilecek nitelikteki aracılardan yararlanma, çok sık başvurulmuş bir yoldur (Oktay, 1983) ve çeşitli durumlarda söz konusu olmaktadır: Birincisi, bir hizmetten yararlanmak isteyen bir vatandaş, kendisini kamu bürokrasisi karşısında güçsüz hissettiği için işlerinin yürütülmesinde

aracılara başvurabilmektedir. Bu durumda iş takipçiliği ve işlerin çabuklaştırılması söz konusudur. İkincisi, yapılması veya yapılmaması yasal olarak mümkün olmayan işlerin yaptırılmasında aracılara müracaat edilebilmektedir. Böyle durumlarda bir rüşvet söz konusu olduğundan, rüşveti verecek olan doğrudan rüşveti alacak kamu görevlisiyle bağlantı kuramamaktadır veya doğrudan rüşvet vermenin riskinden çekinmektedir ya da işin yapılabilmesinde rüşvet tek başına yeterli olmayıp, aracının nüfuzu da gerekmektedir. Hangi nedenle kullanılırsa kullanılsın, rüşvet ile elde edilen rantın bir bölümünü aracı kişi ya da grup almaktadır. Aracılık yapanların politik gücü fazla ve özellikle karar yetkisini elinde bulunduran bürokratin pozisyonunu etkileyebilecek halde ise, rüşvet rantının tümü aracılarca kontrol edilebilir (Kayan, 2001).

Aracılar bazen bir kurum, bazen de bir kişi olabilmektedir. Genellikle milletvekilleri, mahalli eşraf, siyasi parti yöneticileri, eski bürokratlar ve iş takip büroları, vatandaşların işlemlerinin yürütülmesinde aracı olarak kullandıkları kişilerin başında gelmektedir. Son zamanlarda basında ve kamuoyunda çok sözü edilen ve “çete” olarak nitelendirilen aracı örgütlerin de Türkiye’de bu konuda çok etkili oldukları ortaya çıkmıştır (İZTO, 1994).

iii) Rüşvet

Çalışmanın konusu olan rüşvet özellikle belediyelerde en çok karşılaşılan yolsuzluk türlerindendir. Rüşvetin belediyelerde kurumsallaşması sürecinde rüşvet olayları üç şekilde açıklanabilmektedir (Tekeli ve Şaylan, 1974).

Birinci şekilde, rüşvetin fiyatı sabitleşmeye yakındır. Söz konusu rüşvet tipinde, hizmetten yararlanmak isteyenler, sayıca çok fazladır ve elde edilmek istenen ayrıcalık çok büyük miktarda değildir. Rüşvet alıp vermekle ilgili somut davranış kalıpları ortaya çıkmıştır. Toplumda bu tip rüşvete karşı çok fazla bir tepki oluşmaz; çünkü büyük bir kesim olayı kabullenmiş gibidir. Genelde, görevlilerin istemesine gerek kalmadan, vatandaşlar, dosya veya ruhsat içine belli bir miktar para koymak suretiyle rüşveti vermektedirler. Belediyenin imar iskan ve ruhsat verme işlerinde, trafik denetlemeleri, gümrük kontrolleri, tapu muameleleri vb. hizmetlerin yürütülmesinde söz konusu rüşvet tipi egemendir. Rüşvetin niteliği, belediyede imar ile ilgili bir işlemin hızlandırılması için para verilmesi örneğinde olduğu gibi “çabuklaştırıcı”, imar yasasına uymayan bir yapının para karşılığında ceza kesilmemesi örneğinde olduğu gibi “çarpıtıcı” olabilir (Tekeli ve Şaylan, 1974).

Rüşvetin kurumsallaşmasında ikinci şekil, onun gayrişahsî hale getirilmesidir. Bu durumda, kamu görevlileri, rüşvetle elde edilecek çıkarı doğrudan kendilerine değil, içinde bulundukları bir gruba aktarmaktadırlar. Bu tipin en yaygın örneği, belli bir karar ya da işlem karşılığı bağış yapmaya zorlamaktır. Bağış yapılan yer, dernek, vakıf, yardım sandığı, spor kulübü veya parti vb. olabilmektedir. Örneğin, belediyelere işgal harcı öderken spor kulüplerine vb. yerlere bağış yapmak, dilekçenin ya da dosyanın işleme konması ya da tamamlanması için bir şart olarak ileri sürülmektedir. Hukuki olarak böyle bir bağışın yapılması zorunlu olmadığı halde, uygulamada söz konusu bağışı yapmadan işlemin çok geç tamamlanacağını ya da birçok bürokratik engel çıkarılacağını bilen vatandaşlar, zorunlu olarak ilgili yerlere bağış yapmaktadırlar. “Bu tipte kurumsallaşmış rüşvetin kontrolü, genellikle

bağışı zorlayan karar vericinin elindedir ve karar verici ya doğrudan doğruya ya da kurumun başarısından bir prestij sağlayarak bir fayda elde edecektir” (Tekeli ve Şaylan, 1974).

Rüşvetin kurumsallaşmasının üçüncü şekli, ayrıcalıklı işlem yapacak kamu görevlisine, önceden, meşruiyet kazandırılmış çıkarlar sağlama yoluyla gerçekleşmektedir. Ayrıcalıklı işlem yapması beklenen belediye bürokratına araba ya da düşük bir kirayla lüks bir ev tahsis etmek, tuttuğu takımın kombine maç biletlerini hediye etmek, konferans verdirmek, inceleme amaçlı gezilere davet etmek, gerçek fiyatının çok altında gayrimenkul satmak, herhangi bir eşyasını ücretsiz tamir etmek, lokanta benzeri yerlerde misafirleriyle birlikte yediği yemeklerden ücret almamak, konaklama yerlerinde ücretsiz kalmasını temin etmek vb. birçok yöntemle, önceden çeşitli menfaatler sağlanarak, ileride ayrıcalıklı işlem yapması temin edilmeye çalışılmaktadır. Söz konusu biçimin uygulamada ortaya çıkan diğer bir şekli, belediye bürokratının ayrıcalıklı işlem yapılması beklenen işe önceden ortak edilmesidir. Örneğin, kurulma aşamasındaki bir tesise ortak edilen bir bürokrattan, ileride, işletmenin bürokrasi kademelerinde karşılaşılabileceği zorluklar karşısında bizzat ya da başka bürokratlar üzerinde etkili olmak suretiyle yardımcı olması istenmektedir. Nitekim imar açısından problemli bir arazi üzerinde kurulan bir kooperatife, belediyedeki bürokratlar önceden üye kaydedilmek suretiyle (aidatsız ya da çok cüzi bir aidatla), problemin halledilmesinde yardımcı olmaları amaçlanmaktadır. Bütün bu yollarla, doğrudan rüşvet vermenin riskleri en aza indirilmeye çalışılmaktadır (Tekeli ve Şaylan, 1974).

1.5.1.2. Yolsuzluk İle İlgili Genel Çerçeve

1.5.1.2.1. Yolsuzluğun Tanımı

Yolsuzluğun tanımlanmasında kullanılan kriterlerde bir uzlaşa sağlanamamıştır. Her ülke kendi içinde yolsuzluk suçlarının çerçevesini çizebilse de, ülkeler arasındaki farklı yaklaşımlar, uluslararası düzeyde ortak bir tanımının yapılmasını olanaksız kılmaktadır. Yolsuzluğun dar anlamda kişisel çıkarın tercih edilmesi veya geniş anlamda politik etki haline getirilmesi tanımının yapılabilmesi, yolsuzluk davranışlarının neler olduğunun belirlenmesi veya anayasal devletlerde sosyal ve demokratik kuruluşlardaki uzantısının tespit edilmesine bağlıdır (Rose-Ackerman, 1999).

Yolsuzluğun tanımında belirsizlik oluşturan en önemli faktör, durumsal olarak yolsuzluğun yapılabileceğini savunan görüşlerdir. Örneğin kamu bürokrasisinde etkinliği/işlerliği artırmak için yolsuzluk olaylarına belirli ölçüde göz yumulabileceği yorumları yapılmaktadır. Huntington (1968), merkezileşmiş ve sert bürokrasilere karşı, etkinliği artırmak için küçük çaplı yolsuzluklara göz yumulmasının sistemin işlerliğini artıracağını söyler.

Yolsuzluğun tanımı kullanım amacına göre değişmektedir. Yolsuzluklarla mücadele edilmesi veya mevzuat çalışmaları yapılması hedefleniyorsa, dar anlamdaki tanımının kullanılması tercih edilirken, ülkeler arasında kıyaslamalı çalışmalar yapılması durumunda ise, geniş anlamdaki tanımı kullanılmaktadır. Yolsuzluğun dar çerçevede tanımlanması, kamu yöneticilerinin illegal faaliyetlerinin ortaya çıkarılması ile sınırlıdır. Bu tanımlama şeklinde kamu yönetiminin görev ve normlarına yoğunlaşılır ve bir avantaj elde etmek için

görev ve yetki çerçevesinin dışına çıkan kamu yöneticileri yolsuzluğa bulaşmış olarak kabul edilir (Fantaye, 2004).

Rose-Ackerman (1999), yasal kriterleri kullanır ve yolsuzluğu, çıkar elde etmek veya herhangi bir yükümlülüğten kaçınmak için kamu yöneticilerine illegal olarak yapılan her türlü ödeme şeklinde tanımlar. Özel ve kamu sektöründe çeşitli şekillerde ortaya çıkan yolsuzluğun sınırları, insanoğlunun kural tanımamadaki sınırsızlığı ve becerisi ölçüsünde genişlik arz eder.

Scott (1969)'a göre, yolsuzluğun tanımlanmasında yasallığa odaklanılması, yolsuzluğun diğer çeşitlerinin göz ardı edilmesine neden olur; çünkü yasal kriterler ülkeden ülkeye değişim gösterebileceğinden, kıyaslamalı çalışmalarda ön yargılar oluşturur. Gelişmiş ülkeler daha sert ve sınırlandırıcı kriterler koyarken, bunu geliştirmekte olan ülkelerde görmek mümkün değildir.

Kamu kaynaklarını kullanma olanağı olan bir kamu görevlisinin, bu kaynakları kendi çıkarına kullanabilme olasılığı her zaman mümkündür (Graeff, 2005: 40). Nye (1967: 966) yolsuzluğu, bir görevlinin parasal bir gelir veya statü elde etmek için uyması gereken resmi rolün dışında bir sapma davranışında bulunması olarak tanımlar. Yolsuzluk içeren davranışta bulunan kişinin elde edeceği avantaj, maddesel veya sembolik olabilir. Duruma göre duygusallık da içerebilir.

Yolsuzluğun temel karakteristiğinin açıklanabilmesi için yolsuzluk alışverişinde bulunan kişilerin arasındaki etkileşime bakılması zorunludur. Banfield (1975), çıkar ve kaynakların kullanımını açıklamada üçlü-aktör modelini kullanır. Özel çıkar için yetkisini kötüye kullanan kişi 'görevli-agent', bu yasadışı davranıştan çıkar elde eden kişi 'müşteri-client' ve üçüncü kişi ise,

görevli-agent'a yetki veren 'müdür-principal'dir. Müdür bir birimin yetkili kişisidir. 'Görevli' kendisine müdür tarafından verilen yetkiyi, müşteriden menfaat sağlamak için kötüyü kullanır. 'Müdür' ve 'görevli' arasındaki zıt ilişki ağı, yolsuzluğu doğurur. İkisi arasındaki ilişki sonucunda, 'görev'liye kamu kaynaklarının kurallar çerçevesinde kullanabilmesine olanak tanıyan sorumluluk ve karar verme yetkisi verilir. 'Müşteri' 'görev'linin kamu ofisini kötüye kullanmasında tahrik edici rol oynar.

Yolsuzluk alışverişinde aileler, arkadaşlar, politik partiler veya kurum-kuruluşlar aktif rol üstlenebilir. Yolsuzluklar sadece gerçek kişilikler arasında gerçekleşebilir; her iki taraf da (teklif eden/ettiren – alan/aldıran) illegal bir eylemde bulunduğu farkındadır. Kişiler istekli ve gönüllü olarak yolsuzluk eyleminde bulunurlar. Yolsuzluk alışverişi bir plan dahilinde gerçekleştiğinden, yolsuzluğun teorik analizinde karar mekanizmasına etki eden faktörler üzerinde de durulmalıdır. Gönüllülük dışında eğer taraflardan birinin zor kullanması var ise, bu şantaj olarak adlandırılır (Graeff, 2005: 41).

Yolsuzluk eyleminde bireysel tercih ve kararın ön plana çıkması, bu suç türünün daha çok kişinin özel alanında gerçekleştiğini göstermektedir. Eylem yasadışı olduğundan, gizlilik içerir ve yolsuzluk alışverişi sınırlı bir şekilde kişilerin kendi özel alanları içerisinde yerine getirilir. Toplumda ne kadar yaygın olursa olsun, açıktan yapılması cezayı gerektirir (Graeff, 2005: 42).

Kamu bürokrasisini ölçüt alan tanımlamalar, yolsuzluğu sınırlayan diğer bir unsur olarak kabul edilmektedir. Sadece kamu bürokratları üzerine dikkatlerin toplanması, politikacıların yaptığı yolsuzluğun önünü açmakta ve bu da yolsuzlukların artmasına neden olmaktadır. Özellikle yolsuzluk olarak

kabul edilmesi gereken politik nüfuz yolsuzlukları tetikler. Ancak yasama üzerindeki politik nüfuz, sadece “baskın grupların etkisi” olarak kabul edilirken, kamu yönetimi üzerindeki politik nüfuz, yolsuzluk olarak değerlendirilmektedir (Warren, 2006: 804). Weber (1947: 337) baskın grupları çıkar grupları olarak değerlendirir ve bunların etkinliğinin bürokrasinin işlevselliğine zarar verdiğini söyler.

Sosyal bilimlerdeki ölçümün nicel değerlerle yapılmasına ilişkin yaygın anlayış ve halkta süreç içerisinde medyanın da etkisiyle oluşan algı, yolsuzluğun sadece ‘rüşvet’ olarak anlamlandırılmasına neden olmaktadır. Yolsuzluğun, adam kayırma, nepotizm, nüfuzun kötüye kullanılması ve patronaj ilişkileri içeren türlerinin ölçülmesi olanaksızdır. Bu da ölçülebilen alanlarında yoğunlaşmayı zorunlu kılmış ve sonuçta rüşvet üzerinde yoğunlaşma kaçınılmaz bir sonuç haline gelmiştir (Gray, 2004: 112). Rüşvet, yolsuzluğun özel çıkar için kötüye kullanılması halinde, özel çıkarın yasal olmayan maddi değerini ifade etmek için kullanılır (Berg, 2001: 65). Yapılan çalışmada da yolsuzluk sadece ‘rüşvet’ boyutu itibariyle ele alınmaktadır.

1.5.1.2.2. Yolsuzluk ve Kültür İlişkisi

Türkiye kamu bürokrasisindeki yolsuzluğun yapılaşması sürecini açıklamada, kültürel önermeler daha çok önemli rol oynar; çünkü yolsuzluk çoğunlukla toplumdaki sosyal normlar ve değerlerle ilgilidir. Nitekim Nye (1967)’a göre, yolsuzluğun oluşması süreci, tarihsel determinizmden daha çok kültürel determinizm ile açıklanabilir.

Yolsuzluk suçları gerek ‘alan’ gerekse de ‘veren’ kişi açısından ‘karşılıklılık’ ilişkisi üzerine oturtulmuştur. Her iki taraf için de gizli bir akit

uygulamaya geçirilmektedir; çünkü bir avantaj elde etme beklentisi içinde eylemde bulunulurken, suç içeren eylemden yakalanılmaması için gizlilik kuralları uygulanır. Evrensel kurallar yerine özel çıkarlar ön plana çıkarılır. Aşağıda verilen iki örnek yolsuzluk nosyonu ile ilgilidir (Coleman, 1990: 47):

Örnek 1: İtalya'nın güneyinde aşırı hız yaptığı için trafik polisi turisti durdurur. Turist, polis evrakı sormadan 20 dolar teklif eder. Polis parayı alır, turiste teşekkür eder ve ceza yazmadan turistin gitmesine izin verir.

Örnek 2: Üst düzey bir kamu görevlisinin kızı, babasının çalıştığı yerde işe alınmak için başvuruda bulunur. Ne yazık ki, mülakat sınavını geçemez. Kızının başarısız olduğunu duyan baba, eski arkadaşı olan Personel Şefini arar. Kızın babası şefle sık görüşmekte ve zaman zaman samimi ortamlarda yemek yemektedirler. Telefonda şefi kızına ikinci bir hak verilmesi ve işe alınması için ikna eder.

Yukarıdaki yolsuzluk olarak kategorize edilebilecek her iki davranış tipinde açıklanması gereken nokta, bir tek kişinin davranışına yoğunlaşmaktan daha çok sosyal sistemin deşifre edilmesidir. Sosyal eylemin sistemleri, kişilerin çıkar ve gücünden kaynaklanır.

'Karşılıklı ilişki'nin ortaya çıkmasında iki unsurun varlığı sayıltılanmaktadır: normlar ve güven. Karşılıklı ilişkide normların etkisini anlayabilmek için polis-turist arasındaki ilişkinin şekline bakılması yeterli olacaktır. Birbirlerini tanımayan polis ve turist birbirleriyle tekrar görüşme olasılığı çok düşük düzeydedir. Geçmişte tanışmadıkları için de, birbirleri hakkında hiç bir bilgiye sahip değildirler. Ancak, normlar bu tip bir durumu yapılandırdığı için yakalanma riski düşer ve her iki taraf da yolsuzluk eyleminin

aktörleri olmada çekingenlik göstermezler. Öte yandan, yolsuzluk normlarının yaygın olduğu ülkelerde, işi hızlandırmak için ekstra para almak günlük hayatta yerleşik hale gelir. Bu ülkelerde yakalanma riski az olduğundan, birçok insan bu eyleme katılır ve görevlilere rüşvet teklif edebilir. Görevli de karşı tarafın şikayette bulunmayacağını bildiğinden rüşveti alır (Graeff, 2005: 42).

Örnek ikide farklı bir durum söz konusudur; eylemi gerçekleştirenler geçmişte tanıştığından ve gelecekte tekrar bir araya gelebileceklerinden normlar daha az öneme sahiptir. 'Karşılıklılık' kişilerin birbirlerini tanıması ve güven duymasından kaynaklanır.

Normlar, yolsuzluk eyleminde yapılması gerekenler ile ilgili rüşvet alan ve veren arasındaki ilişkiyi düzenlemişlerse, yolsuzluk eyleminde aktif rol üstlenirler. Kişiler uzun süreli ilişkilerde, yolsuzluk alışverişini kendi ihtiyaç ve istekleri ile uyum içerisinde organize edebilirler. Kişiler arasında oluşan bu güçlü bağımlılık, yolsuzluk alışverişinden kaynaklanabilecek riskleri minimize eder (Schmid ve Robison, 1995). Bu ilişki türünde aradaki 'güven', yolsuzluklar için zemin hazırlar. Uzun süreli yolsuzluk alışverişinde 'karşılıklılık' ilişkisi zarar görmezse, taraflar arasında üst düzey bir güven ilişkisi gelişir. Güven ilişkisi daha sonra kriminal davranışa zemin hazırlayarak, kişilerin çıkarları etrafında hareket etmelerini sağlar (Husted, 1994: 21).

Yolsuzluk normu rüşvet alıp vermede taraflarda oluşan beklenti olarak tanımlanabilir. Eğer yolsuzluk normu, oluşan davranışta yönlendirici temel norm ise, var olan başka normlar veya hukuki mevzuatla arasında çelişki var demektir (Schweitzer, 2002). Başka bir deyişle, kişiler yolsuzluğu açıktan yapabilirler ve bu da yolsuzluk olarak kabul edilmeyecektir. Yolsuzluk normu

yasadışı bir davranışı içerir, ancak bu otomatik olarak meşru olmayan bir davranış olarak algılanacağı anlamına gelmez. Bazı durumlarda yolsuzluk sistemin tıkanıklıklarını açma konusunda fırsat sağlar. Bu konuya bir kamu bürokrati bakış açısıyla yaklaşım gösterildiğinde, sistemin tıkanıklığını açmak için yapılan yolsuzluk içerikli eylemin meşrulaştırılması ön plana çıkar (Graeff, 2005: 44).

Normlar bireyler tarafından oluşturulmasına karşın, bireylerin ötesinde bir varlık oluştururlar (Berger, 1998: 65). Birçok farklı norm bulunur; örneğin Elias (1969) karşısındakinin çıkarlarını da gözetilen davranış değişikliği anlamında resmi davranış şekillerinden bahseder. Yolsuzluk alışverişinde, tarafların birbirlerine bağımlı olmaları ve karşı tarafın çıkarını gözetmede (örneğin karşılıklı olarak gizliliğe dikkat edilmesi) dikkatli hareket edilmesi durumunda, yolsuzluk normları için 'olumsuz resmi davranışlar' tanımlamasını yapmak mümkündür.

Normların tanımlanmasında üzerinde durulması gereken konulardan biri de, sapma davranışına karşı bir yaptırım uygulanıp uygulanmadığıdır. Sapma davranışına karşı yaptırımın az olduğu ülkelerde, yolsuzluk normlarının kendine daha uygun zemin bulduğu bilinmektedir. Coleman (1990)'a göre, sosyal ilişkileri güçlü olan toplumlarda, cezalandırma ve onaylama davranışının var olması yaptırımın varlığını göstermektedir. Yolsuzluk alışverişlerinde yaptırımın uygulanması özel bir durumdur. Yolsuzluğun deşifre olması halinde her iki taraf da - görevli ve müşteri (agent/client) - zarar göreceğinden, yolsuzluk normuna karşı bir yaptırım eyleminde bulunmak zordur.

Yolsuzluk normları, başka insanlara rağmen kendi özel çıkarlarını kullanmak isteyen aktörler için sosyal bir alan oluştururlar. Yolsuzluk normları sonucu oluşan eylemler, çoğunlukla illegal olsa da meşrulukları nadiren tartışılır. Toplumda bir kişi, yolsuzluk alışverişi sonucu oluşabilecek yasal kaçamakları değerlendirmek için kendi özel çıkarını toplumun genel çıkarı ile uyumlu hale getirebilir. Bu durumda yolsuzluk, özel ve genel çıkarın bir araya getirilmesine olanak sağlar. Ancak, yolsuzluk ile ilgili dile getirilen görüşlerin genellikle olumsuz olması, eylem esnasında özel/genel çıkarın birleştirilmesi durumuyla çelişki doğurur (Smelser, 1971).

Yolsuzluk normları sosyal normların önemli bir kısmını oluşturur ve kamuya rağmen kişinin kendi özel çıkarını elde etme girişimi olarak karakterize edilir. Yolsuzluk normlarının yaygın olduğu toplumlarda, politik ve yasal sistem için ciddi sonuçları olan sistematik yolsuzluk oluşur. Politikacıların sistematik yolsuzlukla mücadelesi genellikle başarısızlıkla sonuçlanır; çünkü kendileri bu ortamdan beslenirler (Graeff, 2005).

Yolsuzluk eyleminde bulunanlar birbirlerini tanımıyorlarsa, yolsuzluk normu taraflar arasındaki ilişkiyi yapılandırabilir. Eylemde bulunan taraflardan biri hakkındaki bilgi genel bilgiden daha çok özel bilgiye dayanıyorsa, her iki taraf için de yakalanma veya cezalandırılma olasılığının olması güvene dayalı ilişkiyi ortaya çıkarır. Yolsuzluk alışverişinde başarılı sonuçlanan ve tekrar eden eylemler, taraflar arasında güven duygusunun artmasına neden olur (Husted, 1994).

Yolsuzluk politik elitlerin kamudaki güçlerini özel çıkarları için kullanmaları anlamında kullanılırken, 'güven' başkaları hakkındaki inancı

açıklayan bir değer olarak tanımlanmaktadır (Fukuyama, 1995:153). Güven duygusunun yüksek olduğu toplumlarda yolsuzluk olaylarında düşüş görülür. Başkalarına güvenen insanların, toplumdaki moral ve yasal davranışlara olan uyumu daha yüksektir (Uslaner, 1999).

Daha fazla genelleştirilmiş güvene ve daha az yolsuzluğa sahip olan ülkelerde, ekonomik gelişim daha güçlü ve yurttaşlar arasında kanunlara olan saygı daha üst düzeydedir. “Balık baştan kokar” şeklindeki Çin atasözü güvenin önemini gösterir. Yasal sistemin başında bulunan biri olarak lider, ülkeye yayılan güvensizlikte önemli rol oynar (Uslaner, 2005).

Yolsuzluk alışverişlerinde ‘özel’ ve ‘stratejik’ güven ön plana çıkar. Stratejik güven tanıdık insanlarla daha önceden yaşanmış deneyimlerin etkisi üzerinde kurulur. Özel güven de, insanların kendileri gibi olanlara duydukları güvendir. Bu iki güven çeşidinin var olduğu bir ilişki ağına dahil olmak zordur. Yolsuzluk eyleminde bulunanlar, genelleştirilmiş güvenin sayıltılarının aksine, hiç kimseye güvenilmeyeceğini düşünürler (Uslaner, 2002).

Başkalarına duyulan güven, toplumda bir empati oluşmasına ve kamu kaynaklarının dengeli olarak dağıtılmasına neden olur. Ancak kaynakların dengesiz dağıtıldığı şeklinde oluşacak inanç, toplumda eşitsizliklerin önünü açacak ve herkes kendi başının çaresine bakacaktır (LaPorta, 1997).

Yolsuzluğun yasal kurumların güçlendirilerek kontrol altına alındığı durumlarda, toplumdaki güven duygusunda artış görülür. Bir toplumda yolsuzluk durumu güven duygusuna göre daha baskın ise, yolsuzluğu kontrol etmek daha zor olacaktır (Husted, 1994).

Mauro (1998:12)'a göre, ülkede oluşan genel yolsuzluk algısı yolsuzlukların önünü daha fazla açar:

“Herkesin çaldığı bir toplumda yaşadığınızı düşünün. Siz de çalmayı mı seçersiniz? Ülkede hırsızlık olaya çok olduğu için polis onları yakalamakla meşgul. Bu suçtan ağır ceza alma olasılığınız da düşük. Bundan dolayı, o toplumda birçok insanın çalma eylemine gireceği kaçınılmazdır. Bunun tam tersini düşünün. Hırsızlık olayının az olduğu ve yakalananların ağır cezalar aldığı bir toplumda, insanların çalmayacakları aşikardır.”

Yolsuzluğun bitirilebilmesi için toplumdaki ‘güven’ duygusunun artırılması gerekir. Toplumdaki eşitsizlikler arttıkça, aynı oranda insanların mevcut düzeni sorguladıkları ve bunun da sosyal güvene zarar verdiği görülmektedir. Güveni artırmak için dürüst olmayan liderlerin iş basından uzaklaştırılması veya kurumların reforme edilmesi etkin çözümler olamamıştır. Toplumda oluşması zaman alan yolsuzluk kültürünün yapı söküne uğratılması gerekmektedir; bu da duruma göre uzun zaman alır (Knack ve Keefer, 1997).

1.5.1.2.3. Küresel Düzlemde Yolsuzluk

Dünya ülkeleri 1990'lı yıllardan itibaren önemli bir değişimin eşiğindedir. Geçmiş yıllardaki uygulamaların aksine, rekabetçi piyasa ekonomisi ülkeler üzerinde bir baskı aracına dönüşmüştür. Bu durum uluslararası arenada ayakta kalabilmek için bölgesel işbirliği ağlarını ortaya çıkarmıştır. Ulusal piyasa ekonomilerinin uluslararası ekonomideki değişimlere göre şekillendiği bu yeni dönemde, küreselleşmenin itici gücü, politik rejimlerin dönüşümü ve önceden var olan sosyal ve ekonomik bariyerlerin dağılması yatırımın,

sermayenin ve ticaretin küreselleşmesine ve dünya ekonomilerinin benzeri görülmemiş bir şekilde entegre olmasına zemin hazırlamıştır (Williams ve Beare, 1999: 127).

Meny (1996: 315)'ye göre yeni piyasa doktrini; Japonya ve Asya Kaplanlarının ekonomik başarısı, sosyalist ülkelerin yıkılması ve sosyal demokrat ülkelerdeki Keynezyan ekonomi modelinin iflas etmesi neticesinde kendine hareket alanı bulmuştur. OECD (1997) raporuna göre, bu dönemde artış gösteren özelleştirmeler, ülkelerin yasal, ekonomik ve mali kontrolü kaybetmesine neden olmuştur. Hareketlenen sermaye akışı neticesinde dünyanın belirli bölgelerinde sermaye birikimi görülürken, diğer bölgeleri uluslararası ekonomik hareketlilikten minimum düzeyde kendine yarar sağlayabilmiştir.

Küresel ekonomik gelişme, yabancı sermayenin ulusal piyasalara erişmesi ile eşdeğer görülmektedir. Bu süreçte liberalleştirilmiş ekonomiler kazançlı çıkmaktadır; çünkü bu tip ekonomi modelleri yabancı sermaye için yeni fırsatlar sunduğundan, sermaye akışı için birer adres haline gelmişlerdir. Sermaye akışı sonucunda da ülkede oluşan sermaye birikiminin sosyal ve ekonomik gelişmede kullanılabilmesi ülkedeki gelişimin önünü açmıştır (Jomo, 1998: 21). Rose-Ackerman (1997)'a göre, ekonomisini daha liberal hale getirerek sermaye akışının kontrolü üzerindeki baskıyı azaltan ve yeni küresel ekonomi düzenine ayak uyduran ülkeler bu süreçte kazançlı çıkmışlardır.

Ekonomik entegrasyonu birincil bir unsur olarak gören yeni küresel ekonomik düzenin iki temel gerekliliği vardır: erişim ve güvenilirlik. Erişim ile kastedilen, bir ülkenin yabancı sermaye akışına erişmedeki yeteneğidir; diğeri

ise uluslararası alanda ülke ekonomisinin sahip olduğu güvendir. Ülkelerin güvenilirliğine en çok zarar veren eylem, ülkede var olan yolsuzluğun boyutlarıdır (Williams ve Beare: 1999: 131).

Yolsuzluk ekonomik küreselleşme ile birlikte ele alındığında, yolsuzluğun tanımındaki son dönüşümlerin küresel ekonomi ile bağlantılı olduğu sonucuna varılacaktır. Yolsuzluk yabancı yatırım için ekonomik risk ve belirsizlik kaynağıdır; piyasanın gereklilikleri olan istikrar, güven ve geleceği kestirebilirlik ile çelişmektedir (OECD, 1996: 9). Zedalis (1998)'e göre, yolsuzluk bir ülkedeki rekabete zarar verir ve işlem fiyatlarını yükseltir. Yolsuzluk uygulamaları sadece bir ülkeye olan güveni azaltmaz, aynı zamanda uluslararası sermayeden minimum düzeyde yararlanılmasına ve gelişmiş ülkeler tarafından yapılan yardımların kesilmesine neden olur.

Sutton (2007)'a göre, ekonomik küreselleşme yolsuzluğun ürettiği güvensizlik ve istikrarsızlığın uluslararası yatırımı olumsuz etkilemesini artırıcı rol üstlenmiştir. Riskin kaynağı olarak yolsuzluk, ekonomik küreselleşmeyi  açıdan tehdit etmektedir: birincisi, üretici ve tüketicilerin daha fazla ödemesine neden olan işlemsel engellerdir; ikincisi, küresel sermaye akışının ülkelere olan gidişinde potansiyel bir engel oluşturmasıdır; üçüncüsü ise, yolsuzluk-risk eşitlik işlemi yabancı yatırımcının bilgi almasını engelleyen kapalılığın ve güvensizliğin bir göstergesidir.

Küreselleşmenin zelleştirmeleri artırmasıyla birlikte yolsuzluk olayları için büyük fırsatlar doğmuştur. Yolsuzluk toplumsal kaynakların yasadışı, ahlakdışı ve üretim içermeyen faaliyetlere dönüşmesine neden olmuştur. Aynı zamanda toplumsal sağlığı bozmuş ve sistemlerin meşruluğuna olan güvenin

sarsılmasına neden olmuştur. Öte yandan ülkelerdeki kamu bürokratlarını etik değerlere göre hareket etmeleri konusunda zorlamış ve ülkeler için mücadelesi birincil hale gelmiştir (Farazmand, 1999: 518).

1993 ve 1997 yılları arasında yolsuzluk, ağırlıklı ulusal veya bölgesel bir endişe olmaktan çıkıp, küresel bir problem haline gelmiştir. Gerçekte yolsuzluk 1990'lı yıllarda dünya ülkelerinin gündeminde 'küresel politik müdahale gerektiren küresel bir sorun' olarak ele alınmıştır (Glynn, 1999). Buna bağlı olarak, aralarında 'Birleşmiş Milletler Örgütü', 'Uluslararası Ticaret Örgütü', 'Uluslararası Şeffaflık Örgütü' ve 'Asya Gelişim Bankası'nın bulunduğu uluslararası kuruluşlar 'küresel düzlemde yolsuzluk' konusunu sık sık gündeme taşımaya çalışmışlardır. Williams ve Beare (119)'ye göre, bu uluslararası kuruluşlar tarafından yapılan çalışmalarda, yolsuzluğun gelişmekte olan ülkelerde zayıf demokratik kurumlar ve güvensiz piyasa ekonomisi karakteristiğinde olduğu vurgulanmaktadır. Buna paralel olarak, Uluslararası Şeffaflık Örgütü (2007) hazırlanan raporda, geri kalmış ülkeler ve geçiş ülkelerinde yolsuzluğun çok daha yıkıcı sonuçlarının olduğu belirtilmektedir.

Öte yandan uluslararası kuruluşlar, küreselleşmenin algılanan yolsuzluk üzerindeki ciddi etkisi üzerinde durmaktadırlar. Küreselleşme sadece yolsuzluk eylemleri için oluşturulan fırsatların daha da artmasına neden olmamakta, aynı zamanda yolsuzluk olaylarının deşifre edilmesini de engellemektedir (Elliot, 1997). Elektronik iletişim araçlarının küreselleşmesi yolsuzluklar için fırsatlar oluşturmaktadır, çünkü bu sayede ülkeler arasında büyük miktarda sermaye akışı olmaktadır (Glynn, 1997: 14-15).

Küreselleşme sonucunda gelişmekte olan ülkelere nazaran gelişmiş ülkelerde çok daha fazla sermaye birikiminin olduğu görülmektedir. Yolsuzluğun yoğun etkisinde kalan ve ekonomileri güven vermeyen gelişmekte olan ülkelere minimum düzeyde sermaye akışı olurken, bu süreçte büyük payı gelişmiş ülkeler almaktadır (Ecevit, 1999). Uluslararası şirketler, yatırım alanı olarak liberal ekonomiye sahip gelişmiş ülkeleri tercih etmektedir (Kaul ve Conceicao, 2006: 234). Öte yandan, yolsuzluk eyleminde bulunan gelişmekte olan ülke liderleri, yolsuzluk sonucu elde ettikleri sermayeyi, gelişmekte olan ülkelerin bankalarına yatırmak suretiyle ülke dışına çıkarmışlar ve gelişmekte olan ülkelere sermayenin daha da birikmesine katkıda bulunmuşlardır (Campos ve Pradhan, 2007: 417).

Türkiye de uluslararası sermayenin uzak durduğu ülkeler arasındadır. Her ne kadar son yıllarda yatırım yapan uluslararası şirket sayısında artış görölse de, zayıf temeller üzerine kurulmuş Türkiye ekonomisi, uluslararası yatırımcıya güven vermemektedir (Kogut, 2003). Lake (2005: 180)'e göre, yolsuzluk yapan kişilerin büyük miktarlardaki sermayeyi yurtdışındaki bankalarda sakladıkları ve ülkedeki sermaye akışını kaçırdıkları ifade edilmektedir. Örneğin, 2007 yılında polisiye bir operasyonla yolsuzluk yaptığı ortaya konulan bir Türk iş adamının Singapur'daki bankalarda 20 milyar dolar parasının olduğu ortaya çıkarılmıştır.

Sonuç olarak, yolsuzlukların az olduğu ve dolayısıyla ekonomisi itibarıyla güven veren bir ülkede sermaye birikiminin olduğu görülürken, yolsuzluklardan dolayı ekonomisi güven vermeyen bir ülkenin küresel sermaye akışı için uygun bir adres olmadığı ve önemli miktarda sermayenin

yurtdışına kaçırıldığı gözlemlenmektedir. Bir sonraki bölümde, Türkiye’de sermaye kaybına neden olan yolsuzlukların tarihsel gelişimi ve nedenleri üzerinde durulmuştur.

1.5.1.2.4. Türkiye’de Yolsuzluk

Türkiye’de yolsuzluk her geçen gün gündemde kendisine sıklıkla yer bulan konular arasına girmiştir. Daha çok gelişmekte olan ülkelerde karşılaşılan yolsuzluk karakteristiğine rastlanmaktadır; çünkü yolsuzluk daha çok Tapu Daireleri ve belediyeler gibi rüşvet alınma için ortam oluşturabilecek kamu birimlerinde ortaya çıkmakta, yurттаşlar tarafından içselleştirildiğinden herhangi bir şikayette bulunulmamakta ve daha çok kültürel ve sosyal normlardan beslenmektedir. Türkiye’de yolsuzlukların varlığının anlaşılabilmesi için, geçmişe gidilmesi ve tarihsel gelişiminin analiz edilmesi gerekmektedir. Nitekim Kasapoğlu (1992: 65)’na göre, bugün içinde yaşanan toplumsal ve kültürel yapının anlaşılabilmesi için, toplumsal ve kültürel yapının tarihsel süreç içindeki değer ve anlayışlar sisteminin ve bunların geçirdiği değişimin anlaşılması, çözümlenmesi gerekmektedir. Bir toplumun kültür tarihi ile anlayış ve değerler sistemini bilmeden, günümüz insanının davranış ve tutumlarını anlamak, açıklamak olanaklı değildir. Diğer bir deyişle, “bugünün bunalım ve sorunlarına çözüm yolları önerebilmek için, öncelikle geçmişini anlamak ve sorunların, bunalımların özünü kavramak gerekmektedir.”

1.5.1.2.4.1. Türkiye’de Yolsuzluğun Tarihsel Gelişimi

Türkiye’de yolsuzluğun tarihçesi, Osmanlı dönemlerine dayanmaktadır (Mumcu, 1969). Özellikle memur atamalarında son derece yaygın olan rüşvet,

tarihçiler tarafından Osmanlı İmparatorluğu'nun çöküşünü hazırlayan en önemli nedenlerden biri olarak gösterilmektedir.

16. yüzyıla kadar Osmanlı devletinde güçlü bir devlet otoritesi, düzenli bir memur kadrosu ve disiplinli bir idare örgütü bulunmaktaydı. Devletin çağın koşulları içinde çok gelişmiş bir bütçe düzeni vardı (Cem, 1989: 99). Daha sonraki dönemlerde ise, Osmanlı Devleti'ne rüşvet kavramı girmiştir ve rüşveti ilk bulaştıran kişi III. Murat'a 40.000 altın rüşvet aldırın Şemsi Paşa'dır. Kendisi bu olayı tarihçi Ali'ye bizzat anlatmıştır. Aynı Şemsi Paşa, Veziri olduğu III. Murat'a verilen dilekçeleri yüklü rüşvetler karşılığında almaya ve bir bölümünü de Padişaha vermeye başlamıştır (Mumcu, 1969: 87).

Tanzimat dönemine bakıldığında, ilk defa otorite paylaşımı gündeme gelmiş, dolayısı ile kamu yönetimi üzerinde de toplumsal grupların etkileme çabaları ortaya çıkmıştır. II. Mahmut döneminde köklü reformlar yapılmış ve zamanın Avrupasını model alan modern bir demokrasi oluşturulmaya çalışılmış, memur alımlarında ciddi sınavlar yapılmaya başlanmış ve hazırlanan ceza kanunnamesine rüşvetin cezalandırılmasına ilişkin hükümler konulmuştur. Daha ciddi önlemler Tanzimat Fermanı'nda yer almıştır. 1849 yılında tüm memurlara rüşvet almayacaklarına dair yemin etme usulü yürürlüğe girmiş, 1858'de yeni bir ceza kanunu yapılmış ve rüşvetle mücadele daha geniş kapsamda ele alınmıştır (Mumcu, 1985).

Tanzimat Döneminde duruma kendi içinde çözüm oluşturulmaya çalışılırken Türkiye Cumhuriyeti Devletinin kuruluşunda, genel olarak batının siyasal ve yönetsel kurumları örnek alınmıştır (Berkman, 1998). Batı devletlerinde bürokrasi, siyasal sisteme bağımlı ve özünde siyasal kararları

uygulayan belli bir uzmanlık düzeyine ulaşmış ve teknik yönü ağır basan bir kurum olmuştur ve uzun bir zaman zarfında bu kuruluş tamamlanmıştır. Türkiye Cumhuriyetinin yönetsel ve siyasal kurumları ise, monarşik yönetim tarzı olan padişahlığın yıkılmasıyla, birkaç yılda gerçekleştirilen bir devrim ile tesis edilmiştir. Devrimin gerçekleştirildiği kısa süreçte siyasal kurumlar çeşitli nedenlerle toplum tarafından özümselememiş ve özellikle çok partili yaşama geçtikten sonra, bu siyasal kurumlar yozlaştırılmıştır. Siyaset, yönetilenler açısından akrabam, aşiretim, hizbimden olan beni yönetsin; yönetenler açısından da benim akrabalarım, yandaşlarım ve aşiretimden olanlar iktidarın nimetlerinden faydalansınlar anlayışına dönüşmüştür (Özsemerci, 2003). Fakat Cumhuriyetle birlikte yöneticiler yolsuzluğa bulaşmış olan kişilerden hesap sorabilmeye başlamıştır. 1923-1946 yılları arasındaki tek partili dönemde bir Bakan Yüce Divana sevk edilmiş, konu hem mahkumiyet hem de siyasal yaşamının sona ermesi ile neticelenmiştir (Gençosman, 1976).

1946 yılında çok partili demokrasiye geçilmesi ile yolsuzluk söylentileri yayılmıştır. Dönemin Gümrük ve Tekel Bakanı'nın beraat ettiği ve çok az kişinin mahkumiyet aldığı bir yolsuzluk örneği bu dönemde göze çarpmaktadır. 1950'lerden sonra kamu yönetimi, bürokrasi ve iktidar partisi arasında bir mücadele alanına dönüşmüştür. 1960'lardan sonra özellikle 1970'lerde ivme kazanan bürokrasinin siyasal sürecinde siyasi kayırmacılık yaygınlaşmıştır. Özellikle hayali ihracat gündeme oturmuş, TBMM'ye pek çok soruşturma önergesi verilmiş, ancak hiçbir Yüce Divana gönderilmemiştir (Tarhan ve Gençkaya, 2006: 39).

1980 Askeri Darbesi ile geçmiş dönemdeki bazı siyasiler hakkında yolsuzluk soruşturması açılmış, Sosyal Güvenlik Bakanı ile Gümrük ve Tekel Bakanı Yüce Divandan mahkumiyet almışlardır. 1980'lerden bu yana ortaya çıkan başlıca yolsuzluklara örnek olarak, İstanbul Bankası, Jaguar olayı, Karayolları yolsuzluğu, İSKİ yolsuzluğu, Türk Bank yolsuzluğu, hayali ihracat yolsuzlukları sayılabilir (Tarhan ve Gençkaya, 2006: 39).

2000'li yıllarda ise yolsuzluk banka hortumlama olaylarında görülmeye başlanmıştır. Devletin yaklaşık 45 milyar dolar zarara uğratıldığı banka hortumlama olayları ile ilgili bir dizi polisiye operasyon yapılmış ve adı yolsuzluğa karışan bankalara yasal makamlarca el konulmuştur. Son dönemlerde yolsuzluk suçlarının verdiği zarar ve bunlarla mücadele edilmesi gerekliliği, siyasi partilerce sık sık kullanılan bir seçim argümanı haline getirilmiştir.

1.5.2. YAPILAŞMA TEORİSİNİN TEMEL ELEMENTLERİ

Çalışmada Antony Giddens'in "Yapılaşma Kuramı" kullanılmıştır. Bu bölümde, öncelikle sosyolojideki 'yapı' ve 'birey' ikiliğinden başlayarak her ikisinin birarada kullanılmasına ilişkin süreç analiz edilmiş ve daha sonra da "Yapılaşma Kuramı"nın önermeleri detaylı bir şekilde açıklanmıştır.

1.5.2.1. Sosyal Teorinin Tarihi: Mikro-Makro Ayırımı

Schwandt (2001:252) sosyal bilimlerde kullanılan **teori terimini** açıklayıcı dört tanım önermektedir: İlk iki tanımı "teori ile ilgili geleneksel deneyci düşünme biçimi" olarak kabul etmektedir. Bu tanımlar teoriyi "test edilmiş deneysel bir dizi genelleme" olarak ya da, "geniş bir alanı kapsayan

sosyal fenomenin, birleştirilmiş sistematik nedensel bir açıklaması” olarak görmektedir. Teoriyi bu yollarla tanımlayan bir araştırmacı bir teori geliştirmeye ya da belli bir teoriyi test etmeye yönelecektir; teoriyi, bütünlüğü, tahmin gücü, kapsamı gibi kriterleri değerlendirerek bunu yapacaktır.

Bu geleneksel görüşe ek olarak, Schwandt (2001: 253) teorinin “problemin sınırlarını tespit eden, sorunu çözen, **sosyal realiteyi anlayan** ve açıklayan teorik perspektifler olarak tanımlanabileceğini” ileri sürmektedir. Bu tanım Antony Giddens’in Yapılaşma Kuramı’nı açıklamada kullandığı yaklaşımla örtüşmektedir.

Giddens Yapılaşma Kuramı’nı oluştururken birçok teorik perspektiften yararlanmasına karşın, özellikle sosyoloji ve sosyal teorinin **yapısalcılığı** ile ilgilenmiştir (Schwandt, 2001).

Ritzer (2000)’e göre sosyal teorinin başlangıcıyla ilgili belirli bir tarih bulunmamaktadır. Felsefe eski Yunan ve Roma devirlerine kadar uzandığı gibi, sosyolojide görülen akımların temelleri de o zamanlara uzanmaktadır. Ancak sosyoloji akımının şekillenmesinde özellikle 18. ve 19. yüzyıllarda yaşanan olay ve gelişmelerin ön plana çıktığı görülmektedir. Entellektüel devrimler (1600-1700’lerdeki Fransız Aydınlanma Dönemi), politik devrimler (Amerikan, 1775-1783; Fransız, 1789-1799), Sanayi Devrimi (Amerikan, 1850-1930; İngiliz, 1750-1850) ve bunları izleyen kapitalizm, sosyolojinin alanını şekillendirmiştir. Toplum, sosyolojik merakın odak noktası haline gelirken, asıl **anlaşmazlıklar** toplumu neyin meydana getirdiği ve onun hangi metotlarla en iyi şekilde inceleneceği noktasında doğmuştur.

Sosyal değişikliklerden biri olarak değerlendirilen politik devrimler, sosyolojiyi şekillendiren faktörler arasında dikkatleri çekmektedir. Ritzer (2000: 6), 1789'daki Fransız Devrimi'nin sosyolojik teorilendirmenin yükselişindeki en önemli faktör olduğunu ileri sürmektedir. Bu dönemde sosyal teori, Fransız devriminin yol açtığı türbölansdan doğan düzensizliği ve 'Aydınlanma' ile gelen felsefik ve kültürel yapıdaki değişimi anlama çabası içerisinde gelişmiştir. Düşüncenin merkezinde kaotik ve düzensiz bir toplumun tekrar istikrara kavuşturulması yer almıştır. Fransız teorisyenler Auguste Comte (1789-1857) ve Emile Durkheim (1858-1917), özellikle **sosyal düzen** fikri ile ilgilenmişler ve sosyolojinin amacının **sosyal istikrara ulaşılması** olduğuna inanmışlardır.

Comte teorisinin, sosyal sistemin işleyişindeki soyut kurallara tercüman olmasıyla, toplumu eski düzenine getirmede faydası olacağını düşünmektedir (Turner, 2001: 32). Durkheim da, sosyal kanunların keşfedilmesini önemli bir süreç olarak görmüş ve bireyin dışında ve onları zorlayıcı sosyal gerçekleri incelemeyi savunmuştur. Toplumun hangi yollarla birey davranışlarını etkilediğine yönelik bir ilgi olduğundan, toplum analizin odağında yer almıştır. Bu geleneğin takipçileri bireyi toplumun şekillendirdiğine inanmışlar, ya da başka bir ifadeyle, bireylerin sosyal yapılar ve kurumlarca sınırlandırıldığı yargısına sahip olmuşlardır (Ritzer, 2000: 382). Bu, makro-sosyolojik perspektif olarak bilinir hale gelmiş ve çalışmanın odağına bütün sosyal sistemleri ve onların yapı ve kurumlarını almıştır. (Adams ve Sydie, 2001: 488).

Makro perspektifin temel dilemması, sosyal kurumların özgür iradeye sahip olduklarını düşünen bireylerce oluşması, yapıların ve kurumların sadece bireylerin davranışları ile meydana gelmesi yaklaşımına odaklanmasıdır. Kültür ve yapı, norm ve değerler gibi terimlerin anlamları oldukça geniş görünmekte ve bunları tekrar kan bağı durumları ile ilişkilendirmek gerekmektedir. Topluma ve sosyal yapılara yönelik ilgi, birçok sosyolojik teorinin merkezinde olmuştur. Comte ve Durkheim'dan yapısal fonksiyonalist Talcott Parsons ve Robert Merton'a, neo-fonksiyonolist Jeffrey Alexander'a kadar birçok sosyolog bu süreçten etkilenmiştir (Latour, 1999: 17).

Comte ve Durkheim gibi Fransız teorisyenler toplumu açıklamak için sosyal kanunları bulmaya ve sosyal yapıları incelemeye girişmişlerdir. Alman teorisyenler ise farklı bir yaklaşım takip etmişlerdir. Max Weber'in (1864-1920) anlayışına göre, davranış izlenebilmekle beraber anlam (özellikle subjektif anlam) bireye bakmadan anlaşılamaz. Bireylerin toplum içinde incelenmesi olan mikro-sosyoloji alanına göre, bireyler anlamlı bir şekilde etkileşim içinde oldukları toplumu oluştururlar. Mikro perspektif, sosyal aktörün özgür irade içindeki sosyal etkileşimlerine odaklanmıştır (Adams ve Sydie, 2001: 488). Bireyin kişisel yetkisinin (mantıklı olma yeteneği, karar verme özelliği gibi) olduğuna, böylece çevresini etkileme ve değiştirme gücüne sahip olduğuna inanılmaktadır.

Mikrososyoloji terimi modern sosyolojide birçok yaklaşımı içermektedir. Genel olarak, bu yaklaşımlar sosyoloji tarihine daha çok yapısal teorilerin hakim olmasına karşı genel bir memnuniyetsizliği paylaşmaktadırlar. Böylece, mikrososyologlar, hem Fonksiyonalizm hem de Çatışma ve Neo-marksçı

teoriler gibi radikal yapısal yaklaşımları aynı oranda eleştirme eğilimindedirler. Bunlar, geniş sosyal yapılar ve işlemler üzerine odaklanan yapısal ya da makro teorilerin toplum içindeki gerçek birey davranışlarını gözden kaçırdığını ileri sürmektedirler (McQuarie, 1995: 187).

Mikrososyoloji konusundaki temel tartışma, yapıların rolü ve bireyle olan ilişkisine değinmemiş olması üzerindedir. Bunun ötesinde, bireyler her istediklerini yapma noktasında tam bir özgürlüğe sahip değildir; sosyal kurumlar bireyleri kısıtlayabilirler. (Latour, 1996: 16). Mikro yaklaşımı benimseyen sosyoloji geleneği sembolik etkileşimcilik, fenomenoloji ve etnometodolojiyi bünyesinde barındırmaktadır.

Makro-mikro tartışması sosyal teorilerin ilk günlerinden itibaren giderek gelişse de, Ritzer (2000: 270) 1980 ve 1990'larda yaşanan gelişmelerin, bu iki teorik analizin bir sentezine doğru bir eğilim içine girdiğini ileri sürmektedir. Bu perspektifleri entegre etme isteğinin delilleri, Jurgen Habermas, Pierre Bourdieu ve Antony Giddens'in çalışmalarında kendini göstermektedir. Amerikan teorisyenlerin literatürdeki uzun süreli üstünlüklerinin ardından (Mead, Parsons, Merton, Homans ve diğerleri), sosyal teorinin merkezi, doğduğu yer olan Avrupa'ya kaymıştır. (Ritzer, 2000: 220-221). Aşağıda Antony Giddens'in "Yapılaşma Kuramı", çalışmada ele alınış şekliyle açıklanmıştır.

Giddens'in Kuramının **çalışmada kullanılma nedeni**, birçok değişkenle çok yönlü olarak gündelik yaşamda görülen pratiklerin oluşum sürecini analiz etmesidir. Kuram sadece yapısal ve bireysel değişkenler üzerinde değil, aynı zamanda 'zaman', 'uzam', 'bağlamsallık' ve 'süreklilik' gibi değişkenlerin de

üzerinde durmaktadır. Yolsuzluk çerçevesinde ele alınan pratiklerin (rüşvet) oluşumunda birçok etkenin varlığından söz edilmektedir. Bu etkenlerin büyük bir çoğunluğu “Yapılaşma Kuramı”nın değişkenlerince açıklanmaktadır.

1.5.2.2. Yapılaşma Kuramı (Structuration Theory)

Giddens (1984: 2)’in teorisine göre, sosyal bilimlerin temel çalışması, ne bireyin tecrübesi ne de toplumsal bütünlüğün herhangi bir şekli değil, uzam ve zaman karşısında var olan sosyal uygulamalardır.

Giddens (1984: 24)’a göre, “kurulu düşünce geleneklerinin yadsınamaz bir rahatlığı vardır ve tek bir geleneğe bağlı olmayan herkesin karşılaşacağı çeşitlilik düşünülürse, bu çeşitlilik daha da fazla olacaktır. Eğer düşünceler önemli ve aydınlatıcı iseler, bunların kökenlerinden çok daha önemli olan şey, ortaya çıkmalarına yardımcı olan geleneklerden farklı olabilecek çerçeveler içerisinde bile olsa, kullanışlılıklarını ortaya çıkaracak biçimde güçlendirmektedir“. Kamu Bürokrasisinde Yolsuzluğun Yapılaşması” konulu çalışmada da, sosyolojide yapı veya birey temelli teorilerin aksine, kurulu geleneklerden sıyrılarak, Giddens’in “yapı-birey” (structure-agent) temelli zaman-uzam (time-space) içerisinde yinelenebilir pratikler olarak tanımlanan “Yapılaşma Kuramı”nın önermelerinden yararlanılmıştır.

1.5.2.2.1. Yapı ve Bireyin Ele Alınış Şekli

Giddens sosyoloji ve felsefedeki düalizme bir tepki olarak “Yapılaşma Kuramı”nı geliştirmiştir: sosyolojideki tartışma bireyi vurgulayan teorilerle yapısal analizi öne çıkaran teoriler arasındadır; felsefedeki uyumsuzluk ise subjenin önceliğini savunan görüşlerle, objeyi (insanoğlunun deneyimlerini

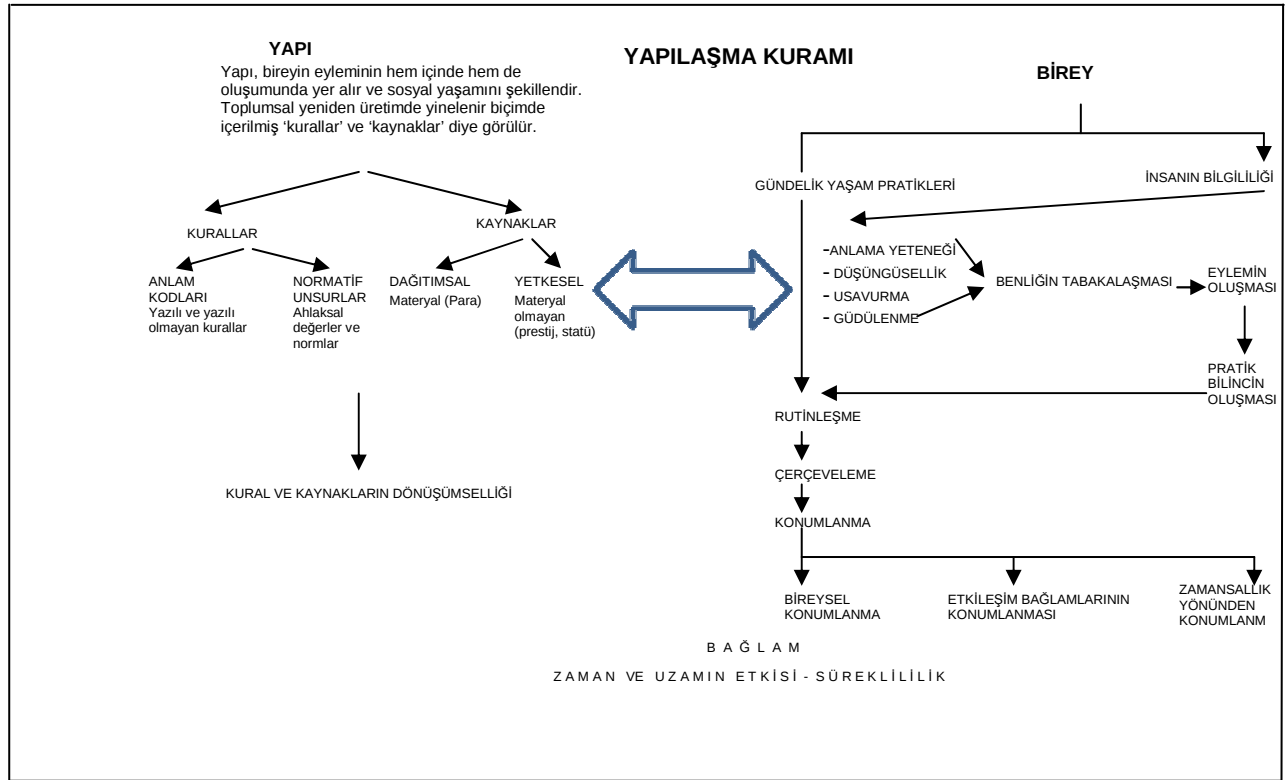
şekillendiren sosyal ya da doğal dünya) öne çıkaran yaklaşımlar arasındadır. Yapılaşma Kuramı bu iki teorik analiz arasındaki boşluğu birleştirme gayretidir (Giddens, 1995: 335).

Yapılaşma Kuramının temel konsepti, sosyal yaşamın tekrarlanan karakteri ile bağlantılı olan ve yapı ile bireyin birbirine karşılıklı bağımlılığını vurgulayan yapı ve bireyin ikiliğidir (Giddens, 1979:69). Diğer bir deyişle, hareketin olmadığı bir yapı olamayacağından, bir yapının olmadığı hareket de olamayacaktır; ikisi iç içedir (Munch, 1993). Bireylerin sosyal çevreleri ve kurumları ile tekrarlanan bir ilişkiye sahip olduğunu ileri süren Giddens, bireylerin davranışlarıyla toplumun nasıl oluştuğuna dikkat çekmektedir. “Yapılaşma Kuramı” toplumun ve onun yapılarının, bireylerin hareketlerini şekillendirme süreçlerini ifade etmektedir. Diğer taraftan bu yapılar bireylerin hareketleri tarafından oluşmaktadır (Kondrat, 2002: 437).

Toplumsal ilişkileri çözümlerken hem bir dizimsel boyutun (toplumsal ilişkilerin), yerleşik pratiklerin yeniden üretimi yoluyla zaman ve uzamda kalıplaşmasının hem de bir paradigmatik boyutun (bu yeniden üretimde çevrimsel olarak içerilmiş olan “yapılaşma biçimlerinin” sanal bir düzeni) varlığı kabul edilmelidir. Yapıyı oluşturan kural (rule) ve kaynaklar (resources), özünde dönüşümsel olduğundan hareketli bir öğedir (Giddens, 1984: 59). Yapılaşma kuramında yapı her zaman, toplum dizgelerinin, zaman ve uzam içine yerleşmiş olan yeniden üretilen pratiklerde ‘taşınan’ bir özelliği şeklinde kavranmalıdır (Giddens, 1984: 229).

Giddens’ın teorisi, yapı ve birey açısından farklı süreçler içerir. Yapı ile ilgili süreçler: Kurallar (‘yazılı kurallar’, ‘yazılı olmayan kurallar’ ve ‘normatif

kurallar’), kaynaklarlar (dağıtımsal/allocative ve yetkesel/authoritative). Birey/agent ile ilgili konseptler: ‘gündelik yaşam pratiği’ (daily practices), ‘insanın bilgililiği’ (knowledgeability of actors), ‘benliğin tabakalaşması’/stratification model of human agency (anlama yeteneği, düşünümSELLİK/reflexivity, usavurma/rationalization ve güdülenme/motivation), ‘eylemin oluşması’, ‘pratik bilinç’/practical consciousness, ‘rutinleştirme’/routinization, ‘çerçeveleme’/framing ve ‘konumlanma’/positioning (Kaspersen, 2000).

Şekil 2: Yapılaşma Kuramı

1.5.2.2.2.Yapısal Çerçeve

Giddens (1984), yapının bireyin hareketini hem kısıtlayan hem de mümkün kılan bir özelliği olduğunu belirtir (Adams ve Sydie, 2001). Yapı kavramını geleneksel sosyologlar Durkheim ve Parsons'un kullandığından

farklı olarak algılamaktadır. Giddens'ın 'yapı' kavramında aktör zorlayıcı ve dışsal değildir. Aksine sosyal yaşama şekil verir ve bireylerin faaliyetlerinde varlığını sürdürür (Ritzer, 2000). 'Yapı' bireyin eylemini kısıtlayan bir unsur olarak değil, aynı zamanda yerine getirilmesini olanaklı kılan bir unsurdur (Adams ve Syndie, 2001).

Birey ve yapı arasındaki dualizmi çözme çabası içerisinde, yapısalcılık akımından etkilenen Giddens bu ikisinin arasına 'sistem' konseptini ekleyerek kendine göre, bağımsız bir ikilik oluşturmuştur (Whittington, 1997:368). Sosyal sistemler, bu sistemlerin yapısal özellikleri ile sınırlanan ya da imkan verilen bireylerin faaliyetleri ile biçimlenmektedir. Harekete rehberlik eden kuralları ve hareketi meydana getiren kaynakları tanımlayan öge yapısıdır. Bireyler tarafından üretilen ve tekrar üretilen yapı, hareketin sonucu ve şartıdır. Bu yapının düalizmidir ya da yapının ve bireyin ikiliğidir.

Futbol oyunu ile bir karşılaştırma yapılabilir. Futbol oyuncusuz oynanamaz. Aynı zamanda, kurallar olmadan ya da top ve kale gibi kaynaklar olmadan oynanması imkansızdır. Sadece kurallar ve kaynaklara odaklanmamız oyunu, oyunun yıldız oyuncularının yeteneklerine ve icrasını tam olarak anlamamızı sağlamaz. Sadece özel oyunculara odaklanmak tüm oyunu anlamamıza imkan vermez. Hem yapı hem de bireyler hesaba katılmalıdır. Elbette, kurallar ve kaynaklar güçlüdürler: bunlar sadece oyunun oynanma şeklini belirlemezler; aynı zamanda oyuncuların nihai amacı olan gol atmayı belirler. Bu kaynaklar ve kurallar da zaman içerisinde insanlar tarafından -ki bunlar oyunu daha

güvenli daha zevkli hale getirmek isteyen oyuncular- değiştirilmekte ve geliştirilmektedir (Schneidewind ve Petersen, 1998: 107).

Yapılaşma kuramında 'yapı' terimi, toplumsal yeniden üretimde yinelenir biçimde içerilmiş 'kurallar' ve 'kaynaklar' olarak görülmektedir. İngilizce konuşan sosyologların, yapısalcılığı Fransız geleneğinden öğrenmelerinin gerekliliğini vurgulayan Giddens, Saussure'nin bireylerin gündelik yaşamdaki etkileşimlerde kullandıkları 'kural' ve 'kaynaklardan' oluşan bir 'yapı' anlayışını benimser. Bu kaynak ve kurallar, bireyin kullanımı yoluyla yeniden üretilirler (Bryant ve Jary, 2001: 16). Yapıyı oluşturan kurallar aynı zamanda eylem için kaynaklar olarak işlev görür (Munch, 1993: 190).

a) Kurallar: Taktiksel ve pratiksel bilinçaltımızın derinliklerinde kök salan bir teknik ve formül olarak anlaşılması gereken kurallar, eylemde kullanılır (Kaspersen, 2002: 42). Bu anlamda, kurallar sosyal sözleşmeler ve bu sözleşmelerin bilgisi olup, sözleşmelerin uygulama bağlamlarını içerir (Giddens, 1995: 341). Kondrat (2002), kuralları prosedürel / anlam kodları (yazılı ve yazılı olmayan kurallar olarak işlerin nasıl yapılabileceğini tanımlar) ve moral / normatif kurallar (haklar, zorunluluklar ve görevleri tanımlar) olarak açıklarken, bunların kendi netlik, şekilsellik ve denetim düzeylerine göre değişebileceğini söyler.

b) Kaynaklar: İki başlık altında değerlendirilir:

i) Dağıtımsal Kaynaklar: Gücün elde edilmesinde yer alan materyal kaynaklardır (Giddens, 1984: 373). Çevrenin materyal özelliklerini (hammadde), üretim/yeniden üretim araçlarını (teknoloji) ve üretilmiş eşyaları/insan eliyle yapılmış olanları içerir (Munch, 1993; Kondrat, 2002;

Bertilsson, 1997). Giddens (1984: 373)'a göre, dağıtımsal kaynaklar insanın doğa üzerindeki egemenliğinden elde edilirler. Bertilsson (1997)'a göre bu, insanoğlunun yaptığı eşya ve makine gibi 'yaratılmış doğayı' içerir. Para, ham materyaller ve mal, dağıtımsal kaynaklara örnek olarak verilebilir.

ii) Yetkesel kaynaklar: Başkalarını yönetme aktivitelerinin kapasitesinden elde edilen ve materyal olmayan kaynaklardır; bireyler üzerindeki güç, prestij ve statü örnek olarak verilebilir (Giddens: 1984). Yetkesel kaynaklar (örgütsel ve insan), insanoğlunun, onun ilişkilerinin ve fırsatların bir toplumda örgütlenme şekillerini refere ederler (Kondrat, 2002: 441). Bir topluluk veya işyerinde bir makamı işgal etme gücü, akademik bir kurumda prestije ve etkin desteğe sahip olma örnek olarak verilebilir. Bertilsson (1997)'a göre, 'yetki' modern öncesi toplumlarda bireylere ait olan belirleyici bir kaynak iken, kapitalist toplumlarda dağıtımsal kaynaklar etkin bir faktör haline gelmiştir. Konrad (2002), dağıtımsal ve yetkesel kaynakların birbirlerinden tamamen bağımsız olmadıklarını söylerken, bir ailenin refah düzeyinin (dağıtımsal kaynak), onun akademik bir kurumda prestijli bir pozisyon (yetkesel kaynak) elde etmede etkin olduğunu belirtir.

Yapılaşma kuramına göre, insanların toplumsal nitelikleri, doğada kendini üreten kimi unsurlar gibi, yinelenir niteliktedir. Bu nitelikler toplumsal yapanlarca yaratılmazlar; yapanlar, kendilerini yapanlar olarak dile getirmek için kullandıkları araçlarla bu etkinlikleri sürekli olarak yeniden yaparlar. Eyleyenler, kendi etkinlikleri içinde ve kendi etkinlikleri aracılığıyla söz konusu etkinlikleri olanaklı kılan koşulları yeniden üretirler (Giddens, 1984: 42).

Yapılaşma Kuramı, yapı-birey ikiciliğinin yeniden kavranması gerektiği öncülüne dayanmaktadır. İnsan eylemesi ile yapıya ilişkin tutarlı bir yaklaşım geliştirme çabası, oldukça engin bir kavramsal çerçevedir. Bu çaba sonuçta zaman-uzam ilişkilerine götürmektedir. Toplum sistemlerinin yapısal özellikleri, yalnızca toplumsal davranış biçimlerinin zaman ve uzam içerisinde sürekli yeniden üretilmeleri ölçüsünde var olurlar. Kurumların yapılaşması, toplumsal etkinliklerin geniş zaman-uzam dilimlerine nasıl yayıldıklarına bakılarak anlaşılabilir (Giddens, 1984:23).

1.5.2.2.2.1. Yapısal Küme

Yapısal ilkelerin ve bunların toplumlararası düzenlerdeki bağlantılarının belirlenmesi, kurumsal çözümlemenin en kapsamlı düzeyini temsil etmektedir. Yapısal ilkelerin çözümlenmesi, kurumların zaman-uzamın 'en derin' uzantıları boyunca farklılaşma ve birbirine eklemlenme biçimlerine gönderme yapar. Yapısal kümeler, toplumsal yeniden üretimde içerilen kural ve kaynakların birbirlerine dönüştürülebilirliği tarafından biçimlendirilirler. Yapılar çözümsel olarak, yapılaşma, anlam verme, meşrulaştırma ve egemen olmanın üç boyutunun her birisi içinde ya da bu boyutlar arasında ayırt edilebilir. Kapitalizmle ilgili yapısal küme, kapitalizmin dönüşümünü göstermektedir, bu yüzden de dizgenin yeniden üretilmesine katkıda bulunmaktadır. "Özel mülkiyet: para: sermaye: emek sözleşmesi: kar" şeklinde dönüşüm gösterir (Giddens, 1984: 247).

1.5.2.2.2.2. Yapı Türleri

Sosyal sistemlerde işlem gören 'yapının ikiliği' ve 'birey'in analiz edilebileceği üç boyutundan bahsedilebilir. Bunlar tüm sosyal pratiklerin

içeriğinde yer alırlar: Baskılama – güç, anlamlama – haberleşme, denetim – meşrulaştırma (Giddens 1979: 81). Bu üç boyut da sosyal kurallara uyum göstermekte olup hem dönüşümsel hem de oluşumsal ve düzenleyici özelliklere sahiptirler. ‘Anlamlama’, ‘baskılama’ ve ‘meşrulaştırmanın’ farklılaşması analitiktir. Anlamlama bir dilin içinde ve dile doğru temel olarak yapılaşır, dil aynı zamanda baskılamanın durumlarını açıklar ve anlamlamada kullanılan kodlar normatif bir güce sahiptir. ‘Baskılama’ sadece ‘anlamlama’ ve normatif elementlerle uyumlu olduğunda hareketlidir ve sonuçta meşrulaştırma zorunlu olarak anlamlamayı içerdiği gibi baskılamanın şekillerini koordine etmede temel rol üstlenir (Giddens, 1993: 110).

Yapının ikiliğinin meşrulaştırma boyutu, normlarla ilgilidir. Yapılaşma teorisindeki ‘yapı’, kurallar grubu ve normatif tanıma sahip olan kurallardan oluşur. Meşrulaştırma, kuralların düzenleyici özelliğinin alt kategorisinde yer alır (Giddens, 1979: 86). Hakların gerçekleştirilmesi ve zorunlulukların kanunlaştırılması arasındaki simetri, sosyal davranışla bozulabilir. Sosyal etkileşim sistemlerindeki normlar korunabilir ve sosyal karşı koymaların akışında yeniden üretilebilir. Meşrulaştırma, sorgulanmayan ahlaksal bağlılıkta oluşur (Giddens, 1993). Baskılama ve güç arasındaki ilişki, denetim fikrinde açıkça görülür. Normatif denetim, güç ilişkilerinde yer alan özel bir kaynaktır (resource) ve normatif davranış, doğruluğu dolaylı olarak kabul gördüğünden her zaman anlamlıdır.

1.5.2.2.3. Bireysel Çerçeve

Yapılaşma Kuramı’na göre her bir sosyal aktör kendisinin de bir üyesi olduğu toplumun tekrar üretilme şartlarını büyük bir oranda bilmektedir

(Giddens, 1979: 5). Bu teorem, hem aktörün isteğine (anlamaya dayanan teorilerdeki gibi) hem de dış yapıya (fonksiyonalizmde olduğu gibi) vurgu yapan teorilerle uyuşmamaktadır.

Munch (1993: 176), Giddens'in 'aktör' ve 'hareket' terimlerinden ziyade 'agent – birey' terimlerini tercih ettiğini ileri sürmektedir. Giddens'in amacı, bireylerin bilgi sahibi ve tarih sürecinde değişiklik yapabilecek yeterliliğe sahip kişiler olduğu fikrini desteklemektir. Diğer bir ifadeyle aktör belirli bir hareketin subjesiyken, agent-birey tarihte değişiklik yapan sosyal uygulamanın konusudur. Agent-birey, sosyal pratiğin yapılaşması sürecinde birçok değişkenle ilişki kurar:

1.5.2.2.3.1. İnsanın Bilgililiği

"Bilgililik" ile Giddens (1995: 336) toplumun her ferdinin büyük bir oranda toplumun nasıl işlediğini anladığı gerçeğine atıfta bulunmaktadır. Örfi bilgiler ve pratik farkındalıklarla donanmış agentlar-bireyler yetkin ve bilgilidir. Bunlar hareketlerini izleme yeteneğine sahiptir. Bireyin bilgililiğine vurgu yaparken, Giddens yapıların ve sistemlerin aktörün arkasından hareket etmediğini belirtmektedir (Kaspersen, 2000).

Pratik bilinçte yerleşik olan bilgililik, olağanüstü bir karmaşıklık sergiler. Özellikle, nesnelcilik eşleşenlerde gözden kaçırılır. Yapanlar aynı zamanlarda, olağan olarak ne yaptıklarını ve bunları usavurma gerekçelerini usavurmaya dayalı olarak da betimleyebilirler. Bununla birlikte, bu yetiler büyük ölçüde, gündelik davranışın akışına güdümlenmişlerdir (Giddens, 1991).

1.5.2.2.3.2. Gündelik Yaşam Pratikleri

Gündelik yaşamın incelenmesi, kurumlaşmış pratiklerin yeniden üretimlerini çözümlemenin bir parçasıdır. Gündelik yaşam, tersinir zamanın yinelenir niteliğine bağlıdır. Zaman-uzam içinde izlenen yollara bağlanıp bedenin kısıtlayıcı ve olanak verici özellikleriyle eşleşir. Bununla birlikte gündelik yaşam, toplum yaşamının dal budak salan bağlantılarının üzerine kurulduğu bir 'temel' şeklinde değerlendirilmemelidir. Bunun yerine, bu geniş uzantıları olan bağlantılar, toplum ve dizge bütünleşmesinin bir yorumu bakımından anlaşılmalıdır (Giddens, 1991).

1.5.2.2.3.3. Benliğin Tabakalaşması: Anlama Yeteneği, Düşünümsellik, Usavurma, Güdülenme

Benliğin tabakalaşması olarak adlandırılan modelde, eylemin düşüngüsel gözetimi, ussallaştırılması ve güdülenmesi benliğin içine gömülmüş süreçlerdir. Eylemin ussallaştırılması terimiyle, yapanların – alışkanlıkla ve büyük ölçüde herhangi bir kaygı taşımadan– kendi etkinliklerinin temellerine ilişkin sürekli bir kuramsal anlayışı devam ettirdikleri kastedilmektedir. Eyleyenler yapısal özellikleri yeniden üretirlerken, aynı zamanda böyle eylemleri olanaklı kılan koşulları da yeniden üretirler. Yapının, eyleyenlerin kendi gündelik etkinliklerinde, yaptıkları şeye ilişkin bilgilerinden bağımsız bir varlığı yoktur. İnsan eyleyenler her zaman, usavurmaya dayalı bilinç düzeyinde, belirli bir betimleme altında, ne yaptıklarını bilirler. Ancak yaptıkları, başka bir betimleme altında hiç de tanıdık gelmeyebilir ve yürüttükleri etkinliklerin kökleşmiş sonuçlarına ilişkin çok az şey bilirler (Giddens, 1995: 71).

Toplumsal pratiklerin çevrimsel sıralamasının en altında, insan eyleyenlerin bilgililiklerinin özellikle düşüngüsel biçimi vardır. Pratiklerin sürekliliği düşüngüsellliği varsayar; ne ki düşünömsellik de eninde sonunda, ancak bu pratikleri zaman ve uzam içinde kesinlikle ‘aynı’ kılan pratiklerin sürekliliği ile olanaklıdır. Dolayısıyla, ‘düşünömsellik’ sadece ‘kendi kendinin bilincinde olma’ diye değil, toplumsal yaşamın süreciden akışının gözetilmesi diye de anlaşılmalıdır. İnsan olmak hem kendi etkinlikleri için gerekçeleri olan hem de sorulduğunda, bu gerekçeleri usavurmaya dayalı bir biçimde açımılayabilecek (bunlara ilişkin yalan söyleme de içinde) olan, amaçlı davranan bir eyleyen olmak demektir (Giddens, 1984: 43).

Eylemin düşüngüsel gözetilmesi ile ussallaştırılması, eylemin güdülenmesinden ayrılır. Gerekçeler eylemin temeline göndermede bulunurlarsa, güdüler de bu eylemi uyaran isteklere göndermede bulurlar. Güdülenme, eylemin süreğen bir biçimde eyleyen tarzında gerçekleştirilme tarzına değil, eylem için bir olanağa karşılık gelmektedir. Yetkin eyleyenler hemen her zaman gerçekleştirdikleri edimlere ilişkin istemelerini ya da gerekçelerini usavurmaya dayalı bir biçimde aktarabilseler de, aynı şeyi güdüler için söylemek güçtür. Yapılan bir eylem bu safhalar sonunda yerine getirilir (Giddens, 1995).

1.5.2.2.3.4. Eylemin Oluşması

Parsons kendisini bir eylem kuramcısı olarak tanıtırken, eylemin oluşumunun araç (kaynaklar ve kolaylıklar) ve şartlar (amaca yönelindiğinde ortaya çıkan engeller) içeren bir durum içinde yer aldığını belirtir. Buna karşın Giddens özellikle ‘doyurucu eylem’ üzerinde dururken, eylemin oluşumunda

etkin olan **özel niyet ve gerekçelerin etkisine** vurgu yapar (Giddens, 1984: 14).

1.5.2.2.3.5. Pratik Bilinç

Pratik bilinç, günlük toplum yaşamının kurulmasını, zaman-uzam boyunca yeniden kurulmasını sağlayan kural ve incelikleri bilmekten oluşur. Toplumsal yapanlar kimi zaman bu kural ve inceliklerin neler olabileceği konusunda yanılabirler. Böyle bir durumda yapanların yanılgıları ‘durumsal uygunsuzluklar’ olarak ortaya çıkabilir. Ancak toplum yaşamında bir süreklilik olacaksa, yapanların büyük bölümü çoğu zaman haklı olmalıdır; diğer bir deyişle **ne yaptıklarını bilirler** (Giddens, 1984: 144).

1.5.2.2.3.6. Rutinleşme

Nesneler dünyasının sürekliliği ile toplumsal etkinliğin dokusu içinde güven duygusunun, bireysel eyleyen ile bu eyleyenin gündelik yaşamın akışı sırasında içinde devindiği toplumsal bağlamlar arasındaki belirli bağlantılara bağlıdır. Pratik bilinçte temellenmiş olarak rutinleşme kavramı, yapılaşma kuramı için yaşamsaldır. Rutin hem eyleyenin günlük etkinliklerinde yol alırken kişiliğinin sürekliliğinin hem de toplumun, yalnızca sürekli yeniden üretimleri sonucu böyle olan kurumlarının ayrılmaz bir parçasıdır (Giddens, 1984: 107).

Rutin (alışkanlıkla yapılan her şey), gündelik toplumsal etkinliğin temel bir unsurudur. Gündelik terimi gerçekte toplum yaşamının zaman-uzama yayılarak rutinleşmesi niteliğini yansıtmaktadır. Gün gün gerçekleştirilen etkinliklerin kendi kendini yineler olma niteliği, toplum yaşamının yinelenir olma niteliği denilen şeyin maddi temelidir. **Yinelenirlikle**, toplumsal etkinliğin

yapılaşmış özelliklerinin yapının ikiliği yoluyla bunları oluşturan aynı kaynaklardan sürekli yeniden oluşturulması kastedilmektedir (Giddens, 1984: 26). **Rutinleşme** toplum yaşamının gündelik etkinliklerindeki güven duygusu ya da varlıksal güvenliği sürdüren **ruhsal uzamizmalar için yaşamsaldır**. Öncelikle pratik bilinçte taşınan rutin, bilinçdışı ve eyleyenin sergilediği eylemin düşüngüsel gözetimi arasına set çeker (Giddens, 1984: 26). Yolsuzluk eyleminin yapılaşması, birey açısından çelişkili bir süreçtir. Birey hem kendi sahip olduğu değerlere hem de toplumsal değerlere aykırı davrandığında, güvensizlik duygusu yaşar. Bunun önüne geçmek için eylemi rutinleştirmeye çalışır; bu şekilde içteki rahatsızlığını minimize eder ve zamanla aldığı rüşvetten rahatsızlık duymamaya başlar. Rutinleştirme, yapılaşmaya giden zincirin önemli halkalarındandır.

Gündelik toplum yaşamının görünürde önemsiz olan uzlaşımları, başka türlü bildik yaşamımızı büyük ölçüde etkileyebilecek olan bilinçdışındaki gerilimin kaynaklarını denetim altında tutmakta temel önem taşımaktadır (Giddens, 1984:26). Yapılaşma kuramının ilgisi, insanın toplumsal ilişkilerinde zaman ve uzam aşılması biçimindeki 'düzen' kavramına yöneliktir; bunun nasıl ortaya çıktığını anlamada, açıklamada rutinleşmenin anahtar bir rolü bulunmaktadır (Giddens, 1984: 140).

1.5.2.2.3.7. Çerçeveleme

Çerçeveleme, varlıksal güvenin gündelik rutinlerin gerçekleşmesiyle sürdürülmesini sağlayan etkinlik ve anlamların düzenlenmesi olarak görülebilir. Çerçeveler, etkinliklerin kuruluş ve düzenlenmesine yardımcı olan, bunları belirli bir türden etkinlikler ve verili bir dayatmalar dizisine uğrayacak

biçimde tanımlayan kural öbekleridir. Bireyler özgöl bir bağlam içinde bir araya geldikleri her zaman “burada neler olup bitiyor” sorusuyla karşı karşıya kalırlar (ancak bu durumların ezici çoğunluğunda soruyu yanıtlamakta hiç güçlük çekmezler. Etkileşimde yer alanlar bu soruyu karakteristik olarak pratik düzeyde, kendi davranışlarını diğerlerinin davranışlarıyla uyumlaştırarak yaklaşırlar)” (Giddens, 1984: 140). Göreve başlayan bir görevli, bu çerçevelenmeye maruz kalır. Yeni bir düzene girer ve kendi hareketini uyumlaştırarak, o da oradaki görevliler gibi hareket etmeye başlar.

Çerçevelemenin karakteristik özelliklerinden biri de ‘şeyleşme’dir. Yapanların, kendi yaptıkları şeylere ilişkin gerekçeleri olduğundan, toplumbilim gözlemcileri onlara yaptıklarının bir biçimde kendilerine dışsal olarak işleyen etkenlerden kaynaklandıklarını söylediklerinde kafaları doğal olarak karışacaktır. Şeyleşme, hiçbir biçimde yalnızca meslekten olmayan düşüncenin ayırıcı bir niteliği değildir (Giddens, 1984: 232).

1.5.2.2.3.8. Konumlanma

Toplum yaşamına temel olan, bedenın toplumsal karşılaşmalardaki konumlanmışlığıdır (positioning). Buradaki konumlanmışlık zengin bir terimdir. Örneğin bedenın konumlanmışlığı bedenın bir arada bulunma durumlarında gerçekleşir. Konumlanmışlık aynı zamanda, zaman-uzam boyunca gerçekleşen karşılaşmaların diziselliği ile ilişkili olarak da anlaşılmalıdır. Her birey aynı anda, hem gündelik yaşamın akışı içinde, hem varoluşunun uzunluğu olan yaşam dönemi içinde hem de kurumsal zaman dönemi, toplumsal kurumların “birey üstü” nitelikteki yapılaşması içinde konumlanmaktadır (Giddens, 1984: 27-28).

Birbirleriyle konumlanmış olanlar yalnızca bireyler değildir; aynı zamanda toplumsal etkileşim bağlamları da aynı biçimde konumlanmıştır. Bu bağlamların incelenmesinde zaman coğrafyası yaklaşımı, beden ve eyleyenlerin devindikleri çevrenin fiziksel özelliklerinin etkinliğe getirdiği kısıtlamalara özel bir dikkat göstermektedir. Bu çerçevede kentlilik önemli bir yer tutar; burada toplumsal etkileşim bağlamları farklılık gösterir (Giddens, 1984: 28).

Yapanlar her zaman, yapılaşma kuramının çevresinde kurulduğu zamansallığın üç yönü açısından konumlanmış durumdadırlar. Eyleyenlerin bir arada bulunma durumlarındaki konumlanmışlıkları, karşılaşmaların yapılaşmalarındaki önde gelen bir özelliktir. Burada konumlanma, bedensel hareket ve jestlerin birçok incelmış kiplikleri yanında, beden günlük rutinlerin bölgesel kesimleri içindeki daha genel hareketlerini de kapsar. Kuşkusuz, yapanların kendi günlük zaman-uzam yolları bölgelerinde konumlanmaları, onların aynı zamanda toplumsal bütünlüklerin daha geniş bölgeselleşmeleri içerisinde ve etki kapsamı, küresel bir düzeyde toplum dizgelerinin jeopolitik dağılımına yaklaşan toplumlararası dizgeler içerisinde konumlanmalarıdır. Bu en temel anlamıyla konumlanmanın önemi açıkça toplumsal bütünlüklerdeki zaman-uzam aralaşmasına bağlıdır. Toplum ve dizge bütünleşmesinin az çok eşdeğer olduğu toplumlarda, konumlanmanın yalnızca ince bir tabakası vardır. Ancak çağdaş toplumlarda bireyler, tümü de günlük yaşamın küçük ayrıntılarını giderek artan bir biçimde çok büyük zaman-uzam uzantıları olan toplumsal görüngülerle ilişkilendiren dizge bütünleşmesi özellikleri sergileyen, genişleyen bir bölgeler alanında, ev, okul,

semt, kent, ulus-devlet ve dünya ölçeğindeki dizge içinde konumlanırlar (Giddens, 1984: 137).

1.5.2.2.4. Zaman, Uzam ve Bağlam

Yapı ve bireye olan dikkatinin yanı sıra yapılaşma kuramı aynı zamanda sosyal etkileşim ilişkilerinin zaman ve uzamsal yönlerini de inceler (Dickie-Clark, 1997). Giddens, teorisini zaman-uzam bölümünü özellikle Heidegger, Saussure, Levi-Strauss, Goffman ve İsveçli zaman coğrafyacısı Torsten Hagerstrand gibi birçok teorisyenin çalışmalarına dayandırmaktadır (Giddens, 1984; Kaspersen, 2000, Bryant ve Jary 2001a, Dickie-Clark, 1997, Bertilsson, 1997).

Giddens üç türlü zaman sürecinden bahsetmektedir: günlük yaşam süreci, bir bireyin hayat süresi, kurumların yaşam süreleri (Giddens, 1984; Kaspersen, 2000). Bunların ilki olan günlük yaşam süresi sürekli tekrarlanan olaylar ve rutinleri anlatmaktadır. Günlük yaşam, bir akıştır ancak herhangi bir değişiklik içermez; zaman sadece tekrarlanmada vardır (Kaspersen, 2000, p.47). Giddens (1984:3) bir bireyin hareketinin izole edilmiş olmadığını devam eden bir zaman akışının içinde olduğunu belirtmektedir.

Günlük yaşam süresinin Levi-Strauss'un 'dönüştürülebilir zaman' olarak adlandırdığına benzer bir durum içinde hareket ettiğini söylemek hayalperestlik olmayacaktır. Zaman bu şekilde tersine çevrilebilir olsa da olmasa da günlük yaşamı tek yönlü bir yön izlememektedir. Sosyal tekrar üretim, tekrarlanma gibi kavramlar gelip geçen günler ve mevsimlerin etkileşimi içinde meydana gelen rutinleri ve tekrarlanan günlük yaşam uygulamalarını işaret etmektedir. Günlük yaşam bir süreye bir akışa sahiptir,

ancak herhangi bir yere gitmez; 'günden güne' sıfatı ve buna benzer ifadeler zamanın tekrarlanması ile olduğunu göstermektedir (Giddens, 1984: 35).

Zaman ve uzam sosyal yaşamın devamlılığını ortaya koyduklarından yapılaşma kuramında önemli bir rol oynamaktadır. (Ritzer (2000: 526) Giddens'ın sosyal teoride en çok tanınan başarısının zaman ve uzam konularını öne çıkarması olduğunu ileri sürmektedir.

Giddens uzam yerine 'lokal' kelimesini kullanır. Bununla, eyleyenlerin zaman ve uzam boyunca karşılaşmalarının oluşmasında süreğen bir biçimde ortamların özelliklerini kullanmalarını kasteder. Lokaller bir evdeki bir oda, bir caddenin köşesi, kentler ve kasabalardan ulus devletlerin kapladığı yurt diye ayrılmış alanlara kadar uzanır. Lokaller tipik olarak içsel bakımdan bölgeselleşmiştir ve bunların içindeki bölgeler, etkileşim bağamlarının oluşturulmasında olağanüstü önem taşımaktadırlar. Ortamların özellikleri aynı zamanda, sıradan bir biçimde etkileşimin anlamlı içeriğini oluşturmak için de kullanılır (Giddens, 1984: 172).

Durkheim'in genellikle yapı ile ilgili durumlardan birisi, kurumların 'longue dureesinin' belirli bir toplumda doğan bireylerden hem önce geldiği hem de onların yaşamlarını aştığı gözlemine bağlıdır. Bu yalnızca yapılaşma kuramıyla bütünüyle tutarlı değil, bu kuramın dile getirilmesinin de ayrılmaz bir parçasıdır (Giddens, 1984: 228).

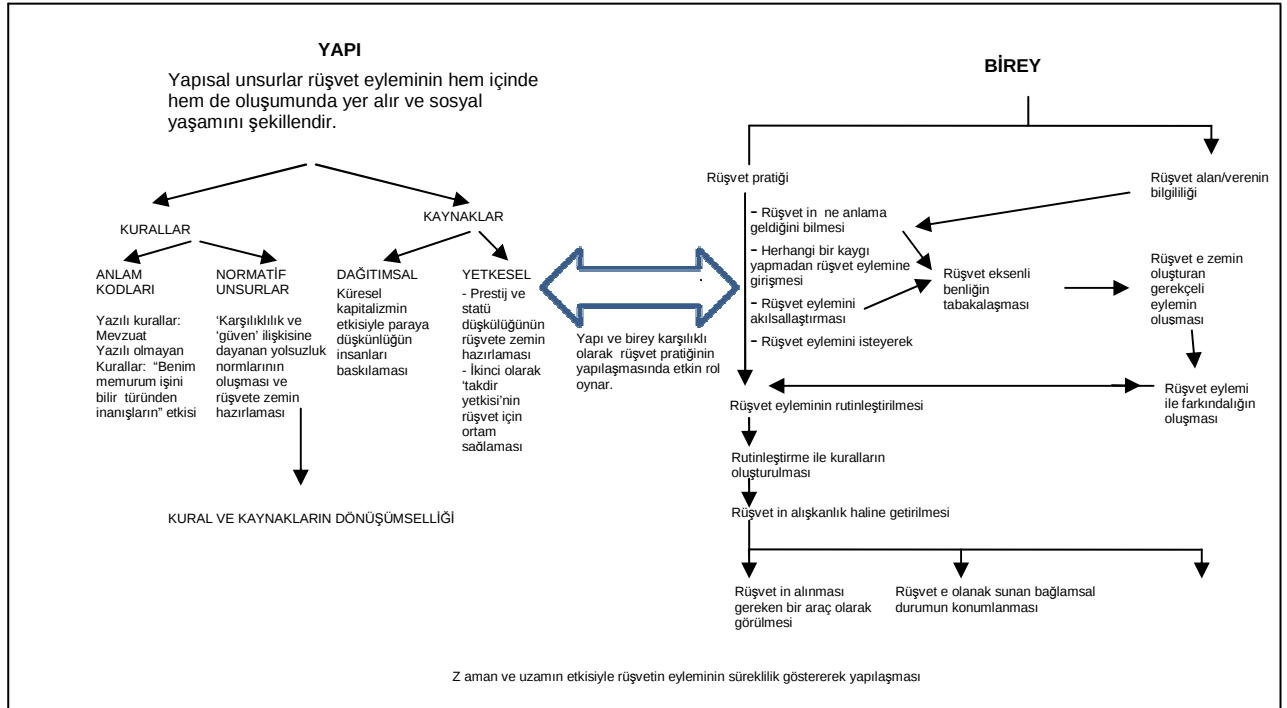
Durkheim, toplumsal bütünlüklerin, yalnızca etkinliklerinde bu bütünlükleri yeniden üreten bireylerin yaşamlarını asmakla kalmadıklarını belirtmektedir; bunları aynı zamanda zaman ve uzam boyunca tek başına alınan herhangi özgül bir eyleyenden uzakta yer almaktadırlar. Toplum

dizgelerinin yapısal özellikleri bu anlamda kesinlikle 'bireyin' etkinliklerine dışsaldır. Yapılaşma kuramında bu noktanın temel unsurları şöyle konabilir: İnsan toplumları ya da toplum dizgeleri, yalın olarak insan eylemesi olmadan var olamazlar. Ne ki yapanların toplum dizgelerini yaratması söz konusu değildir; yapanlar praxisin sürekliliği içinde daha önce yapılmış olanı yeniden dönüştürürler. Burada zaman uzamın aralaşmasının boyutu önemlidir. Genel olarak, toplum dizgelerinin zaman-uzamda aralaşma dereceleri arttıkça (bunların kurumları zaman ve uzama daha iyi yerleştikçe) herhangi bir bireyin bunların yönlendirmesine ya da değiştirmesine karşı daha dirençli olacaklardır (Giddens, 1984: 228).

Bağlamın ya da etkileşimin bağlamsallıklarının çözülmesi, toplumsal yeniden üretimi incelemenin ayrılmaz bir parçasıdır. Bağlam şunları içermektedir: a) etkileşim şeritlerinin çevresindeki (genel olarak simgesel ya da fiziksel imleri olan) zaman-uzamın sınırları; b) yapanların değişik türden yüz anlatımlarını, beden hareketlerini, iletişimin dilsel ve öteki araçlarını görünür kılan bir arada bulunmaları; c) bu görüngülerin farkında olma ve bunları düşüngüsel olarak etkileşimin akışını etkilemek ve denetlemek için kullanma.

1.5.2.3. Yapılaşma Kuramı'nın Yolsuzluğun/Rüşvet Pratiğinin Yapılaşmasına Uyarlanması

Şekil 2'ye göre uyarlanan yolsuzluk/rüşvet pratiği, Şekil 3'de gösterilmektedir. Yolsuzluk ile ilgili kısımdaki açıklamalar, çalışma süresince yapılan kaynak taraması neticesinde oluşan bilgi birikimine göre yorumlanmıştır.

Şekil 3 : Kamu Bürokrasisinde Yolsuzluğun Yapılaşması

Yapılaşma kuramının iki temel ögesi olan 'yapi' ve 'birey' karşılıklı olarak etkindir. 'Yapi' değişebilen hareketli bir karakteristiğe sahiptir. Yolsuzluk olayları da geçmişe kıyasla her geçen gün ülkelerin gündeminde daha fazla yer almakta ve birçok ülkede gelişimin önünde bir engel olarak görülmektedir. Yolsuzluğun yapılaşmasına zemin hazırlayan 'yazılı kurallar', hantal devlet

bürokrasisinin içerisindeki mevzuat iken ‘yazılı olmayan kurallar’ “benim memurum işini bilir” türündeki yaklaşımla oluşan anlayıştır. Küresel kapitalizmin etkinliğinin arttığı dünyada insanlar paraya (dağıtımsal kaynak) ve prestij/statüye olan (yetkesel kaynak) düşkünlükleri her geçen gün artmaktadır. Kurallar ve kaynaklar bireyin yolsuzluk eylemini oluştururken, aynı zamanda bireyin sosyal yaşamını da şekillendirir.

Bireyin gündelik yaşamdaki pratikleri, gerçekte oluşan eylemin yapılaştığının göstergeleridir. Rüşvetin yaygın bir şekilde görevin bir parçasıymış gibi alınması/teklif edilmesi de gündelik bir pratik haline geldiğinin bir göstergesidir. Bunda diğer bir etken ‘insanın bilgililiğidir’. Yolsuzluk yapan görevlinin, kimseden çekinmeden bunu rahatlıkla yapabilmesi ve bunun tekniklerini bilmesi ‘bilgililik’ derecesini gösterir. Bireyin bilgililiğinin ortaya çıkması, öncelikle ‘benliğin tabakalaşması’nın oluşması ile gerçekleşmektedir. Yaptığı yolsuzluk eyleminin ne anlama geldiğini (anlama yeteneği) bilen birey, belirli bir zaman sonra herhangi bir kaygı taşımadan (düşünümsellik) bunu gerçekleştirmeye başlar. Bireyin kendisine göre (yolsuzluk yapmasını gerektiren) haklı gerekçelerin arkasına sığınması ‘usavurma’nın gerçekleştiğini gösterirken, bireyin eyleminde isteklilikte bulunması ‘güdülenmeyi’ gösterir. Benliğin tabakalaşması sonucunda eylem oluşur. Giddens’in eylem yaklaşımında özellikle ‘gerekçelendirme’ ve ‘özel niyet’ ön plana çıkar ve eylemi gerçekleştirenler bu ikisinin arkasına sığınır. Bireyin yaptığı yolsuzluğu hakkı olarak görmesi ve bunu sorgulamaması **meşrulaştığının/gerekçelendirildiğinin** göstergesidir. ‘Pratik bilinç’, bireyin yolsuzluk yaparken, yaptığı eylemin farkında olmasıdır. Pratik bilinç ve gündelik pratiğin kesişmesinde ‘rutinleşme’ yer alır; birey içteki rahatsızlığı

azaltmak ve güven duygusunu sarsmamak için yaptığı eylemi rutinleştirir. Rutinleştirdiği eylemlerle oluşan yeni yaşam anlayışında, benimsenen yeni kurallar 'çerçeveleme'yi gösterir. Bireyin yaşadığı değişimin son aşamasında 'konumlan'ma vardır. Bireysel konumlanmada, rüşvet alınması gerekli bir araç olarak görülürken, zamansallık yönünden konumlanmada birey dışsal etkenlere göre yeni anlayışlar geliştirerek kendini konumlandırır. Küresel kapitalizme göre bütün dünya insanının konumlanması örnek olarak verilebilir.

'Bağlam' yolsuzluğun yapılaşmasına neden olan anlam kodlarını içerir. Yolsuzluğun yapılmasında alan/veren özel bir şekilde etkileşimde bulunur; örneğin çalışanın işi yokuşa sürmesi bir şeyler beklemesi (rüşvet) veya verenin "bunun bir çıkar yolu vardır" gibisinden teklifinin esasında rüşvetle işi çözme girişimi olması, sadece yolsuzluk bağlamında özel bir anlama sahiptir.

'Zaman', yapılaşmada önemli unsurlardan biridir. 'Tersinir zaman' gündelik pratikleri içerirken, 'tersinmez zaman' bir zaman periyodunu gösterir. Gün içerisinde rutin hale getirilmiş pratikler (tersinir zamanda) ve meslek yaşamının genelinde oluşan (tersinmez zaman) ve yolsuzluklara zemin hazırlayan anlayış, yolsuzluğu yapılaştırmaktadır.

'Uzam' üzerinde durulması gereken diğer bir unsurdur. Çalışılan alanlar (belediye binaları ve iş ortamı) yapılaşmaya ortam hazırlar; örneğin birçok çalışanın rüşvet aldığı bir yerde diğer çalışanların bundan olumsuz etkilenmesi veya yurttaşın belediye binasına girdiği zaman kendisini rüşvet verme zorunluluğunda hissetmesi lokalin (mekan) etkinliğini gösterir. Zaman uzam aralaşması yolsuzluğu yapılaştırır, çünkü yinelenebilir bir şekilde sürekli yapılan pratikler yaşamın bir parçası haline gelir.

Kısaca, kamu bürokrasisinde yolsuzluğun yapılaşmasında ‘kurallar’ ve ‘kaynaklar’, yolsuzluk ile ilgili bilgililiğe sahip olarak **gerekçeli eylemini** oluşturan ve bunu **gündelik pratik** haline dönüştüren **birey, pratik bilincinin** bir sonucu olarak yaptığını rutinleştirmesi ve yolsuzluğu bir hak olarak gören şekilde kendisini konumlandırması süreci ile karşılıklı etkileşimde bulunur ve yapılaşma oluşur. Bu süreçte zaman, uzam, yinelenebilirlik ve özel anlam içeren bağlamlar yapılaşmada yardımcı rol oynarlar.

1.5.3. TEZİN TEMEL SAYILTI LARI

Tezin temel sayıtlıları aşağıda belirtilmiştir:

- a) Yapılaşmanın en önemli göstergelerinden biri, onun izlerine ve varlığına sosyal pratiklerde rastlanılmasıdır (Giddens, 1995). Çalışmada da yolsuzluk/rüşvet pratiğinin yapılaşmasındaki gösterge, ülkede sıkça rastlanılan ve basına yansıyan rüşvet olaylarının varlığıdır.
- b) Yapılaşma, bir pratiğin zaman ve uzam içerisinde sürekli yapılarak yinelenebilir özelliğe sahip olmasıdır (Giddens, 1984). Türkiye’de de yolsuzluk suçları zaman içerisinde oluşarak kamu bürokrasisinde yerleşiklik kazanmıştır. Özellikle yapılan araştırmalarda belirli kurumların (tapu daireleri, belediyeler) adına sıkça yer verilmesi uzamın etkisini göstermektedir.
- c) Yapı ile birey arasındaki birbirini üreten ilişkiyi anlama sonucunda toplum dünyası da anlaşılabilir olacaktır (Giddens, 1999). Benzer şekilde

yolsuzluk/rüşvet pratiğini anlayabilmek için yapısal ve bireysel faktörlere odaklanması gerekmektedir.

- d) Türkiye'de kamu bürokrasisinde yolsuzluk her geçen gün artmaktadır (Gençkaya ve Tarhan, 2006).
- e) Belediyeler kamu bürokrasisi içerisinde yer alan kurumlar arasında, en fazla yolsuzluğun olabildiği kurumlar arasındadır (TESEV, 2000).
- f) Yolsuzluk araştırmaları alan konumundaki kamu bürokratları üzerinden yapılamaz (Jain, 1998). Yapılan çalışmada da veren/teklif eden konumundaki meslek grupları üzerinden yolsuzluğun/rüşvet pratiğinin yapılaşması incelenmiştir.
- g) Ulaşılması güç marjinal durumdaki gruplar hakkındaki araştırmalarda “nitel araştırma teknikleri” kullanılmalıdır (Ragin, 1994). Yapılan araştırmada da, belediye bürokratları ile nicel araştırma teknikleri kullanılarak yolsuzluk/rüşvet araştırması yapmak mümkün olmadığından, nitel araştırma teknikleri kullanılarak bilgi toplanılmıştır.

1.6. YÖNTEM

Tez, temelde pozitif epistemolojiye uygun olarak hazırlanmıştır. Nicel veriler ağırlıklı olarak kullanıldığı gibi, nitel veriler de Excel programında tablolaştırılarak nicel hale getirilmiştir.

Bu bölümde araştırmanın nasıl yapıldığı, bilgi toplama süreci ve amaçlar kısmında belirtilen araştırma sorularının nasıl ölçüldüğüne ilişkin bilgilere yer verilmiştir.

1.6.1. ARAŞTIRMANIN TİPİ VE TEKNİĞİ

Araştırma, “amacına ve kullanım amacına göre” (Grinnell ve Unrau, 2005: 16) değerlendirildiğinde;

Amacına göre bu çalışma, yolsuzluğun/rüşvet pratiğinin yapılaşmasına yönelik çalışmaların/araştırmaların az olması, niteliksel verilerden yararlanılması ve yolsuzluğun yapılaşmasına ilişkin bir takım tanımlayıcı ve açıklayıcı bilgiler verilmesinden dolayı “**betimleyici**” (descriptive) ve yer yer “**açıklayıcı**” (explanatory) bir araştırmadır. Richey ve Klein (2007 :43)’e göre, **betimleyici araştırmalar**, detaylı bir şekilde tanımlaması yapılan bir oluşumun (entity) sadece bir kaç yönü üzerinde duran ve bilgi elde etmeye (fact-finding) yönelik olan araştırmalardır. Bu süreçte nicel ve nitel araştırma teknikleri kullanılabilir.

Kullanım amacına göre ise bu çalışma, teorik bir çerçevede yolsuzluğun/rüşvet pratiğinin yapılaşmasını çözümlemeye çalışması ve asıl amacın teorinin geçerliliğini saptamak olmamasından ötürü “uygulamalı araştırma”dır.

Nicel araştırmalar pozitif epistemolojiye uygun olup, veriler anket veya mülakat tekniğiyle toplanmaktadır (Bengtson ve Acock, 2006). Yapılan çalışmada da veriler, **anket ve mülakat aracılığıyla toplanmış** (Ek-1) ve analiz edilerek yorumlanmıştır.

Nitel araştırma tekniği olarak, yolsuzluğun/rüşvet pratiğinin yapılaşması sürecinde aktif olduğu değerlendirilen **meslek grupları ve belediye bürokratları** ile yüz yüze yapılandırılmış görüşmelerle (David ve Sutton, 2004:

165) sorun irdelenmeye çalışılmıştır. Elde edilen veriler, Excel programında **tablolaştırılarak** (Lewins ve Silver, 2007: 260) nicelleştirilmiştir. Araştırma sorularında oluşan *anlam boşlukları*, *nitel görüşmelerden kesitler çalışmaya konularak* (Silverman, 2000) netleştirilmeye çalışılmıştır.

Sonuç olarak, nitel ve nicel araştırma tekniklerinin kullanılmasıyla birden fazla noktaya odaklanılmış ve insan davranışının farklı yönleri ortaya konulmaya çalışılmıştır (Silverman, 2000).

Yolsuzluk/rüşvet pratiği bireysel ve yapısal faktörlerle yapılaşmakta ve kamu bürokrasisinin işlerliğini olumsuz yönde etkilemektedir. Bu çerçevede, yolsuzluğun/rüşvetin yapılaştığının göstergesi olan **rüşvet alma/vermeye ilişkin değişken**, araştırmanın temel *bağımlı değişkenini* (regressor/dependent variable) oluşturmaktadır.

Bir sonraki bölümde araştırmanın evren ve örnekleme, anket sorularının hazırlanması, anketin uygulanması ve bu süreçte karşılaşılan zorluklar ve araştırma sorularının nasıl ölçüldüğü konuları üzerinde durulmuştur.

1.6.2. ARAŞTIRMANIN EVRENİ VE ÖRNEKLEMİ

Yapılan çalışmanın hassasiyetinden ötürü, araştırma yapılan belediyelerin deşifrasyonuna ilişkin ipucu olabilecek her türlü bilginin çalışmaya konulmamasına çalışılmıştır. Araştırmanın yapıldığı **X ili**³ araştırmanın evrenidir. Araştırmanın örnekleme ise, bu ilden seçilen birbirleriyle benzer özelliklere ve yoğun işlem potansiyeline sahip **üç ilçe**

³ Araştırmanın yapıldığı ili göstermesi için X sembolü kullanılmıştır.

belediye başkanlığıdır (B1, B2 ve B3)⁴. Bu ilçe belediye başkanlıkları amaçlı olarak seçilmiştir.

Örneklem seçimi ise, amaçlı olarak belirlenen üç ilçede, “olasılıksal olmayan örneklem türlerinden” “kota örneklemeye” göre yapılmıştır (Kalton, 1983: 92; Gökçe, 2004). Fink (2006: 45)’e göre kota örnekleme, yargısal örnekleme türlerinden biridir; örnekleme dahil edilecek karakteristikler önceden belirlenmiş olup kontenjanların saptanması ve bu kontenjanların doldurulması araştırmacının inisiyatifine bırakılmıştır. Örneklem seçimi, belirli sayılarda ve özelliklerde kotalara göre belirlenmiştir. “Mekan” ve “Meslek Grubu” alt grup olarak tanımlanmış ve her bir alt gruptan belirlenen kota oranı olan en az “Q=20” kişiye anket formu dağıtılmıştır (Gökçe, 2004:119).

Araştırmada belirlenen bağımlı değişkenin, hangi bağımsız değişkenlerle açıklanabileceğinin tespitine olanak sağlayan regresyon analizinin yapılabilmesi için minimum 15 katılımcıya (Pallant, 2007:148) ihtiyaç duyulması, kota sayısının en az 20 olması sonucunu doğurmuştur. Öte yandan, örneklem büyüklüğünün belirlenmesine ilişkin literatürde bir konsensus bulunmamaktadır. Stevens (1996:2), Tabachnick ve Fidel (2007:123) ve Pallant (2002:136) gerekli örneklem büyüklüğünün hesaplanması amacıyla bir formül vermektedir.

$$N > 50 + 8m \text{ (m=bağımsız değişken sayısı)}$$

Tezde kullanılacak en az örneklem büyüklüğü hesaplandığında ise;

$$N > 50 + 8.2 \text{ (m=2, Mekan ve Meslek Grubu)}$$

⁴ Belediye başkanlıkları için gizlilik gereği B1, B2 ve B3 kodları kullanılmıştır.

N>66'dir.

Yapılan çalışmada örneklem büyüklüğü 124'dür.

Öncelikle, X ilinin ilçeleri arasında birbirleri ile benzer özelliklere sahip farklı siyasi partilerin belediye başkanlıkları tespit edilmiştir. Araştırmanın amacına uygun olarak, 'yolsuzluğun/rüşvet pratiğinin yapılaşması' ile ilgili ipuçları verebilecek belediye başkanlıkları örnekleme dahil edilmiştir. Araştırma ilk planlandığı dönemde, örneklemin seçilen belediye başkanlıklarındaki bürokratlar olarak belirlenmesine karşın, hiçbir belediye başkanlığı, bünyesinde bu şekilde bir anketin yapılmasına izin vermemiştir. Özellikle üst düzey belediye çalışanları ile görüşülmüş, ancak gerek "personeler bu şekilde bir araştırmayı izah edememe" gerekse de "2009 yılı belediye seçimleri öncesinde bağlı oldukları siyasi parti nezdinde yanlış anlaşılacakları" gerekçeleriyle araştırmanın yapılmasına izin alınamamıştır. Ancak yolsuzluğun/rüşvetin yapılaşmasında önemli rolü bulunduğu değerlendirilen **belediye bürokratları**, nitel araştırma teknikleri kullanılarak **çalışmaya dahil edilmiştir**.

Tablo 1: Örneklem Tablosu

İlçeler	Meslek Grupları	Sayı	Toplam
B1	Müteahhit	20	40
	Umuma Açık İşletme sahibi	20	
B2	Müteahhit	21	43
	Umuma Açık İşletme sahibi	22	
B3	Müteahhit	20	41
	Umuma Açık İşletme sahibi	21	
Toplam`		124	124

Tablo 1'de de belirtildiği üzere toplam 150 (B1 50, B2 50 ve B3 50 adet) anket dağıtılmıştır. B1 belediyesinden 40, B2 belediyesinden 43 ve B3

belediyesinden de 41 form olmak üzere toplam 124 anket formu toplanmış ve bilgisayara işlenmiştir.

Nitel ve nicel araştırmalar için saha araştırması toplamda üç ayı aşkın süre devam etmiştir; özellikle nitel görüşmeler sürenin uzamasına neden olmuştur. Bunlardan anket 02 Ocak 13 Ocak 2008 tarihlerinde X ilindeki üç ilçe belediye başkanlığında yapılmıştır. Yargısal örneklem yoluyla seçilen meslek gruplarının bir sonraki aşamada yine kartopu örnekleme yoluyla⁵ katılımcıları belirlenmiştir. İlçe belediye başkanlıklarında daha önceden irtibat sağlanan aracılar aracılığıyla katılımcılarla irtibata geçilmiş ve anket formları dağıtılmıştır. Araştırmanın tüm aşamalarında, katılımcılara Ankara Üniversitesi Sosyoloji Bölümü Doktora Öğrencisi olarak tanıtılmıştır. Kartopu örnekleme yoluyla araştırmanın yapılması, anketin uygulanması ve mülakatların yapılması sürecinde kolaylıklar sağlamış ve anketin çok kısa süre içerisinde yapılmasına zemin hazırlamıştır.

Nitel görüşmeler de üç belediye başkanlığında yapılmıştır. Yine kartopu örnekleme yoluyla nitel görüşme yapılan katılımcılarla irtibata geçilmiştir. Araştırmanın yapıldığı dönemde uzun süreli yurtdışı görevde olunmasından ötürü, nitel görüşmelerin çoğunluğu (üçü yüz yüze ve sekizi ile telefon görüşmesi) İnternet üzerinden yapılmıştır. Ses kayıt cihazının kullanıldığı her bir görüşme bir saatten fazla sürmüştür. Nitel görüşmelerde katılımcıları ses kayıt cihazının kullanılması konusunda ikna etmede zorluklar yaşanmıştır. Tablo 2, nitel görüşme yapılan katılımcı sayılarını göstermektedir. Buna göre

⁵ Kartopu örnekleme seçeneğinin kullanılmasından önce, rastlantısal örneklem yoluyla X ilindeki meslek odalarından belirli sayıda katılımcı belirlenmiştir. Ancak araştırma öncesi yapılan altyapı çalışmalarında, böyle bir görüşme yapmanın mümkün olmadığı sonucuna varılmıştır; nitekim nitel görüşme yapılan kişiler, kendilerinin “bir tanıdığın aracı olmasından ötürü” araştırmaya katıldıklarını sıklıkla dile getirmişlerdir.

B1 belediyesinden sekiz (iki müteahhit, üç işletme sahibi ve üç belediye bürokrati), B2 belediyesinden dokuz (iki müteahhit, üç işletme sahibi ve dört belediye bürokrati) ve B3 belediyesinden de 8 (iki müteahhit, iki işletme sahibi ve dört belediye bürokrati) olmak üzere toplam 25 katılımcı ile yapılandırılmış nitel görüşmeler yapılmıştır.

Tablo 2: Nitel Görüşme Yapılan Katılımcıların Dağılımı

ilçeler	Nitel Görüşme Yapılanlar	Sayı	Toplam
B1	Müteahhit	2	8
	Umuma Açık İşletme sahibi	3	
	Belediye Bürokrati	3	
B2	Müteahhit	2	9
	Umuma Açık İşletme sahibi	3	
	Belediye Bürokrati	4	
B3	Müteahhit	2	8
	Umuma Açık İşletme sahibi	2	
	Belediye Bürokrati	4	
Toplam`		25	25

Görüşme türlerinden “yapılandırılmış görüşme”, gerek meslek gruplarıyla gerekse de belediye bürokratları ile gerçekleştirilmiştir. Tüm görüşmelerde, katılımcıların görüşme başlangıcında tedirgin oldukları gözlemlenmiş ancak görüşmenin devamında gerekli güveni hissettiklerinden bu çekingenliklerini attıkları görülmüştür. Nitekim, görüşmeler boyunca hemen hemen hiçbir katılımcı doğrudan ‘rüşvet’ kelimesi yerine, ‘şey almak’, ‘hediyesini vermek’, ‘bahşışlendirmek’ ve ‘memurun hakkını vermek’ gibi kelime grupları kullanmışlardır. Her görüşmenin özgünlüğü için görüşmelerde yönlendirici olunmamış ve gerekli hallerde araştırma probleminin dışına çıkılmaması için müdahalelerde bulunulmuştur.

1.6.3. VERİ SETİNİN DİZAYNI (TASARIMLANMASI), SINIRLILIKLARI VE KARŞILAŞILAN SIKINTILAR

Bu bölümde, ‘anketin’ ve ‘yapılandırılmış görüşmenin’ nasıl düzenlediği, hangi ölçümlene araçlarının kullanıldığı ve bu ölçümlene araçlarının neler olduğuna ilişkin bilgiler sunulmuştur. Ayrıca elde edilen veri setinin, nicel ve nitel veriler açısından sınırlıklarına ve deneyimlenen sıkıntılara değinilmiştir.

1.6.3.1. Veri Setinin Tasarımlanması

Çalışma öncesi yolsuzluk konulu araştırmalar genel olarak incelenmiş ve “Yapılaşma Kuramı”nın *yolsuzluk araştırmalarında* kullanılıp kullanılmadığı tespit edilmeye çalışılmıştır. Türkiye’de bu şekilde çalışmanın varlığına rastlanılmadığı gibi Amerika Birleşik Devletleri ve Kanada’da yapılan master/doktora tezlerinin taranması neticesinde de benzer sonuçlar alınmıştır.

Veri setinin dizaynı, “Yapılaşma Kuramı”nın temel önermelerine uygun bir şekilde yapılmıştır. ‘Kuram’ detaylı bir şekilde analiz edilmiş, yapılaşmaya giden süreçte yapısal ve bireysel faktörlere etki eden değişkenler şematize edilmiştir (Şekil 2). Bu çerçevede hazırlanan anket soruları, ‘kod kitapçığı’ (codebook) şeklinde Ek-1’e konulmuştur.

“Yapılaşma Kuramı”na göre, yolsuzluğun/rüşvetin yapılaşmasına ilişkin analiz, üç unsurun (yapı – birey ve her ikisinde etkili olan değişkenler) birlikte değerlendirilmesiyle mümkündür. Dolayısıyla anket geliştirilirken ve yapılandırılmış mülakat soruları hazırlanırken bu üç unsura ve birbirleriyle ilişkilerine odaklanılmıştır.

Ankette ilk olarak, katılımcıların tanımsal özelliklerinin tespitine yönelik sorulara yer verilmiştir. Burada katılımcılar geçiş sorularıyla Kuramın önermeleri ile ilgili sorulara hazırlanmıştır; örneğin 'yolsuzluğun Türkiye'de önemli sorun olup olmadığı' ve sonrasında 'belediyelerde rüşvetin önemli sorun olup olmadığı' sorularına yer verilmiştir. Uygulanan anket ve nitel görüşmelerde gerek olmadıkça 'rüşvet' kelimesi kullanılmamaya çalışılmıştır. Kuram'daki her bir önerme birden fazla soru ile farklı yönleri de dikkate alınarak ölçülmüştür.

İkinci olarak, ankette yapısal önermeleri ölçen sorulara yer verilmiştir. Bunlardan 'yazılı kurallar' altı, 'yazılı olmayan kurallar' 18 atasözü, 'normatif kurallar' dört, 'dağıtımsal kaynaklar' bir ve 'yetkesel kaynaklar' da üç soru ile ölçülmüştür.

Üçüncü olarak, birey temelli önermeleri ölçen sorulara yer verilmiştir. Yine bunlardan 'gündelik pratik' önermesi beş, 'bilgililik' dört, 'pratik bilinç' üç, 'benliğin tabakalaşması' dört, 'rutinleştirme' bir, 'çerçeveleme' bir, 'konumlanma' bir ve son olarak 'zamansal konumlanma' da üç soru ile ölçülmeye çalışılmıştır.

Dördüncü olarak, yolsuzluk/rüşvet pratiğinin varlığına ilişkin sorular sorulmuştur. Sosyal pratiğin 'yapılaşmanın' varlığını gösterdiği yaklaşımdan hareketle (Giddens, 1984), katılımcıların rüşvet pratiği eyleminde taraf olup olmadıkları beş soru ile ölçülmüştür.

Son olarak, "Yapılaşma Kuramı'nda etkisi olan 'zaman', 'uzam', 'süreklilik' ve 'bağlamsallık' değişkenlerinin varlığını ölçen sorulara yer verilmiştir.

Araştırmada her bir önerme için birden fazla sorulması, gerekli durumlarda faktör analizi yapılması sonucunu doğurmuştur. Aralarında yeterli düzeyde korelasyona sahip olan önerme gruplarında faktör analizi yapılmıştır. Faktör analizi yapılarak yeni oluşturulan değişkenler ham haliyle Ek-4 ve Ek-5’de sunulmuş olup bunların nasıl yapıldığına ilişkin bilgilere de yer verilmiştir.

Tezde yapılan analizlerde birden fazla bağımlı değişken kullanılmıştır. Örneğin Şekil 4’de gösterilen ‘path analizinde’ yapısal faktörlerin etkisini göstermek için ‘yapı’⁶ değişkeni, bireysel faktörlerin etkisini göstermek için ise ‘zamansal konumlanma’ değişkeni bağımlı değişken olarak kullanılmıştır.

Araştırmada amaçlandığı gibi yolsuzluğun/rüşvetin yapılaşması varlığını ortaya koymak için rüşvet pratiğinin göstergesi olan üç değişken (anketteki 26, 28 ve 29. sorular), temel bağımlı değişken olmuşlardır (Bknz Ek-1).

Çalışmada nicel ve nitel araştırma tekniklerinin kullanılması sadece “Yolsuzlukların Yapılaşması” sürecini açıklamada güç kazandırmamış, aynı zamanda bazı sorularda neyin kastedildiğinin ortaya konulmasına yardımcı olmuştur. Örneğin rüşvetin tanımı ile algılarının sorulduğu sorularda, *rüşvet eyleminin bağlamsal olarak değerlendirilmesi* sonucuna varılmıştır. Nitel görüşmeler bu bağlamların neler olabileceğine ışık tutmuştur. ‘Küçük bir hediye’ verilmesini rüşvet olarak değerlendiren katılımcının, bunu “belediye bürokrati o makamda bulunmasaydı ona kim hediye verirdi” veya başka bir katılımcının “bu zamanda insanlar en yakınına yardım etmiyor, niye gidip çok iyi tanımadığı birine hediye versin ki...” açıklamaları bağlamsal durumdan neyin kastedildiğine açıklık getirmiştir.

⁶ Faktör analizi sonucunda elde edilen ‘yapı’ değişkeninin nasıl elde edildiği ile ilgili Ek-5’e bakınız.

Nitel görüşmelerde de anketteki soru düzenine (Ek-1) benzer bir yol izlenmiştir. “Yapılaşma Kuramı”nın her bir önermesi için hazırlanan sorular, nitel görüşmelerde de kullanılmıştır. Gerek anket yapılan meslek grupları (6 müteahhit ve sekiz umuma açık işletme sahibi) gerekse de belediye bürokratları (11 belediye bürokrati) ile yapılan nitel görüşmelerde elde edilen veriler kodlanarak analiz edilmiştir. Silverman (2000)’a göre etnografik görüşmeler neticesinde elde edilen verilerin analiz edilmesinde kodlama tekniğinin kullanılması, analizi daha anlaşılır hale getirmektedir.

Çalışma kapsamındaki nitel veriler, ‘evet’, ‘hayır’, ‘bilmiyorum’ ve ‘kararsızım’ seçeneklerine göre kodlanmıştır. Kodlama sonrası elde edilen sonuçlarla ilgili belirsizliğin olduğu durumlarda katılımcıların ifadelerine başvurulmuş ve meslek grupları/belediye bürokratlarınca dile getirilen hususlar kendi ifadeleri ile alıntılanmıştır. Sadece ifadelerinde gramatik düzeltmeler yapılmıştır. Gereksiz tekrarı önlemek için aynı yanıt veren gruptan sınırlı sayıda katılımcının ifadeleri kullanılmıştır. İki farklı gruptan edilen nitel veriler, yine gereksiz tekrar oluşturacağı gerekçesiyle her bir soru için kullanılmamıştır. İhtiyaç duyulan ve belirsizlik olduğu düşünülen kısımlarda, anketten elde edilen verileri desteklemek için kullanılmıştır.

1.6.3.2. Karşılaşılan Sıkıntılar / Problemler

Çalışma esnasında karşılaşılan sıkıntılar, anket ve nitel görüşmeler olmak üzere iki başlık altında toplanmıştır:

a) Anketin hazırlanmasında ve uygulanmasında karşılaşılan sıkıntılar

Yolsuzluk ve özellikle rüşvete ilişkin araştırmalarda katılımcıların iknası çok zor olmaktadır (Larossi, 2006: 179). Benzer durum yapılan çalışmada da görülmüştür; çünkü katılımcılar araştırmaya katılma konusunda çekingenlik göstermişlerdir. Yukarıda da belirtildiği üzere, belediye bürokratları ile anket yapmak suretiyle yolsuzluğun/rüşvet pratiğinin ölçülmesi girişimi sonuçsuz kalmış, bunun üzerine belediye ile rüşvet alışverişi olduğu halk arasında yaygın olarak bilinen meslek gruplarına yönelinmiştir.

Anket sorularının anlaşılabilirliğinin test edilmesi için X ilinde 10'a yakın katılımcıya anket formları dağıtılarak pilot çalışması yapılmış ve anlamada zorluk çektikleri sorular sorulmuştur. Bunun üzerine anketteki yedi soru, katılımcıların anlaşılır olduğunu ifade ettiği biçime getirilmiştir.

Ayrıca katılımcılara “bu araştırmanın sadece bir doktora tezinde kullanılacağı, kendilerine hiçbir zararın dokunmayacağı ve isimlerine ihtiyaç olmadığı” söylenerek rahatlamaları sağlanmıştır. Bu durum katılımcıların ankete olan konsantrasyonlarını artırmıştır.

En önemli sorunlardan biri, “Yapılaşma Kuramı”ndaki terminolojinin kavranmasının zorluğu olmuştur (Yates, 1997: 159). Çalışmada Giddens’in Kuramı temel alındığından, teorinin anlaşılabilirliği sorununun giderilmesi için Kuram şematize edilmiş ve yolsuzluğun/rüşvetin yapılaşması sürecine uydurulmaya çalışılmıştır.

Anket için üç belediye başkanlığının seçilmesi de zorluk doğurmuştur. Her bir belediye başkanlığından katılımcılar bulmak zor olmuştur. Tanıdık

birilerinin bulunması sayesinde anket beklenenden kısa sürede bitirilebilmiştir. Araştırmada da Ki-Kare testleri ile ortaya konulduğu üzere, her bir belediye başkanlığının birbirine yakın oranda rüşvet pratiğinin yapılaşmasına sahip olması, akla “iki belediye başkanlığı da alınsa olurmuş” yaklaşımını getirmiştir.

b) Görüşme sorularının hazırlanmasında ve uygulamada karşılaşılan sıkıntılar

Araştırma boyunca yapılan nitel görüşmeler, anket uygulamasına göre çok daha zor gerçekleştirilmiştir. Anket formları kısa sürede dağıtılıp toplanılmasına karşın, nitel görüşmeler üç ayı aşkın süre devam etmiştir. Bunda yüz yüze görüşme olanağı olmadığından, katılımcıların zor ikna edilmesi önemli rol oynamıştır. Ancak kartopu örnekleme yoluyla yeni katılımcılara ulaşılması, araştırmanın yapılabilirliğini sağlamıştır. Yine üç farklı ilçe belediye başkanlığından nitel görüşmeler için katılımcıların bulunması zorluğu, ayrı bir zorluk olarak ön plana çıkmıştır; çünkü her bir belediyeden katılımcılar bulmak ve ikna etmek uzun süre almıştır. Kartopu örnekleme yoluyla aracı olan belediye bürokratları dikkat çekecek düzeyde, araştırmayı yapan kişiye “bu görüşmelerin gizli kalması” yönünde tembihlerde bulunmuşlar ve birçok defa “aracı olmadan kimsenin konuşmayacağı” ifadesini dile getirmişlerdir.

Nitel görüşmeye katılan belediye bürokratları, görüşmelerde çoğu zaman kendileriyle tezata düşen açıklamalarda bulunmuşlardır; örneğin hiçbiri rüşvet alıp/verme eyleminde bulunmadıklarını ifade ederken, sık sık ‘ben’ diliyle somut rüşvet olaylarından örnekler vermişlerdir.

1.6.3.3. İstatistiksel Prosedür

Çalışmada elde edilen veriler, son yıllarda SPSS programına oranla sıklıkla kullanılan STATA'nın⁷ 10. Versiyonunda analiz edilmiştir. Temelde “tanımlayıcı” (descriptive) istatistik analizlere yer verilen çalışmada, değişkenler arasındaki ilişkilere (relationships) ve farklılıklara / kıyaslamalara (comparisons) da odaklanılmıştır (Pallant, 2007:116-117).

Yapılan istatistiksel analizlerde, elde edilen çıktıların (STATA output) sadece çalışmada kullanılabilecek kısımları, Excel'de tablo yapılarak kullanılmıştır. Tüm statiksel analizlerin çalışmaya konularak, ortaya karmaşık bir durumun çıkmasından kaçınılmıştır. Yapılan statiksel analizler, STATA'da adım adım nasıl yapıldığını gösterir şekilde Ek'lere konulmuştur. STATA istatistik programından elde edilen tablolar, STATA programı gereği 'Courier New' yazı programında dokuz punto olarak kopyalanmıştır. Başka yazı formatı ve puntosu kullanıldığında, yazı karakteri bozulmaktadır.

Çalışmanın bulgularında, araştırmanın amaçlarına uygun olarak tüm değişkenlerin frekans analizlerine yer verilmiştir. Öncelikli olarak örneklemin demografik özellikleri, tanımlayıcı istatistik teknikleri kullanılarak incelenmiştir. Sonrasında 'yapısal' ve 'bireysel' unsurların tanımlayıcı istatistiklerine yer verildiği araştırmada, yolsuzluğun/rüşvet pratiğinin yapılaşmasının varlığına ilişkin frekans analizleri verilmiştir. Çalışmada Likert ölçeği kullanıldığından gerekli olduğu değerlendirilen değişkenler, ortalama değer (mean) ve standart

⁷ Hamilton (2006:1)'a göre, STATA Windows'da kullanılabilen çok özellikli bir istatistik analiz programıdır. Kolay kullanılabilirliği ve verileri yönetebilirliği açısından kullanıcıya geniş olanaklar sunar. İşlemlerin çoğu el ile veya sahip olduğu menüler aracılığıyla yapılabilir. Programda bulunan 'help' menüsü yeni kullanıcılara kolaylıkla öğrenme olanağı sunar. SPSS'den farkı, büyük hacimli verilerde, geniş imkanlar sunmasıdır.

sapma (standard deviation) değerleri de sunularak ortaya çıkan sonuç desteklenmiştir (Bknz Ek-2). Standart sapmanın yüksek çıktığı sorularda varyasyon dağılımı geniş olup katılımcıların tutarlı yanıt vermedikleri sonucuna varılmıştır. Ortalama değerlerin yorumlanmasında, ankette verilen değerlerden yararlanılmıştır. Örneğin Lickert leği kullanılan sorularda alınan ortalama değer '4' yanıtı, ortalama değerin 'katılıyorum' olduğu şekilde yorumlanmıştır. Öte yandan ortalama değerlere bakılması, faktör analizi sonucunda elde edilen değişkenlerin yorumlanmasına kolaylık sağlamıştır. (Ek-4).

Tanımlayıcı istatistiksel analizlerle birlikte, yine temel bağımsız değişken çerçevesinde ikili ilişkilere (bivariate correlation) de odaklanılmıştır. Bu erevede Pearson korelasyon katsayısı (corelation coefficients) değeri $r=$ 1.00 ve -1.00 arasında değişmekte olup; iki değişken arasındaki ilişkinin yönü ve kuvveti; $r=.10$ ila $.29$ veya $-.10$ ila $-.29$ arasında ise küçük düzeyde ilişki, $r=.30$ ila $.49$ veya $-.30$ ila $-.49$ arasında ise orta düzeyde bir ilişki ve $r=.50$ ila 1.0 ya da $-.50$ ila -1.0 arasında ise büyük / kuvvetli bir ilişkinin var olduğu kabul edilmiştir (Pallant, 2007:126). Çalışmadaki korelasyon analizleri Ek-6'ya konulmuştur.

İlişkiyle birlikte, temel ve diğer bazı bağımsız değişkenlere göre kıyaslamalar da yapılmıştır. Yine araştırmanın amacına uygun olarak, yolsuzluğun/rüşvet pratiğinin yapılaşmasına ilişkin farklar ve benzerlikler olup olmadığının tespiti için Ki-Kare testi kullanılmıştır. (Ek-8).

Temel bağımlı değişken olan rüşvet pratiğinin varlığını gösteren değişkenin, yapılaşma sürecinde en çok hangi değişkenlerle

açıklanabilecekleri konusuna odaklanılmıştır. Bu çerçevede OLS (ordinary least squares) regresyon analizi kullanılmıştır. (Bknz. Ek-6).

“Yapılaşma Kuramı”na göre belirlenen değişkenlerin, yolsuzluğun/rüşvet pratiğinin yapılaşmasını statiksel olarak doğrulayıp doğrulamadıklarının tespiti için ‘yapısal eşitlik modeli’ (structural equation modelling) kullanılmıştır. Bu analiz için gerek duyulan regresyon katsayılarının, STATA’daki özel bir komut kullanılarak aynı cinsten hesaplamaları yapılmış ve bu şekilde katsayılar kıyaslanabilir hale getirilmiştir (Bknz Ek-7).

“Yapılaşma Kuramı”nın önermeleri birden fazla soru ile ölçüldüğünden, bazı önermelerin aynı değişkenleri arasında yüksek korelasyon çıktığı görülmüştür. Bu nedenle yüksek ilişkililik (multicollineraity) riskini azaltmak için ‘faktör analizi’ yapılmıştır. Faktör analizlerine ilişkin yapılan istatistiksel analizler Ek-3 ve Ek-4’e konulmuştur.

Ayrıca, gerek korelasyon gerekse de regresyon analizlerinde güven aralığı olarak kabul edilen (Stevens, 1996; Pallant, 2007) istatistiksel anlamlılık düzeyi olarak 0,05 güven aralığı benimsenmiştir. Ancak duruma göre 0,1 güven aralığı da (Gujarati, 2007) kabul edilmiştir.

İstatistiksel analizlerde güvenilirliğin (reliability) testi için (ölçüm aracının iç tutarlılığı olan), Kuder-Richardson formülleri ve Cronbach alfa katsayısı kullanılmaktadır (Cronbach, 1951; Armor, 1974). Ölçeklerin güvenilirlik testi yapılmış ve Cronbach alpha katsayısının .70 ve üzeri olduğu durumlarda ölçek “güvenilir” kabul edilmiştir (Pallant, 2007:93). Alpha katsayısı .70 ve üzerinde ise ölçek öğeleri toplanarak yeni bir değişken elde edilmiştir (Hutcheson ve Sofroniou 1996).

Ölçümde güvenilirlikten sonra dikkat edilen bir diğer konu “geçerlilik”tir (validity). Stephen ve Schensul (1999: 275)’a göre ‘geçerlilik’, ölçümler ve alandaki durumun gerçekliği arasındaki uyumdur.

Yolsuzluk ile ilgili çalışmalarda yapılan ölçümlerin ‘geçerlilik’ sorunu sıkça dile getirilmektedir; çünkü yolsuzlukta çoğunlukla algı ölçülür ve bu ölçümlerde veriler hatalar (biased) içerir (Charles ve Sampford, 2006).

Yapılan çalışmada geçerlilik için özel ve ayrıntılı bir hesaplama yapılmamış (Charles ve Sampford, 2006), ancak yapılan çalışmada Kuram’ın önermelerinin ölçülmesi neticesinde elde edilen sonuçların, Kuram’da açıklanan kavramlarla örtüştüğü görülmektedir. Bu ölçümler esnasında, oluşan anlam boşluklarının nitel verilerle doldurulmaya çalışılması araştırmanın geçerliliğini artırmıştır. Nitel araştırmalar, ölçümler ve yolsuzluğun yapılaşması alanındaki gerçekliğin uyumlu olmasında yardımcı olmuştur.

İkinci Bölüm: BULGULAR VE TARTIŞMA

Kamu Bürokrasisinde yolsuzluğun yapılaşmasını analiz edebilmek için bürokratik kuruluşlardan olan belediyelerde rüşvet pratiğinin yapılaşması üzerinde durulmuştur. Çalışma kapsamında belirlenen dört amacı ortaya koyabilmek için üç farklı alanda veri toplanmıştır. ‘Yöntem’ bölümünde de belirtildiği üzere, ilk olarak nicel araştırma teknikleri kullanılarak, belediyede rüşvet sorunuyla en fazla karşılaşması olası olan meslek grupları (müteahhitler ve umuma açık işletme sahipleri) üzerinde anket yapılmıştır. İkinci olarak, nitel araştırma teknikleri kullanılarak yukarıda bahsedilen iki meslek grubu ve belediye çalışanları ile mülakat yapılmıştır. Her iki araştırma tekniğinin kullanıldığı araştırmada, “Yapılaşma Kuramı”nın önermeleri oluşum sırasına göre katılımcılara sorulmuştur.

2.1. Ankete Katılanların Tanımlayıcı Özellikleri ve Yolsuzlukla İlgili Genel Yaklaşımı

Bu bölümde, ankete katılımcıların demografik özellikleri ile araştırmanın konusunu oluşturan yolsuzluk ve rüşvet konusundaki yaklaşımları ortaya konulmuştur.

2.1.1. Katılımcıların Tanımlayıcı Özellikleri

Ankete katılanların, araştırmanın yapıldığı ‘belediyeler’, katılımcıların ‘yaş’, ‘medeni durum’, ‘eğitim’ ve ‘gelir durumlarına’ göre tanımsal analizi aşağıda belirtilmiştir:

Çalışma kapsamında birbirleriyle kıyaslanabilir özellikte üç farklı siyasi partinin belediyesi örneklem olarak alınmıştır. Tablo 3’de de görüldüğü üzere, B1 belediyesinden 40, B2 belediyesinden 43 ve B3 belediyesinden de 41 kişi ankete katılmışlardır.

Tablo 3: Örneklemen Bulundukları Belediye Alanına Göre Dağılımı

Belediye	Sıklık	Yüzde
B1	40	32.08
B2	43	34.86
B3	41	33.06
Toplam	124	100

Seçilen meslek gruplarının genel karakteristiğinden ötürü, katılımcıların genellikle orta yaş grubunda toplandığı görülmüştür (Tablo 4); çünkü Türkiye toplumunda müteahhitlik yapabilmek veya umuma açık işletme sahibi olabilmek için genellikle uzun süre çalışılması gerekmektedir.

Tablo 4 : Örneklemen Yaş Grubuna Göre Dağılımı

Yaş (üç grup)	Sıklık	Yüzde
<35	43	35.46
36-44	34	26.26
44	47	38.38
Toplam	124	100

Tablo 5’de de görüldüğü üzere, katılımcıların büyük bir çoğunluğu evli durumdadır.

Tablo 5: Örneklemen Medeni Duruma Göre Dağılımı

Medeni Durum	Sıklık	Yüzde
Evli	85	70.83
Hiç evlenmemiş	17	14.17
Boşanmış	12	10
Dul	6	5
Toplam	120	100

Çalışmada özellikle alınan iki meslek grubunun katılımcı sayısının birbirlerine yakın olduğu aşağıdaki Tablo 6'da görülmektedir.

Tablo 6: Örneklemin Meslek Grubuna Göre Dağılımı

Meslek grubu	Sıklık	Yüzde
Müteahhit	63	50.81
Umuma açık işletme sahibi	61	49.19
Toplam	124	100

Katılımcıların ekonomik gelir ile ilgili algılarının sorulduğu bu soruya, Tablo 7'de de görüldüğü üzere katılımcıların birçoğu 'orta gelir' grubunda oldukları şekilde yanıt vermişlerdir.

Tablo 7: Örneklemin Ekonomik Gelir Grubuna Göre Dağılımı

Ekonomik gelir grubu	Sıklık	Yüzde
Yüksek gelir	36	29.03
Orta gelir	83	66.93
Alt gelir	5	4.03
Toplam	124	100

Katılımcılar eğitim durumları açısından değerlendirildiğinde, dengeli bir dağılım olduğu görülmektedir. Tablo 8'e göre, ağırlıklı olarak katılımcılar 'lise mezunu' ve 'üniversite' mezunudur.

Tablo 8: Örneklemin Eğitim Durumuna Göre Dağılımı

Eğitim durumu	Sıklık	Yüzde
İlkokul terk	3	2.42
İlkokul	7	5.65
Ortaokul terk	10	8.06
Ortaokul	25	20.16
Lise terk	16	12.9
Lise	35	28.23
Üniversite	26	20.97
Yüksek lisans	2	1.61
Toplam	124	100

2.1.2. Katılımcılara Göre Türkiye’de Yolsuzluğun Tehdit Derecesi

Uluslararası Saydamlık Örgütü’nün 2007 yılı "Uluslararası Yolsuzluk Endeksi" sıralamasında, en az yolsuzlukların olduğu ülkeler sırasıyla Finlandiya, Danimarka, Yeni Zelanda, İzlanda, Singapur, İsveç, Kanada, Lüksemburg, Hollanda, İngiltere, Avustralya, Norveç, İsviçre, Hong Kong ve A.B.D.’dir. Türkiye 65 nci sırada yer almıştır (Tarhan ve Gençkaya, 2006: 65).

Türkiye’de yolsuzluğun ortaya çıkardığı sonuçlar, yolsuzluğun tehdit derecesini göstermesi açısından önemlidir. Gençkaya ve Tarhan (2006: 72)’a göre, yolsuzluğun çok çeşitli olumsuz sonuçları bulunmaktadır. Her şeyden önce, piyasalar rekabetçi niteliğini, siyasi liderler de otoritelerini kaybederler. Yolsuzlukta gizlilik esas olduğundan, medyayı kontrol eden yolsuzluğa bulaşmış gruplar, kamuoyunun “doğru” bilgilendirilmesini engelleyerek, açık ve demokratik toplumu zedelerler (Gençkaya ve Tarhan, 2006: 72). İnsanların medyaya, hukuk devletine olan güvenleri azalırken, yasaların uygulanması da güçleşir. Özellikle, gelişmekte olan ülkelerde, ulusal, toplumsal, ekonomik ve siyasal gelişim yavaşlar. Bu koşullarda, yatırımlar için gerekli yabancı sermaye bulunamaz, başlayan projeler tamamlanamaz, üretim kapasitesi düşer, idari verimlilik azalır ve siyasi düzen meşruiyeti kriziyle karşılaşır (Klitgard, 1988). Yolsuzluğun neden olduğu sonuçları iki başlık altında toplamak mümkündür:

a) Kamu Bürokrasisinin İşlevini Yitirmesi

Yolsuzluk eylemi ile devletin ve yönetimin yasallığı ortadan kalkmakta ve saygınlığı zedelenmektedir. Yasaların etkisini yitirdiği toplumlarda düzenin

sağlanması mümkün olmayacaktır. Öte yandan, yolsuzluklar ile kamusal strateji ve politikalar ile kamu hizmetleri özel amaçlar için saptırılmaktadır. Bu sapmalar; kamu yararı, eşitlik, adalet gibi kavramları zedelemektedir. Bunun sonucu da vatandaşların düzene ve yönetime güven duymamalarıdır. Yönetim sisteminde yolsuzluk yaygın bir hal aldığında, kamu yönetimi işlevlerini verimli olarak yerine getirememektedir. Türkiye Bürokrasisinin etkisizliği ve verimsizliği çalışanların motivasyonlarını azaltırken, birçok çalışan özel sektörde çalışma eğilimine girmişlerdir. Bürokrasi kalkınmanın etkili bir aracı olması gerekirken, kalkınmayı engeller bir hal almıştır (Gençkaya, 2002).

b) Ekonomik Kalkınmayı Engellemesi

Devletin elinde bulunan ekonomik kaynakların, kamu yararı yerine, yolsuzluklar sonucunda elde edilen bireysel çıkarlar için kullanılmış olması, başta eğitim ve sağlık harcamaları olmak üzere birçok vahim sonuçlara yol açtığı görülmektedir. Yolsuzluklar nedeniyle, kamu yönetiminin para ile alınan mal ve hizmetleri, vatandaş açısından daha pahalı bir hale gelmiştir (Gençkaya, 2000).

Türkiye’de yolsuzluğun, kamu yatırımlarının sayıca artmasına, fakat verimliliklerin düşmesine neden olduğu görüşü hakimdir. Çünkü siyasetçiler ve bürokratlar kamu yatırımlarını kolayca yönlendirebilmekte, kimi zaman kendi seçim çevrelerine veya hemşerilerine menfaat sağlamaktadırlar. Böylece, ihtiyaç olmayan yerlere çok büyük kamu yatırımlarının yapıldığı ve çoğunun ya atıl kaldığı ya da zaman içinde ödenek yetersizliği nedeniyle bitirilemediği bilinmektedir. Devlet Planlama Teşkilatı 2000 yılı programındaki verilerine göre, Türkiye’de 1984 yılı öncesinde başlamış ve halen bitirilememiş proje

sayısı 273, 1984 ve öncesi ile 1999 yılları arasında devam eden proje sayısı ise 5458'dir. Projelerin ortalama tamamlanma süreleri ise 9,3 yıldır. Bu kadar uzun süren yatırımların sonuçlarına bakıldığında görülen, sorumlu kişilerin tespiti zorlaşmış ve mali bilginin kaybolmuş olduğu görülmektedir. Yatırımın yolsuzluğa zamanla açık hale geldiği görülmektedir (Tarhan ve Gençkaya, 2006: 74).

Katılımcıların büyük bir çoğunluğuna göre, yolsuzluk Türkiye'de öncelikle ele alınması gereken sorunlardandır. Katılımcıların yolsuzlukla ilgili bu yaklaşımları, yapılan çalışmaya katkı verici olmuştur. Katılımcıların yolsuzluğa karşı duyarlılık göstermeleri, araştırma kapsamında sorulan sorulara daha dikkatli ve bilinçli yanıt verdiklerinin bir göstergesi kabul edilmektedir. Tablo 9'a göre, katılımcıların çok büyük bir çoğunluğu yolsuzluğu önemli bir sorun olarak gördüklerini belirtmişlerdir.

Tablo 9: Yolsuzluğun Türkiye'de Sorun Derecesi

Yolsuzluğun sorun derecesi	Sıklık	Yüzde
Hiç katılmıyorum	1	0.83
Katılmıyorum	5	4.17
Kararsızım	7	5.83
Katılıyorum	42	35
Tamamen katılıyorum	65	54.17
Toplam	120	100

Öte yandan, Türkiye'de yolsuzluğun öncelikli ele alınması gerektiğini vurgulayan katılımcılar, yolsuzluğu kurumsal anlamda belediyelerde de yaygın bir sorun olarak görmektedirler. Tablo 10'a göre, katılımcıların büyük bir çoğunluğu, yolsuzluğun belediyelerde ele alınması gereken önemli bir sorun olduğuna katıldıkları yönünde görüş belirtmişlerdir.

Tablo 10: Yolsuzluğun Belediyelerde Sorun Derecesi

Belediyelerde yolsuzluğun sorun derecesi	Sıklık	Yüzde
Hiç katılmıyorum	1	0.83
Katılmıyorum	9	7.44
Kararsızım	16	13.2
Katılıyorum	42	34.7
Tamamen katılıyorum	53	43.8
Toplam	121	100

Yolsuzluk araştırmalarında üzerinde durulan en önemli hususlardan biri, genellikle katılımcıların yolsuzlukla ilgili algılarının ölçülmeye çalışılmasıdır (Sampford, 2006:2). Bu çalışma kapsamında da örneklem olarak alınan iki meslek grubunun belediyelerde yolsuzluğun yapılaşmasına ilişkin algılarına bakılmıştır. Katılımcıların algılarının nasıl şekillendiğine ilişkin durum ilginç sonuçlar içermektedir. Tablo 11'e göre, önemli bir oranda çoğunluk 'bizzat kendim görüyorum' seçeneğini işaretleyerek, aslında yapılan yolsuzluğun bir tarafı haline geldiklerini dolaylı olarak itiraf etmişlerdir. Yine 'belediye çalışanı arkadaşlarım anlatıyor' seçeneğini işaretleyenler de, belediyedeki Rüşvetin varlığını ortaya koymuşlardır. Öte yandan, insan algısının şekillenmesinde medyanın oynadığı rol, bu çalışmada da kendini göstermiştir. Azımsanmayacak oranda katılımcı 'medya'dan etkilendiğini ifade etmiştir.

Tablo 11: Belediyelerde Yolsuzluğun Öğrenilmesine İlişkin Durum

Belediyelerde yolsuzluğu öğrenme aracı	Sıklık	Yüzde
Bizzat kendim görüyorum	40	37.03
Çevremden duyuyorum	21	19.40
Medya (televizyon-gazete) aracılığıyla öğreniyorum	13	12.03
Belediye çalışanı arkadaşlarım anlatıyor	10	9.25
Böyle bir şeyi ne duyuyorum ne de görüyorum	14	12.96
Diğer	10	9.25
Toplam	108	100

2.1.3. Katılımcıların Rüşvetin Tanımı İle İlgili Algısı

Çalışmada da belirtildiği üzere, yolsuzluk çalışmalarındaki sınırlıklardan biri, yolsuzluğun ölçülebilir olmasından ötürü rüşvet ile eş anlamlı görülmesidir (Sampford, 2006: 265). Nitekim Tablo 12’de de görüldüğü üzere, ‘hepsi’ ve ‘rüşvet verme’ seçenekleri aynı düzlemde değerlendirildiğinde, katılımcıların birçoğu yolsuzluğu rüşvetle aynı çizgide gördüğünü dile getirmiştir. Soruya verilen yanıtların ortalama değeri de oldukça yüksek (mean= 4.2, en fazla dereceye yakın)⁸ çıkmıştır.

Tablo 12: Yolsuzluk Suçunun İçerdiği Anlamlar

Yolsuzluğun akla getirdikleri	Sıklık	Yüzde
Adam kayırma	5	4.03
Rüşvet verme	46	37.09
Zimmetine para geçirme	8	6.45
Tayinlerde haksızlık yapma	8	6.45
Hepsi	56	45.14
Hiçbiri	1	0.80
Toplam	124	100

Ankete hazırlık çalışmalarda katılımcıların rüşveti ilginç bir şekilde farklı tanımlamaları ve aslında rüşvet eyleminin tarafı oldukları halde kendi eylemlerini rüşvet olarak görmemelerinin anlaşılması üzere, ankete katılımcılar açısından rüşvet eyleminin çağrıştırdığı anlamı deşifre etmek için sondaj soruları sorulmuştur. Katılım derecelerinin sorulduğu sorularda ‘0’ hiç, ‘1 en az katılıyorum’ ve derecesine göre ‘5 en fazla derecede katılıyorum’ anlamlarında kullanılmıştır. Rose-Ackerman (1999) tarafından yapılan ve dünyada geniş kabul gören yolsuzluk tanımından hareketle, “ ...kamu bürokratinin aylık aldığı maaşı haricinde, bulunduğu pozisyondan ötürü elde

⁸ ‘Yöntem’ kısmında da belirtildiği üzere ‘mean’ (ortalama değer) ve standart sapma değerleri Ek-2’ye konulmuştur.

ettiği her türlü avantajın yolsuzluk...” olarak kabul edildiği düşünülürse, aslında sondajlama sorularında sorulan her bir eylem derecesine göre çok kuvvetli veya çok zayıf yolsuzluk eylemi içermektedir. Bazı eylemler, ‘sevdiği arkadaşı olduğundan verebilir’, ‘iyi niyetli ise verilebilir’ şeklinde açıklamalardan ötürü bağlamsal olarak değerlendirildiğinde masum gözükse de, gerçekte ‘karşılıklılık’ gözetilerek yapılmakta ve yolsuzluklara zemin hazırlayan ‘güven duygusu’ için uygun bir ortam oluşturmaktadır. Yukarıda “Yolsuzluk ve Kültür” ilişkisinde de belirtildiği üzere, bu güven duygusu daha sonraki dönemlerde yolsuzluklara zemin hazırlamaktadır.

Heidenheimer ve Johnston (1989: 28)’a göre rüşvet, kamu çalışanlarını özel bir amaç için para ile etkilemeye çalışmaktır. Bu çerçevede, beş soru sorulmuştur: İlk olarak doğrudan rüşvet eylemi içeren soruya, Tablo 13’de de görüldüğü üzere, katılımcıların büyük bir çoğunluğu, “belediye çalışanının yaptığı iş karşılığı para istemesini rüşvet olarak” değerlendirmişlerdir.

Tablo 13: Belediye Çalışanınca Para İstenmesinin Rüşvet Olmasına İlişkin Durum

Belediye çalışanının yaptığı iş karşılığında para istemesinin rüşvet olması	Sıklık	Yüzde
0	0	0
1	8	6.67
2	5	4.16
3	12	10
4	24	20
5	71	59.17
Toplam	120	100

‘0’ hiç katılmıyorum ve ‘5’ tamamen katılıyorum

İkinci olarak, Tablo 14 sonuçlarına göre, yine açıktan rüşveti çağrıştıran ve kuvvetli yolsuzluk bağları içeren bu eyleme katılımcıların büyük bir çoğunluğu, “Belediye çalışanının yaptığı iş karşılığında para istemese de

vatandaşın teklif ettiğini almasının” ‘rüşvet eylemi’ olduğu yönünde yanıt vermişlerdir. Genel eğilim oldukça yüksektir (mean= 3,76).

Tablo 14: Belediye Çalışanını İstemese de Vatandaşın Teklif Ettiğini Almasının Rüşvet Olmasına İlişkin Durum

Belediye çalışanının yaptığı iş karşılığında para istemese de vatandaşın teklif ettiğini almasının rüşvet olması	Sıklık	Yüzde
0	2	1.68
1	6	5.04
2	8	6.72
3	24	20.17
4	41	34.45
5	38	31.93
Toplam	119	100.00

Kültürel etkenlerden ötürü birçok toplumda ‘**rüşvet**’ ve ‘**küçük hediye**’nin kabul edilmesi’ anlamsal olarak birbirine karışmıştır. Küçük hediye vermenin devlet işlerine taşınması, rüşvet için zemin oluşturmuş ve her bir rüşvet eyleminin durumsal değerlendirilmesini zorunlu kılmıştır (Adeney, 1995: 151). Çalışmada da, bağlamsal olarak değerlendirilebilecek rüşvet eylemi içeren üçüncü soruya, Tablo 15’de de görüldüğü üzere katılımcıların tutarlı yanıt vermedikleri görülmüştür. Bu eylemi rüşvet olarak görmeyenlerin oranı bir hayli fazladır. Küçük hediye’nin rüşvet olarak kabul edilmesine ilişkin eğilim orta düzeydedir (2.27). Standart sapmanın (1.68) yüksek olması katılımcıların bu soruya tutarlı yanıt vermediklerinin göstergesidir (mean ve standart sapma değerleri için Ek-2’ye bakınız).

Tablo 15: Vatandaşın Belediye alışanı İçin Getirdiği Küçük Hediyeinin Rüşvet Olmasına İlişkin Durum

Vatandaşın Belediye alışanı için getirdiği küçük hediyeinin (ikolota, lokum) rüşvet olması	Sıklık	Yüzde
0	20	16.75
1	29	24.58
2	15	12.71
3	23	19.49
4	14	11.86
5	17	14.41
Toplam	118	100.00

Bağlamsal olarak değerlendirilebilecek rüşvet eylemi içeren bu kategorideki dördüncü soruya da (Tablo 16) katılımcıların tutarlı yanıt vermedikleri görülmüştür. nemli bir çoğunluk sorulan eylemin, ‘rüşvet eylemi’ olmadığı şeklinde yanıt vermişlerdir. Bu soruda da genel eğilim orta düzeyde (mean=2.26) olup katılımcılar tutarlı yanıt vermemişlerdir (standart sapma 1,75).

Tablo 16: İyi Niyetli Getirilen Hediyeinin Rüşvet Olmasına İlişkin Durum

İyi niyetli getirilen hediyeinin rüşvet olması	Sıklık	Yüzde
0	20	17.09
1	32	27.35
2	17	14.53
3	13	11.11
4	15	12.82
5	20	17.09
Toplam	117	100.00

Tablo 17, beşinci ve son olarak sorulan soruya, birçok katılımcının “vatandaşın gönlünden koparak verdiği bahşişin rüşvet olmadığı” yönünde yanıt verdiğini göstermektedir. Durumsal olarak rüşvet olabilecek rüşvet eylemlerine, vatandaşların ‘küçük hediye’ veya ‘bahşiş’ adını vermeleri, ‘akılsallaştırmanın’ bir sonucu olarak gerçekte rüşvete kılıf uydurulduğu şeklinde yorumlanabilmektedir. Yapılan nitel görüşmelerden de grldğu

üzere, özellikle müteahhitler belediye bürokratına verdiklerinin 'bahşiş' olduğunu belirtmişlerdir. Genel eğilim (mean=2.17) 'bahşiş vermenin' rüşvet olmayabileceği yönündedir.

Tablo 17: Vatandaşın Gönünden Koparak Verdiği Bahşişin Rüşvet Olmasına İlişkin Durum

Yapılan iş karşılığında vatandaşın gönünden koparak verdiği bahşişin rüşvet olması	Sıklık	Yüzde
0	22	18.80
1	34	29.06
2	14	11.97
3	15	12.82
4	13	11.11
5	19	16.24
Toplam	117	100.00

Yukarıdaki beş tabloda da (Tablo 13, 14, 15, 16 ve 17) görüldüğü üzere, rüşvetin tanımı ile ilgili algının, katılımcılar arasında belirsizlikler doğurduğu görülmektedir. Bu durum gerek belediye bürokratları gerekse de umuma açık işletme sahipleri/müteahhitler meslek gruplarıyla yapılan nitel görüşmelerde de benzer sonuçlar taşımaktadır. Tablo 18, belediye çalışanlarının rüşvetin tanımı ile algılarını göstermektedir.

Tablo 18: Belediye Bürokratlarına Göre Rüşvetin Tanımı (nitel görüşme)

	Belediye Bürokratinin yaptığı iş karşılığı para istemesi rüşvettir	Belediye çalışanın yaptığı iş karşılığı para istemese de vatandaşın teklif ettiği parayı alması rüşvettir	Vatandaşın Belediye çalışanı için getirdiği küçük hediye rüşvettir	İş karşılığında iyi niyetli getirilen hediye rüşvettir	Yapılan iş karşılığı vatandaşın gönlünden koparak verdiği bahşış rüşvettir
Birinci bürokrat	Evet	Evet	Evet	Evet	Evet
İkinci bürokrat	Evet	Evet	Evet	Hayır	Evet
Üçüncü bürokrat	Evet	Evet	Hayır	Hayır	Hayır
Dördüncü bürokrat	Evet	Evet	Hayır	Hayır	Hayır
Beşinci bürokrat	Evet	Hayır	Evet	Hayır	Hayır
Altıncı bürokrat	Evet	Evet	Hayır	Hayır	Hayır
Yedinci bürokrat	Evet	Hayır	Evet	Evet	Bilmiyorum
Sekizinci bürokrat	Evet	Hayır	Hayır	Bilmiyorum	Hayır
Dokuzuncu bürokrat	Evet	Evet	Hayır	Bilmiyorum	Hayır
Onuncu Bürokrat	Evet	Evet	Evet	Evet	Hayır
Onbirinci bürokrat	Bilmiyorum	Hayır	Bilmiyorum	Hayır	Hayır

Tablo 18'deki sonuçlara göre, 11 bürokrattan birinci soruya 'evet' diyenlerin sayısı 10, İkinci soruya 'evet' diyenlerin sayısı yedi, üçüncü soruya dört, dört ve beşinci sorulara 'evet' diyenlerin sayısı 'iki'dir. Doğrudan rüşvetin tanımını içeren bir ve ikinci sorularda katılımcıların çoğunluğu 'evet' yanıtını verirken, bağlamsal olarak değerlendirilebilecek üç, dört ve beşinci sorulara, katılımcılar 'Hayır' yanıtını vermişlerdir. Aşağıda verilen yanıtlar, belediye bürokratlarının konu ile ilgili görüşlerine açıklık getirmektedir:

Birinci bürokrat: Ben rüşvetin tanımı ile ilgili net duruş sergileyenlerdenim. Bence rüşvetin tanımı çok basit. Bu insanlar beni tanımaz etmezler, bana neden durduk yere hediye getirsinler veya küçük miktarda para verip de kaklıp bunu bir de 'bahşış' olarak adlandırsınlar. Sahip olduğum basit bir akıl yürütme bana bu konuda çok yardımcı oluyor. Ben bu işi bıraktığımda bana küçük hediye veya bahşış verenler bunları getirmeye devam edecekler mi? Kesinlikle hayır. O yüzden insanlar içlerindeki bozulmayı akılsallaştırma yoluna

giderek kapatmaya çalışmasınlar. Somut bir örnek vereyim. Ben daha önce dört yıl X belediyesinde çalıştım. Daha sonra bu belediyede çalışmaya başladım. Beni o dönemlerde arayanların büyük bir çoğunluğu aramaz oldular. Bırakın küçük hediye veya bahşışı, diyorum ya bana telefon bile etmediler. Dediğim gibi, vatandaş uyanık, işinin düşeceği yer ise ona göre kendisi güya yatırım yapıyor ve sizi aramaya devam ediyor. Ama bunların hepsi menfaat için.

Üçüncü bürokrat: ...hadi vatandaşın yaptığı iş karşılığı para teklif etmesi rüşvet de, diğer soruları neden sorduğunuzu anlayamadım. Bunların bence rüşvetle bir alakası yok. Hepimiz sosyal varlıklarız. Ne yani bana dün bir vatandaş yaptığım iş karşılığında kravat getirmişti. Adam işinin hallolmasından çok mutlu oldu, bunu da bana bir şeyler vererek göstermeye çalışıyor. Sonra gelelim bahşiş sorusuna, bizim arkadaşların çoğuna verilir küçük bir yemek parası. Hem kanunlarda da böyle şeyler var diye biliyorum. Belirli miktarın altında hediye getirilebilir diye izin olduğunu biliyorum. Belediyelerde hiçbir arkadaş vatandaşın getirdiği hediye almıyorum diyorsa yalan söyler. Hem toplum olarak biliyorsunuz, hediyeleşmeyi veya küçük yemek falan ısmarlamayı severiz. Bu ilişkiler belediyelere de taşınmışsa bunun ne gibi bir mahsuru olabilir, bu olsa olsa bizim kültürümüzün bir parçası.

Dokuzuncu bürokrat: Rüşvetler tek taraflı olmaz. Ortada rıza vardır. Ortada olmayan bir şeyi vatandaş talep ediyor. Ben bu zamana kadar hiçbir belediye bürokratinin vatandaş bir şeyler teklif ediyor diye şikayette bulunduğunu görmedim. Rüşvetler karşılıklı olduğu için tespit

etmek zordur. Şöyle diyeyim sizin bir işyeriniz var. Sizde bir kusur var, o iş yerinizin açılması için memura gittiniz ve bir şekilde ikna ettiniz. Siz daha sonra gidip de bana ruhsat verdiniz, işimi hallettiniz diyemezsiniz. Ruhsatın iptal olur. Dışarıda o adam rüşvet alıyor diyebilirsiniz. Tabi bu ufak tefek hediye olabilir. Diyelim ki birisi yemeğe götürsün ben giderim. Karşılığında nihayetinde ben de onu yemeğe götürebilirim. Yani bir kravat veya gömlek getirmiştir. Bir memur işini hızlandırmıştır diye adam alır teşekkür olarak bir gömlek getirir, bir çikolata getirir işi bittikten sonra. İş başlarken o olmaz. İş hallolmuştur onun ufak tefek sıkıntısı vardır. O sıkıntısını görmezsin çünkü vatandaş iş yeri açıyor. İşsiz kalmasından daha iyidir onun sıkıntısının görülmemesi. O da gömlek getirir alırsın onu. İş bittikten sonra bu rüşvet sayılır mı? Bakın iş bittikten sonra getiriyorsa teşekkür için getiriyor.

Öte yandan, Tablo 19'da da görüldüğü üzere, meslek grupları da belediye çalışanlarının ortaya koydukları yaklaşımları doğrularcasına yanıtlar vermişlerdir.

Tablo 19: Meslek Gruplarına Göre Rüşvetin Tanımı (nitel görüşme)

	Belediye Bürokratinin yaptığı iş karşılığı para istemesi rüşvettir	Belediye çalışanın yaptığı iş karşılığı para istemese de vatandaşın teklif ettiği parayı alması rüşvettir	Vatandaşın Belediye çalışanı için getirdiği küçük hediye rüşvettir	İş karşılığında iyi niyetli getirilen hediye rüşvettir	Yapılan iş karşılığı vatandaşın gönlünden koparak verdiği bahşış rüşvettir
Birinci Müteahhit	Evet	Evet	Hayır	Hayır	Hayır
İkinci Müteahhit	Evet	Evet	Hayır	Hayır	Hayır
Üçüncü Müteahhit	Evet	Evet	Evet	Evet	Evet
Dördüncü Müteahhit	Evet	Evet	Hayır	Hayır	Hayır
Beşinci Müteahhit	Evet	Evet	Hayır	Hayır	Hayır
Altıncı Müteahhit	Evet	Evet	Hayır	Hayır	Hayır
Birinci İşletme Sahibi	Evet	Evet	Evet	Evet	Evet
İkinci İşletme Sahibi	Evet	Bilmiyorum	Evet	Bilmiyorum	Evet
Üçüncü İşletme Sahibi	Evet	Evet	Hayır	Hayır	Hayır
Dördüncü İşletme Sahibi	Evet	Evet	Hayır	Evet	Evet
Beşinci İşletme Sahibi	Evet	Evet	Evet	Evet	Evet
Altıncı İşletme Sahibi	Evet	Evet	Hayır	Bilmiyorum	Hayır
Yedinci İşletme Sahibi	Evet	Evet	Hayır	Evet	Hayır
Sekizinci İşletme Sahibi	Evet	Bilmiyorum	Hayır	Hayır	Hayır

Tablo 19'a göre, meslek grupları bir ve ikinci sorularda, "yapılan eylemin doğrudan rüşvet eylemi içerisinde olması gerektiğini" vurgulamışlardır; çünkü katılımcıların hemen hepsi bu iki soruya çoğunlukla 'evet' yanıtını vermişlerdir. Diğer üç soruya ise genellikle 'Hayır' yanıtını vererek, bağlamsal olarak değerlendirilebilecek eylemlerin rüşvet olmadığını dile getirmişlerdir. Tablo 76'ya ilişkin nitel görüşme yapılan katılımcıların çoğunluğunun rüşvet verdikleri itirafında bulundukları dikkate alındığında, gerçekte katılımcıların bu üç soruya 'Hayır' yanıtını vererek kendilerinin rüşvet eylemini akılsallaştırdıkları sonucuna varmak mümkündür. Katılımcıların ifadeleri 'rüşvet tanımının algısı' ile ortaya koymuş oldukları tutarsız yaklaşımlara açıklık getirmektedir:

Üçüncü Müteahhit: Rüşvet Türkiye'de en başta ele alınması gereken sorunlardan biridir; çünkü hem kurumları çürütüyor, kurumları suçlu duruma düşürüyor, kurum çalışanlarını zan altında bırakıyor. Bu nedenle öncelikli irdelenmesi gereken durumdur ve çözüme

kavuşturulması gerekiyor. Her dönem belediyede siyasi iktidar ve siyasi tercihler değişmesine rağmen, rüşvet olayı her geçen gün artıyor. Rüşvet halledilebilir veya halledilebilecek bir işin hızlandırılması ve daha çok menfaatlendirme yapılabilmesi için kişinin gösterdiği ekstra gayretinin karşılığını almasıdır. Bu verdiğim rüşvet tanımı ile ilgili önemli nokta, yapılacak olan işin ihtivasına bakılmasıdır. Yani kişi bundan bir çıkar mı sağlıyor, bu bir çıkar mı? Bireysel bir çıkarı mı var, onu iyi değerlendirmek lazım. Bana göre kişinin aldığı maaşı harici sağladığı her türlü çıkar rüşvettir. Belediye çalışanının aldığı para, adına bahşiş de deseler küçük hediye de deseler bence rüşvettir; çünkü bu haksız kazanca girer.

Altıncı İşletme Sahibi: Ben yıllardan beri belediye ile iş yapan birisiyim. Farklı ilçelerde farklı siyasi partilerin belediyeleriyle işim oldu. Hepsinde değişmeyen tek bir şey vardı: o da bir iş yaptırırken onları görmek. Belediye çalışanın para talep etmesi rüşvet, ona bir sözüm yok ancak benim onlara gönlümden koparak küçük hediyeler vermem neden rüşvet olsun. Ben onu isteyerek veriyorum, adam benden rüşvet istemiyor veya çoğunun yaptığı gibi çaktırmadan çekmecesini açmıyor veya dosyanın arasına birşeyler koymamı beklemiyor. Zaten beni gördüğünde ona bahşiş vereceğimi bilir. Belki böyle bir beklenti içindedir, ancak masum bir beklenti bu.

Yedinci İşletme Sahibi: Bana göre rüşvetin tanımı, belediye çalışanının zorla para istemesi, işi yukarı sürmesi, başka türlü işi halledemeyeceği imasında bulunmasıdır. Onun harici ben veriyorsam

içimden geldiği için veriyordumdur. Adam benden istememişti. Ben sadece onun bana yaptığı iyiliğe karşılık vermişim. Karakter olarak altta kalmayı seven bir tip değilim. Bana kim iyilik yaparsa her zaman karşılığını vermişimdir. Gerçi belediye çalışanının görevi bu, bizim işimizi halletmek. Ben yine de karşılığını vermek istiyorum. Çoğu zaten geçim sıkıntısı yaşıyor. Benim maddi durumum gayet iyi. Adama yardım ediyoruz, sevap kazanıyoruz. Bizim arkadaşların hemen hepsi böyledir. Herkes belediye çalışanına birşeyler verir. Belediye çalışanları bizleri de iyi tanır ve bizlerden onlara küçük birşeyler vermemizi beklerler.

2.2. Yolsuzluğun Yapılaşmasının Analiz Edilmesi

Yolsuzluğun yapılaşmasının analizinde, “Yapılaşma Kuramı”na bağlı kalınmış ve Kuram’a göre ‘yapı’ ve ‘birey’ temelli önermeler kullanılmıştır. Sırasıyla ‘yapı’ ve ‘birey’ temelli önermelerin yapılaşmış rüşvet pratiği üzerindeki etkisine bakılmış ve devamında rüşvetin yapılaşıp yapılaşmadığı ortaya konulmaya çalışılmıştır. Son olarak, rüşvetin yapılaşmasında ortaya konulan sonuca göre, farklı değişkenlerin yapılaşmaya göre analizi yapılmıştır.

2.2.1 Yolsuzluğun Yapılaşmasında Yapısal Önermelerin Rolü

Türkiye’de kamu bürokrasisi, devlet yapısı ve işleyişinden kaynaklanan yapısal sorunların etkisi altında kalmaktadır. Belediyeler örneğinde karşılaşılan yapısal sorunların birkaçı aşağıda belirtilmiştir:

Büyük kentler için 1580 sayılı yasaya alternatif olarak 1984 yılında çıkartılan 3030 sayılı Büyükşehir Belediyeler Yasası ile büyükşehir ile bağlı

ilçe belediyeleri arasında yetki kargaşası ortaya çıkması ve yerel yönetimlerin çıkmaza girmesidir (Doğan, 1995: 305). 1580 sayılı kanuna göre; 76 görevi bulunan belediyelere bir de diğer kanunların (Hıfzıssıhha Kanunu, İmar Kanunu, Çevre Kanunu vb.) görevlerin eklenmesi halinde, belediyelerin iş yükü bir hayli artmaktadır (Önder, 1995: 419). Ancak belediyelerin görevlerine göre gelirleri azdır. En önemli belediye gelirleri arasında yer alan genel bütçe gelirlerinden belediyelere ayrılan oran tam olarak belediyelere verilmemektedir. Ayrıca yeni kurulan belediyeler bu orandan pay aldıkları için belediyelerin gelirleri azalmaktadır (Kayan, 2001: 26).

Belediyeler için finans kaynağı sağlamada yöntemlerden biri **işadamlarının bağışlarına ve yardımlarına** başvurmaktadır. Bu da belediyeleri farklı açılımlar yakalamaya itmekte, **suistimal edebilecek kişilerin belediyelerle ilişkiye girmesine** neden olmaktadır. Belediyelere finansal destekte bulunan kişilerin, zaman zaman bir beklenti içerisinde oldukları ve kendi kanuni yükümlülüklerini yerine getirmemek için belediyelerdeki ilişkilerini kullandıkları görülmektedir (Kayan, 2001).

Dünyada birçok ülkede milli gelirin %80'lere varan payı yerel yönetimlere ayrılmışken, Türkiye'de bu pay %6 civarındadır. Bu kıt kaynaklar karşısında uygulanan yüksek ücret politikası, belediye bütçelerinin yatırım yapmasına olanak tanımamakta ve her geçen gün artan bir borçlanma ve faiz yüküyle karşı karşıya bırakmaktadır (Doğan, 1995: 306). Yeterli mali kaynak temini sağlayamayan belediyeler yasal düzenlemeler de olmadığı için gayrimenkul satışına yönelmektedir. Fakat bu durum da gelecek yönetimleri daha zor koşullar altına itmektedir. Hükümetler genelde kendi partisinden adayların

belediye başkanlığını kazandığı durumlarda belediyelere mali ve diğer konularda destek vermektedir (Kayan, 2001: 28).

Öte yandan Türkiye’de tüm belediyelerin içinde bulunduğu mali sıkıntının asıl sebebi uygulanan personel politikasıdır. Bütçelerde personel giderleri %30’dan fazla olamayacağından, kabarık olan personel masraflarını karşılamak için daima bütçe gelirleri olmayacak kadar yüksek tutulmaktadır (Merzeci, 1995: 415) Personel sayısının gerekenden fazla olması da yine politikacılardan kaynaklanmaktadır. Politikacılar seçimi kazanmak için seçim önceleri daima iş sözü vermekte, seçimi kazandıkları zaman bu sözleri yerine getirmek için kadroları artırmaktadırlar.

Büyük kentler için 1984 yılında çıkartılan Büyükşehir Belediye Yasası tam bir kaynak israfıdır. Örneğin; aynı kentte üç ayrı belediye binası, üç ayrı özel kalem, üç ayrı Fen Müdürlüğü bulunmaktadır. Bu gereksiz çokluk, kaynak harcamasına neden olmaktadır (Doğan, 1995: 306). Küçük belediyelerde ise az nüfus ve kıt mali kaynak, personel sorunu yaratmaktadır. Küçük belediyelerin %25’inde hiçbir teknik eleman yoktur. Diğer küçük belediyelerde de yalnızca birer teknik eleman vardır. Bunların eğitim düzeyleri de çok düşüktür (TÜSİAD, 1995: 43).

Herhangi bir yerleşim yerinde büyükşehir belediyesi kurulabilmesi için, il merkez ilçe sınırları içinde birden fazla ilçe bulunması gerekmektedir. İl merkezinde ilçe olmaması durumunda, büyükşehir modellerinin uygulanabilmesi için yeni ilçeler kurulmaktadır. Ortaya çıkan bu yapay ilçe enflasyonu israfa yol açmaktadır (Sezgin, 1995: 402).

Kronik sorunlardan biri ve en önemlisi de idari vesayet/merkeziyetçiliktir. Belediyeler yerel yönetim birimi olmasına rağmen çoğu zaman merkezi idarenin destek ve yönlendirmesi ile görev yapabilmektedir. Bu durum **hizmetlerin gecikmesine**, merkezi örgütün işlerinin artmasına ve önemli kararlar için yeterli zaman ayıramamasına ve hizmetlerin pahalı hale gelmesine neden olmaktadır (Yeter, 1995: 349). Böylece halkın beklentilerinin de uzak bir şekilde yerine getirilmesi ortaya çıkmaktadır.

Belediyelerde en çok şikayet edilen konulardan biri de plansız çalışma ve şehirleşmedir. İdari metot ve işlemlerin iyi düzenlenmemiş olması, değişen toplum şartlarına uyum gösterememesi **işlerin birikmesine, kırtasiyeciliğin artmasına** yol açmaktadır. Bu durum belediye işlemlerinde yolsuzluk olaylarına zemin hazırlamakta ve **kurumsal yozlaşma** her geçen gün artmaktadır (Keleş, 1998).

Çalışma kapsamında yapısal önermeleri ölçmek için kamu bürokratinin üzerinde baskısı olan ve kamu bürokratinin insiyatifi dışında ona rüşvet alma konusunda zemin hazırlayan faktörler üzerinde durulmuştur. Yapının etkisini göstermek için kullanılan 'kurallar' ve 'kaynaklar' ile ilgili birden fazla sorular sorulmuştur.

2.2.1.1. Kuralların Etkisi

Kuralların etkisini ölçmek için, 'yazılı Kuralların etkisi', 'yazılı olmayan Kuralların etkisi' ve 'normatif Kuralların etkisi' bölümlerinde sorulan soruların⁹ değerlendirmeleri yapılmıştır.

⁹ Her bir önerme için sorulan sorularla ilgili detay bilgi için EK 1'e bakınız.

2.2.1.1.1. Yazılı Kuralların Etkisi

Yazılı Kuralların etkisi; mevzuatta belirsizlik olup olmadığı, mevcut bürokratik sistemin hantallık içerip içermediği, bürokratik sistemin yolsuzlukların oluşmasında boşluklar oluşturup oluşturmadığı, yasal mevzuatın yurttaşlarca anlaşılır olup olmadığı, bürokratik sistemin belirli bir standart taşıyıp taşımadığı değişkenlerine bakılarak ölçülmüştür.

Kamu bürokrasisinin işlerliğinin eleştirilmesinde, özellikle mevzuat üzerinde durulmaktadır. Mevzuatın birçok belirsizlikler taşıdığı, bunun da kamu bürokratininca rüşvet eylemine bulunmada kullanıldığı görülmektedir (Lambsdorff, 2007). Kayan (2001)'a göre, Türkiye'de birçok idari birim Cumhuriyetin ilk yıllarında çıkan kanunlara göre kurulmuştur. Bu kanunlar günümüzün şartlarında yetersiz kalmaktadır. Bu kurallara uymak çoğu zaman iş görmeye üstün tutulmakta ve yeterli kabul edilmektedir. Bu durum ise kaynakların en iyi şekilde kullanılmasını, hizmetlerin etkin, kaliteli, ekonomik, süratli ve tasarruf sağlayıcı bir şekilde yerine getirilmesini engellemektedir.

Aşağıdaki tabloda da (Tablo 20) görüldüğü üzere, bu kategorideki ilk soruya, katılımcılar mevzuattaki belirsizliğin varlığını doğrularcasına yanıt vermişlerdir. Birçoğu mevzuatın belirsizlikler içerdiğini dile getirmişlerdir. Öte yandan soruya verilen yanıtların genel ortalaması da 4.008 olup, bu 'katılıyorum' seçeneğine karşılık gelmektedir.

Tablo 20: Ödenmesi Gereken Kanuni Bir Sorumluluğun Ödenmemesi İçin Kılıf Uydurulabilinmesine İlişkin Durum

Belediye görevlisinin istedikten sonra ödenmesi gereken kanuni bir sorumluluğa ödenmemesi için kılıf uydurabilmesi	Sıklık	Yüzde
Hiç katılmıyorum	1	0.81
Katılmıyorum	9	7.32
Kararsızım	22	17.89
Katılıyorum	47	38.21
Tamamen katılıyorum	44	35.77
Toplam	123	100

Tummala (2005: 85)'ya göre, yazılı kurallar durumsal olarak kamu bürokrasisinin hantallaşması sonucunu doğurabilir. Bu durumu ölçmek için sorulan ikinci soruya katılımcıların önemli bir çoğunluğu, Tablo 21'de de görüldüğü üzere “işlerini hızlandırmak için hediye verdikleri” şeklinde yanıtlamışlardır. Katılımcıların verdiği mesaj, kamu bürokrasisindeki hantallığı kabul etmeleri ve bunun bireyin dışında bireyi baskılayan ve duruma göre rüşvete zemin hazırlayan yapısal bir unsur olarak görmeleridir. Genel eğilimine bakıldığında da (mean= 4,17), çıkan sonuç katılımcıların yüksek oranda bu gerçeği doğruladıkları görülmektedir.

Tablo 21: Belediyedeki İşlerde Küçük Hediye Verilmesine İlişkin Durum

Belediyedeki işlerin daha hızlı ve kolay yaptırılması için Belediye çalışanlarına zaman zaman küçük hediyeler verilmek durumunda kalınması	Sıklık	Yüzde
Hiç katılmıyorum	3	2.44
Katılmıyorum	12	9.76
Kararsızım	24	18.70
Katılıyorum	45	36.59
Tamamen katılıyorum	39	31.71
Toplam	123	100

Yine hantal bürokrasinin varlığını konfirme etmek için sorulan bu kategorideki üçüncü soruya, Tablo 22'de de görüldüğü üzere katılımcıların

büyük bir çoğunluğu “bürokratik işlemleri aşmak için araya tanidik birilerinin sokulması gerektiğini” söylemektedirler.

Tablo 22: Belediyedeki İşlerde Tanidik Birilerinin Kullanılmasına İlişkin Durum

Belediyede iş yaptırabilmek için araya tanidik birilerinin konulmak zorunda kalınması	Sıklık	Yüzde
Hiç katılmıyorum	2	1.64
Katılmıyorum	8	6.56
Kararsızım	14	11.48
Katılıyorum	53	37.71
Tamamen katılıyorum	45	36.89
Toplam	122	100

Kamu bürokrasisinin rüşvet eyleminin oluşmasında Yapısal bir rol üstlenmesinde, mevcut mevzuatın yurttaşlarca anlaşılabilirliğinin olmaması da etkin olmaktadır (Carino and Alfiler: 1986: 99). Tablo 23’de de görüldüğü üzere, katılımcıların büyük bir çoğunluğu belediye ile ilgili işlemleri düzenleyen kanun/yönetmeliklerin yeterince anlaşılır olmadığını doğrular şekilde yanıtlar vermişlerdir. Katılımcıların önemli bir çoğunluğunun eğitim düzeyinin yüksek olduğu düşünüldüğünde, mevzuatın anlaşılır olmadığının dile getirilmesi, kamu bürokrasisinin içerisinde bulunduğu durumu göstermesi açısından farklı araştırmaları zorunlu kılmaktadır.

Tablo 23: Belediyedeki Mevzuatın Anlaşılır Olmasına İlişkin Durum

Belediye ile ilgili işleri düzenleyen kanunların/yönetmeliklerin ne söylediğini anlamamanın mümkün olmaması	Sıklık	Yüzde
Hiç katılmıyorum	5	4.14
Katılmıyorum	12	10.08
Kararsızım	17	14.29
Katılıyorum	46	38.66
Tamamen katılıyorum	39	32.77
Toplam	119	100.00

Yapılan işlerin standardının olmaması, bürokratik işlemlerde boşluklar oluşturabilmekte ve boşluğu dolduran alternatif yollardan biri de rüşvet eylemi olabilmektedir (Jones ve Newburn, 2006: 105). Tablo 24, katılımcıların büyük bir çoğunluğunun “belediyelerde yapılan işlemlerin bir standardı olmadığı” yönünde görüş bildirdiklerini göstermektedir. Katılımcıların genel eğilimi (mean= 3,76) ise, ‘katılıyorum’a yakın bir şekilde oluşmuştur.

Tablo 24: Belediyedeki İşlerde Bir Standardın Olmamasına İlişkin Durum

Belediyede yapılan işlerin bir standardının olmaması	Sıklık	Yüzde
Hiç katılmıyorum	6	4.92
Katılmıyorum	13	10.66
Kararsızım	24	19.67
Katılıyorum	44	36.07
Tamamen katılıyorum	35	28.69
Toplam	122	100.00

Yapısal önermelerden ‘yazılı kuralların’ etkisi, yapılan nitel görüşmelerde de teyit edilmiştir. Gerek meslek grupları gerekse de belediye çalışanları bazı sorularda birbirlerini suçlayıcı yanıtlar verseler de, temelde yapısal unsurların rüşvet eylemine zemin hazırladığı yönünde görüş bildirmişlerdir. İlk olarak Tablo 25, belediye çalışanlarının yaklaşımlarına yer vermiştir.

Tablo 25: Belediye Bürokratlarına Göre Yazılı Kuralların Rüşvete Zemin Hazırlamasına İlişkin Durum (nitel görüşme)

	Belediye çalışanının isterse yapması gerekeni vatandaş lehinde kılıf uydurabilmesi	İşleri hızlandırmak ve kolaylaştırmak için belediye çalışanlarına küçük hediyeler verilmesi	İşleri yaptırmak için araya tanıdık birilerinin devreye sokulması	Belediye işlerini düzenleyen mevzuatın ne söylediğinin anlamının mümkün olmaması	Belediyede yapılan işlerin bir standardının olmaması
Birinci bürokrat	Evet	Evet	Evet	Hayır	Hayır
İkinci bürokrat	Hayır	Hayır	Evet	Hayır	Hayır
Üçüncü bürokrat	Hayır	Evet	Evet	Hayır	Evet
Dördüncü bürokrat	Hayır	Evet	Evet	Hayır	Hayır
Beşinci bürokrat	Hayır	Hayır	Evet	Hayır	Hayır
Altıncı bürokrat	Hayır	Evet	Evet	Hayır	Hayır
Yedinci bürokrat	Hayır	Hayır	Evet	Hayır	Hayır
Sekizinci bürokrat	Hayır	Hayır	Evet	Hayır	Hayır
Dokuzuncu bürokrat	Hayır	Evet	Evet	Hayır	Hayır
Onuncu Bürokrat	Evet	Evet	Evet	Hayır	Hayır
Onbirinci bürokrat	Hayır	Hayır	Evet	Hayır	Hayır

Tablo 25'deki nitel veri sonuçları aşağıdaki şekilde yorumlanmıştır:

- “Belediye çalışanı isterse yapması gereken işe vatandaş lehinde kılıf uydurabilir” sorusuna, birçok belediye bürokrati ‘Hayır’ yanıtını vererek katılmadıklarını ifade etmişlerdir. Buradaki baskın yaklaşımın, belediye bürokratinin devlet memuru olmasının bir sonucu olarak görev alanı çerçevesinin önceden belirlendiği ve görevin gereği olarak inisiyatif kullanılamayacağının olduğu değerlendirilmektedir. Bu nedenle, birçok belediye bürokrati inisiyatif kullanmalarını görev alanı dışına çıkarmak olarak değerlendirdiklerinden ‘Hayır’ yanıtını vermişlerdir.
- “İşleri hızlandırmak ve kolaylaştırmak için belediye çalışanlarına küçük hediyeler verilebilir” şeklinde sorulan bu soruya, belediye bürokratlarının tutarsız yanıt verdikleri görülmektedir. Yapısal bir unsur olarak belediyede işlerin doğası itibarıyla yavaş yürümesi sonucunda sistemin hantallaştığını kabul edenler, az da olsa ‘etmeyenlere’ göre fazladır.

- “Belediyede işi olanlar işlerini yaptırmak için araya tanıdık birilerini sokmak durumunda kalıyorlar” sorusuna, tüm belediye bürokratları adeta bu durumdan şikayetçi olduklarını gösterircesine ‘evet’ yanıtını vermişlerdir.
- “Belediye ile ilgili işleri düzenleyen kanunların/yönetmeliklerin ne söylediğini anlamak mümkün değildir” sorusuna, belediye bürokratlarının hepsi ‘Hayır’ yanıtını vererek mevzuatın anlaşılır olduğunu ifade etmişlerdir.
- “Belediyede yapılan işlerin standardı olmaması, vatandaşın kendi başına sorunlara çözüm bulmasına neden oluyor” sorusuna, belediye bürokratlarının hemen hepsi ‘Hayır’ yanıtını vermişlerdir.

Belediye bürokratlarıyla yapılan üç görüşme, kendilerinin yapısal unsurlara bakışlarına açıklık getirmektedir.

Birinci bürokrat: Kamu bürokrasisi için yapılan her iş kitaba uyacak diye bir kural yok. Zaman zaman insiyatif kullanmamız gerekebiliyor. Bunu bazıları bir kılıf uydurma olarak kullanıyor olabilir; çünkü özellikle belediyelerde mevzuat çok eski, hala onlarca yıl önce yapılmış kanun ve yönetmeliklere göre işleri yapıyoruz. Tabiki yapılan işlerde boşluklar var. Bu da birileri için yanlış işlere girilmesine neden olabiliyordur. Yani birisinin işini istediği gibi yapıp karşılık almak gibi...

Dediğim gibi işlerin yavaş yürümesi bizden değil, sistemden kaynaklanıyor. Vatandaş da sabırsız ve kuralsız. Bir de normalde belediyedeki iş işleyişinden şikayetçidirler. Ama hem rüşveti teklif edenler hem sabırsızlık gösterenler onlardır.

Sadece belediyeler için değil, belki bütün memurlar için hastalıktır tanıdık birilerinin araya koyulması. Adam abartmıyorum belediyeye girdiği anda mutlaka bir tanıdığının selamını getirmeye ihtiyaç duyuyor, adam belediyenin tuvaletini bile kullansa birisini aratıyor. Allah'tan herkesin tanıdık birileri yok, yani birilerine ulaşamıyor. Belki bu milletin hastalığı haline gelmiş...

Belediye mevzuatı her ne kadar eski de olsa ne yazdığını anlamak zor değil. Bilakis çok kolay ama çoğu gelirken mevzuatı bilmeden geliyor; çünkü kimse okumuyorki. Vatandaş işini ezbere takip ediyor, sadece çevresinden duyduğuna göre belediyeye gelip işlerini yapıyor. oğunun duyduğu da "mutlaka rüşvet vermelisin başka sansın yok" gibisinden söylemlerdir. O yüzden vatandaş pişkin bir şekilde, karışındaki belediye çalışanının tavırlarından emin bir şekilde küçük hediyeler teklif eder...

Devletin işinde standart olmaz mı? Yapılan her iş kanunlara uygundur, ancak yolsuzluğa hırsızlığa bulaşanlar bazen kanunları hiçe sayarlar. Vatandaş da dışarıda bunu abartarak anlatır ve sanki adamına göre muamele yapılıyor havası estirir...

Dördüncü bürokrat: Belediye çok şeffaftır. Bazı kuruluşlara gitseniz, o memurdan başka muhatap bulamazsınız. Uzun zamandır belediyedeyim. Gittikçe artan bir şeffaflık var. Diyelim ki alt tarafta bir memurla probleminiz oldu. Doğrudan başkan veya yardımcısına ıkabiliyorsunuz ve başkan o kişiye getirip yzleştirebiliyor. Memurlar kolay kolay **karşı rıza** olmadıkça yanlış yapmaya ekindir.

Hızlandırmaya veya işleri kolaylaştırmaya gerek yokki, zaten herşey çok hızlı yürütülüyor. Böyle birileri hızlandırma ve kolaylandırma adı altında kendilerini rant alanı oluşturuyorlarsa **bu kişisel bir sorun**. Kanuna göre kapatılması gereken bir yere, o insanların gidip de iki günde açılsın deme şanslarının olduğunu zannetmiyorum. Onlar da kanundan çekinir. Yarın gelir hesap sorar. Gel bakayım burada bu kadar usulsüzlük var, sen nasıl yaptın belediye başkanı olarak. Devamlı denetleme oluyor. İşleri Bakanlığından kontrole tabi tutuluyor. Belediyeler çok şeffaf, belediye başkanı bile hesap veriyor tek tek. Belediyenin yaptığı işler denetleniyor...

Belediyeler çok şeffaf bir devlet kurumu gibi, bir sıkıntınız olsun özel kaleme gidin hemen başkanla görüşün, başkanın cep telefonu herkes de var, açıp telefonu başkanla görüşüyor. Bana imardan, hesap işlerinden böyle böyle yaptılar. “Benden para istedi” diyor ve başkan hemen gereğini yapıyor. Adamın kanunsuz işi varsa zaten benim diyeceğim yok ki. Vatandaş kendisi yapıyor veya istiyor her türlü usulsüzlüğü...

Hepsinin standardı var, problem çarpık yapılaşmadan kaynaklanmakta. Normalde mevzuatı uygulasan yıkmak gerekiyor ama hepsini yıkamazsın ki. **Bu bizim suçumuz değil**, bizden öncekilerin sorunu. Mevzuatın hepsinin standardı var. Yok demek haksızlık olur...

İkinci olarak, Tablo 26’da meslek gruplarıyla yapılan görüşmelere yer verilmiştir. Belediye çalışanları gibi yapısal unsurların rüşvet eylemi üzerinde

etkisinin olduğunu doğrulayan meslek grupları, açıklamalarında daha çok belediye çalışanlarını suçlayıcı ifadelere yer vermişlerdir.

Tablo 26: Meslek Gruplarına Göre Yazılı Kuralların Rüşvete Zemin Hazırlamasına İlişkin Durum (nitel görüşme)

	Belediye çalışanının isterse yapması gerekeni vatandaş lehinde kılıf uydurabilmesi	İşleri hızlandırmak ve kolaylaştırmak için belediye çalışanlarına küçük hediyeler verilmesi	İşleri yaptırmak için araya tanıdık birilerinin devreye sokulması	Belediye işlerini düzenleyen mevzuatın ne söylediğinin anlamının mümkün olmaması	Belediyede yapılan işlerin bir standardının olmaması
Birinci Müteahhit	Evet	Evet	Evet	Evet	Evet
İkinci Müteahhit	Evet	Evet	Evet	Evet	Evet
Üçüncü Müteahhit	Evet	Evet	Evet	Evet	Evet
Dördüncü Müteahhit	Evet	Evet	Evet	Evet	Evet
Beşinci Müteahhit	Evet	Evet	Evet	Evet	Evet
Altıncı Müteahhit	Evet	Evet	Evet	Evet	Evet
Birinci işletme Sahibi	Evet	Evet	Evet	Evet	Evet
İkinci işletme Sahibi	Evet	Bilmiyorum	Evet	Bilmiyorum	Evet
Üçüncü işletme Sahibi	Evet	Evet	Evet	Evet	Evet
Dördüncü işletme Sahibi	Evet	Evet	Evet	Evet	Evet
Beşinci işletme Sahibi	Evet	Evet	Evet	Evet	Evet
Altıncı işletme Sahibi	Evet	Bilmiyorum	Bilmiyorum	Evet	Evet
Yedinci işletme Sahibi	Evet	Evet	Hayır	Evet	Evet
Sekizinci işletme Sahibi	Evet	Bilmiyorum	Hayır	Evet	Evet

Yukarıdaki tabloya göre;

- “Belediye görevlisi istedikten sonra ödemeniz veya yerine getirmeniz gereken kanuni bir sorumluluğu yapmamanız için bir kılıf uydurabilir” sorusuna, tüm katılımcılar ‘evet’ yanıtını vererek, mevzuatın rüşvete zemin hazırlayan bir faktör olduğuna inandıklarını göstermişlerdir.

- “İnsanlar bazı işlerini daha hızlı ve kolay yaptırmak için belediye çalışanlarına zaman zaman küçük hediyeler vermek durumunda kalıyorlar” sorusuna katılımcıların hemen hepsi ‘evet’ yanıtını vererek, belediyelerdeki hantal bürokrasinin rüşvet eylemine çanak tuttuğunu ifade etmişlerdir.

- “Belediyede işi olanlar işlerini yaptırmak için araya tanıdık birilerini devreye sokmak durumunda kalıyorlar” sorusuna tüm katılımcılar ‘evet’ yanıtını vererek, belediyelerdeki iş akış sisteminin rüşvet eylemi için baskılayıcı bir unsur olduğu görüşünü dile getirmişlerdir.

- “Belediyede yapılan işlerin standardı olmaması, kendi başımıza sorunlara çözüm bulmamıza neden oluyor” sorusuna katılımcıların hepsi ‘evet’ yanıtını vererek, zaman zaman rüşvetle standart dışı olarak işlerinin daha kolay ve daha hızlı çözüldüğü görüşünü belirtmişlerdir.

Yukarıdaki Tablo 26’da da belirtildiği üzere birçok açıklama birbirleriyle benzerlik göstermektedir. Yapısal unsurların etkinliği ile ilgili birbirinin tekrarı görüşleri dile getiren meslek grubundan tüm açıklamaları temsilen seçilen açıklamalar aşağıda belirtilmiştir:

İkinci Müteahhit: Rüşvet sıkıştırılmış bir güç, mecburiyettir. Adamın elinde kozu olunca bu gücü istediği gibi kullanıyor. İstedigine istediği kılıfı geçiriyor. Kaçak yapmıyorum, evrakımı almak istiyorum, yani 15 metre 50 santim değil de, 15 metre 48 santim, yani 2 santim var, fazla yapmamışım, o halde sırf şu kağıdı istiyorum, o da imzalayıp kaşeleyip bana vermesi gerekiyor. Fakat öyle bir kılıf uyduruyorki işini zora sokuyor. Yok, zamana yayıyor, sana her zaman bir yerde bir arıza buluyor, dedim ya evin içinde tuğla böyle gitmemiş de böyle gitmiş, yani bunun depremle, yönetmelikle ne alakası var. Bunun tam tersi de mümkün, fazla yaparsan da onu eksik gösterebiliyor...

Beşinci Müteahhit: İnşaat sektöründe iş yaptıran insanların genelde eğitim seviyelerinin düşük olması sebebiyle hesap olayı, mevzuattan

folan hiç haberleri yok. Kanun, mevzuatı bilmediği için ne yapıyor, doğrudan vatandaş ne derse ona inanıyor. Aslında kanunda yeterli hakkının olduğunun farkında değil, mevzuatta kolaylık var, zaten vatandaş bunu bilmediği için karşıdaki memur o kolaylığı kendi zatından kaynaklandığını ortaya koyarak bir bedel istiyor. Bizim vatandaş da rüşvet vermek zorunda kalıyor.

Belediye işlerinde standart yok. Zaten en büyük sıkıntı da ondan. Rüşvetin yayılmasındaki en büyük neden standartsızlıktır. Yani kişi aynı yerde, aynı paftada aynı parselde bir bina yapıyor, bakıyorsunuz çok farklılıklar var. Birine çok ağır yaptırım uyguluyorlar, birine hiç uygulamıyorlar.

Altıncı Mütcahit: Türkiye'nin birçok ili deprem bölgesinde, bence depremlerle ilgili en büyük sorumluluk belediyelerin, daha doğrusu sorumsuzluk onların. Eğer yapılan binaları doğru düzgün denetleseler, kaçak yapıya rüşvetle falan izin vermeselerdi, şu anda bu kadar depremlerden korkmazdık. Birçok kanun çıkardılar 2000'li yılların başlarında. Amaç yeni yapılan binaların depreme daha dayanıklı olmalarını sağlamaktı. Ancak belediyelerin incelemesi teknikten daha çok görsel, estetiğe baktığı için, 8 olacaktı da 8.10 olmuş, demir donatısını asıl incelemesi gerekir. Asıl önemli olan binanın i betonarme kısmının sağlamlığı, mukavemeti ve kullanılan malzemenin kalitesi. Belediyeler deprem denetimini yerine getiremiyor. Belediyeler bu konuda donanımlı değil, yine eski yoldan, iş yaptıranların ve çalışan insanların insafına kalmış. Belediyeler depreme karşı önlemler

konusunda tam işin can alıcı noktasında. Daha büyük bir tehdit söyleyeyim: deprem sonrası yapılan binalara bakmak lazım. Çoğunluğu 6-7 ayda bitirilmiştir. Bu da bunların eski düzene göre yapıldıklarını ve geçmişten hiçbir zaman ders çıkarılmadığını göstermektedir. Bunun nedeni de mevzuatın hep böyle çirkinliklere izin vermesidir...

Dördüncü İşletme Sahibi: Belediyeler belki de mevzuat açısından Türkiye'nin en çok ihmal edilen kurumları, geçmişe yönelik hiç bir düzenleme yapılmamış. O yüzden de birçok alanda düzenleme eksikliği var. Umuma açık yerlere bak, bunların bile kendi aralarında bir standardı yoktur. Kontrolsüz bir gelişme olmuş, bunu kontrol altına almak mümkün değil. Çirkinlikler ve standartsız gelişim devam etmiş ve önü alınamamış, ondan dolayı da ister istemez bir rüşvet pazarı diye bir şey oluşmasına neden olmuş. İnsanlar kendi başının çaresine bakmaya çalışıyorlar. Çözüm üretmeye çalışıyorlar. Çevresinden duyduklarına göre çözüm üretmeye çalışıyorlar...

2.2.1.1.2. Yazılı Olmayan Kuralların Etkisi

Halk arasında kamu bürokratları ile ilgili etkin olan inanışlardan biri de, 'benim memurum işini bilir' türünden anlayışların yaygın hale gelmesi ve bunun adeta bir kural haline gelerek kamu bürokratını yapısal bir unsur olarak baskılamasıdır. Bu gerçekliği ortaya koymak için kültürel aktarım kodları olarak değerlendirilen atasözleri katılımcılara sorulmuştur. Katılımcıların büyük bir çoğunluğunun aktarım kodlarına olumlu yanıt verdiğinin görülmesi ve gerçekte aktarım kodlarının birbirleriyle yakın anlamlar taşıması üzerine, yapılan istatistiksel analizin (Bknz EK 3) sonucuna göre 18 atasözü üç

değişkende kümelenmiştir: ‘memur imajının etkisi’, ‘bireyci yaklaşım’, ‘paraya düşkünlük’. Bu üç değişken faktör analizi sonucunda elde edildiğinden, bunları tablolaştırılmasında ara değerler¹⁰ oluşmuştur. Ara değerler beşli likert ölçeğinde hangi seçeneğe yakın ise, o seçeneğin altında değerlendirmeye alınmıştır (Bknz EK 4).

İlk olarak Tablo 27’de ‘paraya düşkünlük’ değişkeninin analizi yapılmıştır. ‘Ar dünyası değil kar dünyası’, ‘Aç ayı oynamaz’, ‘Her şeyin bedeli vardır’, ‘Para her kapıyı açar’, ‘Parasız adam gereksiz adam’ ve ‘Açlık kapıdan girince aşk pencereden çıkar’ atasözlerinin kümелendiği bu değişkene, katılımcıların önemli bir çoğunluğu yüksek derecede katıldıkları yönünde yanıt vermişlerdir. Katılımcılarca belediye bürokratlarının değerlendirildiği bu soruda, toplumda yazılı olmayan bir kural haline gelen inanışların bireyi baskıladığı ve duruma göre rüşvet eylemlerinin oluşmasında çanak tuttuğu görülmektedir. Katılımcıların genel eğilimi (mean= 3,88) de bu durumu teyit etmektedir.

Tablo 27: Paraya Düşkünlüğün Rüşvete Zemin Hazırlamasına İlişkin Durum

Paraya düşkünlük içerikli Yazılı olmayan Kuralların Belediyedeki rüşvete etkisinin olması	Sıklık	Yüzde
Hiç katılmıyorum	1	0.81
Katılmıyorum	3	2.43
Kararsızım	10	8.1
Katılıyorum	101	81.81
Tamamen katılıyorum	9	7.29
Toplam	124	100.00

Yazılı olmayan kuralların etkisinin değerlendirilmesinde ikinci değişken ‘memur imajı’dır. ‘Benim memurum işini bilir’, ‘Devlet malı deniz yemeyen

¹⁰ Faktör analizi sonucunda oluşan ara değerler, matematiksel olarak kendine yakın olan tamsayıya yuvarlanmıştır. Örneğin ‘paraya düşkün’ değişkeninde en küçüğü 1,42 ve en büyüğü 5 olmak üzere 19 ara değer oluşmuştur. 1,42 olan değer 1 olarak yuvarlanmış ve ‘hiç katılmıyorum’ seçeneğine dahil edilmiştir. Sonu beş ile biten değerler (2,5) bir üst rakama yuvarlanmıştır.

domuz' 'Pınarın başında olup içmemek olmaz', 'Bal tutan parmağını yalar – (Belediyeye yardım edersen, karşılığını alırsın)' değişkenlerinin kümелendiği bu değişkene (Tablo 28) katılımcıların çok büyük bir çoğunluğu katıldıkları yönünde yanıt vermişlerdir. Katılımcıların bürokratların imajı ile ilgili olumsuz genel eğilimi çok yüksek düzeydedir (ortalama değer= 4,70).

Tablo 28: Memur İmajının Rüşvete Zemin Hazırlamasına İlişkin Durum

Memur imajı içerikli Yazılı olmayan Kuralların Belediyedeki rüşvete etkisinin olması	Sıklık	Yüzde
Hiç katılmıyorum	1	0.81
Katılmıyorum	1	0.81
Kararsızım	5	4.5
Katılıyorum	13	12.09
Tamamen katılıyorum	100	81
Toplam	124	100.00

Son olarak, 'Benden sonra tufan', 'Gemisini yürüten kaptan', 'Üzümü ye bağını sorma' ve 'Paran varsa cümle alem kulun, paran yoksa cehennemdir dostun' değişkenlerinin kümелendiği bu değişkene, katılımcıların yukarıdaki kültürel iki değişkenin aksine daha düşük derecede katıldıklarını beyan ettikleri görülmektedir. Nitekim, soruya verilen yanıtların genel eğilimi (mean= 3,1) 'kararsızım' düzeyindedir (Tablo 29).

Tablo 29: Bireyci Yaklaşımın Rüşvete Zemin Hazırlamasına İlişkin Durum

Bireyci yaklaşım içerikli Yazılı olmayan Kuralların Belediyedeki rüşvete etkisinin olması	Sıklık	Yüzde
Hiç katılmıyorum	0	0
Katılmıyorum	4	3.24
Kararsızım	103	83.43
Katılıyorum	13	10.53
Tamamen katılıyorum	4	3.24
Toplam	124	100.00

Aşağıda nitel görüşmelerin sonuçlarının verildiği Tablo 30'da¹¹, belediye bürokratlarının kendileri ile ilgili sahip olunan imaj hakkındaki yorumlarına yer verilmiştir. Belediye bürokratları ile ilgili yapılan nitel görüşmelerde de dile getirildiği üzere, bu imaj bazı belediye çalışanlarını baskılamakta ve kendilerine yurttaşlarca doğrudan rüşvet teklifinde bulunmaktadır.

Tablo 30: Belediye Bürokratlarına Göre Yazılı Olmayan Kuralların Rüşvete Zemin Hazırlamasına İlişkin Durum (nitel görüşme)

	“Gemisini yürüten kaptan, “Benim memurum işini bilir” ve “Devlet malı deniz yemeyen domuz” atasözlerinin çağrıştırdığı anlamların belediye bürokratını baskılaması
Birinci bürokrat	Evet
İkinci bürokrat	Evet
Üçüncü bürokrat	Evet
Dördüncü bürokrat	Evet
Beşinci bürokrat	Evet
Altıncı bürokrat	Evet
Yedinci bürokrat	Evet
Sekizinci bürokrat	Hayır
Dokuzuncu bürokrat	Evet
Onuncu Bürokrat	Bilmiyorum
Onbirinci bürokrat	Hayır

Tablo 30'da da görüldüğü üzere, belediye bürokratlarının büyük bir çoğunluğu, halk arasında yaygın hale gelen ve kamu bürokrasisi üzerinde olumsuz genel bir bakış oluşturan inanışların, Yazılı olmayan bir kural olarak etkili olduğunu ifade etmişlerdir. Aşağıdaki açıklamalarda, belediye bürokratlarının büyük bir çoğunluğunun bu gerçekliği doğruladığı görülmektedir.

Altıncı bürokrat: Vatandaş belediyeye gelirken şartlı geliyor ve çoğu zaman tanımasa da bize rüşvetvari imalarda bulunabiliyor. Bunda da o kadar emin hareket ediyorki, bizim ona Hayır demeyeceğimizden

¹¹ Anket sorularında katılımcılara atasözleri sorulmuş ve bu şekilde Yazılı kuralların etkisinin varlığı ölçülmüştür. Yazılı olmayan kuralların etkisi Belediye bürokratları üzerinde farklı şekilde ölçülmüştür. Yukarıda faktör analizi sonucunda üç gruba indirilen atasözlerinden, her bir grubu temsilen seçilen atasözü sorulmuş (“gemisini yürüten kaptan, “benim memurum işini bilir” ve “devlet malı deniz yemeyen domuz”) ve atasözlerinin çağrıştırdığı inanışların yapısal bir unsur olarak kendilerini olumsuz etkileyip etkilemediklerine bakılmıştır.

eminmiş gibi davranıyor. Aslında bu sosyal bir sorun, toplumun genelinde hakim olan bir kanı bu. Ben dışarıda bile bu anlayışların altında ezilip kalan birçok insan biliyorum. Bir zihniyet haline gelmiş bu, aramızdaki arkadaşlardan da birçoğu etkileniyor bence...

Onbirinci bürokrat: Kesinlikle katılmıyorum, bunlar toplumda herkesin ağzına sakız olmuş şeyler. Ben hiç etkilenmiyorum. Neticede yaptığımız işin çerçevesi belli. Benim için bu inanışlara göre hareket eden İnsanlar haysiyetsizdir. Zaten “benim memurum işini bilir” diyen kişi de “her ne zor durumda olursa olsun ekonomik olarak geçimini sağlar benim memurum” fikrini kastetmiştir. Niye meseleye böyle bakılmıyorki, hemen akla ahlak dışı olanlar geliyor, bu da insanların zihniyetinin bozulması ile ilgili olsa gerek...

2.2.1.1.3. Yolsuzluğun Yapılaşmasında Normatif Kuralların Etkisi

Çalışmada da ifade edildiği üzere yolsuzluk, tarihsel materyalizmden daha çok kültürel determinizm ile açıklanmaktadır. Giddens’in Yapılaşma Kuramı da ‘kurallar’ başlığı altında normatif kuralların yapısal bir unsur olarak etkin olduğunu vurgulamaktadır. Bu çerçevede sorulan üç soruya, katılımcıların kamu bürokratlarının rüşvet eyleminde bulunmasında yolsuzluk normlarının varlığını doğrulayan yanıtlar verdikleri görülmektedir.

Çalışma kapsamında örneklendirilen trafik polisi-turist ilişkisinde, her iki tarafın birbirlerini tanımadıkları, ancak yolsuzluk normlarının yapılaşmasından ötürü birbirleri hakkında şikayetçi olmadan aralarındaki rüşvet eylemini gerçekleştirdikleri vurgulanmıştı. Tablo 31’e göre, katılımcıların büyük bir çoğunluğu, Türkiye’de de benzer bir durumun varlığını doğrulamışlardır. ‘Hiç

katılmıyorum’ ve ‘katılmıyorum’ diyenler oldukça düşük düzeydedir. Soruya verilen yanıtlara göre genel eğilim (mean= 3,9), rüşvet eyleminin tarafları arasında bu işin gizli kalmasını kabul eder düzeyde oldukça yüksektir.

Tablo 31: Rüşvet Eyleminin Gizli Kalmasına İlişkin Durum

Uygun olmayan ödeme alan ve veren arasında “bu işin gizli kalmasına dair bir anlayış” olması	Sıklık	Yüzde
Hiç katılmıyorum	3	2.44
Katılmıyorum	6	4.88
Kararsızım	27	21.95
Katılıyorum	47	38.21
Tamamen katılıyorum	40	32.52
Toplam	123	100.00

Bu kategoride yolsuzluk normlarının deşifasyonu için sorulan İkinci soruya da önemli oranda katılımcı (Tablo 32), “küçük hediye/uygun olmayan hediye veren kişilerin yakalanmayacaklarını düşündükleri” yönünde yanıt vermişlerdir. Halkın arasında yaygın olan ve bir takım normları bünyesinde barındıran rüşvet eylemi ile ilgili birçok katılımcı, belediye bürokratlarının bu normların etkisi altında kaldıklarını ifade etmişlerdir. Öte yandan ‘kararsızım’ diyenler azımsanmayacak düzeydedir. Soruya verilen yanıtların genel eğilimi (mean= 3,5), yakalanılmayacağını düşünmenin ağırlıklı olduğu yönündedir.

Tablo 32: Rüşvet Eyleminde Bulunanların Yakalanmayacağı Hissini Taşımalarına İlişkin Durum

Küçük hediye / uygun olmayan ödeme alan ve verenin yakalanmayacağını düşünmesi	Sıklık	Yüzde
Hiç katılmıyorum	5	4.10
Katılmıyorum	15	12.30
Kararsızım	33	27.05
Katılıyorum	48	39.34
Tamamen katılıyorum	21	17.21
Toplam	122	100.00

Son olarak normatif kuralların varlığını doğrulayan üçüncü soru da katılımcıların rüşvet eylemini gerekçelendirmeye gösterdiği yaklaşım ile ilgilidir. Birçok katılımcıya göre (Tablo 33), normların da etkisiyle rüşvet eyleminde bulunanlar birtakım gerekçelerin arkasına sığınarak kendilerini haklı çıkarmaya çalışmaktadırlar. Soruya genel olarak verilen yanıtların eğilimi de (mean= 4,3) bu gerçekliği doğrulamaktadır.

Tablo 33: Rüşvet Eylemine Gerekçe Oluşturulmasına İlişkin Durum

Usulsüzlük yapılırken alanın da verenin de kendine gerekçe oluşturması	Sıklık	Yüzde
Hiç katılmıyorum	4	3.25
Katılmıyorum	4	3.25
Kararsızım	19	15.45
Katılıyorum	58	47.15
Tamamen katılıyorum	38	30.89
Toplam	123	100.00

Nitel görüşme yapılan belediye bürokratları da yolsuzluk normlarının etkililiğini ve rüşvet alma eğiliminde olan belediye çalışanları için baskılayıcı birer yapısal unsur olduğunu ifade etmişlerdir. Tablo 34, bu anlamda yapılan nitel görüşme sonuçlarını içermektedir.

Tablo 34: Belediye Bürokratlarına Göre Normatif Kuralların Rüşvete Zemin Hazırlamasına İlişkin Durum

	Gizli kalmasına dair bir anlayış	Yakalanmayacağını düşünme	Gerekçe oluşturma
Birinci bürokrat	Evet	Evet	Evet
İkinci bürokrat	Evet	Evet	Evet
Üçüncü bürokrat	Evet	Evet	Evet
Dördüncü bürokrat	Evet	Evet	Evet
Beşinci bürokrat	Evet	Bilmiyorum	Evet
Altıncı bürokrat	Evet	Evet	Evet
Yedinci bürokrat	Evet	Evet	Evet
Sekizinci bürokrat	Hayır	Bilmiyorum	Bilmiyorum
Dokuzuncu bürokrat	Hayır	Hayır	Hayır
Onuncu Bürokrat	Evet	Evet	Evet
Onbirinci bürokrat	Bilmiyorum	Evet	Bilmiyorum

İkinci Bürokrat: Bence her üçü de doğru, rüşvet teklif eden yurttaş rahatlıkla bunu teklif edebiliyor ve belediye bürokrati da 'bu adam beni şikayet eder, yakalattırır' diye düşünmeyip alıyorsa arada bir şeyler var demektir; çünkü iki taraf da birbirine güveniyor. Tabi neticede bu insanlarda yakalanmaktan korkma diye bir şey yok bence. Yakalandığını düşünse alır mı, böyle bir işe kalkışır mı?. Bu belediyede uzun zamandır çalışıyorum, bu zamana kadar rüşvet işlemi yapılan sadece dört personel oldu. Onlar da zaten mahkeme kararı ile döndüler. Son olarak, gerekçe olarak alan arkadaşlara bakıyorum bir şeylere sığınmışlar, ne bileyim "bir tek ben miyim doğru adam" diyorlar, "herkes alıyor" diyorlar, "benim de çoluk çocuğum var" diyorlar, zıkkım olsun aldıkları, bizim de adımızı kirletiyorlar. Vatandaşa bakıyorsun adam gariban belki ama bize doğrudan rüşvet teklif etmesini biliyor, o da belediye çalışanının kendisini şikayet etmeyeceğinden emin tabi...

Sekizinci bürokrat: Bence çok saçma, iki tarafın şikayetçi olmaması diye birşey yok. Bizim birkaç arkadaş şikayet edildi, vatandaş hem teklif ediyor hem de aldığı zaman seni suçlu görüyor, bence onlara bakmak lazım. Bunun doğrudan bizlerle alakası yok ki, bu tamamen **bizim dışımızda oluşan bir kural...**

2.2.1.2. Kaynakların Etkisi

Kaynakların etkisini ölçmek için 'dağıtımsal kaynakların etkisi' ve 'yetkesel kaynakların etkisi' üzerinde durulmuştur.

2.2.1.2.1. Dağıtımsal Kaynakların Etkisi

Türkiye’de siyasiler tarafından işsizlikle mücadele etmenin başlıca aracı olarak kullanılan kamu kadrolarının şişirilmesi, bir nevi işsizlik sigortası gibi düşünülmektedir. Ancak aşırı istihdamın bir sonucu olarak analiz edilebilecek olan kamu sektöründeki ücretlerin azlığı olgusu, yolsuzlukları tetikleyici bir diğer unsur şeklinde karşımıza çıkarmaktadır. Düşük ücretler kaçınılmaz olarak, düşük becerili kamu görevlilerinin istihdam edilmesine neden olmaktadır. Ücret artışlarının belirli düzeyde bir geçim imkanını sağlayamaması, kamu çalışanlarında, yolsuzluk yapmaya geçerli bir sebep ve hak olarak algılanmaktadır. Yaptığı iş için rüşvet alan kimsenin gerekçesi evini geçindirememek ve rüşvetin hakkı olduğunu düşünmesidir (Tarhan ve Gençkaya, 2006: 53).

Öte yandan, kamu sektöründe çalışanların ücretlerindeki dengesizlikler ve adaletsizlikler yolsuzluklara zemin hazırlamaktadır. Aynı ya da benzer nitelikteki görevlerde çalışan kamu görevlilerinin ücretleri arasındaki birkaç kata kadar çıkabilen farklılıklar, daha az ücretle çalışan görevlilerde huzursuzluk yaratmakta ve kendini ikinci planda kalmış hisseden kamu görevlisi, hakkını, meşru olmayan yollardan arama eğilimi gösterebilmektedir (Adaman ve Çarkoğlu, 2001).

Gelir dağılımı da dağıtımsal kaynakların önemi açısından üzerinde durmayı gerektirir. Gelir dağılımı, bir ekonomide belli bir dönemde oluşturulan gelirin toplumsal gruplar ve üretim unsurları arasında bölüşülmesidir. Toplumu oluşturan bireyler arasında gelir ve servet yönünden büyük boyutlara varan eşitsizlikler milli gelirden düşük pay alan insanları yolsuzluk yapmaya

itmektedir (Aydın ve Yılmaz, 2007: 87-88). 1994 yılında yapılan bir araştırmaya göre halkımızın en yoksul yüzde 20'si milli gelirin yüzde 4,86'sına sahip olurken, en zengin yüzde 20'si milli gelirin yüzde 54,88'ine sahip olmaktadır. Kişisel gelir dağılımına ilişkin bu araştırmalar Türkiye'de gelir dağılımının ne kadar dengesiz olduğunu ortaya koymaktadır (Tarhan ve Gençkaya, 2006: 70).

Rüşvet eyleminde bulunmada maddesel kaynakların etkisinin ölçüldüğü bu önermede, katılımcılara belediye çalışanlarına yolsuzluk yapmasında hangi faktörün etkili olduğu sorulmuştur. Tablo 35'de de görüldüğü üzere, katılımcılara göre rüşvet eyleminde bulunulmasının çok yönlü nedenleri bulunmaktadır. Nitekim, birçok katılımcı 'hepsi' seçeneğini işaretleyerek bunu doğrulamışlardır. Öte yandan, maddesel kaynaklara olan düşkünlüğü doğrularcasına, birçok katılımcı 'geçim sıkıntısı' ve 'para konusunda doyumsuzluk' seçeneklerini işaretlemişlerdir. Ayrıca 'uzam'ın etkisini teyit edercesine, bir kişi katılımcı 'çalışılan iş ortamından ötürü yolsuzluk yapmaları' ve 'almak zorunda kalmaları' seçeneklerini işaretlemişlerdir.

Tablo 35: Rüşvet Eyleminin Yapılmasında Etkili Olan Faktörler

Belediye çalışanının yolsuzluk yapmasında etkili olduğu düşünülen faktörler	Sıklık	Yüzde
Geçim sıkıntısı yaşamaları	23	18.63
Para konusunda doyumsuz olmaları	30	24.3
Çalıştıkları iş Ortamından dolayı almak yolsuzluk yapmak zorunda kalmaları	17	13.77
Sık sık küçük hediye teklif edilmesi durumunda almak zorunda kalmaları	6	4.84
Hepsi	43	34.83
Hiçbiri	0	0
Toplam	124	100.00

Öte yandan, belediye çalışanları ile yapılan nitel görüşmelerde de (Tablo 36) birçok belediye bürokrati, Yapısal bir sorun olarak ‘maddesel kaynaklara düşkünlüğün’ belediye bürokratlarını baskıladığını doğrulamışlardır.

Tablo 36: Belediye Bürokratlarına Göre Dağıtımsal Kaynakların Rüşvete Zemin Hazırlamasına İlişkin Durum (nitel görüşme)

	Geçim sıkıntısı yaşanması	Para konusunda doyumsuz olunması
Birinci bürokrat	Evet	Evet
İkinci bürokrat	Evet	Evet
Üçüncü bürokrat	Evet	Evet
Dördüncü bürokrat	Evet	Evet
Beşinci bürokrat	Evet	Hayır
Altıncı bürokrat	Evet	Evet
Yedinci bürokrat	Evet	Evet
Sekizinci bürokrat	Hayır	Evet
Dokuzuncu bürokrat	Evet	Hayır
Onuncu Bürokrat	Evet	Evet
Onbirinci bürokrat	Evet	Evet

Birinci Bürokrat: Geçim sıkıntısı bütün memurların temel sıkıntısı. 20 yıllık bu işi yapıyorum, aldığım maaş ‘işte bu defa ki zam beni rahatlatmış’ diyemedim. Üstüne üstlük bir de döner sermayeden de para alıyoruz. Hadi senin için bu para yetse bile, ailen senden bir şeyler istiyor. Bir de ailelerimiz görüşüyorsa, “onun evinde şu var, bu var, bizde niye yok” kavgası hiç bitmiyor. Bu anlattıklarımın sadece geçim sıkıntısı değil, belki paraya doyumsuzluk konusu da çıkacak ama işin aslı bu. Para konusunda doyumsuz olmayan yok ki. Herkes para peşinden koşuyor...

Dördüncü Bürokrat: Rüşvete iten neden geçimsizlik ve parasızlıktır. Adam diyor ki, benim de evim olsun, katım olsun. Adam aç, çocuğuna çocuğuna ekmeğini götüremiyor kardeşim, evinin kirasını ödeyemiyor, biraz da devletten de kaynaklanıyor bu. 20 yıllık devlet memuru 800 lira

alıyor. En adi yaşanmayacak bir ev 400 milyon lira, suyu, elektriği, telefonu ne yaptı. Bu insan nasıl yaşayacak, söyler misin bana ya. Çocuğu kalkıyor diyor ki baba para, kadın diyor ki ya bey giyemiyorum, kış kömür yok, aşız, telef olduk. Bunu da böyle bir yetkinin başına koyuyorsun. Vicdan muhakemesi yap yap, çoluğum çocuğum rezil olmaktansa, böyle rezil olurum diyor. Yapıyor, biraz da devlet yönlendiriyor. Adam ne yapsın, biraz da meyilliyse, ulan diyor bu dünyanın altı var üstü de ama boş ver. Bunu biliyor yani...

Sekizinci Bürokrat: Bence belediye bürokrati geçim sıkıntısından dolayı rüşvete girmez, zaten geçim sıkıntısı yaşamıyorki, aylık çaldığı çırptığı ile 100 milyar para kazanan var belediyede. Bence iş insanların gözünün doymamasında. İnsanlar aç ve bir türlü doymak bilmiyorlar...

2.2.1.2.2. Yetkesel Kaynakların Etkisi:

Yetkesel kaynaklarının etkinliğinin olup olmadığını ölçmek için 'statü/prestij etkisi' ve 'takdir yetkisi' değişkenleri üzerinde durulmuştur. Tablo 37'de de görüldüğü üzere, birçok katılımcı belediye çalışanının statü/prestij etkisi altında kaldığına inanmaktadır. Katılımcılara göre, belediye bürokratlarının rüşvet almasında, statü/prestije değer verme anlayışının baskın bir unsur olduğu görülmektedir.

Tablo 37: Yaygın Olan Söylemlerin Rüşvet Eylemine Etkisine İlişkin Durum

Belediye çalışanlarının 'çevren varsa yaptıramayacağın iş yoktur', 'Adamın varsa güçlüsün' gibi söylemlerin etkisinde kalması	Sıklık	Yüzde
Hiç katılmıyorum	3	2.46
Katılmıyorum	12	9.84
Kararsızım	21	17.21
Katılıyorum	46	37.70
Tamamen katılıyorum	40	32.79
Toplam	122	100.00

Öte yandan yetkesel kaynaklar başlığı altında değerlendirilen 'takdir yetkisi'nin varlığı da belediye bürokratlarının rüşvet almasında önemli rol oynamaktadır. Başka bir yapısal unsur olan mevzuat yetersizliğinin bir sonucu olarak ortaya çıkan boşluk, 'takdir yetkisi'nin kullanımı olarak doldurulmaktadır. Ancak takdir yetkisinin kullanımının vermiş olduğu güç, yapısal bir unsur olarak belediye bürokratını baskılamaktadır. Bu anlamda sorulan iki soruya da birçok katılımcı 'takdir yetkisi'nin rüşvet alınmasında önemli bir faktör olduğunu doğrulamışlardır. Tablo 38 bu gerçekliği doğrulamaktadır.

Tablo 38: Kurallara Uymayan İşyerlerinin İstenmesi Halinde Kapatılabilmesine İlişkin Durum

Kurallara uymayan işyerlerinin varlığı ve Belediyenin istemesi halinde bunların hepsini kapatabilmesi	Sıklık	Yüzde
Hiç katılmıyorum	3	2.48
Katılmıyorum	10	8.26
Kararsızım	18	14.88
Katılıyorum	52	42.98
Tamamen katılıyorum	38	31.40
Toplam	121	100.00

Yine takdir yetkisinin etkisini gösteren başka bir soruya (Tablo 39) verilen yanıtlarda da katılımcılar Yukarıdaki tabloda çıkan sonuçları

doğrulamışlardır. Her iki soruda da ‘katılıyorum’ ve ‘tamamen katılıyorum’ seçeneklerini işaretleyenlerin sayısı bir birbirine yakın durumdadır.

Tablo 39: Belediyede Rüşvete Elverişli Ortamın Olmasına İlişkin Durum

Belediye çalışanlarının istedikleri zaman köşeyi dönebilecek iş ortamlarının olması	Sıklık	Yüzde
Hiç katılmıyorum	4	3.31
Katılmıyorum	12	9.92
Kararsızım	22	18.18
Katılıyorum	44	36.36
Tamamen katılıyorum	39	32.23
Toplam	121	100.00

Yetkesel kaynakların kullanımına belediye bürokratlarının yaklaşımları açısından bakıldığında, tam bir fikir birliği içinde olmadıkları görülse de, ‘takdir yetkisi’ kullanımının vermiş olduğu gücün kendilerini baskıladığını ve bu gücün vermiş olduğu etki ile rüşvete zemin hazırlanabildiğini ifade etmişlerdir. Aşağıdaki tablo ve belediye bürokratlarının ifadeleri bunu teyit etmektedir.

Tablo 40: Belediyede Bürokratlarına Göre Yetkesel Kaynakların Rüşvete Zemin Oluşturmasına İlişkin Durum

	Belediye çalışanlarının ‘çevren varsa yaptırılamayacağı iş yoktur’, ‘Adamın varsa güçlüsün’ gibi söylemlerin etkisinde kalması	Kurallara uymayan işyerlerinin varlığı ve Belediyenin istemesi halinde bunların hepsini kapatabilmesi	Belediye çalışanlarının istedikleri zaman köşeyi dönebilecek iş ortamlarının olması
Birinci bürokrat	Evet	Evet	Evet
İkinci bürokrat	Hayır	Hayır	Hayır
Üçüncü bürokrat	Evet	Evet	Evet
Dördüncü bürokrat	Hayır	Hayır	Hayır
Beşinci bürokrat	Hayır	Hayır	Hayır
Altıncı bürokrat	Hayır	Evet	Evet
Yedinci bürokrat	Evet	Evet	Evet
Sekizinci bürokrat	Hayır	Hayır	Hayır
Dokuzuncu bürokrat	Evet	Hayır	Hayır
Onuncu Bürokrat	Evet	Evet	Evet
Onbirinci bürokrat	Hayır	Hayır	Hayır

İkinci bürokrat: Bizler devlet memuruyuz. Öyle etki altında kalınma falan yoktur bence. Böyle bir Türkiye çok eskilerde kaldı. Herkes kendi kafasına göre işyeri kapatsa, ülkede kanun nizam olmaması gerekir. Ben böyle bir şey ne gördüm, ne de duydum. Köşeyi dönen arkadaşlar var ancak bunlar açıktan rüşvet alarak bu işi yapıyor. Adamın işi zaten yapılacak, bizim arkadaş sadece işi hızlandırıyor. Bir de vatandaş zaten kendisi işinin rüşvetle falan hızlandırılacağından emin. Doğrudan kendisi veriyor.

Üçüncü bürokrat: Belediyeler belki de hakkında en az düzenleme yapılan kurumlardan biri. Son 50 yıla baktığınızda, sadece bir kaç kanun çıktığını görürsünüz. Uzun yıllar 1930'lu yıllarda çıkan bir kanunla belediyelerdeki işleyiş sürdürüldü. Hal böyle olunca, mevzuatın hantal olduğunu ve bu hantallığı atmak için belediye bürokratlarının kendi inisiyatiflerini kullandıklarını söyleyebilirim: tabi ki bu da takdir yetkisi. Geçenlerde iki belediye zabıtasının kendi aralarındaki konuşmasına tanık oldum. Şu kesintilerini önlemek için halı yıkanması yasaklanmıştı hani. Biri diyorki diğerine, kendilerinin yönetmeliğine göre su israfına zabıta karar verirmiş. Yani akan suyun az veya çok olduğuna zabıta karar veriyor. Bunun üzerine diğeri “su israfı benim gözümün gördüğü ve vicdanımın karar verdiği kadardır” dedi. Böyle birçok örnek verebilirsin. Ben belediyede mühendisim. Yapılan bir inşaatın metresi metresi kurallara uyduğuna ben karar veriyorum. İstersem bir iki metreyi görmeyebilirim. Bu zaten dışarıdan da fark edilmediği için kimse de anlayıp şikayetçi olmaz. İşyerleri ile ilgili de sağlıksız ürün satan birçok dükkan var. Gerçi Tarım Müdürlüğü de

yetkili bu işte ama ben bir YTL ye döner satan dükkanların gerektiği gibi denetlendiğini düşünmüyorum. Normalde çok komik bir rakam, demek ki orada usulsüz bir şeyler var. Ancak oraya giden belediye çalışanı bunun 'sağlıklı' olduğunu tayin edebiliyor...

Yedinci bürokrat: Türkiye'de umuma açık işletme ruhsatı almak çok masraflı ve uzun bir süreç. Piyasada böyle kurallara uymayan birçok kıraathane ve pavyon bulabilirsin. Normalde bunları kapatman gerekir, ama eğer kapatılmıyorsa demek ki belediye çalışanı takdir yetkisi kullanıyor ve çalışmasına göz yumuyor demektir. Tabî ki göz yummanın da bir bedeli vardır herhalde...

Onbirinci Bürokrat: Böyle bir yetkisi yok, yasalar içerisindedir herşey. Yetkiye göre iki yılda ödenmesi gereken bir şeyse, kimse bunun aşağı veya yukarı çekemez. Mesela beni adam beğenmedi, gider müdürüme şikayet eder, müdür tekrar bana gönderir, başkana da gitse başkan bana gönderecek, yasal bir şey yapıyorsun bir kere. Öyle bir hakkın yok senin. İnisiyatif vermiş sana zaten, onu kullanabilirsin ama kötü yönde değil...

Türkiye'de yolsuzluk olaylarının temelinde yatan konu, memurun inisiyatif kullanabilme hakkının olması. Mevzuat sıkıştırıyor, baskı oluşturuyor. Fakat mevzuat yetersiz, mevzuat yetersiz kaldığı için de İnsanlara takdir yetkisi veriyor. Diyor ki sen burada inisiyatif kullanabilirsin diyor. İnisiyatif şunu der, mesela gelir bana "vatandaş ben bunu ödeyemedim de" ne yapabiliriz, ben onu taksitlendirebilirim, yasal çerçeve içerisinde, hani ben onu bir telefon geldiğinde, bir şu

geldiğinde faize girdiğinde onu yok etme şansına sahip olabiliyor muyum? En fazla yapabileceğim, onu muaf tutarım, o günü baz alırım. Yani aradaki amirin inisiyatifine bağlı diyebilirim. Ama vatandaşa ben tebliğ etmemişsem, orada bir boşluk varsa o gün geldiği gün onu tebliğ etme hakkına sahibim. Anlatabiliyor muyum? Ama orada vatandaşın bir imza almışsam, o gün tebliğ etmişsem, daha sonra vatandaş geliyor bunu inkar ediyorsa, hiçbir şey yapmam, yoksa kendimi suçlu duruma düşürürüm....

Belediyenin işleri oturmuşsa sorun yaşanmaz, mesela bizim belediyede binalarının çoğunun iskanı yok, yerleşim olayından bu. Mesela X belediyesi tamamen yerleşmiş, onların hiçbir işi de yok. Her şey bitmiş, altyapısı, üst yapısı, işte iskanı, hiç birşey yok iskansız. Ama bizimkinde atıyorum %80'i iskansız durumda şu anda, kat mülkiyeti falan yok. Bu tip durumlarda da inisiyatif kullanmak zorundasın. Yerleşim olduğu için yıkamıyor o artık. On tane, yirmi tane bu kadar insanı mağdur ettiğin zaman olmuyor. Mühendis de ne yapıyor, inisiyatif kullanarak, kitabına uydurarak buranın yıkılmaması yönünde karar veriyor...

2.2.2. Yolsuzluğun Yapılaşmasında Birey Temelli Önergelerin Rolü

Yolsuzluğun yapılaşmasına katkısı bulunan birey temelli önermelerden 'gündelik yaşam pratikleri', 'bürokratin bilgililiği', 'bürokratin pratik bilinç ilişkisi', 'rutinleşme', 'çerçeveleme' ve 'bireysel konumlanma' değişkenleri üzerinde durulmuştur.

2.2.2.1. Rüşvet ve Bürokratin Bilgililiği İlişkisi

‘Bilgililik’ bireyin yapılaşma sürecinde etkinlik kazanmasında temel unsurlardan birini oluşturur; çünkü birey eyleme geçmeden çevresinde olup bitene karşı duyarlı olabilmesi için ilgi duyduğu oluşumlarla ilgili bilgi sahibi olmalıdır. Bu nedenle, katılımcıların rüşvet eyleminde bulunmasının temel unsurlarından olan belediyedeki rüşvetin bilgililiğini ölçmek için farklı sorular sorulmuştur. Bunlardan ilkinde, katılımcılara belediyelerde rüşvetin yaygınlaşması ile ilgili ‘bilgililikleri’ sorulmuştur. Tablo 41’de de görüldüğü üzere, birçok katılımcının ‘belediyelerde rüşvetin olduğuna dair bilgililiğe’ sahip oldukları görülmüştür. Nitekim ‘aynı’ ve ‘her geçen gün kötüye gidiyor’ seçenekleri aynı düzlemde değerlendirildiğinde, önemli oranda katılımcı bu sonucu doğrulamaktadır.

Tablo 41: Belediyeler İle İlgili İmajın Değişmesine İlişkin Durum

Geçmiş yıllara kıyasla belediyeler hakkındaki imajın değişmesi	Sıklık	Yüzde
Her geçen gün daha da iyiye gidiyor	55	45.08
Her geçen gün daha da kötüye gidiyor	24	19.67
Aynı	21	17.21
Fikrim yok	22	18.03
Toplam	122	100.00

İkinci olarak, katılımcılara ‘belediye kurumu’ ile ilgili genel bilgililiklerinin sorulduğu soruda, birçok katılımcının ‘düzensiz işlerin yapıldığı bir kurum’ olarak bilgililiğe sahip oldukları görülmüştür. Tablo 42’de de görüldüğü üzere, katılımcıların çok az bir kesiminin belediyelerin düzenli bir kurum olduğuna dair bilgililiğe sahip olduğu sonucuna varılmıştır.

Tablo 42: Belediye Kurumunun Çağrıştırdığı Anlamalara İlişkin Durum

Belediye kurumunun çağrıştırdığı anlamlar	Sıklık	Yüzde
İşlerin düzenli olarak yürütüldüğü bir kurum	28	23.24
İşlerin yürüdüğü ancak bunun için mutlaka bir tanıdığa ihtiyaç olunan bir kurum	36	29.88
İşlerin yürütülmesinde, çalışanlarına mutlaka dolaylı da olsa uygunsuz ödeme yapılması gereken bir kurum	32	26.56
Hiçbiri	24	19.92
Toplam	120	100.00

Üçüncü olarak katılımcılara belediye işlerinde bir boşluk olup olmadığına dair bilgililikleri sorulmuştur. Tablo 43’de de görüldüğü üzere, yine katılımcıların belirli bir kesimi ruhsat almadan işyeri çalıştırabilmenin mümkün olduğunu ifade ederken, gerçekte belediye kurumu ile ilgili bu boşluğun bir şekilde doldurabileceğine dair olumsuz bilgililiklerinin olduğu sonucunu doğurmaktadır.

Tablo 43: Ruhsatsız İşyeri Çalıştırabilmenin Mümkün Olmasına İlişkin Durum

Ruhsat almadan işyeri çalıştırabilmenin mümkün olması	Sıklık	Yüzde
Evet	47	41.36
Hayır	41	36.08
Bir fikrim yok	26	22.88
Toplam	114	100.00

Son olarak, yine ‘bilgililiğin’ ölçüldüğü başka bir soruda da, yukarıdaki sonuçları doğrulayan bir yaklaşım ortaya konulduğu görülmüştür. Aşağıdaki tabloda da görüldüğü üzere (Tablo 44), önemli oranda katılımcı ‘belediyedeki işler istense bir şekilde halledilebilir’ derken, ‘rüşvete zemin hazırlayan bir bilgililiğe’ sahip olduklarının mesajını vermektedirler.

Tablo 44: Belediyedeki İşlerin Durumsal Olarak Halledilebileceğine İlişkin Durum

Belediyedeki işlerle ilgili “istense bu bir şekilde halledilebilir” şeklinde düşüncesinin taşınması	Sıklık	Yüzde
Evet	61	53.07
Hayır	30	26.1
Bir fikrim yok	24	20.88
Toplam	115	100.00

Belediye bürokratlarıyla yapılan nitel görüşmelerde de, ‘rüşvet ve bürokratin bilgililiği’ ilişkisini doğrulayıcı sonuçlar elde edilmiştir. Tablo 45’de belediye bürokratlarının, Tablo 46’da da meslek gruplarının görüşlerine yer verilmiştir.

Tablo 45: Belediye Bürokratlarına Göre Rüşvete Dair Bilgililiğin Rüşvete

	Geçmiş yıllarla kıyaslandığında, Rüşvetin yaygınlaşmasında anlamında Belediyeler İyiye gidiyor mu?	Belediye kurumu size işlerin düzenli yürütüldüğü bir kurumu hatırlatıyor mu?	Belediyede herhangi bir işiniz olsa, “istense bu bir şekilde halledilebilir” düşüncesine katılıyor musunuz?
Birinci bürokrat	Bilmiyorum	Evet	Evet
İkinci bürokrat	Evet	Evet	Hayır
Üçüncü bürokrat	Evet	Evet	Hayır
Dördüncü bürokrat	Evet	Evet	Hayır
Beşinci bürokrat	Evet	Evet	Hayır
Altıncı bürokrat	Evet	Evet	Evet
Yedinci bürokrat	Bilmiyorum	Evet	Hayır
Sekizinci bürokrat	Evet	Evet	Evet
Dokuzuncu bürokrat	Evet	Evet	Hayır
Onuncu Bürokrat	Evet	Evet	Hayır
Onbirinci bürokrat	Hayır	Hayır	Hayır

Zemin Hazırlamasına İlişkin Durum (nitel görüşme)

Tablo 46: Meslek Gruplarına Göre Rüşvete Dair Bilgililiğin Rüşvete Zemin Hazırlamasına İlişkin Durum (nitel görüşme)

	Geçmiş yıllarla kıyaslandığında, Rüşvetin yaygınlaşmasında anlamında belediyeler İyiye gidiyor mu?	Belediye kurumu size işlerin düzenli yürütüldüğü bir kurumu hatırlatıyor mu?	Belediyede herhangi bir işiniz olsa, “istense bu bir şekilde halledilebilir” düşüncesine katılıyor musunuz?
Birinci Müteahhit	Hayır	Hayır	Hayır
İkinci Müteahhit	Hayır	Hayır	Hayır
Üçüncü Müteahhit	Hayır	Hayır	Hayır
Dördüncü Müteahhit	Hayır	Hayır	Hayır
Beşinci Müteahhit	Hayır	Hayır	Hayır
Altıncı Müteahhit	Hayır	Hayır	Hayır
Birinci işletme Sahibi	Hayır	Hayır	Hayır
İkinci işletme Sahibi	Hayır	Bilmiyorum	Hayır
Üçüncü İşletme Sahibi	Hayır	Hayır	Hayır
Dördüncü İşletme Sahibi	Hayır	Hayır	Hayır
Beşinci İşletme Sahibi	Hayır	Hayır	Hayır
Altıncı işletme Sahibi	Hayır	Hayır	Hayır
Yedinci işletme Sahibi	Hayır	Evet	Hayır
Sekizinci işletme Sahibi	Hayır	Bilmiyorum	Hayır

Tablo 45 ve 46’da görüldüğü üzere, meslek grupları ve belediye bürokratlarının nitel görüşme sonuçlarına göre, her iki grubun da ‘rüşvet eylemi’ ile ilgili bilgililiğe sahip olduğu görülürken, daha çok birbirlerini suçlayıcı açıklamalarda bulunmuşlardır.

- Belediye bürokratları rüşvetin yaygınlaşması anlamında iyiye gidişin olduğunu belirtirlerken, aslında rüşvetle ilgili bir bilgililik de taşıdıklarının ipucunu vermektedirler. Öte yandan, meslek gruplarına göre rüşvetin yaygınlaşması anlamında bir düzelme bulunmamaktadır.

- Belediye bürokratlarına göre, belediyeler işlerin düzenli yürütüldüğü bir kurumu ifade etmektedir. Ancak meslek gruplarıyla yapılan nitel görüşmelerde, tüm katılımcılar belediye bürokratlarının tam aksi yönde görüş

bildirerek belediye kurumlarında işlerin düzenli yürütülmediğinden rüşvet eylemine zemin hazırlanan bir kurum olduğunu söylemişlerdir.

- Belediye bürokratları, “belediyedeki bir işin istenildiğinde halledilebileceğine” ilişkin soruya tutarsız yanıtlar vermişlerdir. “İstense bir şekilde halledilebilir” yaklaşımını onaylayanların sayısı, onaylamayanlara göre daha fazladır. Arada tutarsızlığın olması, ‘bilgililiğin’ bir göstergesi olarak değerlendirilebilir; çünkü ‘evet’ diyenler için halletme şekillerinden biri de rüşvete bulaşmakla olmaktadır. Öte yandan meslek grupları ile yapılan nitel görüşme sonuçlarına göre, katılımcıların 13’ü evet diyerek, rüşvetle yüksek düzeyde bilgililiğe sahip olduklarını ortaya koymuşlardır.

2.2.2.2. Gündelik Yaşam pratiklerinin Rolü

Rüşvetin sosyal bir pratik olarak varlığının incelendiği bu önermede, özellikle söylem yapılaşmasının rolüne ve katılımcıların rüşvet eyleminde bulunup bulunmadıkları üzerinde durulmuştur. Rüşvetle ilgili halk arasında yaygın olan söylemlerin yaygınlığı ve kabul görme derecesi de sosyal bir pratik olarak kabul edilmektedir.

Tablo 47’de de görüldüğü üzere, sosyal bir pratik olarak rüşvetin varlığının ölçüldüğü soruda katılımcıların önemli bir çoğunluğunun bunu doğruladığı görülmüştür. Hemen hemen yarısına yakını ‘evet’ yanıtını vermiştir.

Tablo 47: Belediyelerde Küçük Hediye Karşılığında İş Yaptırılabilceği Duyumuna İlişkin Durum

Katılımcılara belediye ile ilgili işlerinde küçük hediye/uygunsuz ödeme karşılığında iş yaptırabileceklerinin söylenmesi	Sıklık	Yüzde
Evet	47	41.36
Hayır	41	36.08
Bir fikrim yok	26	22.88
Toplam	114	100.00

Sosyal pratiğin varlığını teyit eden başka bir soruya da (Tablo 48) katılımcıların yine önemli bir çoğunluğu, rüşvet pratiğinin varlığını doğrulayıcı şekilde yanıt vermişlerdir. Önemli oranda bir çoğunluğu, “Belediye görevlilerine uygunsuz ödeme yapan birilerini duydukları” yanıtını vermişlerdir.

Tablo 48: Belediye Görevlilerine Rüşvet Verildiği Duyumuna İlişkin Durum

Katılımcıların Belediye görevlilerine uygunsuz ödeme yapan birilerini duyup duymadıkları	Sıklık	Yüzde
Evet	79	64.75
Hayır	30	24.59
Bir fikrim yok	13	10.66
Toplam	112	100.00

Rüşvet olarak sosyal pratiğin varlığını konfirme eden katılımcılara, bu eylem karşısındaki tutumları sorulmuştur. Tablo 49’da da görüldüğü üzere, ‘Hayır’ seçeneğini işaretleyenler rüşvetin sosyal pratik olarak yer aldığı itirafında bulunurken, buna genellikle tepki vermeme şeklinde bir tavır sergilemişlerdir.

Tablo 49: Rüşvet İstenmesi Halinde Şikayetin Edilip Edilmediğine İlişkin Durum

Küçük hediye/uygunsuz ödeme istenen katılımcıların belediye çalışanlarını şikayet etme durumları	Sıklık	Yüzde
Evet	26	20.97
Hayır	89	71.77
Bir fikrim yok	9	7.26
Toplam	124	100.00

Yine rüşvet pratiği karşısında tepkinin sorulduğu soruya, birçok katılımcı bir üstteki tabloda çıkan sonuçları doğrulayıcı şekilde yanıt vermişlerdir. Bir yandan rüşvetin varlığı pratik olarak kabul edilirken, diğer yandan da yine tepkisiz kalındığı görülmektedir (Tablo 50).

Tablo 50: Rüşvet İsteyen Belediye Görevlileriyle İrtibatın Kesilmesine İlişkin Durum

Kendisinden küçük hediye/uygunsuz ödeme istenen katılımcıların belediye çalışanları ile irtibatlarını kesme durumu	Sıklık	Yüzde
Evet	29	23.58
Hayır	73	59.35
Bir fikrim yok	21	17.07
Toplam	123	100.00

Rüşvet pratiğinin ölçülmesinde halk arasında rüşvetin olduğuna dair anlam kodları içeren söylemler dikkate değerdir; çünkü bunlar dolaylı da olsa rüşvet pratiğinin varlığına ilişkin mesajlar taşırlar (Smith, 2007: 87). Bu nedenle katılımcılara sorulan soruda, Tablo 51’de de görüldüğü üzere, söylemlerin rüşvet pratiğinin varlığını doğrulayıcı şekilde yaygın ve anlamlı olduğu görülmüştür.

Tablo 51: Rüşvet İsteyen Belediye Görevlileriyle İrtibatın Kesilmesine İlişkin Durum

“Adamın varsa Belediyede işini halledersin” gibi söylemlerin esasında yolsuzluğu çağrıştırmama durumu	Sıklık	Yüzde
Hiç katılmıyorum	2	1.62
Katılmıyorum	6	4.84
Kararsızım	17	13.71
Katılıyorum	48	38.71
Tamamen katılıyorum	51	41.13
Toplam	121	100.00

Gündelik pratiklerin varlığı nitel araştırmalarda da ölçülmüştür. Belediye bürokratları ve meslek gruplarıyla yapılan nitel görüşmelerde, özellikle meslek grupları gündelik pratiklerin varlığını doğrulayıcı yanıtlar vermişlerdir. Belediye bürokratları ise, gündelik pratiklerin varlığı ile ilgili tutarsız yanıtlar vermişlerdir. Aşağıdaki tablolar sırasıyla (Tablo 52 ve 53), belediye bürokratları ve meslek gruplarının gündelik pratik ile ilgili yaklaşımlarını ortaya koymaktadır. İlk olarak belediye bürokratlarının görüşlerine yer verilmiştir.

Tablo 52: Belediye Bürokratlarına Göre Gündelik Pratik Olarak Rüşvetin Varlığına İlişkin Durum (nitel görüşme)

	Zaman zaman şahsımdan küçük bir hediye ödeme karşılığında iş yapabileceğim söylendi?	Belediyedeki arkadaşlarınıza, yaptıkları iş karşılığında küçük bir hediye teklif eden birilerini duydunuz mu?	Size küçük hediye eden teklif eden vatandaş şikayet ettiniz mi?
Birinci bürokrat	Bilmiyorum	Evet	Bilmiyorum
İkinci bürokrat	Bilmiyorum	Bilmiyorum	
Üçüncü bürokrat	Evet	Evet	
Dördüncü bürokrat	Bilmiyorum	Evet	
Beşinci bürokrat	Bilmiyorum	Hayır	Bilmiyorum
Altıncı bürokrat	Evet	Evet	
Yedinci bürokrat	Bilmiyorum	Evet	Bilmiyorum
Sekizinci bürokrat	Evet	Evet	
Dokuzuncu bürokrat	Evet	Evet	
Onuncu Bürokrat	Evet	Evet	
Onbirinci bürokrat	Hayır	Evet	Bilmiyorum

Aşağıdaki tablo meslek gruplarının rüşvet-gündelik pratik ilişkisini göstermektedir.

Tablo 53: Meslek Gruplarına Göre Gündelik Pratik Olarak Rüşvetin Varlığına İlişkin Durum

	Zaman zaman şahsımdan küçük bir hediye ödeme karşılığında iş yapabileceğim söylendi?	Belediyedeki arkadaşlarınıza, yaptıkları iş karşılığında küçük bir hediye teklif eden birilerini duydunuz mu?	Size küçük hediye eden teklif eden vatandaşı şikayet ettiniz mi?
Birinci Müteahhit	Evet	Evet	Hayır
İkinci Müteahhit	Evet	Evet	Hayır
Üçüncü Müteahhit	Evet	Evet	Hayır
Dördüncü Müteahhit	Evet	Evet	Hayır
Beşinci Müteahhit	Evet	Evet	Hayır
Altıncı Müteahhit	Evet	Evet	Hayır
Birinci İşletme Sahibi	Evet	Evet	Hayır
İkinci İşletme Sahibi	Evet	Evet	Hayır
Üçüncü İşletme Sahibi	Evet	Evet	Hayır
Dördüncü İşletme Sahibi	Evet	Evet	Hayır
Beşinci İşletme Sahibi	Evet	Evet	Hayır
Altıncı İşletme Sahibi	Hayır	Evet	-
Yedinci İşletme Sahibi	Evet	Evet	Hayır
Sekizinci İşletme Sahibi	Evet	Evet	Hayır

Yukarıdaki tablolar birbirleriyle karşılaştırmalı olarak incelendiğinde,

- “Zaman zaman şahsımdan küçük bir hediye ödeme karşılığında iş yapabileceğim söylendi” sorusuna, belediye bürokratlarının tutarsız yanıt vermelerine karşın, dört bürokrat ‘evet’ yanıtını vererek rüşvetin gündelik pratik olarak varlığını doğruladığı görülmektedir. Öte yandan, aynı soruya meslek grubunda yer alanların büyük bir çoğunluğu ‘evet’ yanıtını vermişlerdir.
- “Belediyedeki arkadaşlarınıza, yaptıkları iş karşılığında küçük bir hediye teklif eden birilerini duydunuz mu?” sorusuna, belediye bürokratlarının çoğunluğu ve meslek gruplarının ise tamamı ‘evet’ yanıtını vererek, rüşvet eyleminin

gündelik pratikteki yaygınlığı hakkında birbirlerini doğrulayıcı yanıtlar vermişlerdir.

- Son olarak, “size küçük hediye teklif eden vatandaş şikayet ettiniz mi?” sorusuna belediye bürokratlarının çoğunluğu yanıt vermek istememiş, yanıt verenler ise ‘bilmiyorum’ demekle yetinmişlerdir. Meslek gruplarının hemen hepsi ‘Hayır’ yanıtını vererek, yapılaşmış rüşvet pratiği olarak yine ‘gündelik pratik’lerin varlığını doğrulamışlardır.

2.2.2.3. Benliğin Tabakalaşması

Yapılaşma Kuramı’nda da ifade edildiği gibi, ‘gündelik yaşam pratikleri’ ve ‘pratik bilinç’ arasında ‘benliğin tabakalaşması’ yer almaktadır. Rüşvet eyleminin analizini içeren benliğin tabakalaşması sürecinde, ‘anlama yeteneği’, ‘düşünümsellik’, ‘usavurma’ ve ‘güdülenme’ safhaları bulunmaktadır. Gerek nicel gerekse de nitel araştırma sonuçlarına göre, belediye bürokratlarında ‘benliğin’ rüşvet eylemini kabul eder bir şekilde tabakalaştığı sonucuna varılmıştır. Bunlardan katılımcıların rüşvet eylemine ilişkin ‘anlama yeteneği’nin sorulduğu soruya, Tablo 54’de de görüldüğü üzere birçok katılımcı ‘anlama yeteneği’ne sahip oldukları şeklinde yanıt vermişlerdir.

Tablo 54: Teklif Edilenin Rüşvet Olduğuna Dair Farkındalığa İlişkin Durum

Belediye çalışanının kendisine teklif edilenin farkında olması	Sıklık	Yüzde
Hiç katılmıyorum	10	8.55
Katılmıyorum	5	4.25
Kararsızım	11	9.40
Katılıyorum	43	36.75
Tamamen katılıyorum	48	41.03
Toplam	117	100.00

‘Düşünümsellik’ ile ilgili sorulan soruda da, aşağıda görüldüğü üzere birçok katılımcı ‘düşünümsellik’ ile safhanın da varlığını doğrulamışlardır (Tablo 55).

Tablo 55: Belediyede İş Ortamının Kısa Surede Öğrenilir Olmasına İlişkin Durum

Belediyede yeni göreve başlayan bir çalışanın kısa surede iş akışını öğrenebilmesi durumu	Sıklık	Yüzde
Hiç katılmıyorum	11	9.32
Katılmıyorum	6	5.08
Kararsızım	22	18.64
Katılıyorum	42	35.59
Tamamen katılıyorum	37	31.36
Toplam	118	100.00

‘Usavurma’ ile ilgili sorulan soruda da, birçok katılımcı tarafından rüşvet eyleminin akılsallaştırılmaya çalışıldığı görülmüştür (Tablo 56).

Tablo 56: Rüşvetin Akılsallaştırılmasına İlişkin Durum

“Küçük bir hediye vermememi gerektiren hiçbir sebep yok, çünkü mağdur oluyorum” düşüncesine katılım	Sıklık	Yüzde
Hiç katılmıyorum	9	7.63
Katılmıyorum	10	8.55
Kararsızım	17	14.41
Katılıyorum	27	22.88
Tamamen katılıyorum	55	46.61
Toplam	118	100.00

Son olarak, ‘güdülenme’nin ölçüldüğü soruda, katılımcıların rüşvet eyleminde bulunmadaki isteklilikleri incelenmiştir. Aşağıdaki tabloda da görüldüğü üzere (Tablo 57), azımsanmayacak oranda katılımcı rüşvet eyleminin tarafı olma konusundaki bu istekliliği doğrulamıştır.

Tablo 57: Rüşvete G d lenilmesine İlişkin Durum

“Vatandaş vermezse kimse zorla almaz” sözüne katılım	Sıklık	Yüzde
Hiç katılmıyorum	42	35.29
Katılmıyorum	31	26.05
Kararsızım	11	9.24
Katılıyorum	18	15.03
Tamamen katılıyorum	17	14.29
Toplam	119	100.00

2.2.2.4. Pratik Bilincin Rolü

‘Pratik bilinç’in ‘bilgililik’ten farkı, eylemde bulunma ve bu eylemi gerçekleştiren yapının ne olduğu konusunda farkındalığa sahip olmaktır. Bu nedenle katılımcılara rüşvet eyleminin gerçekleşmesinde gerek kendilerinin gerekse de alan durumunda olan belediye bürokratlarının farkındalıklarını değişik yönleriyle ölçen sorular sorulmuştur. İlk olarak teklif edilen küçük hediye/uygunsuz ödemenin, rüşvet kapsamında değerlendirilip değerlendirilemeyeceğine ilişkin soruya birçok katılımcı, değerlendirilebileceği yönünde yanıt vermiştir (Tablo 58). Aşağıdaki tabloya göre, ‘katılıyorum’ ve ‘tamamen katılıyorum’ yanıtını verenlerin sayısı oldukça yüksektir.

Tablo 58: Teklif Edenin Rüşvet Olduğuna Dair Farkındalığına İlişkin Durum

Belediye çalışanına teklif edilenin aslında ne olduğunun İnsanların farkında olma durumu	Sıklık	Yüzde
Hiç katılmıyorum	8	6.90
Katılmıyorum	6	5.17
Kararsızım	10	8.62
Katılıyorum	42	36.21
Tamamen katılıyorum	50	43.10
Toplam	116	100.00

İkinci olarak, belediyedeki işleyişin düzensizlikler içerebileceği, boşluklar oluşturabileceği ve bunun uygunsuz ödeme ile doldurabileceğine

dair farkındalığın taşınabileceğine ilişkin sorulan soruya, önemli oranda katılımcı bu sonucu doğrular şekilde yanıt vermişlerdir (Tablo 59).

Tablo 59: Rüşvet Verilmeden İş Halledilemeyeceğine İlişkin Durum

“Nereye giderseniz gidin, küçük hediye vermeden/uygunsuz ödeme yapmadan işiniz görülmez” düşüncesine katılım durumu	Sıklık	Yüzde
Hiç katılmıyorum	6	5.08
Katılmıyorum	15	12.71
Kararsızım	13	11.05
Katılıyorum	42	35.59
Tamamen katılıyorum	42	35.59
Toplam	118	100.00

Üçüncü ve son olarak rüşvet verme ile ilgili özel bir durumun varlığına ilişkin farkındalığın olup olmadığı sorulmuştur. Tablo 60’da da görüldüğü üzere, birçok katılımcı bu konuda bir farkındalığın oluştuğunu doğrulayan yanıtlar vermişlerdir.

Tablo 60: Rüşvet Eyleminde Bulunanların Yaptıklarının Farkında Olmalarına İlişkin Durum

“Uygunsuz ödeme/küçük bir hediye alan da/veren de bunun hangi ortamlarda ve zamanda yapılması gerektiğini çok iyi biliyor” düşüncesine katılım durumu	Sıklık	Yüzde
Hiç katılmıyorum	8	6.67
Katılmıyorum	5	4.17
Kararsızım	17	14.11
Katılıyorum	44	36.67
Tamamen katılıyorum	46	38.33
Toplam	120	100.00

Öte yandan yapılan nitel görüşmelerde de belediye bürokratları (Tablo 60), kendileri açısından da rüşvet eyleminin neden oluştuğu, yurttaşların ne teklif ettiklerinin farkında oldukları ve rüşvet eylemini gerçekleştirirken özel anlam kodlarının varlığı konularında farkındalık oluştuğunu doğrulamışlardır.

Tablo 61: Belediye Bürokratlarına Göre Pratik Bilinç ve Rüşvet İlişkisi (nitel görüşme)

	Uygunsuz ödemenin ne anlama geldiğine ilişkin farkındalık	Uygunsuz ödeme yapmanın gerekliliğine ilişkin farkındalık	Rüşvet eylemi için özel durumların oluştuğuna dair farkındalık
Birinci bürokrat	Evet	Evet	Evet
İkinci bürokrat	Evet	Hayır	Evet
Üçüncü bürokrat	Evet	Evet	Evet
Dördüncü bürokrat	Evet	Evet	Evet
Beşinci bürokrat	Hayır	Hayır	Hayır
Altıncı bürokrat	Evet	Evet	Evet
Yedinci bürokrat	Evet	Evet	Evet
Sekizinci bürokrat	Hayır	Hayır	Hayır
Dokuzuncu bürokrat	Evet	Evet	Evet
Onuncu Bürokrat	Evet	Evet	Evet
Onbirinci bürokrat	Hayır	Hayır	Hayır

Dördüncü bürokrat: İnsanlar teklif edilenin ne olduğunu çok iyi biliyorlar. Alan kişi bunun maaşı haricinde kendisine verildiği için uygunsuz ödeme olduğunun farkındadır. Veren kişi de neden verdiğinin ve verdiğinin ne anlam taşıdığını çok iyi bilir. Birçoğu belediyeden ayrıldıktan sonra kendi aralarında anlatırlar. Falancaya şu kadar verdim ve işimi istediğim gibi halletti diye. Ertesi gün bakarsın verenin arkadaşı, belediye bürokrati sanki kırk yıldır dostuymuş gibi işini yapacağından emin bir şekilde talepte bulunur. Korkmadan çekinmeden şeyi teklif eder. Bu arada kendi aralarında konuşmalarının bir sonucu olarak, vatandaşlarda 'rüşvet vermezsen işini halledemezsin' gibisinden yaygın bir kanı oluşur. Sanki bunun bir gereklilik olduğuna inanırlar. Son olarak, rüşvet eyleminin gerçekleşmesi için her iki taraf da yedikleri haltın zamanını ve ortamını ayarlarlar. Yanımdaki arkadaş üst çekmecesini hafif açık tutardı. En çok

kullanılan dosya arasında birşeyler konulması ve alanın da bunu gizlice çekmecesine atmasıdır.

Dokuzuncu bürokrat: Ben meseleye daha farklı yaklaşıyorum. İnsanlar hiçbirşeyin farkında değiller. Artık herşey insanlarda alışkanlık oluşturmuş, normalleşmiş bu illet. İnsanın bir de farkındalık oluşturmaya gerek yok. Aslında tabi ki biliyorlar, verdiklerinin ve aldıklarının ne anlama geldiğini ve nasıl alışverişte bulunmaları gerektiğini. Çok daha tehlikeli olan böyle bir farkındalığa gerek olmaması ve bunun sorgulanmadan yapılması

Onbirinci bürokrat: Rüşvetin farkındalığı olmaz mı?. Bence hiç kimse ne yaptığının farkında değil, insanlar düpedüz suç işliyorlar, kendi haysiyetlerini ve şereflerini ayaklar altına alıyorlar. Bir yakalansalar sonuçlarının ne kadar ağır olduğunu görecekler. Bence bu kadar cesur yapıldığı için insanların farkında olduklarını söylemek çok güç, olsa olsa buna gaflet, gözün kararması denir....

2.2.2.5. Rutinleşmenin ve Çerçevelemenin Rolü

Yolsuzluğun yapılaşması sürecinde, bireyin özellikle başvurduğu tekniklerden biri, yaptığı eylemi rutinleştirme eğilimi içerisine girmesidir; çünkü birey toplumsal değerler ile kendi yaptığı rüşvet eylemi arasında bir çelişki yaşar ve sonuçta üzerindeki psikolojik baskıyı atmak için de yaptığını rutinleştirme yolunu seçer. Tablo 62, katılımcıların önemli bir çoğunluğunun rutinleştirmenin varlığını doğruladığını göstermektedir.

Tablo 62: Rüşvet Eyleminin Rutinleştirilmesine İlişkin Durum

“Belediye çalışanı, hediye alma/isteme/bekleme eylemini yaparken, bunu günlük yapması gereken bir işmiş düşüncesiyle yapar/rutin hale getirir” düşüncesine katılım durumu	Sıklık	Yüzde
Hiç katılmıyorum	8	6.67
Katılmıyorum	11	9.17
Kararsızım	14	11.67
Katılıyorum	38	31.67
Tamamen katılıyorum	49	40.83
Toplam	120	100.00

Öte yandan rutinleştirilen eylemle ilgili kural öbeklerinin oluşturulması durumu ‘çerçeveleme’ olarak ifade edilmektedir. Tablo 63’den elde edilen sonuç, katılımcıların ‘çerçeveleme’ ile ilgili yaklaşımını doğruladıkları yönündedir. ‘Rutinleştirme’ ve ‘çerçeveleme’nin varlığını doğrulayanlar hemen hemen aynı (%71) düzeydedir.

Tablo 63: Rüşvet Eylemi İle Çerçevelemenin Oluşmasına İlişkin Durum

“Belediye çalışanı, küçük hediye/uygunsuz ödeme kabul ederken, kimden alacağını ve nasıl istemesi gerektiğini bilir” düşüncesine katılım durumu	Sıklık	Yüzde
Hiç katılmıyorum	10	8.55
Katılmıyorum	5	4.27
Kararsızım	18	15.38
Katılıyorum	41	35.04
Tamamen katılıyorum	43	36.75
Toplam	117	100.00

2.2.2.6. Konumlanmanın Rolü

Kendi içindeki çelişkiyi önlemek için rutinleştirme yolunu seçen ve zamanla bununla ilgili kural öbekleri oluşturan birey, bir sonraki aşamada kendisini o eyleme göre konumlandırır ve artık yaptığı eylemin yanlış olması pahasına herhangi bir sorgulama içerisine girmeden, eylemi yerine getirmeyi sürdürür. “Yapılaşma Kuramı”nda da belirtildiği üzere, eylemde bulunan kişi gerek bireysel açıdan gerekse de zamansallık açısından konumlanır. Tablo

64’de ‘bireysel konumlanma’ durumu analiz edilmiştir. Katılımcıların yarısından fazlası belediye bürokratlarının rüşvet eksenli bir konumlanma içerisinde bulunduklarını dile getirmişlerdir.

Tablo 64: Rüşvet Eylemi ve Konumlanma Arasındaki İlişki

“Belediye çalışanı kendisini, küçük hediye/uygunsuz ödeme almayı yaşamının bir parçası olduğu şeklinde konumlandırmıştır” düşüncesine katılım durumu	Sıklık	Yüzde
Hiç katılmıyorum	8	6.84
Katılmıyorum	13	11.11
Kararsızım	26	22.22
Katılıyorum	31	26.50
Tamamen katılıyorum	39	33.33
Toplam	117	100.00

Öte yandan bireyin rüşvet eksenli konumlanmasında ‘zamansallık açısından konumlanma’ da etkili olabilmektedir. Bu anlamda üç soru sorulmuştur. İlk olarak küresel kapitalizmin sonuçlarından biri olduğu değerlendirilen ‘paraya düşkünlük’ün zaman içerisinde etkisinin artıp artmadığı sorulmuştur. Tablo 65’de ortaya çıkan sonuç, insanların paraya düşkünlüklerinin artmasının aynı zamanda rüşvet eksenli bir konumlanmaya zemin hazırlandığını göstermektedir.

Tablo 65: Paraya Olan Düşkünlüğün Artmasına Yönelik Zamansal Konumlanmaya İlişkin Durum

“Geçmişe kıyasla insanların paraya olan düşkünlükleri artmaktadır” düşüncesine katılım durumu	Sıklık	Yüzde
Hiç katılmıyorum	5	4.54
Katılmıyorum	5	4.54
Kararsızım	12	10.17
Katılıyorum	32	27.12
Tamamen katılıyorum	64	54.24
Toplam	118	100.00

İkinci olarak, yoksul ve zengin arasındaki uçurumun her geçen gün artmasının, rüşvet eksenli konumlanma üzerindeki etkisi incelenmiştir. Tablo 66'da da görüldüğü üzere, katılımcıların büyük bir çoğunluğu yoksul ve zengin arasındaki uçurumun arttığı yönünde yanıt vermişlerdir. Yapısal önermelerden dağıtımsal kaynakların etkisine ilişkin soruya verilen yanıtlarda da görüldüğü üzere, rüşvet eksenli konumlanmada daha iyi yaşam standartlarına ulaşma önemli bir etkidir.

Tablo 66: Yoksul Ve Zengin Arasındaki Uçurum Her Geçen Gün Artmasına Yönelik Zamansal Konumlanmaya İlişkin Durum

"Yoksul ve zengin arasındaki uçurum her geçen gün artmaktadır" düşüncesine katılım durumu	Sıklık	Yüzde
Hiç katılmıyorum	3	2.61
Katılmıyorum	5	4.35
Kararsızım	12	10.43
Katılıyorum	42	36.52
Tamamen katılıyorum	53	46.09
Toplam	115	100.00

Son olarak, artan yoksulluğun bireyleri rüşvet gibi faklı açılımlara itmesine ilişkin durum sorulmuştur. Aşağıdaki tabloda da görüldüğü üzere (Tablo 67), birçok katılımcı, zamansallık açısından konumlanmanın birey üzerindeki etkisini doğrulayacak şekilde yoksulluğun rüşvet eylemine etkisini doğrulayan yanıtlar vermişlerdir. Bu arada zamansallık açısından konumlanma ile ilgili sorulan sorulara katılımcıların birbirine çok yakın değerlerde yanıt verdikleri görülmüştür.

Tablo 67: Her Geçen Gün Artan Yoksulluğun İnsanları Usulsüzlüklere Bulaştırmasına Yönelik Zamansal Konumlanmaya İlişkin Durum

“Her geçen gün artan yoksulluk insanları zengin olma adına farklı usulsüzlüklere (rüşvet alma, suça bulaşma, mafyaya girme) zorlamaktadır” düşüncesine katılım durumu	Sıklık	Yüzde
Hiç katılmıyorum	4	3.39
Katılmıyorum	9	7.63
Kararsızım	12	10.17
Katılıyorum	34	28.81
Tamamen katılıyorum	59	50.00
Toplam	120	100.00

2.2.2.7. Bireyin Sosyal Pratiğinin Oluşmasında Etkin Olan Diğer Değişkenlerin (Zaman, Uzun, Bağlam ve Süreklilik) Etkisi

“Yapılaşma Kuramı”ndaki yapı ve birey temelli önermelerin yanısıra ‘zaman’, ‘uzun’, ‘süreklilik’ ve ‘bağlam’ değişkenleri de, ‘yapılaşmış rüşvet pratiği’ üzerinde önemli rol oynar. Nitekim Giddens ‘Yapılaşma Kuramı’nı tanımlarken sıklıkla bu değişkenlerin etkisinden söz eder. Yapılan çalışma kapsamında rüşvet eyleminin yapılaşmasında, bu değişkenlerin önemini göstermek için birer soru sorulmuştur. İlk olarak Tablo 68’de de görüldüğü üzere, katılımcıların büyük bir çoğunluğu ‘zaman’ değişkeninin etkisini doğrulayıcı yanıtlar vermişlerdir. Giddens (2004: 181)’in sosyal pratiklerin günden güne, yıldan yıla süreceğini belirttiği gibi, katılımcılar da yolsuzlukların geçmişten gelen bir zaman dilimi içerisinde var olduğunu doğrulayan yanıtlar vermişlerdir.

Tablo 68: Rüşvet Eylemi ve Zaman Arasındaki İlişki

“Yolsuzluk bugün değilki her zaman vardı, dün de vardı, bugün de yarında olacaktır” düşüncesine katılım durumu	Sıklık	Yüzde
Hiç katılmıyorum	4	3.45
Katılmıyorum	8	6.90
Kararsızım	20	17.24
Katılıyorum	31	18.1
Tamamen katılıyorum	53	45.69
Toplam	116	100.00

İkinci olarak ‘uzam’ da rüşvet pratiğinin yapılaşması sürecinde dikkate alınması gereken faktörlerdendir. Aşağıdaki Tablo 69’da da görüldüğü üzere, katılımcılara bir mekan olarak belediyelerin rüşvet eylemine etkisi sorulmuştur. Katılımcıların hemen hemen yarısı, uzam olarak rüşvetin yapılaşmasında ‘belediyelerin üzerinde durulması gereken bir kurum’ olduğunu belirtmişlerdir.

Tablo 69: Rüşvet Eylemi ve Mekan Arasındaki İlişki

“Mekan olarak belediye usulsüzlüğe/yolsuzluğa zemin hazırlayan yerdir” düşüncesine katılım durumu	Sıklık	Yüzde
Hiç katılmıyorum	9	7.83
Katılmıyorum	16	13.91
Kararsızım	29	25.22
Katılıyorum	42	36.52
Tamamen katılıyorum	19	16.52
Toplam	115	100.00

Üçüncü olarak ise, rüşvet pratiğinin oluşmasında ‘süreklilik’ değişkeninin etkisi üzerinde durulmuştur. Aşağıdaki tabloda da ifade edildiği üzere (Tablo 70), katılımcıların yarısından fazlası, rüşvet pratiğinin ‘sürekli’ yapılması durumunda birey açısından ‘vazgeçilmez’ hale geleceği ve ‘yerleşiklik’ kazanacağı yönünde görüş ortaya koymuşlardır.

Tablo 70: Rüşvet Eylemi ve Süreklilik Arasındaki İlişki

“Bir insan sürekli küçük hediye/uygunsuz ödeme kabul ederse, zaman içerisinde ondan vazgeçemez hale gelir” düşüncesine katılım durumu	Sıklık	Yüzde
Hiç katılmıyorum	6	5.08
Katılmıyorum	15	12.71
Kararsızım	26	22.04
Katılıyorum	46	38.98
Tamamen katılıyorum	25	21.19
Toplam	118	100.00

Son olarak yapılaşmış sosyal pratik, özel anlam içeren tutum ve davranışlar içerdiğinden, katılımcılara rüşvet pratiği ile ilgili benzer bir şekilde ‘bağlamsal’ durumun var olup olmadığı ve var ise etkisinin ne olduğu sorulmuştur. Tablo 71, ‘bağlam’ın rüşvet sosyal pratiğinde etkisinin varlığını doğrulamaktadır; çünkü katılımcıların büyük bir çoğunluğu rüşvet pratiğinin kendine özgü anlamlar içerdiği şeklinde yanıt vermişlerdir.

Tablo 71: Rüşvet Eylemi ve Bağlamsallık Arasındaki İlişki

“Belediyede “her işin bir yolu vardır, icabına bakarız, çözülemeyecek iş yoktur” gibisinden konuşmaların (küçük hediye/uygunsuz ödeme isteme veya verme anlamında) farklı anlamı vardır” düşüncesine katılım durumu	Sıklık	Yüzde
Hiç katılmıyorum	5	4.24
Katılmıyorum	12	10.17
Kararsızım	17	14.41
Katılıyorum	37	31.36
Tamamen katılıyorum	47	39.83
Toplam	118	100.00

2.2.3. Yapı ve Birey Temelli Önermelerin Bir Sonucu Olarak Yolsuzluğun Yapılaşmış Olma Durumu

Örnekleme alınan belediyelerde rüşvet pratiğinin yapılaşmış yapılaşmadığını ortaya koymak için yapılaşmanın varlığını gösteren değişkenlerin frekans analizleri, ‘yapı’ ve ‘birey’ temelli değişkenlerin kendi

aralarında korelasyona sahip olup olmadığı ve yapılaşmayı gösteren değişkenlerin ‘yapı’ ve ‘birey’ temelli değişkenlerle regresyon analizi üzerinde durulmuştur. Son olarak, bir kuramın önermelerinden yola çıkarak yapılan çalışmalarda teoriyi test etmede kullanılan ‘yapısal eşitlik modeli’ (structural equation modelling) çizilerek, Yapılaşma Kuramı’nın çalışmadaki uygunluğu test edilmiştir.

2.2.3.1. Rüşvet Pratiğinin Yapılaşmasına İlişkin Değişkenlerin Durumu

Sosyal pratik olarak rüşvet pratiğinin var olması, yapılaşmanın varlığı için birer gösterge olarak kabul edilmektedir. Bu nedenle katılımcıların rüşvet eyleminde taraf olup olmadıkları üzerinde durulmuş ve bunu deşifre etmek için dört soru sorulmuştur. Katılımcılara özellikle rüşveti çağrıştıracak eylemlere karışıp karışmadıkları sorulmuştur.

Tablo 72’de de görüldüğü üzere, ilk soruda katılımcıların “belediyede iş yaptırmak için belediye bürokratlarına herhangi bir hediye teklif edip etmedikleri” sorulmuştur. Katılımcıların yarısından fazlası, rüşvet pratiğinin oluştuğunu ve bunun sonucu olarak yapılaştığını doğrularcasına, belediye bürokratlarına hediye vermeyi kabul ettiklerini itiraf etmişlerdir.

Tablo 72: Rüşvet Verilmesine İlişkin Durum

Belediyede çalışanı tarafından küçük hediye istenmesi halinde bunun katılımcılarca kabul edilme durumu	Sıklık	Yüzde
Evet	61	55.96
Hayır	38	34.86
Bir fikrim yok	9	8.26
Toplam	108	100.00

İkinci olarak, katılımcılara belediyede işlemlerini yaptırırlarken ödemesi gereken paradan daha fazlasını ödemek durumunda kalıp kalmadıkları sorulmuştur. ‘Daha fazlasını ödemek’ten kasıt, rüşvet eyleminde bulunup bulunmadıklarının tespitidir. Aşağıdaki tabloda da görüldüğü üzere, yine katılımcıların hemen hemen yarısı rüşvet pratiğinin oluştuğunu doğrularcasına ‘evet’ yanıtını vermişlerdir (Tablo 73).

Tablo 73: İşlem Yaparken Gereken Miktardan Daha Fazlasının Ödenmesine İlişkin Durum

Belediyede işlem yaparken verilmesi düşünülen miktardan daha fazlasını ödemek zorunda bırakılması durumu	Sıklık	Yüzde
Evet	64	52.89
Hayır	45	37.19
Bir fikrim yok	12	9.92
Toplam	121	100.00

Üçüncü olarak, katılımcılara kendilerinden son bir yıl içerisinde herhangi bir şekilde belediye bürokratlarınca rüşvet istenip istenmediği sorulmuştur. Yukarıdaki iki tablodakine benzer bir şekilde, katılımcıların yine yarısı ‘evet’ yanıtını vererek gerçekte ‘rüşvet pratiğinin’ yapılaştığının mesajını vermişlerdir (Tablo 74).

Tablo 74: Son Bir Yıl İçerisinde Rüşvet Eyleminin Tarafı Olunmasına İlişkin Durum

Katılımcıların son bir yıl içerisinde küçük hediye/uygunsuz ödeme yapma durumunda bırakılmasına ilişkin durum	Sıklık	Yüzde
Evet	66	55.46
Hayır	44	36.97
Bir fikrim yok	8	6.72
Toplam	118	100.00

Yapılan nitel görüşmelerde de belediye bürokratları ve meslek gruplarına, aktif bir şekilde rüşvet eyleminin tarafı olup olmadıkları sorularak, rüşvetin yapılaşıp yapılaşmadığının yanıtı aranmıştır. Her iki grup da rüşvetin

yapılaştığı sonucuna götürebilecek önemli açıklamalarda bulunmuşlardır. İlk olarak Tablo 75, belediye bürokratlarının rüşvetin yapılaşması ile ilgili görüşlerine yer vermektedir.

Tablo 75: Belediye Bürokratlarına Göre Rüşvetin Yapılaşmasına İlişkin Durum (nitel görüşme)

	Küçük hediye/ uygunsuz ödeme almayı kabul ettiniz mi?	Belediye çalışanlarının küçük hediye/uygunsuz hediye aldıklarını duyuyor musunuz?
Birinci bürokrat	Bilmiyorum	Evet
İkinci bürokrat	Hayır	Evet
Üçüncü bürokrat	Hayır	Hayır
Dördüncü bürokrat	Hayır	Evet
Beşinci bürokrat	Hayır	Bilmiyorum
Altıncı bürokrat	Hayır	Evet
Yedinci bürokrat	Hayır	Hayır
Sekizinci bürokrat	Hayır	Bilmiyorum
Dokuzuncu bürokrat	Hayır	Evet
Onuncu Bürokrat	Hayır	Hayır
Onbirinci bürokrat	Hayır	Hayır

Yukarıdaki tabloda da görüldüğü üzere, belediye bürokratları kendilerinin “küçük hediye/uygunsuz ödeme” alıp almadıkları ile ilgili soruya ‘Hayır’ yanıtını vermişlerdir. Ancak açıklamalarında rüşvet eylemi ile ilgili birçok somut örnekler vererek, aslında kendileriyle çelişen bir durumun doğmasına neden olmuşlardır. Aşağıda bunun örnekleri görülmektedir.

Birinci bürokrat: Belediyede kamu bürokratları rüşvete daha çok meyillidir, çünkü daha az para alırlar. Belediyenin tamamına yakını işçi kadrosunda. Mesela benim elemanlarım benim iki katım para alıyor, sözde ben onların amiriyim. Aslında o benim amirim para bakımından, atıyorum ben 1.250 alıyorsam memurum alıyor 2.500...

Zabıta memurluğundan atılanlarda oldu. Adam 20 lira rüşvet aldı yakaladık adamı. Atıldı, mahkemeden geri döndü. Altı ay hapis yatanlar oldu, sonrasında mahkeme kararı ile geri döndüler...

Bu şehirde kaçak yapılaşma oranı çok yüksektir. Bu, her bir kaçak yapının yapılmasına bir şekilde göz yumulduğu anlamına gelmektedir. Bu sonuç kendiliğinden oluşmamıştır. Birilerinin göz yumması ile kaçak yapılaşma olmuş ve bunda da denetim eksikliği önemli rol oynamıştır. Bu süreçte tabiki birileri birşeyler almıştır...

Belediyede alt tarafta yolsuzluk var ise, bu yukarının göz yumması şeklinde değerlendirilebilir. Bir belediye çalışanı yolsuzluk yapmazsa, alt düzey nasıl yolsuzluk yapar, ona gelen bir ruhsat vardır. “Yukarıya kadar çıkmaz der” göz yumabilir ona. Karşılığında bir şey alabilir veya almayabilir. Gidip de onun tespit imkanı yoktur...

Belediye başkanı, başkan yardımcısı vatandaştan bir şey alamazlar. Onların çok büyük ihaleleri olur. Yapılır demiyorum. Olabilir diyorum. Büyük ihalelerden pay alırlar. Derler ki ihaleyi sen mi aldın %10-15’ini ver, burada kim bilir vatandaş bilir mi?...

Yeşil alan meclis kararı ile imara açılmıştı geçen sene, sonradan duyduk ki çok büyük rantlar dönmüş orada...

İkinci Bürokrat: 12 yıl boyunca ben rüşvet işlerinden sadece beş kişinin atıldığını biliyorum. Gerçi bu sayı çok az gibi duruyor, çünkü kaçak yapılaşmaya göz yumulan dönemde rüşvet iddiaları ayyuka çıkmıştı...

Ben yıllarımı verdim, bunun keşke önüne geçilebilse yani. Sen le demeden ben leblebiyi anladım, ama bu bir gerçek, inkar edilemeyen bir gerçek, Türkiye'nin gerçeği...

Türkiye'nin her biriminde, her kamu kuruluşunda dönüyor bu. Zaten bütün problem burada, keşke bütün insanlar dürüst olsa, bunu kökten kaldırsalar. Ben yıllardır çalışıyorum, ne bir evim var, ne bir arabam var. Benim çoğu arkadaşımın arabası var, aynı parayı alıyoruz, hadi izah et bakalım, saf mıyım ben bu kadar?. Ama ben sana ne diyorum, hak etmediğim bir çay içmedim, içirtmedim elemanlarıma...

Dördüncü Bürokrat: Valla rüşvet alıp verme işi oluyordur. Olmuyor diyen yalan söyler yani. Ben ona inanmıyorum. Ben şimdi yalan mı söyleyeyim yani...

En çok rüşvetin döndüğü alanlar ihalelerdir. Temizlik ihaleleri alan bir arkadaşım vardı belediyelerde. İhaleleri de hangi yollardan aldığı malum, adam şimdi milyarder oldu. Bizim belediye sınırları içerisinde onlarca binası var şimdi...

Belediye başkanları sık sık mal varlığı beyan ediyorlar. Mesela şöyle bir şey diyeyim sana, belediye başkanının atıyorum 10-15 tane dairesi var, kardeşinin üstüne yapar, babasına yapar, annesine yapar, ama mal varlığına baktığında hiçbir şeyi yoktur kardeşim. Kutucu kutuya kulpunu istediği yerden uydurabilir...

Kesinlikle herkes cebini nasıl doldurabilirim diye düşünüyor, belediye başkanı da böyle düşünüyor, sırf belediye meclisindekilerin arsaları değersin diye yolun yönünü değiştiriyorlar...

Kimse rüşveti söylemez, konuşmaz, insanlar bastırılmış, belediyenin durumu içler acısı, bırak imar ve iskan müdürlüğü veya ruhsat işlerini. Evlendirme şefi bile dünya kadar para yiyor. Adam mesela doludur, gün yoktur, o günde yapmak zorundadır. Ya da kıydı nikahını içinden gelerek atıyorlar 100 kağıt, ya da getiriyorlar çikolata bunlar rüşvettir yani. Hediyeleşme değil. Yani en küçükten en büyüğe kadar oluyor kardeşim. Evlendirme şefinin altında araba var, evi var, ben ondan daha çok para alıyorum. Niye bende bir ev yok...

Belediyeyi melediyeyi geç. Sana en korkunç bir olayı anlatayım. Sağlık Bakanlığı ve hastanelerimiz. Neler dönüyor biliyor musun? Sağlık en hassas konu ve doktorlar yemin ediyorlar değil mi? Hipokrat yemini. Doktorlarımız, sağlıkçılarımız. Adama MR için gün veriyor, üç ay sonrasına, belki adamın cenazesi bile kalkacak, orada ne yapıyor devreye rüşvet giriyor. Olmayan üç ay sonraki gün, anında oluyor, nasıl oluyor biliyor musun?...

Altıncı Bürokrat: Somut bir örnek vereyim. Yazı İşleri Müdürü benim arkadaşım, ben o zaman kalemde memurluk yapıyordum. Torpille, Satın Alma Müdürü oldu. Konuya geliyoruz. Ne arabası, ne evi, ne hiçbir şeyi yoktu, ayağındaki ayakkabı bile yırtıktı. Ben girdiğimde 50-60 milyonluk bir adamdı. Dikkat et, şimdi adam yere basmıyor, başkanlığa aday. Satın Alma nedir? Belediyenin A'sından Z'sine kadar alınabilecek

herşey ondan sorumlu. 10 liralık mal, oradaki insanlarla anlaşıyorum. Sen bana bunu 2,5 liraya verirsen sen de görürsün, ben de görürüm. Adam trilyoner oldu. Yazlıklar, daireler, evler nasıl oldu? Aynı parayı alıyoruz ya. Ben aç karnımı doyuramıyorum. Yani her birimde dönüyor da, dönüyor. Bunu durdurmak mümkün değil...

İnsanlar bu konuda çok hassas ve duyarlı. Bin tane dostum var ama kimse rüşvet konusunda konuşmaz. Neden? o kadar yaygın hale gelmiş ki bu. İnsanlar artık bununla çalıştıkları yerde çok sık karşılaşıyorlar. Belki kendilerinin şeflik yaptıkları yerde olmasa bile, fakat belediyenin genelinde bu hakim bir yapı haline gelmiş. Yolsuzluk var kardeşim. Vatandaş teklif eder, bizim içimizden bazı arkadaşlar da bunu alırlar...

Dokuzuncu Bürokrat: Rüşvet Türkiye’de resmi işlemlerin içine girmiş. Senin benim hakkımı yiyor. Benim elimden bir kan alacak 10 tane tahlil yapıyor bana. Ya şuradan bir kan alacaksın. Bütün check-up’tan geçirmenin manası yok. Orada kalan %99 para işte oradaki doktora, sağlığına, hademesine, bilmem ne adı da ‘döner sermaye adlı yolsuzluk’. Hadi önlesene kanayan bir yara. Kesinlikle bitmez. İyiye gitmiyor Türkiye. Bir de şuna değinmek istiyorum, Türkiye’imiz ne kadar güzel, ne kadar harika bir ülke ki, her gelen yiyor, her gelen yiyor. Hala ayakta duruyor ya. Böyle bir güzellik yok. Küçüğünden büyüğüne herkes yemenin peşinde, nasıl bitirebiliriz onun peşinde...

Kadın bana küçük bir hediye getirdi, ben suratına çarpmadığım kaldı. Beş kişi benim gibi çıksa o vatandaş daha teklif edemez. Ama

kaç kişi dürüsttür. Belki de benim evimde asmaya havlum yok. Ama ben onu asla almam. Onu ben hakaret sayarım. O benim görevimdi. Devlet bana o parayı zaten veriyor. Az ya da çok benim problemim devletle. Ama kaç kişi benim zihniyetimde yok yani. Dürüst insan kalmadı artık. İnsanlar artık tamamen tuhaflaşmış yani...

Onbirinci Bürokrat: Rüşvet işleri kolay kolay olmaz belediyelerde. Belediye insanlara güven veriyor. Gerektiğinde başkandan hesap soruyor. Belediyeler Türkiye’de demokrasinin tek ayağı. En büyük ayağı...

Rüşvet demeyelim de göz yummalar oluyor. şimdi göz yummalar pek olmuyor. İmar kanunu değişti. Kaçak yaptırana ve yapana ceza var. Su bağlayana, elektriği bağlayana ceza var. şu anda kaçak yapı yapmak imkansız gibi. İsteyen alamaz satamaz, elektrik bağlatamaz, ama önceden nasıl oluyordu: Üç katlı evi vardı, üç kat evi yapıyor geliyor belediyeye “ben 4 ve 5 nci katıda atacağım” diyor. O zaman bunun karşılığında hapis falan yoktu. Belediye başkanı yada yardımcısı göz yumarak “tamam at” diyordu. Bunun karşılığı vatandaştan bağış yapması isteniyordu. Nasıl yapıyordu? Belediye kasasına bağış yapmıyor. rtl ödeneğe bağış yapıyor. Belediyece bu para kullanılıyordu. Bağış yapıldıktan sonra belediye başkanı vicdanen rahat ise bu parayı vatandaşa geri döndürüyordu. Aş evi varsa aş evine veriyordu. Vatandaşa yemek olarak geri dönüyordu. Ya da gerçekten ihtiyacı olana para veriyordu. Vicdanlı biri değil ise bu rüşvete zemin hazırlıyordu. Resmi bağış değil. Resmi bağış olsa

kasaya girer. Bu kanun 2000’de çıktı. Ondan sonra zaten kaçaklar bitti. 2000 öncesi diyelim ki senin inşaatın var. Sen dört kat yaptırıyorsun. İmardan sorumlu başkan yardımcısına gidiyorsun. Diyorsun ki emsalleri 6 kat ama benimki 4 kat o da diyor ki “tamam yaptır” diyor. Ama bizim aş evimiz var, oraya git 20-30 lira yatır diyor. Yada “bizim vakfımız var” diyor. “Oraya git yatır” diyor. Bu para cebine girmez. Ama para şahsın doğrudan kendisine verilirse bu suçtur. Bu konuda tutuklananlar olmuştur. Ceza alanlar oldu. Müteahhit belediye başkan yardımcısının kayın validesine çek kesmiş. Bu bir rüşvetin belgesi oluyor. Bunlar önceden oluyordu. 2001 de çıkan imar kanununa göre hepsi bitti. Şimdi gidip de kaçak yaptırma yolu yok. İnsiyatif ne kadar az olursa, o zaman kanun uygulanıyor. İnsiyatif ne kadar fazla olursa İnsanlar istifade ediyor. Bu da insanların kalitesine bağlı...

Öte yandan meslek gruplarıyla yapılan nitel görüşmelerde de “rüşvetin yapılaşmasına” ilişkin resim daha net görünmektedir. Tüm katılımcılar birbirlerini doğrularcasına yakın yanıtlar vermişlerdir. Tablo 76, meslek gruplarının rüşvetin yapılaşmasına ilişkin görüşlerini göstermektedir.

Tablo 76: Meslek Gruplarına Göre Rüşvetin Yapılaşmasına İlişkin Durum
(nitel görüşme)

	Belediye çalışanlarına hediye vermeyi Kabul ettiniz mi?	Belediyede herhangi bir işlem yaparken / yaptırırken vermeyi düşündüğünüz paradan daha fazlasını ödemek zorunda bırakıldınız mı?	Son bir yıl içerisinde sizden belediyeye herhangi bir küçük hediye/uygunsuz ödeme yapmanız istendi mi?
Birinci Müteahhit	Evet	Evet	Evet
İkinci Müteahhit	Evet	Evet	Evet
Üçüncü Müteahhit	Evet	Evet	Evet
Dördüncü Müteahhit	Evet	Evet	-
Beşinci Müteahhit	Evet	Evet	Evet
Altıncı Müteahhit	Evet	Evet	Evet
Birinci İşletme Sahibi	Evet	Evet	Evet
İkinci İşletme Sahibi	Evet	Evet	Evet
Üçüncü İşletme Sahibi	Evet	Evet	Evet
Dördüncü İşletme Sahibi	Hayır	Hayır	-
Beşinci İşletme Sahibi	Evet	Evet	Evet
Altıncı İşletme Sahibi	Evet	Evet	Evet
Yedinci İşletme Sahibi	Bilmiyorum	Evet	Bilmiyorum
Sekizinci İşletme Sahibi	Evet	Evet	Evet

Yukarıdaki tablodan da görüldüğü üzere, belediye bürokratlarına nazaran meslek gruplarının verdiği yanıtlar rüşvetin yapılaşması konusunda daha kuvvetli ipuçları taşımaktadır. Aşağıda bu açıklamalardan örnekler sunulmuştur:

İkinci Müteahhit: Yolsuzluk haksız kazançtır. Adam kayırma, rüşvet, yani bir nevi insanın yaradılış ahlakına aykırı. Belediyedeki somut rüşvet olayları ile ilgili birçok örnek verebilirim. O iş bizim yaptığımız mesleğin bir parçası. Mutlaka bina yaparken belediyede çok işimiz oluyor. Orada kapıların nasıl açıldığı belli. Odanın içi nasıl, uzunluk nasıl, en nasıl, boy nasıl, yani verilen yönetmelikteki iskana göre ‘açık vermeler, boşluklar’ oluyor mu? Oluyor, odayı yapıyorum, projenin

üstünde beğenmedim duvarı çekiyorum bu tarafa, yani depremin D'siyle alakası olur mu? Tuğlanın örümü, yani şöyle örmedin de, şöyle onu yakalıyor orada. Diyor ki kardeşim bu duvar böyle miydi? Ya böyleydi de beğenmedim. Ne var bunda depremin D'si var mı burada. Bana iskan vermedi. Her şeyi yıktım, projeye göre yaptım. Yine olmadı. En son adamın başından beri istediğini verdim, zıkkım olsun. İlk başta mesaj verirler, o da paradır. **Anlamı şu: tamam kardeşim eksiklerin var ama bunun bir yolu vardır.** Boşuna direktip de kendine eziyet etme, oyunu kuralına göre oyna...

Rüşvet kalıplaşmış, bakın adam hasta olmaz, para adamı hasta etmez, tatile çıkmaz, babasının malı gibi oraya her gün gitmek ister, her gün koparmak ister, bazı belediyeciler var, bak şuradan kalkmak nasip olmasın, pantolonum yırtıldı da beni bir yere yolla, pantolon aldır, takım aldır, cart aldır, curt aldır diyen var...

Çalışıyorum, düşünüyorum, çivi batıyor ayağına, böbreklerim iltihap kapıyor, soğukta çalışıyorum, alnımın terini böyle söke söke kırık parmaklarımla kazanıyorum. Onu gelip de birine haksız olarak vermek ne kadar acı. Mevzu bu, artık benim dilimden nasıl düzenleme yaparsan yap, ama kesin ve kat'i bunu kalıtım olarak, kemikleşmiş bir olay olarak yaz...

Belediye çalışanına küçük hediye vermek de neymiş, büyük hediye vermek zorundasın, küçük hediye niye veriliyor. Küçük hediye nedir ya, bir milyar küçük hediye, en küçük hediye bin lira, daha küçüğü yok...

Üçüncü Müteahhit: Belediye ile ilgili işleri düzenleyen kanunların, yönetmeliklerin hepsi fasa fiso, hepsi paradan başka bir şey söylemez, şöyle bir kısa hesap yapabilirsin, sana net bir ekonomiden hesap yapayım, bizim X belediyesinin geliri ne kadar, on lira, topladıkları vergi ne kadar, sekiz lira, bu iki lirayı kim ödüyor, annemin verdiği otuz kırk milyon emlak vergisi mi ödüyor?, ya da yeni bitmiş binaların verdiği yüz milyonlar mı ödüyor? **Bu açık rüşvetle kapanır**, bunun kat kat üstü de cep ile kapanır. Yani cep dolar, kimden dolar, taşeron firmalardan dolar ve müteahhitlerden dolar, **en büyük yem de müteahhittir**. Bunun bir örneği, eskiden diyelim kaçak kat atma yasa boşluğundan yararlanarak yapılan birşeydi, şu an o yok, olmadığı halde rüşvet beşe katladı. Rayiçler çıktı. İnsanların hayatı değişti, lükse alıştılar, istedikçe aldılar, bu kadar basit. Arabaları lüksleştirdi, karılarının üzerine de değil üçüncü şahısların üzerine. Tüm belediye başkanlarının mal varlığı başkalarının üzerinedir...

Belediyelerde ilk akla gelen, rüşvet diye adlandırılan kayırmacılık sistemidir. Belediye eşittir yolsuzluk, yolsuzluk eşittir rüşvet diyebiliriz...

Bahşış vermeyince adamların gönlü kırılıyor. Yani vermezsen adam bir tuhaf oluyor...

Beşinci Müteahhit: Rüşvet veren memnun değil, alan memnun, veren hiçbir zaman memnun değil. Çünkü iğrenç bir manzara, yemin ederim mecbursun yani, öfke geliyor içimden, çünkü kırık parmaklarıyla verdiğim para bu, kırık parmaklar bu, bunlar kırılmış, canın yanmış, ama mecbursun. Alışmış onlar, alışmış kimin ne olduğunu biliyor, yani

bazısından da hiç almıyor, yani bir de bu var, o yirmi senede on senede kaşarlaşmış diyelim, o kimden alacağını bilir, yani kimden ne yapacağını bilir, o profesyonel artık. Herkesten almaz o, onun bir göz analizi, bir konuşma ses tonu analizi var, ben seni nasıl tanıdıysam şu an, bak rahatlıkla konuşuyorum, o da seni tanıyor...

Belediye çalışanlarının birçoğu bu işi yapıyor demeyelim, yüzde doksan dokuzu diyelim, birçoğuna ne gerek var ki, yüzde biri de artık, yani yok ya, öyle bir şey yok yani, her belediye için konuşuyorum yalnız. Siyasi görüşü ne olursa olsun hepsi aynı...

İç dünyamda hiç rahat olmadığımı söyleyebilirim. Yani bunu kabul etme gibi, vicdanımın da kabul etmesi hiç mümkün değil. Hatta zaman zaman şöyle bir düşünce oluşuyor yani, bir kurum olarak belediye değil, kurumların olmadığı bir yerde yaşama şansı olabilse orayı tercih ederim. İster istemez bütün kurumlarda var. Belediye insanların gözü önünde olduğu için daha çok lanse ediliyor...

Şimdi vatandaş vermezse zorla almaz derken, şimdi benim işim var, işimi yapamıyorsa zorlanıyorum demektir. Zorlanmamak için veriyorum, zorlamadır bu yani. Başka gidecek bir kapım yok ki. Ha buna mantık olarak zorluyor beni, yani zorlamasa ben niye vereyim ki rüşvet...

Rüşvetle tanışıyorsun bu kaçınılmaz. **Memurun katkı payını elbette vereceksin...**

Altıncı Müteahhit: Rüşvet veren işini gördürmek istiyor, yalnız evrakını almak istiyor, evrak olmadan binayı bitiremiyorsun, evrak olmadan satış yapamıyorsun, iskan olmadan elektrik, su bağlatamıyorsun, yani verme bir kaide olmuş, kural olmuş, onun senden istemesine gerek yok, onun rayici belli, fiyatı belli, iskan harcı mı? Beş on milyar, adamına göre yirmi milyar, bu rakamlar yani. Senden yasal harcı on lira alıyor, Maliye Bakanlığı'na beş lira bildiriyor. O devletten de çalışıyor. Bu işin kuralı bu...

Bütün Türkiye'de 30'a yakın inşaat yaptım. Bütün belediyelerde manzara aynı, lüks tüketim arttıkça rüşvet çoğalıyor. X yerde mesela tapu alıyorum, belediyeye şimdi 200 dolar yolladım...

Şimdi bakın vatandaşı ayıralım bizle, bizle vatandaş bir değil, vatandaş vermeyebilir, vatandaş bir tapu devri yapacak, vermeyebilir, vatandaşın belediyede ne işi olabilir ki? Kapısının önüne duba diktir ya da diktirmemek yani vatandaştan bahsetmiyoruz biz. Biz müteahhitten bahsediyoruz. Senin ne işin olur tapuda, ben geldim mi hoş geldin derler, onların yüzleri güler, gözleri misket misket atar. Çünkü ben parayım onlar için. **Ha vatandaşın işi daha çabuk biter, benimki bitmez...**

Burada beni de koyarsan yani, bilmiyorum çalabilirim de yani, **düzen böyle öğretilmiş**, ben de böyle öğrendim, ben çalar mıyım bilmiyorum. Yani hep zengin olacaksın, buradaki değer hep para ile ölçülüyor, yani bizim milletin birbirimize verdiği değer kalite ile, tahsil ile, kültür ile değil, **paran varsa değerli adamsın sen...**

Sorun, korktuğu vakitte seni arar nasılsın iyi misin der, seni yoklar, yani bir gün bir yerde selamı yarım verirsin hemen tedirgin olur, arar. Nasılsın, seni özledim der, bakar ki bir şey yok aynen yola devam, alışık onlar...

Şimdi yeni çıkan yasada rüşvetler katlandı, yani yasa sert çıktığı için rüşvet arttı. Daha fazla yani, hatta kaçak sana yaptırmıyor, yaptırmamakla birlikte kendi sağlamda, evrakını imzalayacak bu kadar bitti. Elindesin var mı başka birşey, yani bu kadar basit elindesin. İmza, kaşe, bitti o yoksa işlem yok. Onun imzası olmadan geçemezsin öteki tarafa...

Birinci İşletme Sahibi: Türkiye’de hiç kimse kurala uymuyor, istese belediye hepsini kapatır. Şimdi mesela biraneler, 4 metre yükseklik, 300 metre alan, neresi 4 metre yükseklik ile 300 metre alan, hiçbiriniye ruhsat veriyorsun, para için, bitti. Yani 1954 Menderes Yasası, resmi harç alıyor, 4 metre yüksekliğin var mı? Yok, 300 metre büyüklüğün var mı? Yok, 650 tane birahane var, niye ruhsat veriyorsun? Belediyelerin her türlü yetkisi var...

Görüşüklerin rüşvet verdim diyor mu? Demeyenler varsa onlar sahtekardır. Onların adına özür dilerim. Eğer araya tanıdık birilerini koymadan görüşmeler yapsaydın, kimse sana konuşmaz...

Ben mesela devletin her kademesinde iş bitiririm. Yeter ki para ver, rüşvetin girmediği bir tek devlet dairesi yoktur ...

Lüks tüketim arttı, internetler, bilgisayarlar. Adamın geçimi şuanda daha berbat, lüks tüketim arttığı sürece, karısı çocuğu daha fazla istiyor, o da daha fazla çalışıyor. Yani eskiden 5 lira veriyordum, şimdi 20 lira veriyorum. Niye oğlunun ADSL 'si var, dizüstü bilgisayarı var, scooterı var, motosikleti var, arabası var, benzini var, karısının da saçları var, DVD'si var, plazması var, şimdi daha çok arttı. Teknoloji ilerledikçe rüşvet artıyor. Eskiden daha azdı. İstekler artıyor, doyum bitmiyor yani...

Belediye kurumlarını 'rüşvethane' ve 'çilehane' olarak tanımlarım. Parayı verirsen işler yürür, daima yürür. Vallahi ben üzülüyorum, öğreniyorum kendimden de ama çarem yok. Çaresizim ne yapayım. Yani ağlıyorum zaten hem param gidiyor, hem Allah katında günahkar oluyorum. Hacı anneme söylüyorum, "oğlum hediye niyetine ver" diyor. Bak ne yapayım, çarem yok...

Beşinci İşletme Sahibi: İnsanlar yolsuzluktan, rüşvetten çok aşırı derece rahatsız olduklarını söylüyorlar ama bunun bir parçası oluyorlar, artı bunu bile bile şikayetçi olmasına rağmen aynı kişiyi seçme hususunda hiç tereddüt etmiyorlar. Yani bu kişiler tezat oluşturuyor. Bir de belediyede işi olan adamın mutlaka işlemi hatalı. Adamın eksiklikleri var. Kabahat olduğu müddetçe, yani yürekli bir şekilde hakkını isteyemiyorsun, istersen bu sefer orada oluşan rüşvet ortamı kendi önüne çıkıyor. Rüşvetin olmadığı belediye müstesnadır...

Memurun maaşı yetersiz. Büyük kentlerde yaşayan insanların ekstra ihtiyaçları oluyor. Şimdi oraya gittin bir çay parası diye talep

edilir, evrak parası diye talep edilir. Bu şekilde taleplerle beraber vatandaş işi kolaylaşsın diye ister istemez veriyor...

Açıktan aleni olarak belediye'nin görevini yaptığı yerde rüşvet veremezsiniz. Birinin yazıhanesi olur veya kişi kişiyi hiç görmez aracı vasıtasıyla olur... Kendine koruyucu sistemi geliştirmiş yani. Sistem çok büyük paralarda, parayı kendisi elden almaz, aracı kullanır, para hemen değiştirilir, yakalanma riskine karşı böyle profesyonel tarzda çalışanlar da var...

Yedinci İşletme Sahibi: Rüşvet olayları tabi ki oluyor, bunları anlamak için bu işi bizzat görmeye gerek yok. Encümenin vermiş olduğu kararlara bakılırsa, aynı olaydan kimlere ne kadar ceza kesildiği, çok düşük rakamlar olduğu görülecektir. Düzensizlik ortaya çıkar yani orada...

Somut bir rüşvet olayımı anlatayım. Hiç gerek olmadığı halde, normal bir şeyi almak için bile vatandaşın faturasını ödemek zorunda kaldım. 200 TL'lik bir faturasını ödemek zorunda kaldım. O kadar büyük rakam değil 200 TL. Yani böyle bir şey iş akışına göre geliyor vatandaşın önüne düşüyor, o imza atmazsa oradan geçmiyor, şunu bir zahmet yatırır dedi. Bizde yatırdık evrakımızı aldık. Konumu itibariyle herkese söyleyemez veya ima ediyor yanına yaklaşıyorsun. Maddi sıkıntısından bahsediyor, işinin çabuk olabileceğini söylüyor. Bu tarz şeyler de beyan edebiliyor veya çekmecesini açıyor veya diyor "falan yere bir uğra" diyor. Bu şekilde talep ediyorlar. Ben yapmış olduğum şeylerde 1.000 TL'nin üzerinde rüşvet vermedim...

...Tabi birden fazla kişi ile muhatap olmak zorunda kalıyorsunuz. Çünkü tek bir kalemden çıkmıyor bu, çok kişinin elinden geçtiği için. Aslında burada sizin bir yanlışınız da olmayabiliyor. Demiş olduğum gibi vatandaş zarf bekliyor, hatta hesap numarası bile veriyor...

Yedinci İşletme Sahibi: Şimdi şöyle bir şey var. Bazı yerler, bazı noktalarda, yani işin çıkmaza doğru akması için veya daha büyük bir beklenti oluşması için kendi menfaatine, belli bir aşamaya kadar göz yumma mevzusu oluyor. Eğer hiç problem çıkmayacak bir hususta orada kağıdın üzerindeki bir oynamayla kendine bir pay, istifade çıkartabilir. Vatandaşın önüne dosya gidiyor, havaların sıcak olduğundan veya sözü bahis imza atarız gibi sözlü takılma vari şaka vari. İşte çok para kazanıyorsunuz falan hesabı gibi şeylerle. Açık kapı olduğunu hissettiriyor yani. Böyle hiç değil ama yine de hissettiriyor. Veya bu iş çok zordur, dosya çok kalın falan tarzında söyleniyor. Bunun çok sıkıntıları var, halbuki hiçbir şey yok dosyada, bunun cezası fazla falan diye tabirlerle rüşvet imasında bulunuyor...

Sekizinci İşletme Sahibi: Şimdi ilk verdiğim şeyi hatırlıyorum, çok utanmıştım, kızarmıştım, yüzüm şekilden şekle girmişti, çok utandığımı hatırlıyorum yani. Sonra bir zaman sonra yani böyle adam, vatandaş çok rahatlıkla çekmecesini falan açtı bana, ben anlayamadım yani. Algılamamda bir şey yok, sonra çekmecesini falan kapattı vatandaş. Derken bu insanda kızarma, terleme, ter basması falan belli zaman sonra geçiyor...

Belediyelerde rüşvetin olması doğrudur, ama olmaması olağanüstü bir şey, mucize denilebilir bir şey...

2.2.3.2. Yapılaşmadaki Etkinliği Gösteren Değişkenlerin Durumu

Rüşvet pratiğinin yapılaşmasında etkin olan unsurların analiz edildiği bu bölümde, katılımcılara belediyede yolsuzluğun olmasında kimin etkili olduğu ve rüşvetin yerleşik hale gelmesinde hangi faktörlerin üzerinde durulması gerektiği sorulmuştur. Sorulara yanıt veren birçok katılımcı temelde, rüşvetin yapılaştığını kabul eden bir yaklaşım göstermişlerdir.

İlk olarak Tablo 77’de de görüldüğü üzere, katılımcılara göre rüşvet pratiğinin gerçekleştirilmesinde hem yurttaşlar hem de belediye bürokratları etkin rol oynamaktadır. Nitekim katılımcıların büyük bir çoğunluğu ‘her ikisi de’ seçeneğini işaretlemişlerdir.

Tablo 77: Belediyede Yolsuzluğu Etkileyen Faktörlere İlişkin Durum

Belediyede yolsuzluğun olmasında en çok etkili olduğu düşünülen faktörler	Sıklık	Yüzde
Belediye çalışanı	19	15.83
İş yaptıran vatandaş	12	10.00
Her ikisi de	61	50.83
Hiçbiri	11	9.17
Toplam	103	100.00

Öte yandan, Tablo 78’de de görüldüğü üzere, katılımcıların büyük bir çoğunluğu rüşvet pratiğinin yapılaşmasında, “Yapılaşma Kuramı”ndaki akışı doğrularcasına, yapısal ve bireysel faktörler anlamında ‘her ikisi de’ seçeneğini işaretlemişlerdir.

Tablo 78: Belediyede Yolsuzluğun Yerleşik Hale Gelmesini Etkileyen Faktörlere İlişkin Durum

Yolsuzluğun yerleşik ve yaygın hale gelmesinde en çok etkili olduğu düşünülen faktörler	Sıklık	Yüzde
Yapısal faktörler	13	10.57
Bireysel faktörler	6	4.88
Her ikisi de	88	71.54
Hiçbiri	16	13.01
Toplam	123	100.00

Ayrıca, gerek katılımcı grup gerekse de belediye bürokratları ile yapılan nitel görüşmelerde, ortaya çıkan sonuçlar rüşvet pratiğinin yapılaştığını doğrulamaktadır. Katılımcı grubun hemen hepsi bir şekilde rüşvet eyleminin tarafı olduklarını ifade ederken, belediye bürokratları kendileri rüşvet pratiğinin aktif tarafı olmadıkları halde duyum bazında birçok olaya tanık oldukları itirafında bulunmuşlardır.

Nitel görüşmelerde belediye bürokratları ve meslek gruplarındaki katılımcılar, rüşvetin yapılaşmasında gerek belediye çalışanlarının gerekse de vatandaşların yükümlülüklerine sahip olduğunu, sadece bir kesimi suçlamanın rüşvet eylemini anlaşılabilir kılacağını belirtmişlerdir. Tablo 79 belediye bürokratlarının görüşlerine yer vermektedir:

Tablo 79: Belediye Bürokratlarına Göre Rüşvet Eyleminde Etkin Olan Faktörler (nitel görüşme)

	Belediyede yolsuzluğun olmasında en çok hangisinin sorumlu olduğunu düşünüyorsunuz? (Beldiye çalışanı, iş yaptıran vatandaş, her ikisi de, hiçbir)	Yolsuzluğun yerleşik ve yaygın hale gelmesinde hangisi etkilidir? (Yapısal faktörler: kanunların yetersizliği, paraya olan düşkünlük, benim memurum işini bilir türünden inanışların baskı oluşturmaları. Bireysel faktörler: bireyin rüşvet almak için ortam oluşturmaları, rüşvet eylemi için gerekçe oluşturmaları, rüşveti yaşamının bir parçası haline getirmesi)
Birinci bürokrat	Her ikisi de	Bireysel faktörler
İkinci bürokrat	Bilmiyorum	Her ikisi de
Üçüncü bürokrat	Her ikisi de	Her ikisi de
Dördüncü bürokrat	İş yaptıran vatandaş	Yapısal faktörler
Beşinci bürokrat	İş yaptıran vatandaş	Her ikisi de
Altıncı bürokrat	İş yaptıran vatandaş	Bireysel faktörler
Yedinci bürokrat	Bilmiyorum	Her ikisi de
Sekizinci bürokrat	İş yaptıran vatandaş	Bireysel faktörler
Dokuzuncu bürokrat	İş yaptıran vatandaş	Her ikisi de
Onuncu Bürokrat	Her ikisi de	Bilmiyorum
Onbirinci bürokrat	Hiçbiri	Her ikisi de

Yukarıdaki tabloya göre, belediye bürokratları, yolsuzluğun yapılaşması sürecinde etkin olan unsurlar hususunda çelişkiye düşmüşlerdir. Bir kısmı, rüşvet eyleminde aktif olan taraf olarak ‘iş yaptıran vatandaş’ suçlarken, başka bir kesim, ‘her ikisi de’ diyerek sorunun iki taraflı kaynaklandığını dile getirmişlerdir. Hiçbir belediye bürokratının sadece kendi kurumunu bu konuda sorumlu görmemesi düşündürücüdür. Öte yandan, yolsuzlukların yerleşik hale gelmesi ile ilgili soruya, daha uzlaşımsal yanıt verdikleri görülmüştür. Birçoğu ‘her ikisi de’ yanıtı vererek, sorumluluğun paylaşılması gerektiği görüşü etrafında birleşmişlerdir. Aşağıdaki açıklamalar belediye bürokratlarının görüşlerini yansıtmaktadır:

Birinci Bürokrat: Rüşvet eyleminde karşılıklı rıza var. Vatandaş olarak görevli suça teşvik ediliyor. O yönden bakmak lazım. Siz suça teşvik ediyorsunuz...

Vatandaşın diyelim ki iskanı yok, ruhsata başvuruyor. O ruhsat alınmaması lazım. Vatandaş bunun alınamayacağını biliyor. Ne oluyor bu sefer hakkı olmayan şeyi elde etmek için kamu görevlilerini değişik yollara itiyor...

Yolsuzluk eyleminde insanlar daha suçlu. Bütün sistemlerde kapı açık. Çünkü sistemler insana dayanıyor. İnsan faktörü çok önemli. Türkiye'deki bu insan yozlaşması. Sadece belediye için demedim. Her kurumda böyle insanların suiistimal etme olasılığı yükseliyor. İdari kadroda problem var, siz kanun çıkarıyorsunuz...

Dördüncü Bürokrat: Kesinlikle vatandaş bunu kendi teklif ediyor. Pazara da mesela bizim Zabıtalara gidiyor, işte yanlış tezgahlarda eksiklikler var, adam diyor ki abi al şunu görme. Zorla...kendi teklif ediyor, evlendirme şefi demiyor ki bana şunu ver. Önce demiştim ya kutucular kulpunu ister yukarıdan takar, ister aşağıdan, ister yandan hazırlıyor yani düzeni...

İş kime düşüyor biliyor musun? vatandaşa. Bu iş vatandaşla çözülebilir. Vatandaş kendiliğinden teklif ediyor, kimse onu zorlamıyor ki. Vatandaş çok cahil olduğu için kendi teklif ediyor. Mesela ben rüşvet teklif edenin anında üst mercilere şikayet ediyor muyum? Vatandaş cahil, vatandaş duyarlı değil. Buradaki memurdan çok iş vatandaşa düşüyor...

Tablo 80: Meslek Gruplarına Göre Rüşvet Eyleminde Etkin Olan Faktörler (nitel görüşme)

	Belediyede yolsuzluğun olmasında en çok hangisinin suçlu olduğunu düşünürsünüz? (Beldiye çalışanı, iş yaptıran vatandaş, her ikisi de, hiçbirisi)	Yolsuzluğun yerleşik ve yaygın hale gelmesinde hangisi etkilidir? (Yapısal faktörler: kanunların yetersizliği, paraya olan düşkünlük, benim memurum işini bilir türünden inanışların baskı oluşturmaları. Bireysel faktörler: bireyin rüşvet almak için ortam oluşturmaları, rüşvet eylemi için gerekçe oluşturmaları, rüşveti yaşamının bir parçası haline getirmesi)
Birinci Müteahhit	Belediye çalışanı	Her ikisi de
İkinci Müteahhit	Belediye çalışanı	Her ikisi de
Üçüncü Müteahhit	Belediye çalışanı	Her ikisi de
Dördüncü Müteahhit	Her ikisi de	Her ikisi de
Beşinci Müteahhit	Belediye çalışanı	Her ikisi de
Altıncı Müteahhit	Her ikisi de	Her ikisi de
Birinci İşletme Sahibi	Belediye çalışanı	Her ikisi de
İkinci İşletme Sahibi	Belediye çalışanı	Her ikisi de
Üçüncü İşletme Sahibi	Her ikisi de	Bireysel faktörler
Dördüncü İşletme Sahibi	Belediye çalışanı	Her ikisi de
Beşinci İşletme Sahibi	Belediye çalışanı	Her ikisi de
Altıncı İşletme Sahibi	Belediye çalışanı	Her ikisi de
Yedinci İşletme Sahibi	Her ikisi de	Her ikisi de
Sekizinci İşletme Sahibi	Belediye çalışanı	Her ikisi de

Tablo 80'e göre, meslek grupları, rüşvet eyleminin olmasında, en çok belediye çalışanını sorumlu görmektedir. Öte yandan yolsuzluk eyleminin oluşmasında, büyük bir çoğunluk 'her ikisi de' seçeneğini işaretleyerek sorumluluğun 'yapısal' ve 'bireysel' faktörlerde olduğu sonucu üzerinde durmuşlardır.

Altıncı Müteahhit: Burada en önemli sorun eğitimsizliktir. İkincisi, mevzuatın anlaşılabilir olmaması. Beraberinde şimdi yumurta mı tavuktan çıktı? tavuk mu yumurtadan çıktı? hikayesi, bunlar eşit derecede birbirinden sorumludur. Ama bundaki en büyük sıkıntıyı mevzuatlar oluşturuyor. Vatandaşın bilinçsiz olması oluşturuyor. Kişi yaptığı işi bilmiyor, zaten sorumluluğunu bilse inanın o işi yapmaz, sorumluluğunu bilmediği için vatandaş yapıyor ve yaparken de

zorluklarla mecburen karşılaşıyor, zaten bilinçsiz, illaki aksaklıklar çıkıyor, aksaklık çıkınca da ne oluyor rüşvet kaçınılmaz oluyor...

Tabi ne verdiğinin farkında, şimdi vatandaş bir işini hallettiği zaman onu abartılı şekilde anlatıyor, bu da en büyük sıkıntı. Yani iş yaptıran kişinin “böyle bir işi becerdim, şöyle şey kullandım” diye anlatması, toplumda anlatıyor bunu. Ben şunu şöyle yaptım, şu kadar menfaat sağladım, ego olarak kendinin diğerlerinden iyi olduğunu, daha çok çevresi olduğunu, becerikli olduğunu, iş görebilirliğinin olduğunu ima etmeye çalışıyor. Ancak burada yaptığı şey rüşvet işinde vatandaş olarak aktif rol almak...

2.2.3.3. Yapı ve Birey Temelli Değişkenler Arasındaki Korelasyon

“Yapılaşma Kuramı”nda ‘yapı’ ve ‘birey’in karşılıklı olarak yapılaşmış sosyal pratiği meydana getirmeleri, iki temel unsurun birbiriyle ilişkili olduğunu göstermektedir. Bundan hareketle, çalışmada kullanılan ‘yapı’ ve ‘birey’ temelli değişkenlerin arasındaki ilişkiye bakılmıştır.

Aşağıdaki tabloda, her iki gruptan alınan değişkenlerin birbirleri arasındaki korelasyonuna odaklanılmıştır. İşlem yapılırken korelasyonların istatistiksel olarak %5 düzeyinde anlamlı olup olmadıkları değerlendirilmiştir. ‘Yapı’ bölümünde ‘yazılı kuralları’, ‘normatif kuralları’ ve ‘yetkesel kaynakları’ ölçen değişkenlerden birer değişken; ‘birey’ bölümünde ise ‘gündelik pratikleri’, ‘pratik bilinci’, ‘rutinleşmeyi’, ‘çerçevelemeyi’ ve ‘zamansallık açısından konumlanmayı’ ölçen değişkenlerden birer değişken alınmıştır. Tabloda 81’de de¹² görüldüğü üzere, değişkenlerin çoğunluğu %5 düzeyinde

¹² STATA programında pwcorr komutu kullanılarak korelasyon analizi yapılmış ve %5 düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı ilişkiler incelenmiştir. Değişken isimleri kısaltılarak analiz edilmiştir.

anlamli istatistiksel iliskiye (significant level %5) sahiptir. * simgesi taşıyan değişkenler anlamlıdır. Öte yandan iliski düzeyinin yüksek kabul edilebilmesi için eşik değerin 0.5 olduğu düşünöldüğünde, birçok değişkenin birbirleri arasında orta düzey iliskiye sahip olduğu görölmektedir. Sonuçta gerek istatistiksel olarak anlamli değişkenlerin çokluğu, gerekse de ‘yapı’ ve ‘birey’ temelli değişkenler arasındaki iliski, yapılan çalışmada elde edilen sonuçların kuramsal akışı doğruladığını göstermektedir.

Tablo 81: ‘Yapı’ ve ‘Birey’ Temelli Değişkenler Arasındaki Korelasyon Analizi

	ykural	ynormatif	yetkaynak	günpratik	bilgililik	pbilinç	rutinleşme	çerçeveleme	konumlanma
ykural	1								
ynormatif	0.29*	1							
yetkaynak	0.46*	0.47*	1						
günpratik	0.29*	0.25*	0.19*	1					
bilgililik	0.26*	0.13	0.04	0.004	1				
pbilinç	0.1	0.33*	0.23*	0.11	0.018	1			
rutinleşme	0.32*	0.29*	0.30*	0.30*	0.03	0.23*	1		
çerçeveleme	0.19*	0.34*	0.28*	0.34*	0.1	0.26*	0.40*	1	
konumlanma	0.05	0.04	0.19*	0.16	0.17	0.18*	0.09	0.15	1

*p<0.05

Öte yandan ‘yapı’ ve ‘birey’ temelli değişkenlerin, ‘yapılaşmış rüşvet pratiği’ni ölçen değişkenle korelasyonu ayrı ayrı incelenmiştir. Tablo 82’de de göröldüğü üzere, birçok ‘yapı’ temelli değişkenin yapılaşmanın varlığını gösteren değişkenle korelasyona sahip olduğu görölmüştür. * işareti bulunan değişkenler istatistiksel olarak %5 düzeyinde anlamlıdır.

Değişkenlerin tam isimleri şunlardır: yapısalYazılıkural1 yapısalnormatif1 yapıyetkesel kaynak2 gündelikpratik2 bilgililik4 pratikpbilinç1 rutinleşme çerçeveleme konumzamansal1

Tablo 82: ‘Yapılaşma’ ve ‘Yapı’ Temelli Değişkenler Arasındaki Korelasyon Analizi

	yapılaşma	ykural	ynormatif	ydağıtımsal	yetkaynak	paradüşkün	memimaji	bireyyaklaşım
yapılaşma	1							
Ykural	0.21*	1						
ynormatif	0.19*	0.29*	1					
ydağıtımsal	0.05	0.004	0.01	1				
yetkaynak	0.19*	0.19*	0.11*	0.06*	1			
paradüşkün	0.06*	0.11*	0.03*	0.02	0.21*	1		
Memimaji	0.01	0.17*	0.28*	0.02	0.04	0.06*	1	
bireyyaklaşım	0.07*	0.21*	0.11*	0.02	0.01	0.08*	0.03	1

‘Yapı’ temelli değişkenlerin ‘yapılaşmış rüşvet pratiği’ ile korelasyonu¹³, benzer bir şekilde ‘birey’ temelli değişkenlerde de görülmüştür. Tablo 83’de de¹⁴ görüldüğü üzere, birçok ‘birey’ temelli değişkenin ‘yapılaşmış rüşvet pratiğini’ gösteren değişkenle ilişkili olduğu sonucuna varılmıştır. Özellikle ‘gündelik pratik’ değişkeni ($r=0.69$) en yüksek ilişkiye sahiptir. İkinci olarak rutinleşme ($r=0.3$) en yüksek ilişkiye sahiptir. ‘Yapı’ temelli değişkenlere göre, ‘birey’ temelli değişkenlerin ‘yapılaşmış rüşvet pratiği’ ile daha yüksek ilişkiye sahip olduğu görülmüştür.

¹³ Bu korelasyon analizi için kullanılan STATA komutu ve değişkenlerin tam adları şu şekildedir: `pwcorr yapılaşma1 yapısalYazılıkural1 yapısalnormatif1 yapısal kaynak dağıtımsal yapıyetkesel kaynak1 paraya düşkün memur imaji bireyci yaklaşım, star(.5)`

¹⁴ Bu korelasyon analizi için kullanılan STATA komutu ve değişkenlerin tam adları şu şekildedir: `pwcorr yapılaşma1 gündelikpratik1 bilgililik1 pratikbilinç3 rutinleşme çerçeveleme konumlanma bireysel konumzamansal3, star(.5)`

Tablo 83: ‘Yapılaşma’ ve ‘Birey’ Temelli Değişkenler Arasındaki Korelasyon Analizi

	yapılaşma	gpratik	bilgililik	pbilinç	rutinleşme	çerçeveleme	konumbirey	konumzaman
yapılaşma	1							
gpratik	0.69*	1						
bilgililik	0.19*	0.12*	1					
pbilinç	0.16*	0.12*	0.07*	1				
rutinleşme	0.301*	0.21*	0.23*	0.42*	1			
çerçeveleme	0.317*	0.3*	0.17*	0.24*	0.4*	1		
konumbirey	0.14*	0.23*	0.01	0.14*	0.34*	0.52*	1	
konumzaman	0.12*	0.23*	0.02	0.23*	0.22*	0.19*	0.17*	1

Son olarak, “Yapılaşma Kuramı”nda etkin faktörlerden olan ‘zaman’, ‘uzam’, ‘süreklilik’ ve ‘bağlam’ değişkenlerinin, ‘yapılaşmış rüşvet pratiği’ ile korelasyonu¹⁵ incelenmiştir (Tablo 84). Kuram’ın akışını doğrularcasına dört değişkenin ‘yapılaşma1’ değişkeni ile istatistiksel olarak anlamlı korelasyona sahip oldukları görülmüştür. Aşağıdaki tabloda * işareti olanlar %5 düzeyinde istatistiksel anlamlılığa sahiptir.

Tablo 84: ‘Yapılaşma’ ve Diğer Değişkenler Arasındaki Korelasyon Analizi

	yapılaşma	zaman	uzam	süreklilik	bağlamsal
yapılaşma	1				
Zaman	0.15*	1			
Uzam	0.07*	0.21*	1		
süreklilik	0.07*	0.16*	0.43*	1	
bağlamsal	0.23*	0.63*	0.18*	0.167*	1

2.2.3.4. Yapı ve Birey Temelli Değişkenler Arasındaki Regresyon Analizi

‘Yapılaşmış rüşvet pratiğindeki oluşum ve değişimi açıklayabilmek için gerek ‘yapı’ ve gerekse de ‘birey’ temelli değişkenlerle ayrı ayrı regresyon analizi yapılmıştır. ‘Yapı’ temelli değişkenlerin ‘yapılaşmış rüşvet pratiği’ ile regresyon analizinde, birçok model denenmiş ancak istatistiksel olarak anlamlı

¹⁵ Bu korelasyon analizi için kullanılan STATA komutu ve değişkenlerin tam adları şu şekildedir: pwcorr yapılaşma1 zaman uzam süreklilik bağlamsal, star(.5)

bir sonuca ulaşılamamıştır. Benzer bir durum 'birey' temelli değişkenler için de geçerlidir; defalarca denenmesine karşın istatistiksel olarak anlamlı bir model bulunamamıştır. Ancak her ikisinden alınan değişkenlerle, 'yapı' ve 'birey' temelli değişkenlerin 'yapılaşmış rüşvet pratiğini' anlamlı düzeyde açıklayan modeller elde edilebilmiştir. Bu modellerden bir örneği aşağıda sunulmuştur.

Rüşvet pratiğinin yapılaştığını gösteren değişkenlerden biri (yapılaşma1) ile 'yapı' ve 'birey' temelli değişkenler arasında regresyon analizi yapılmıştır. Tablo 85'de elde edilen sonuçlara göre, modelde kullanılan değişkenler, bağımlı değişken olan yapılaşma1'deki değişebilirliğin (variability) %40'ını açıklamaktadır. Bu, bir değişkeni açıklamada yeterli bir değer olarak kabul edilmektedir. Kullanılan bağımsız değişkenlerden dördü (insan bilgililiği, yetkesel kaynak, gündelik pratik, çerçeveleme) %1 düzeyinde istatistiksel olarak anlamlıdır (significant at $p < .01$). Kültürel değerlerin etkisini ölçmek için kullanılan 'bireyci yaklaşım' değişkeni ise %10 düzeyinde¹⁶ anlamlıdır. Gerek 'yapı' gerekse de 'birey' temelli değişkenlerin istatistiksel olarak anlamlı düzeyde 'yapılaşmış rüşvet pratiğini' açıklamaları, 'Yapılaşma Kuramı'ndaki yapı-birey etkinliğini doğrulamaktadır. İstatistiksel olarak anlamlı olan beş değişkenden ikisi (bireyci yaklaşım ve yetkesel kaynak) 'yapı'yı temsil ederken, geriye kalan üçü de (bilgililik, gündelik pratik, çerçeveleme) 'birey'in etkililiğini temsil etmektedir. Öte yandan, standartlaştırılmış beta katsayılarına (standardized beta coefficient) bakıldığında, 'yapılaşma1' üzerinde en güçlü etkiye 'gündelik pratik' (.34) ve 'yetkesel kaynak' (.30) değişkenlerinin sahip olduğu görülmüştür.

¹⁶ Gujarati (2004)'ye göre, istatistiksel olarak anlamlılık için eşik değer, araştırmacıya bırakılmıştır. Bu çalışmada %10 düzeyi de durumsal olarak anlamlı kabul edilmiştir.

Tablo 85: ‘Yapılaşma’ İle ‘Yapı’ ve ‘Birey’ Temelli Değişkenler Arasındaki Regresyon Analizi

yapılaşma1	Coefficient	P değeri	Beta Coefficient
yapısal yazılıkural6	0.069	0.197	0.1287
yazılıkural	0.108	0.34	0.0917
Bireyci yaklaşım	0.235	0.072	0.1678
bilgililik1	0.139	0.016*	0.2371
yapıyetkesel kaynak2	0.196	0.004**	0.307
gündelik pratik2	0.346	0.001**	0.3454
pratik bilinç1	0.081	0.152	0.1496
çerçeveleme	0.147	0.013*	0.2672
konum zamansal1	0.055	0.291	0.1023

** p<0.01 * p<0.05 R-square 0.407

Öte yandan dağıtımsal kaynakların önemini gösteren ‘gelir durumu’ değişkeninin eklenerek oluşturulan model (Tablo 86), hem model uyumluluğu (goodness of fit) hem de bağımsız değişkenlerin istatistiksel olarak anlamlı değerleri açısından gelişim göstermiştir. Modelde kullanılan sekiz değişkenden yedi tanesi istatistiksel olarak anlamlıdır. Üç değişken (** simgeye sahip olanlar) %5 düzeyinde, geriye kalan dört değişken de (* simgeye sahip olanlar) %1 düzeyinde anlamlıdır.

Tablo 86: ‘Gelir Durumu’ Değişkeninin Eklenmesi Durumunda ‘Yapılaşma’ İle ‘Yapı’ ve ‘Birey’ Temelli Değişkenler Arasındaki Regresyon Analizi

yapılaşma1	Coefficient	P değeri	Beta Coefficient
gelir durumu	0.2791	0.010**	0.2349
bireyci yaklaşım	0.2589	0.039*	0.1928
bilgililik1	0.1133	0.042*	0.1925
yapıyetkesel kaynak2	0.1674	0.009**	0.2607
gündelik pratik2	0.372	0.000**	0.3696
pratik bilinç1	0.047	0.360	0.0887
çerçeveleme	0.126	0.025*	0.2311
konum zamansal1	0.1241	0.014**	0.2287

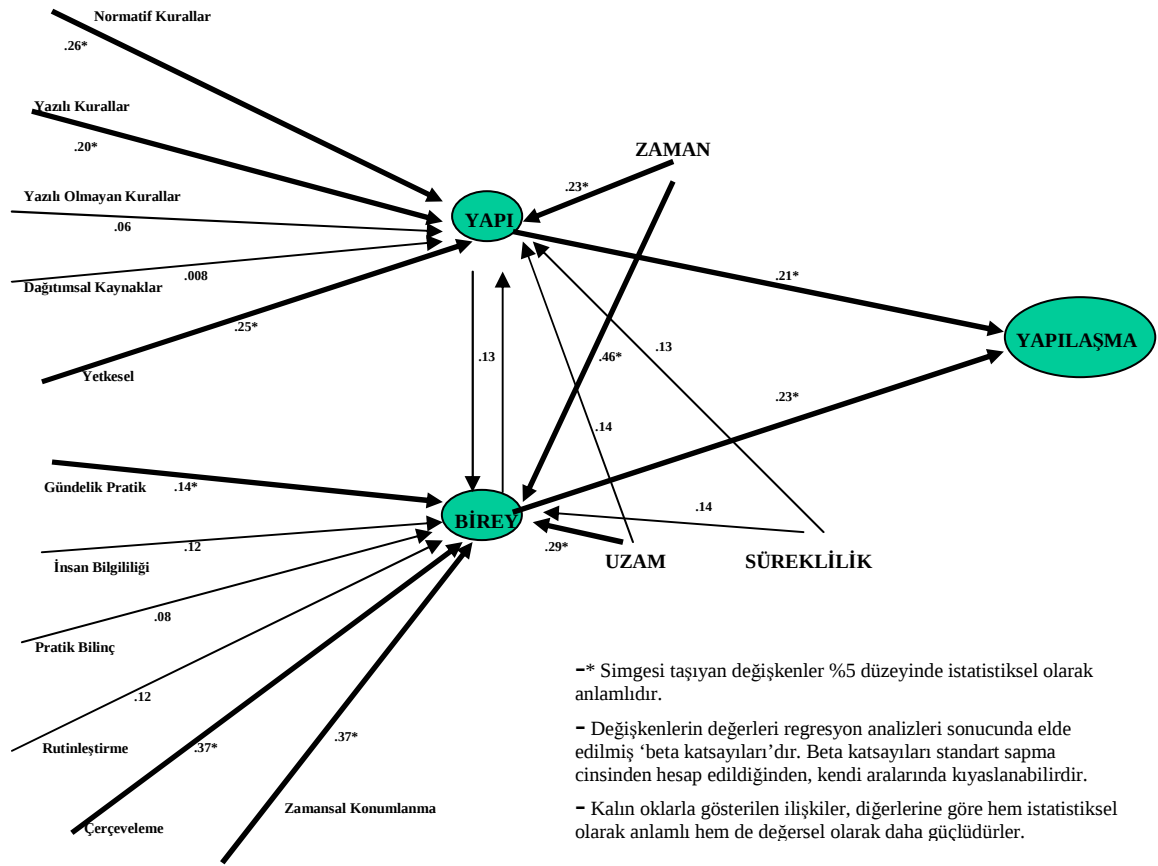
** p<0.01 * p<0.05 R-square 0.418

2.2.3.4. Yapısal Eşitlik Modeli (Structural Equation Modeling)

Çalışma kapsamında kullanılan “Yapılaşma Kuramı”nın önermeleri path analizi¹⁷ kullanılarak test edilmiştir. Aşağıdaki şekil, “Yapılaşma Kuramı”nın rüşvetin yapılaşmasını oluşturmaya göre elde edilmiştir. Her bir değişken arasında standardize edilmiş beta katsayıları (standardized beta coefficient) kullanılmıştır. İlk olarak ‘yapı’ ve ‘birey’ bölümünde yer alan önermeleri temsilen birer değişken modele alınmıştır. ‘Yapı’ bölümündeki her bir değişkenin, faktör analizi sonucunda elde edilen ‘yapı’¹⁸ isimli değişkenle ilişkisine bakılmıştır. ‘Birey’ bölümünü temsilen ise, ‘bireysel konumlanma’ değişkeni kullanılmıştır; çünkü ‘bireysel konumlanma’ birey bölümündeki gelişimin en son noktasını oluşturmaktadır. ‘Bireysel konumlanma’ değişkeninin, ‘birey’ bölümünde yer alan her bir değişkenle ilişki incelenmiştir. Sonrasında, ‘Yapılaşma Kuramı’nın tanımında yer alan ve ‘rüşvetin yapılaşması’ sürecine de doğrudan etkisi olan ‘zaman’, ‘uzam’ ve ‘süreklilik’ değişkenlerinin, hem ‘yapı’ hem de ‘birey’ değişkeni üzerindeki etkisi ortaya konulmuştur. Son olarak, gündelik pratik olarak rüşvet alındığının göstergesi olan ‘yapılaşma3’ değişkeni, ‘yapılaşmayı temsilen modele alınmış ve değişkenin ‘yapı’ ve ‘birey’ değişkeni üzerindeki etkisi ölçülmüştür.

¹⁷ Path analizi için beş regresyon analizi yapılmıştır. Gerekli detay bilgiler için EK 8’e bakınız.

¹⁸ ‘Yapı’ değişkeninin nasıl elde edildiğini görmek için EK 5’e bakınız.

Şekil 4: Rüşvetin Yapılaşması İle İlgili Path Analizi

Yukarıdaki şekle göre;

- ‘Yapı’ ve ‘birey’ bölümünden başlayan ve ‘yapılaşmaya’ giden model akışında, çalışmada kullanılan Kuramı doğrulayan istatistiksel olarak anlamlı ilişkiler olduğu ortaya çıkmıştır.
- Yapı bölümünde ‘normatif kurallar’ (0.26), ‘yetkesel kaynaklar’ (0.25) ve ‘yazılı kurallar’ (0.20) arasındaki ilişki, diğer ‘yapı’ bölümünde yer alan ilişkilere göre hem istatistiksel olarak anlamlı hem de daha güçlüdürler. Bu da çalışmada ortaya konulan yaklaşımları doğrulamaktadır. Normatif kurallar, yolsuzluk araştırmalarında ‘kültürel değişkenlerin’ kullanılmasının gerekliliği yaklaşımını doğrulamaktadır. ‘Yetkesel kaynaklar’, belediyedeki rüşvet

eyleminde önemli rol oynadığı vurgulanan ‘takdir yetkisinin’ önemini doğrulamaktadır. Öte yandan ‘yazılı kurallar’ın güçlü ilişki olarak ortaya çıkması, belediyedeki mevzuatın rüşvet eylemine zemin hazırladığı şeklinde ortaya konulan yaklaşımın doğruluğunu göstermektedir. ‘Yazılı olmayan kurallar’ ve ‘dağıtımsal kaynaklar’ değişkenlerinin düşük değerde çıkmasının, çalışmada kullanılan verilerden¹⁹ kaynaklanabileceği düşünülmektedir.

- ‘Birey’ bölümünde, ‘gündelik pratik’, ‘çerçeveleme’ ve ‘zamansal konumlanma’ değişkenlerinin ‘birey’ değişkeni ile arasında istatistiksel olarak anlamlı ve güçlü ilişkinin olduğu görülmektedir. Her üç değişken de yapılaşma sürecinde bireyin üstlendiği aktif rolü doğrulamaktadır. Bunlardan özellikle ‘çerçeveleme’ ve ‘zamansal konumlanma’ değişkenleri oldukça yüksek ilişkiye sahiptir. ‘Birey’ bölümündeki değişkenlerin birbiriyle bağımlı olarak etkileşim içerisinde oldukları ve bu gelişim sürecinde ‘çerçeveleme’ ve ‘zamansal konumlanmanın en son aşama olduğu düşünüldüğünde, bu iki değişkenin yüksek çıkması teorideki anlatıyı doğrulamaktadır; çünkü ‘birey’ bölümünün en son aşamasındaki değişkenler en yüksek çıkmıştır. Yine ‘birey’ bölümünde güçlü çıkmayan diğer değişken ilişkilerinin, araştırmada elde edilen verilere bağlı hatalardan kaynaklanabileceği düşünülmektedir.

- ‘Yapı’ ve ‘birey’ değişkenleri üzerinde ‘zaman’, ‘uzam’ ve ‘süreklilik’ değişkenlerinin etkileri ayrı ayrı incelenmiştir. Bu üç değişkenin, ‘birey’ değişkeni üzerindeki etkisinin daha güçlü olduğu görülmektedir. Zaman değişkeninin ‘birey’ değişkeni üzerindeki etkisi (0.46) modeldeki en güçlü

¹⁹ Oluşturulan modelde, bu iki değişkenin güçlü çıkmaması, regresyon analizinde kullanılan değişkenlerden kaynaklanmış olabilir. Verilerden kaynaklanan hataların (specification bias) rol oynadığı düşünülmektedir. Gujarati (2004: 514-515)’e göre, regresyon analizinde kullanılması gereken bir değişkenin düşürülmesi veya ilgisiz bir değişkenin regresyon analizine dahil edilmesi halinde, bunun modelde hata oluşturabileceğini söylemektedir. Çalışma kapsamında kullanılan model, birçok denemenin sonucunda elde edilmiş en iyi değerlere sahip olan modeldir.

ilişkidir. Yine 'uzam' değişkeninin (0.29) 'birey' üzerindeki etkisi, 'yapı' üzerindeki etkisine (0.14) göre daha güçlüdür. Bu üç değişken 'yapı' üzerinde de güçlü etkiye sahiptir.

- Son olarak, 'yapı' ve 'birey' değişkenlerinin 'yapılaşma' değişkeni ile istatistiksel olarak anlamlı ve güçlü ilişkiye sahip oldukları görülmektedir. Bu da "Yapılaşma Kuramı"nın temelini oluşturan 'yapı' ve 'birey' etkileşimini doğrulamaktadır. 'Rüşvetin yapılaşması' sürecinde de 'yapısal' ve 'bireysel' faktörler karşılıklı olarak önemli rol oynamaktadır.

2.2.4. Farklı Değişkenler (Bağımsız Değişkenler, Belediye Başkanlıkları) Açısından Yolsuzluğun Yapılaşmasının Değerlendirilmesi

Kamu bürokrasisinde yapılaştığı ortaya konulan yolsuzluğun, farklı değişkenler açısından yapılaşmada istatistiksel olarak anlamlı farklarının olup olmadığının incelendiği bu bölümde, özellikle yapılaşma üzerinde bağımsız değişkenlerin rolü ve belediye başkanlıkları ile yapılaşma arasındaki ilişki üzerinde durulmuştur. Bağımsız değişkenlerin, 'yapılaşma' ile aralarında genel anlamda anlamlı bir istatistiksel ilişkinin olmadığı görülmüştür.

2.2.4.1. Bağımsız Değişkenler ve Yapılaşma İlişkisi

'Yaş', 'medeni durum', 'gelir durumu', 'eğitim durumu' ve 'meslek grubu' ile yapılaşma arasındaki ilişki incelenmiştir. İlk olarak 'yaş'ın etkisi üzerinde durulmuştur. Aşağıdaki tabloda da görüldüğü üzere (Tablo 87), 'yaş grubu' ve 'yapılaşma' arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmadığı ($Pr=0.196>0.05$) görülmüştür. Sonuçlara göre, özel bir yaş aralığının

yolsuzluğun yapılaşması üzerinde bir etkisinin bulunmaması, herhangi bir yaş grubundan kişinin rüşvet pratiğinin tarafı olabileceğini göstermektedir.

Tablo 87: 'Yaş' ve 'Rüşvet Verilmesi' Arasındaki Ki-Kare İlişki Düzeyi

Yaş (üç grup)	hediye vermeyi kabul ettiniz mi?			
	evet	Hayır	bir fikrim yok	Toplam
<35	19	9	1	29
%	38.78	31.03	12.5	34.88
36-44	9	12	3	24
%	18.77	41.38	37.5	27.59
44	21	8	4	33
%	42.86		50	37.93
Toplam	49	29	8	87
%	100	100	100	100

$$\chi^2 = 8.6165 \quad sd=6 \quad p>.05 \quad (Pr=0.196)$$

İkinci olarak, 'medeni durum' ve 'yapılaşma' arasındaki ilişki incelenmiştir. Tablo 88'de de görüldüğü üzere, 'medeni durum' ve 'yapılaşma' arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmamaktadır (Pr = 0.213>0.05). Buna göre 'evli' veya 'boşanmış' olmanın yolsuzlukların yapılmasında etken olmadığı, medeni durumu ne olursa olsun, rüşvet eyleminde bulunmada bir eğilimin olduğu görülmektedir.

Tablo 88: 'Medeni Durum' ve 'Rüşvet Verilmesi' Arasındaki Ki-Kare İlişki Düzeyi

medeni durum	hediye vermeyi kabul ettiniz mi?			
	evet	Hayır	bir fikrim yok	Toplam
Evli	40	29	8	77
%	70.18	76.32	88.89	73.33
Hic evlenmemiş	9	3	0	12
%	15.79	7.89	0	11.43
boşanmış	5	4	1	11
%	8.77	10.53	11.11	10.48
dul	3	2	0	5
%	5.26	5.26	0	4.76
Toplam	57	38	9	105
%	100	100	100	100

$$\chi^2 = 11.9986 \quad sd= 9 \quad p>0.05 \quad (Pr = 0.213)$$

Üçüncü olarak, 'eğitim durumu' ve 'yapılaşma' arasındaki ilişkide de istatistiksel olarak anlamlı bir ilişkinin olmadığı (Pr = 0.368>0.05)

görülmektedir. Tablo 89 sonuçlara göre, eğitim durumu arasındaki farklılaşmanın, 'yapılaşma' üzerinde anlamlı etkisinin olmadığı görülmüştür. Bu da yolsuzlukların yapılmasında 'eğitimli' veya 'eğitimsiz' olmanın önemli bir kriteri oluşturmadığını göstermektedir.

Tablo 89: 'Eğitim Durumu' ve 'Rüşvet Verilmesi' Arasındaki Ki-Kare İlişki Düzeyi

egitim durumu	hediye vermeyi kabul ettiniz mi?			
	evet	Hayır	bir fikrim yok	Toplam
İlkokul terk	1	1	1	3
%	1.64	2.63	11.11	2.75
İlkokul	1	5	1	7
%	1.64	13.16	11.11	6.42
ortaokul terk	3	6	0	9
%	4.92	15.79	0	8.26
ortaokul	15	8	1	24
%	24.59	21.05	11.11	22.02
lise terk	10	2	1	13
%	16.39	5.26	11.11	11.93
Lise	18	11	2	31
%	29.51	28.95	22.22	29.36
Universite	13	5	3	21
%	21.31	13.16	33.33	19.27
Toplam	61	38	8	108
%	100	100	100	100

$$\chi^2 = 19.3885 \quad sd=18 \quad p>.05 \quad (Pr = 0.368)$$

Dördüncü olarak, 'gelir durumu' ve 'yapılaşma' arasındaki ilişkide elde edilen sonuçlar, yukarıda çıkan sonuçları doğrulamaktadır. Nitekim Tablo 90'a göre, iki değişken arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişkinin bulunmadığı ($Pr=0.105>0.05$) görülmektedir. Bu da yine rüşvet olaylarına girişmede, gelir durumunun önemli olmadığını, imkan ve fırsat olduğu ölçüde birçok insanın yolsuzluklara karışmasının mümkün olabileceği yönünde yorumlanabilmektedir.

Tablo 90: 'Ekonomik Gelir Grubu' ve 'Rüşvet Verilmesi' Arasındaki Ki-Kare İlişki Düzeyi

ekonomik gelir grubu	hediye vermeyi kabul ettiniz mi?			
	evet	Hayır	bir fikrim yok	Toplam
yüksek gelir %	24 40.00	5 13.16	3 33.33	32 29.63
orta gelir %	35 58.33	30 78.95	6 66.67	71 66.67
alt gelir %	1 1.67	3 7.89	0 0.00	4 3.70
Toplam %	100	100	9 100	108 100

$$\chi^2 = 10.4914 \text{ sd}=6 \quad p>.05 \quad (\text{Pr} = 0.105)$$

Sonuncu bağımsız değişken olarak, 'meslek grubu' ve 'yapılaşma' değişkenleri arasında ilişkinin olup olmadığına bakılmıştır. Aşağıdaki tabloda da görüldüğü üzere (Tablo 91), iki değişken arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmamaktadır ($\text{Pr}=0.282>0.05$). Bu da meslek grubunun yolsuzlukların yapılmasında öne çıkan bir etken olmadığı ve her bir meslek grubundan kişinin imkanını bulduğu ölçüde yolsuzluklara bulaşma potansiyeli taşıdığı şeklinde yorumlanmıştır.

Tablo 91: 'Meslek Grubu' ve 'Rüşvet Verilmesi' Arasındaki Ki-Kare İlişki Düzeyi

meslek grubu	hediye vermeyi kabul ettiniz mi?			
	evet	Hayır	bir fikrim yok	Toplam
Müteahhit %	31 50.82	18 47.37	7 77.78	56 51.38
Umuma açık işletme sahibi %	30 49.18	20 52.63	2 22.22	52 48.62
Toplam %	61 100	38 100	9 100	108 100

$$\chi^2 = 3.8198 \text{ sd}=3 \quad p>.05 \quad (\text{Pr} = 0.282)$$

2.2.4.2. Belediye Başkanlıkları ve Yolsuzluğun Yapılaşması İlişkisi

Yapılaştığı görülen rüşvet eyleminin, çalışmada örneklem alınan B1, B2 ve B3 belediyeleri açısından değişiklikler içerip içermediğinin ölçüldüğü bu

bölümde, her üç belediyenin ‘yapı’ temelli değişkenler, ‘birey’ temelli değişkenler ve ‘yapılaşma’ değişkeni ile olan ilişkisi analiz edilmiştir. Örneklem alınan belediye başkanlıkları ile her üç alandaki değişkenler arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişkinin olduğu görülmüştür. Bu da yolsuzluk eyleminin siyasi dinamiklerden daha çok kültürel dinamiklerden beslendiğinin bir göstergesi olarak değerlendirilmiştir; çünkü üç farklı siyasi partiye ait belediyelerdeki ‘rüşvetin yapılaşması’ birbirine yakın değerlerdedir.

2.2.4.2.1. Belediye Başkanlıkları ve ‘Yapı’ Temelli Değişkenler Arasındaki İlişki

Yapı temelli değişkenleri ölçmek için faktör analizi²⁰ (EK 5) sonucunda elde edilen değişkenlerden yararlanılmıştır. ‘Yazılı kural’ değişkeni ve ‘yolsuzluk normu’ değişkenlerinin ilişkisine bakılmıştır. İlk olarak Tablo 92’ye göre, ‘yazılı kural’ ve ‘belediye başkanlığı’ değişkenleri arasında istatistiksel olarak anlamlı (Pr 0.007<0.05) bir ilişkinin olduğu görülmektedir. Bu da bir kez daha mevzuatın üzerinde durulması gereken unsurlardan olduğunu doğrulamaktadır.

Tablo 92: ‘Yazılı Kural’ ve ‘Belediye Başkanlıkları’ Arasındaki Ki-Kare İlişki Düzeyi

	Belediyeler			
Yazılı kural	B1	B2	B3	Toplam
Hiç katılmıyorum	0	0	1	1
Katılmıyorum	2	4	1	7
Kararsızım	6	11	1	18
Katılıyorum	26	12	21	59
Tamamen katılıyorum	5	15	15	40
Toplam	39	42	39	120

$$\chi^2 = 52.2013 \quad sd=30 \quad p<.05 \quad (Pr= 0.007)$$

²⁰ Yazılı kurallar değişkeni, faktör analizi sonucunda elde edildiği için, ara değerler oluşmuştur. Örneğin ‘, ‘4.33’ ‘katılıyorum’ olarak yorumlanırken, ‘4.66’ daha fazla katılıyorum anlamında yuvarlanmış ara değerlerdir.

İkinci olarak, Tablo 93'de de görüldüğü üzere, 'yolsuzluk normu'²¹ değişkeni ve belediye başkanlıkları arasında da anlamlı (Pr 0.023<0.05) bir ilişkinin olduğu görülmektedir.

Tablo 93: 'Yolsuzluk Normu' ve 'Belediye Başkanlıkları' Arasındaki Ki-Kare İlişki Düzeyi

Yolsuzluk normu	Belediyeler			
	B1	B2	B3	Toplam
Hiç katılmıyorum	0	0	0	0
Katılmıyorum	1	2	1	4
Kararsızım	9	9	28	10
Katılıyorum	17	23	9	68
Tamamen katılıyorum	12	8	9	27
Toplam	40	43	41	124

$$\chi^2 = 44.8668 \quad sd=28 \quad p<0.05 \quad (Pr = 0.023)$$

2.2.4.2.2. Belediye Başkanlıkları ve 'Birey' Temelli Değişkenler Arasındaki İlişki

'Birey' temelli değişkenlerin belediye başkanlıkları ile olan ilişkisine bakmak için yine faktör analizi sonucunda elde edilen (EK 5) değişkenlerden faydalanılmıştır. İlk olarak, Tablo 94'de de görüldüğü üzere, belediye başkanlığı değişkeni ile 'bürokratin bilgililiği' değişkeni arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişkinin olduğu görülmüştür.

²¹ Bu değişken de 'normatif kuralları' içeren değişkenlerin bir araya getirilmesiyle oluşan latent değişkendir. Bu değişkende de ara değerler olduğundan, 'Yazılı kural' değişkeninde olduğu gibi değerler yuvarlanmış ve kendisine yakın olan seçeneğin altında değerlendirilmiştir.

Tablo 94: ‘Bürokratin Bilgililiği’ ve ‘Belediye Başkanlıkları’ Arasındaki Ki-Kare İlişki Düzeyi

	Belediyeler			
Bürokratin bilgililiği	B1	B2	B3	Toplam
Hiç katılmıyorum	7	1	21	29
Katılmıyorum	7	6	13	26
Kararsızım	8	14	3	25
Katılıyorum	8	9	3	20
Tamamen katılıyorum	8	9	1	18
Toplam	39	39	41	119

$$\chi^2 = 64.5306 \quad sd=18 \quad p<.05 \quad Pr = 0.000$$

İkinci olarak, ‘pratik bilinç’ değişkeni ve ‘belediye başkanlığı’ değişkeni arasındaki ilişkiye bakılmış olup (Tablo 95), benzer bir şekilde iki değişken arasında istatistiksel olarak anlamlı (Pr 0.009<0.05) bir ilişkinin olduğu saptanmıştır.

Tablo 95: ‘Pratik Bilinç’ ve ‘Belediye Başkanlıkları’ Arasındaki Ki-Kare İlişki Düzeyi

	Belediyeler			
Pratik bilinç	B1	B2	B3	Toplam
Hiç katılmıyorum	1	4	1	6
Katılmıyorum	1	3	0	4
Kararsızım	7	10	4	21
Katılıyorum	13	18	24	55
Tamamen katılıyorum	17	7	12	36
Toplam	39	42	41	122

$$\chi^2 = 48.4880 \quad sd=28 \quad p<.05 \quad (Pr= 0.009)$$

2.2.4.2.3. Belediye Başkanlıkları ve ‘Yapılaşma’ Değişkenleri Arasındaki İlişki

Yukarıda da görüldüğü üzere gerek ‘birey’ ve gerekse de ‘yapı’ temelli değişkenlerin belediye başkanlığı değişkeni ile arasında anlamlı bir ilişkinin olduğu saptanmıştır. Bu bölümde ise, yapılaşmanın varlığını gösteren iki değişkenin ‘belediye başkanlığı’ değişkeni ile olan ilişkisi incelenmiştir.

İlk olarak, aşağıdaki tabloya göre (Tablo 96), 'işlem yaparken vermeyi düşündüğünüz paradan daha fazlasını ödemek zorunda bırakıldınız mı' sorusundaki değişken ile 'belediye başkanlığı' değişkeni arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişkinin olduğu görülmüştür. Soruya 'evet' yanıtını verenlerin yüzdelik oranı B1 ve B3 belediyelerinde aynı iken, B2 belediyesinde diğerlerine göre daha düşük sayıda katılımcı 'evet' seçeneğini işaretleyerek, 'yapılaşma'nın varlığını kabul etmişlerdir. Yine B2 belediyesinde 'bir fikrim yok' seçeneğini işaretleyerek soruyu yanıtlamada çekingenlik gösterenlerin oranı bir hayli yüksektir.

Tablo 96: 'Rüşvet Verme' ve 'Belediye Başkanlıkları' Arasındaki Ki-Kare İlişki Düzeyi

Belediyede işlem yaparken olması gerekenden fazla ödeme	Belediyeler			
	B1	B2	B3	Toplam
Evet	23	17	24	64
%	58.97	41.46	58.54	52.89
Hayır	13	15	17	45
%	33.33	36.59	41.46	37.19
Bir fikrim yok	3	9	0	12
%	7.69	21.95	0.00	9.92
Toplam	39	41	41	121
%	100	100	100	100

$$\chi^2 = 12.1412 \quad sd=4 \quad p<.05 \quad (Pr= 0.016)$$

Benzer bir soruda da yukarıdaki sonuçları doğrulayıcı bir sonuç elde edilmiştir. Tablo 97 verilerine göre, belediye başkanlıkları ile 'yapılaşma' arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki ($Pr=0.025<0.05$) bulunmaktadır. Burada da 'kendilerinden uygunsuz ödeme istendi' seçeneği işaretleyenlerin oranı her üç belediyede de yüksek görünmektedir. Özellikle B3 belediyesinde 'evet' diyenlerin oranı bir hayli yüksektir. Yine 'bir fikrim yok' seçeneğini işaretleyenlerin çokluğu, özellikle B2 belediyesinde ön plana çıkmaktadır.

Tablo 97: 'Son Bir Yıl İçinde Rüşvet Verme' ve 'Belediye Başkanlıkları' Arasındaki Ki-Kare İlişki Düzeyi

Son bir yıl içinde uygunsuz ödeme yapıp yapılmadığı	Belediyeler			
	B1	B2	B3	Toplam
Evet	18	18	30	66
%	47.37	45.00	73.17	55.46
Hayır	17	16	11	44
%	44.74	40.00	26.83	36.97
Bir fikrim yok	2	6	0	8
%	5.26	15.00	0.00	6.72
Toplam	37	40	41	118
%	100	100	100	100

$$\chi^2 = 14.5009 \quad sd=6 \quad p<.05 \quad (Pr= 0.025)$$

2.2.4.3. Belediye Başkanlıkları ve Rüşvetin Tanımı Arasındaki İlişki

Belediye başkanlıkları ve rüşvetin tanımı arasındaki ilişkiye bakıldığında, değişkenler arasındaki istatistiksel olarak anlamlı ilişki düzeyi oldukça yüksektir. Bu da kamu bürokrasisini temsilen alınan belediyelerin, kurumsal olarak yolsuzluğun yapılaşmasında önemli bir işlevinin olduğu şeklinde yorumlanmıştır.

Aşağıdaki tabloya göre her üç belediye de (Tablo 98), 'yapılan iş karşılığı belediye çalışanının para istemesinin' rüşvet olduğu yönünde yanıt vermiştir. İstatistiksel olarak anlamlı ilişkinin olduğunu gösteren ($Pr=0.000<0.05$) tablodaki sonuçlara göre, '4' ve '5' seçeneğini işaretleyerek yüksek oranda 'onaylama' gösterenlerin yüzdeleri bir hayli yüksektir. Yine B2 belediyesindeki katılımcıların, açıktan rüşvet olan bu eylem karşısındaki yanıtları düşündürücüdür; çünkü '1 hiç katılmıyorum' seçeneğini işaretleyenler oldukça fazladır. Bu da bir kez daha B2 belediyesindekilerin çekingen bir tavır içerisinde olduklarının bir göstergesi olarak yorumlanabilmektedir.

Tablo 98: 'Belediye Çalışanının Para İstemesinin Rüşvet Olması' ve 'Belediye Başkanlıkları' Arasındaki Ki-Kare İlişki Düzeyi

Belediye çalışanının para istemesi rüşvettir	Belediyeler			
	B1	B2	B3	Toplam
1	0	8	0	8
%	0.00	19.05	0	6.67
2	2	3	0	5
%	5.41	7.14	0	4.17
3	4	8	0	12
%	10.81	19.05	0	10
4	8	7	9	24
%	21.62	16.67	21.95	20
5	23	16	32	71
%	62.16	38.1	78.05	59.17
Toplam	37	42	41	120
%	100	100	100	100

$$\chi^2 = 31.1956 \quad sd=8 \quad p<0.05 \quad (Pr= 0.000)$$

Öte yandan, Tablo 99'a göre, bir başka rüşvet işlemi içeren eyleme, belediye başkanlıklarının verdikleri yanıt istatistiksel olarak anlamlı ($Pr=0.011<0.05$) düzeydedir. '4 yüksek' ve '5 en yüksek' seçeneğini işaretleyenlerin yüzdesi, bir önceki sorudaki kadar yüksek olmasa da önemli düzeydedir.

Tablo 99: 'Belediye Çalışanının Vatandaşın Teklif Ettiğini Alması' ve 'Belediye Başkanlıkları' Arasındaki Ki-Kare İlişki Düzeyi

Belediye çalışanının para istemese de vatandaşın teklif ettiğini alması rüşvettir	Belediyeler			
	B1	B2	B3	Toplam
0	0	2	0	2
%	0	4.88	0	1.68
1	0	6	0	6
%	0	14.63	0	5.04
2	2	5	1	8
%	5.26	12.2	2.5	6.72
3	7	9	8	24
%	18.42	21.95	20	20.17
4	14	9	18	41
%	36.84	21.95	45	34.51
5	15	13	13	38
%	39.47	32.5	32.5	31.93
Toplam	38	41	40	119
%	100	100	100	100

$$\chi^2 = 22.9755 \quad sd=10 \quad p<0.05 \quad (Pr= 0.011)$$

Üçüncü olarak Tablo 100'e göre, kültürel normların etkisinin olduğu değerlendirilen soruya verilen yanıtlar istatistiksel olarak anlamlı bir ilişkinin olduğunu ($Pr=0.000<0.05$) göstermektedir. 'Vatandaşın getirdiği küçük hediyenin rüşvet olduğu' seçeneğini işaretleyenler, her üç belediye de de aynı düzeydedir. Özellikle B3 belediyesinden katılanlar bu eylemi rüşvet olarak gördüklerini vurgulamışlardır.

Tablo 100: ‘Vatandaşın Getirdiği Küçük Hediye’nin Rüşvet Olması’ ve ‘Belediye Başkanlıkları’ Arasındaki Ki-Kare İlişki Düzeyi

Vatandaşın belediye çalışanı için getirdiği küçük hediye rüşvettir	Belediyeler			
	B1	B2	B3	Toplam
0	5	0	0	5
%	13.51	0.00	0.00	13.91
1	3	8	15	26
%	8.11	20.00	36.59	24.58
2	6	5	4	15
%	16.22	12.50	9.76	12.71
3	8	12	3	23
%	21.62	30.00	7.82	19.49
4	7	6	1	14
%	18.92	15.00	2.44	11.86
5	8	9	18	37
%	21.62	22.50	43.90	30.41
Toplam	37	40	41	118
%	100	100	100	100

$\chi^2 = 47.1457$ sd=10 p<.05 (Pr= 0.000)

Dördüncü olarak, ‘iyi niyetli olarak getirilen hediye rüşvettir’ sorusu ve ‘belediye başkanlıkları’ arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişkinin olduğu (Pr=0.000<0.05) görülmüştür. Her üç belediye de, bu durumu doğrulayıcı yanıtlar vermişlerdir. ‘3’ ve ‘4’ düzeyinde onaylayanların sayısı birbirine yakın değerlerdedir (Tablo 101).

Tablo 101: 'İyi Niyetli Getirilen Hediye'nin Rüşvet Olması' ve 'Belediye Başkanlıkları' Arasındaki Ki-Kare İlişki Düzeyi

İyi niyetli getirilen hediye rüşvettir	Belediyeler			
	B1	B2	B3	Toplam
0	5	0	4	9
%	13.51	0.00	12.13	17.09
1	8	6	1	15
%	21.62	15.38	2.44	27.35
2	5	6	6	17
%	13.51	15.38	14.63	17.11
3	6	6	6	18
%	16.22	15.38	14.83	17.11
4	7	8	6	15
%	18.92	20.51	14.63	15.82
5	6	13	18	37
%	16.22	33.33	43.90	31.09
Toplam	37	39	41	117
%	100	100	100	100

$$\chi^2 = 46.2935 \quad sd=10 \quad p<.05 \quad (Pr= 0.000)$$

Beşinci ve son olarak, 'yapılan iş karşılığında vatandaşın gönlünden koparak verdiği bahşiş rüşvettir' sorusuna verilen yanıtlar ile belediye başkanlıkları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişkinin olduğu görülmektedir (Tablo 102).

Tablo 102: 'Verilen Bahşişin Rüşvet Olması' ve 'Belediye Başkanlıkları' Arasındaki Ki-Kare İlişki Düzeyi

Vatandaşın gönlünden koparak verdiği bahşiş rüşvettir	Belediyeler			
	B1	B2	B3	Toplam
0	4	2	2	8
%	10.53	5.13	5.83	9.80
1	9	8	7	26
%	23.68	20.51	18.50	27.06
2	6	6	6	18
%	15.79	15.38	16.47	17.97
3	6	6	8	20
%	15.79	15.38	20.51	18.51
4	5	7	8	20
%	13.56	17.95	20.51	18.11
5	8	10	9	27
%	21.05	25.64	23.65	28.24
Toplam	38	39	40	117
%	100	100	100	100

$$\chi^2 = 34.2459 \quad sd=10 \quad p<.05 \quad (Pr= 0.000)$$

Üçüncü Bölüm: SONUÇ VE ÖNERİLER

Modernitenin yükselişi ile risklerin artması arasında pozitif bir ilişki bulunmaktadır. Son yıllarda yaşanan gelişmeler, dünyayı bir riskler alanına çevirmiştir (Beck, 1992). Özünde dışsal ve imal edilmiş olmak üzere iki başlık altında kategorize edilen risklerden, dışsal riskler doğadaki gelişmelerin bir sonucu olarak ortaya çıkarken, imal edilmiş riskler insanoğlunun girişimleri neticesinde doğmaktadır (Castel, 2004). Giddens (2000)'a göre imal edilmiş riskler, dışsal risklerden daha tehlikeli hale gelmiştir.

İmal edilmiş riskler arasında özellikle **yolsuzluk suçlarındaki artış** dikkat çekecek düzeydedir (Johston, 2006). Her ne kadar terör suçları dünyada birincil gündem olmasına karşın, yolsuzluk suçları neden olduğu **yıkıcı sonuçları** itibariyle üzerinde durulmayı gerektirmektedir (Holmes, 2006: 264); çünkü terör suçları konjonktürel ve manipulatif bir suç olup sadece belirli şartların varlığı halinde ortaya çıkmaktadır (Forest, 2006). Ülkeler arasındaki işgaller, çoğunluğun azınlık üzerindeki baskısı, gerektiği gibi demokratikleşememe veya bir ülkedeki ideolojik parçalanma kaldırılılabildiğinde, terör suçları da kendiliğinden ortadan kalkacaktır. Bu sayılanlar, istenmesi halinde yapılabilmesi mümkün olan eylemlerdendir (Cox, 2008). Örneğin Türkiye'de Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgesindeki bölgesel geri kalmışlığa zamanında müdahale edilebilseydi ve devlet politikalarında bölgenin gelişmişliği birincil hedef olsaydı, şimdilerde ülke için kaotik ortamların doğmasına neden olan terör olaylarına rastlanmayacaktı.

İstendiğinde terörün bitirilmesinin olası olmasına karşın, aynı durumu yolsuzluk suçları için söylemek olanaklı görünmemektedir. "Uluslararası

Şeffaflık Örgütü'nün yaptığı çalışmalarda, **dünya ülkelerinin %80'i yolsuzluk suçlarından** olumsuz etkilenmekte ve bu yüzde giderek artmaktadır (Michael, 2006). Çalışmada da ortaya konulduğu gibi, yolsuzluk suçları tarihsel materyalizmden daha çok **kültürel determinizmle** açıklanabilmektedir (Nye, 1967). Süreç içerisinde toplumlarda '**yolsuzluk normları**' oluşmakta ve bu da yolsuzluk eylemlerinin yerleşiklik kazanmasına ve sorgulanmadan yapılmasına neden olmaktadır (Uslaner, 2005). Dolayısıyla yolsuzluk suçlarının bitirilebilmesi, terör olaylarının aksine **köklü politikaların yapılmasını** gerektirmektedir.

Türkiye'de yolsuzluk temelli birçok sorunun varlığından söz edilmektedir. Geçmişten gelen kültürel yatkınlık (Kasapoğlu ve Ecevit, 2004) ile yolsuzluk arasında ilişkinin bulunması, toplumda güvensizliği artırması, gelir dağılımını olumsuz etkileyerek eşitsizliklerin doğmasına neden olması, yoğun bir şekilde artma eğiliminde olması, organize suçlar ve terör örgütlerinin gelişmesi için uygun zemin oluşturması, mücadelede somut adım atılamaması, hukuksal düzenlemelerin yapılamaması ve toplumda yerleşik hale gelerek yapılaşması üzerinde durulması gereken sorunlardandır. Bunlar içinde en dikkat çekeninin, yolsuzluğun bireylerce içselleştirilerek normalleştirilmesi ve **yapılaşarak yerleşik hale gelmesi** olduğunu söylemek mümkündür. Nitekim, gündelik yaşamda birçok yolsuzluk olayına rastlanmakta (rüşvet pratiğinin varlığı, %61, %64 ve %66)²² ve yolsuzluk eyleminin tarafları yaptıkları eylemi sorgulamadan işlemektedirler (konumlanma, %59,8)²³.

²² Bakınız Beşinci Bölüm: Tablo 72, Tablo 73 ve Tablo 74.

²³ Bakınız Tablo 64.

Türkiye’de yolsuzluk gerek özel gerekse de kamu sektöründe görülen bir suç türüdür (yolsuzluğun sorun derecesi %89,7, belediyelerde yolsuzluğun varlığı %78,5)²⁴. Genel olarak **Weberyan bürokrasi modeline göre şekillenen Türkiye kamu bürokrasisi**, diğer ülkelerde olduğu gibi Weberyan modelin taşıdığı olumsuzluklardan etkilenmektedir. Modelin ilk kullanıldığı yıllarda devletin işleyişinde işlerlik kazandıran Weberyan bürokrasi modeli (March ve Simon, 1975), toplumların nüfuslarının artması ve ihtiyaçlarının yeniden şekillenmesi neticesinde, büyüme eğilimi göstermiş ve devlet dairelerinde aralara katman niteliğinde birimlerin atılmasıyla **hantal bir yapıya bürünmüştür** (Cahnman ve Maier, 1995: 57). Giderek hantallaşan ve ‘merkeziyetçilik’, ‘gizlilik ve dışa kapalılık’ ve ‘tutuculuk’ gibi birçok sorunla boğuşan Türkiye kamu bürokrasisi süreç içerisinde, **latent işlev** görerek (Merton, 1968) yolsuzluk suçları için elverişli ortam oluşturmuştur. Oluşan yolsuzluk eyleminin olumsuz sonuçları sadece ulusal düzeyde olmayıp, aynı zamanda küresel kapitalizmin yaşandığı dünyada küresel sermaye birikiminden yararlanamama sonucunu doğurmakta ve uluslararası düzeyde zararları görülmektedir.

Dünya ülkeleri arasında yolsuzluk, ulusal boyutları ve politik istikrara etkisi itibariyle ele alınmasına karşın, son yıllarda ekonomik küreselleşmede yolsuzluğun **sermaye akışına** yön vermesi, **küresel düzlemde** ele alınmasını bir gereklilik haline getirmiştir (Rose-Ackerman, 1997). Bu sonucun ortaya çıkmasında anahtar rol, yolsuzluğun tüm yönleriyle büyüyen bir eylem olması veya ülkesel ekonomik gelişmeye zarar vermesi değildir; küresel ekonomide

²⁴ Bakınız Tablo 9 ve Tablo 10.

bir risk haline gelmesi ve belirsizlik üretmesidir (Williams ve Beare, 1999: 115).

Kamu bürokrasisinde yapılaşan ve yerleşik hale gelen yolsuzluk, ülke ekonomisinin gelişimi için doğan fırsatları da engellemektedir (Zedalis, 1998). 1990'lı yıllardan itibaren dünyada yaşanan gelişmeler sonucunda, ulusal ekonominin gelişmesi küresel ekonomi ile olan bağlantı yeteneğiyle eşdeğer görülmüştür. Ekonomik küreselleşme ile birlikte sermaye akışında artış gözlemlenmiş ve bu süreçte sermaye akışı için birer adres haline gelebilen ülkelerde **sermaye birikiminin** olduğu görülmüştür. Sermaye birikimi sosyal ve ekonomik alanlarda kalkınmayı sağlamıştır. Öte yandan sermaye akışı için çekici hale gelmede, ülke ekonomisinin güven vermesi ve ekonomik kaynaklara erişilebilir olunması önemli unsurları oluşturmuştur (Williams ve Beare, 1999: 116).

Yeni ekonomik anlayışın geçerli olduğu dönemde, yolsuzlukların yüksek düzeyde olduğu ülkeler, sermaye akışını iten bir duruma bürünmüşlerdir. Ülke ekonomisinin güven vermemesi ve belirsizlik üretmesi neticesinde, uluslararası yatırımcılar daha çok liberal ekonomiye sahip olan gelişmiş ülkeleri tercih etmişlerdir (Rose-Ackerman, 1997). “Uluslararası Şeffaflık Örgütü” tarafından yapılan yolsuzluk araştırmalarında, orta sıralarda bulunan **Türkiye**, küreselleşen dünyada, gerek yolsuzluklar gerekse de yaşadığı ekonomik krizler neticesinde, ekonomisi güven vermemiş ve istikrarsız bir görüntü çizmiştir. Sonuç olarak, küresel sermayeden yeterince faydalanamamıştır. Kamu bürokratlarının neden olduğu yolsuzluk olayları, sadece **ulusal boyutta** zararlı sonuçlar doğurmamakta, aynı zamanda ülke

imajını zedelediğinden **küresel sermayeden** gerektiği şekilde faydalanamamaya neden olmaktadır.

“**Kamu Bürokrasisinde Yolsuzluğun Yapılaşması**” konulu çalışmada, adı yolsuzluk olaylarına en fazla karışan kurumlardan olan belediyeler (TESEV, 2000) üzerinde bir araştırma yapılmıştır. Yolsuzluğun en yaygın türlerinden olan **rüşvet eylemi** ile sınırlandırılan araştırma, birbirleriyle kıyaslanabilir karakteristikte **üç farklı siyasi partiye** ait belediyelerde yapılmıştır. Belediye bürokratları üzerinden araştırmanın yapılamaması neticesinde, **örneklem** yaptığı iş gereği rüşvet eyleminde veren/teklif eden konumunda olan yurttaşlardan seçilmiştir. Nicel ve nitel araştırma tekniklerinden elde edilen veriler, araştırmada hedeflenen amaçlara ulaşmada kullanılmıştır. **Belediye bürokratları**, nitel araştırmadan elde edilen verilerle araştırmaya dahil edilmiştir.

Araştırmada Antony Giddens’in “**Yapılaşma Kuramı**” kullanılmıştır. Kuram’ın çalışmada kullanılma nedeni, birçok değişkenle çok yönlü olarak gündelik yaşamda görülen pratiklerin **oluşum** sürecini analiz etmesidir. **Kuram** sadece yapısal ve bireysel değişkenler üzerinde değil, aynı zamanda ‘zaman’, ‘uzam’, ‘bağlamsallık’ ve ‘süreklilik’ gibi değişkenlerin de üzerinde durmaktadır. Yolsuzluk çerçevesinde ele alınan pratiklerin (rüşvet) oluşumunda birçok etkenin varlığından söz edilmektedir. Bu etkenlerin büyük bir çoğunluğu “Yapılaşma Kuramı”nın değişkenlerince açıklanmaktadır. Nitekim çalışma çerçevesinde yapılan ‘kaynak taraması’nda elde edilen çıkarımlar, rüşvet pratiğinin oluşumunda birçok faktörün varlığını doğrulamaktadır. Yapılan araştırma da bu sonuçları teyit etmektedir.

Araştırmadan elde edilen sonuçlar '**yapısal eşitlik modeli**'²⁵ (structural equation modelling) kullanılarak da test edilmiştir. Model istatistiksel olarak, yolsuzluğun yapılaşmasında yapısal ve bireysel faktörlerin rolünü doğrulamıştır.

Belediyeler üzerinden rüşvetin yapılaşmasının araştırıldığı çalışmada, elde edilen sonuçlar, her ne kadar örneklem grubu ile ilgili değerlendirme yapmayı gerektirse de, elde edilen sonuçların kamu bürokrasisindeki yolsuzluğu ele almada, **ipucu olabilecek nitelikte** olduğu görülmüştür. Buna göre, Türkiye'de kamu bürokrasisindeki yolsuzluk sorunu 'yapısal' ve 'bireysel' faktörlerle açıklanabilmektedir. Yapısal faktörlerde 'kurallar' ve 'kaynaklar' anlamlı bir şekilde yolsuzluğun yapılaşması sürecinde etkin rol oynamaktadırlar. 'Yazılı kurallar' başlığı altında değerlendirilen halihazırdaki mevzuatın, **bürokratik işleyişi tıkadığı** ve işlerin yavaş yürütülmesi sonucunu doğurduğu görülmüştür. 'Yazılı olmayan kurallar' kategorisinde yer alan ve bireyler üzerinde baskılayıcı olabilen "**benim memurum işini bilir**" türünden inanışların da, yapılaşma üzerindeki etkileri önemli düzeydedir. Normatif kuralların da **yolsuzluk normları** oluşturmak suretiyle yapılaşmada etkin olduğu görülmüştür. Çalışmadaki birbirini tanımayan trafik polisi-turist ilişkisi örneğine göre, '**karşılıklılık**' ve '**güven**' yolsuzluk normlarının temelini oluşturmaktadır. Çalışma kapsamında elde edilen sonuçlarda, kamu bürokrasisinde yolsuzluğun yapılaşması sürecinde, rüşvet eyleminin tarafları arasında 'karşılıklılık' ve 'güven' ilişkisi oluşması, yolsuzluk normlarının varlığını göstermektedir.

²⁵ Bakınız Şekil 4.

Küresel kapitalizmin etkisiyle paraya düşkünlüğün arttığı toplumlarda yolsuzluk olaylarında artış görülmesi (Sutton, 2007), '**dağıtımsal kaynakların**' etkisini göstermektedir. Gelişmiş ülkeler dahil birçok ülkede, yolsuzluk büyüyen bir sorun olarak engel oluşturmaktadır (Glynn, 1999). Ayrıca, 'yetkesel kaynaklar' başlığı altında değerlendirilen '**takdir yetkisi**', 'yazılı kuralların' neden olduğu hantal bürokrasiyi işler kılmada kullanılmaktadır. Ancak, bu kullanımda çoğu zaman kamu bürokratları, işlemlerin işlerliğini artırma sürecinde **bir bedelle** karşılaşmaktadırlar. Burada kamu bürokratları kendileri rüşvet eyleminde aktif olmasalar bile, 'takdir yetkisinin' varlığı ile ilgili bilgililiğe sahip olan yurttaşlar tarafından **rüşvet almaya** zorlanmaktadır.

Bireysel faktörler de yapılaşma üzerinde aktif rol oynamaktadır. Gündelik yaşam pratiklerinde rüşvet eylemine sıkça rastlanması, **yapılaşmanın** göstergelerinden biri olarak değerlendirilmektedir. Kamu bürokrasisi ile ilgili rüşvetin olduğuna dair olumsuz bilgililiğe sahip olan birey, rüşvet eyleminin tarafı olmada aktif rol üstlenmektedir. Bu süreçte bireyin benliği yolsuzluğu kabul eder bir şekilde **tabakalaşmaktadır**. İlk olarak, rüşvet eyleminin tarafı olmada '**anlama yeteneğine**' sahip olan birey, '**düşünümsellik**' sayesinde herhangi bir kaygı taşımadan rüşvet eyleminde bulunur. Yaptığı rüşvet eylemini akılsallaştıran birey, benliğin tabakalaşmasının son aşamasında 'rüşvet eyleminde isteklilik' gösterir ve '**güdülenme**' yaşar. Rüşvet eylemini gerekçeler üzerine oturtan bireyin, aktif tarafı olduğu eylemde ne yaptığına ilişkin farkındalık yaşaması, '**pratik bilincin**' oluştuğunu gösterir. Rüşvet eylemi sırasında yaşadığı olumsuz psikolojik baskıları dindirerek rutinleştiren birey, rutinleştirmeye ilişkin oluşturduğu kuralları **çerçeveler**. Son aşamada rüşvet eylemini

sıradanlaştıracak yaşamının bir parçası haline getirir ve kendisini **konumlandırır**.

Yolsuzluğun yapılaşmasının sadece yapısal faktörlerle açıklanamayıp, bireysel faktörleri de dikkate almayı zorunlu kılması, **çözüm önerileri** geliştirilebileceğinin bir göstergesi kabul edilmektedir. Türkiye için uygulanması gereken etkin mücadele modeli, rüşvet pratiğinin yapılaşmasında etkili olan yapısal ve bireysel faktörlerin etkisinin kaldırılmasına yönelik olmalıdır.

Çalışmada da görüldüğü üzere, belediye kurumunda yolsuzluğun temelinde **'yapısal' ve 'bireysel faktörler'** (Şekil 4) rol oynamaktadır. Gökdayı (1998: 43)'ya göre, kamu yönetimindeki yozlaşmanın önlenmesine etiksel açıdan yaklaşan klasik anlayışlar, sorunu sadece kamu bürokratlarının bireysel anlamdaki etik yetersizlikleri olarak algılamaktadırlar. Bu anlayışa göre, kamu görevlerine etik açıdan yeterli kimselerin atanmasıyla yozlaşma önenebilecektir. Ancak etik bakımdan sorunsuz sayılabilecek kişilerin kamu görevlerine getirilmesi ile sorun çözülmeyecek, bir süre sonra söz konusu kişiler de, etkileşim içerisinde bulundukları örgüt kültürü değişmediği için, kendilerini yozlaşma içinde bulabileceklerdir. Bunun yanında, yolsuzlukların önlenmesinde salt yasal ve örgütsel reformların başarılı olabileceği yönündeki görüş ve öneriler de sorunun çözülmesinde yetersiz kalmaktadır. Eğer böyle olsaydı, yolsuzluğu önlemek üzere çıkarılacak ağır müeyyideler içeren bir yasayla ya da sıkı bir denetim mekanizmasıyla sorunu çözmek mümkün olabilirdi.²⁶ Örneğin Türkiye'de, kamu yönetiminin çeşitli kademelerinde

²⁶ Tablo 77-80'e göre, yolsuzluğun yapılaşmasında hem yapısal hem de bireysel faktörler etkilidir.

oldukça fazla sayıda denetim organı ve denetleyici bulunmasına rağmen, denetim işlevini etkili bir şekilde yerine getiremedikleri görülmektedir.

Quah (2003: ix)'e göre, bir kurumda rüşvet alınması/verilmesinin yaygınlığı ölçüsünde, rüşvet olaylarının soruşturulması veya rapor edilmesi zor olmaktadır. Belediye örneğinde de görüldüğü üzere, belediyenin bazı kurumlarında kamu bürokratlarının karıştığı rüşvet olayları büyük yüzdelerle (TESEV, 2000) ifade edilmektedir. Bu da köklü politikaların yapılmasını gerektirmektedir. Bu çerçevede rüşvet pratiğinin yapılaşmasını önleyebilmek için yapı ve birey temelli önermelere ilişkin öneriler aşağıda belirtilmiştir:

- Yolsuzluğun yapılaşmasına zemin hazırlayan **yazılı kurallar**, hantal devlet bürokrasisinin içerisindeki mevzuat iken (Tablo 20-26), **yazılı olmayan kurallar** “benim memurum işini bilir” türündeki yaklaşımla oluşan anlayıştır (Tablo 27-30). Her iki faktör, verilen tablolarda da belirtildiği üzere, yolsuzlukların oluşmasında etkili rol oynamaktadır. Bu nedenle yolsuzlukla mücadelede hukuksal değişikliklere ağırlık verilmeli ve özellikle yolsuzluklarla mücadeleye yönelik özel bir kanun çıkarılmalıdır. Fanteye (2004) ve Rose-Ackerman (1999:53)'a göre yolsuzluklarla mücadelede öncelikli gereklilik, ülkenin sosyal, ekonomik ve kültürel şartları göz önüne alınarak dar çerçevede yolsuzluğun tanımının yapılması neticesinde çıkarılacak **özel bir “Yolsuzlukla Mücadele Kanunu”na** sahip olunmasıdır.
- Yolsuzluk riski içeren alanlara ilişkin idari ve yasal düzenlemeler gözden geçirilmelidir. Özellikle **“Bilgi İletişim Teknolojileri (ICT)”**²⁷

²⁷ “Information Communication Technology” (ICT) adıyla dünyada oluşan yeni bir sektördür.

kamu bürokrasisinde kullanılmalıdır. Aziz ve Sieh (2005: 222)'e göre, ICT teknolojilerinin kamu bürokrasisinde kullanımı, devlet işlerine şeffaflık getirmiş ve yolsuzlukları önleyici rol oynamıştır. Bu anlamda, yurttaşların kamu bürokrasisi ile ilgili işlerinde 'online' hizmetler verilmeli ve yurttaşların kamu bürokratları ile görüşmeden işlerini halledebilecekleri bilgisayar sistemleri geliştirilmelidir.

- Sistematik yolsuzluklara karşı '**denetleme sistemi**' (monitoring system) kurulması, reform hareketlerinin önemli bir ayağını oluşturacaktır. Ancak denetleme sistemi oluşturulurken, bunun bürokrasiye bir katman daha ekleyeceği ve hiyerarşik yapıyı güçlendireceği olasılığı gözden kaçmamalıdır (Rose-Ackerman, 1999). Türkiye'de, birçok denetim kurumu ve birimi olmasına rağmen, doğrudan yolsuzluklarla mücadeleyi amaçlayan bir kurumsal yapı bulunmaktadır. Bu nedenle denetim birimleri yeniden düzenlenmeli ve etkinliğini artırıcı çalışmalar yapılmalıdır.
- Fanteye (2004), **cezaların artırılmasının** yolsuzluklarla mücadelede etkin rol oynayacağını söyler. Yolsuzluk olaylarına karışan bürokratlara verilecek cezaların süresinin artırılması, yolsuzluk olaylarının azalmasına neden olacaktır.
- Yolsuzlukla mücadelede olumlu sonuçlar elde etmede, ilk yapılması gereken toplumda yolsuzluk normlarının ne kadar etkili olduğunun farkına varılmasıdır (Graeff, 2005: 54). Çalışmada da görüldüğü üzere, yolsuzluk normları yolsuzluğun yapılaşması üzerinde etkin rol oynamaktadır (**Tablo 31-34**). Rose-Ackerman (1999)'a göre, yolsuzluk reformları ilk olarak dar dairede başlatılmalıdır; örneğin kamu

sektöründe yönetici pozisyonunda olan kişiler üzerinde yolsuzluk normlarının etkisi ortadan kaldırılmalıdır. Bu çerçevede, **normatif kuralların etkisinin** yok edilmesi için özel politikalar geliştirilmelidir.

- Kamu bürokratları üzerinde baskı unsuru haline gelen ‘benim memurun isini bilir’ türünden yaygın söylemlerin **normatif etkisi** kaldırılmalıdır. Gerek kamu bürokrasisiyle işi olan yurttaşlar gerekse de iş yapma konumunda olan bürokratların, işlemlerin mevzuat çerçevesinde yürütülmesi konusuna odaklanmaları için bilinçlendirici çalışmalar yapılmalıdır. Özellikle sivil toplum kuruluşları yolsuzlukla mücadelede etkin rol almalıdırlar.
- Yapılaşma kuramında ‘kaynaklar’ın rolü ile kastedilen, maddesel (paraya düşkünlük ve zengin olma isteğinin insan yaşamında birincil hedef haline gelmesi, (Tablo 35 ve 36) ve yetkesel (**kişinin sahip olduğu yetkiler, Tablo 37-40)** kaynaklardır. Bu çerçevede çözüm önerisi olarak, kamu kaynaklarının adaletli dağılımı ilk basamağı oluşturmaktadır. Eşitsizliklerin artması önlenmeli ve bu sayede **zengin yoksul arasındaki artan uçurum** kapatılmaya çalışılmalıdır.
- Birçok gözlemci yıllardır, kamu çalışanlarına ödenen ücretlerin yolsuzluğun ulaştığı dereceyi saptarken, önemli bir gösterge olduğunu ileri sürmüşlerdir. Örneğin Lindbeck (1998), İsveç’te yolsuzluğun çok düşük olmasını, bu ülkede kamu bürokratlarının ortalama bir sanayi işçisine göre 12-15 kat daha fazla ücret almasına bağlamaktadır. Haque ve Sahay (1996)’a göre, **ücret düzeyi ile yolsuzluk endeksi** arasındaki ilişki ampirik olarak test edilmiştir. İkisi arasındaki ilişkiye göre ücret düzeyindeki artış yolsuzluğu azaltabilmektedir. Bu nedenle,

kamu görevlilerinin mali durumlarının iyileştirilmesi ve ücretlerde adaletin sağlanması yolsuzlukların önlenmesinde etkili olacaktır.

- Yapılan düzenlemelerle, yolsuzluğun yoğun olarak görüldüğü alanlarda kamu bürokratlarına kanuni boşluklardan dolayı verilen takdir yetkileri ortadan kaldırılmalıdır. Takdir yetkisinin kaldırılmadığı durumlarda, buna ilişkin denetim sistemi getirilmelidir.
- Yapılaşma kuramında önemli unsurlardan biri 'bireyin' oynadığı roldür. Şekil 4'teki yapısal eşitlik modeline göre, bireysel faktörlerin en son aşamasında bulunan değişkenler (çerçeveleme ve konumlanma), 'birey' değişkeni ile en güçlü ilişkiye sahiptir. Bu da birey temelli değişkenlerin olgunlaşması sürecinde **bir önceki değişkenden etkilenildiğini** göstermektedir. Başka bir deyişle, Şekil 3'deki Kuram'ın akışına göre, ilk nokta olan 'gündelik pratik' ve 'bilgililik' değişkeninin 'birey' değişkeni ile ilişkisi zayıf iken, son noktadaki değişkenlerin ilişkileri giderek güçlenmiştir. Bu sonuç yolsuzlukla mücadeleye yansıtıldığında, etkin mücadele için ilk noktada, Kuramın akışını kesintiye uğratmak gerekmektedir. Bu da ülkede yolsuzluklarla etkin mücadelenin varlığı konusunda halkı ikna etmek ve rüşvet ile ilgili sahip oldukları olumsuz imajı silmekle olacaktır. Dolayısıyla yapısal faktörlerin çözümünde kullanılan politikaların etkili olması durumunda, bu 'bireyin bilgililiğine' olumlu olarak yansiyacak ve rüşvet pratiğine gündelik pratiklerde daha az rastlanılacaktır.
- Kamu görevlileri için mesleki etik kuralları belirlenmelidir. Yönetimde görev ve sorumlulukları açık ve anlaşılır biçimde tanımlayan yasal düzenlemelerin yanında, kamu görevlilerinin tutum ve davranışlarını

şekillendirecek etik kuralların oluşturulması ve bu kuralların **mesleki toplumsallaşma sürecinde** bireye aktarılması gereklidir (Tarhan ve Gençkaya, 2006).

- Rüşvet eyleminin oluşmasında gerekçeler (Giddens, 1995) yönlendirici olmaktadır; başka bir deyişle rüşvet eyleminin tarafları kendilerine göre oluşturdukları gerekçelere sığınmaktadır. Daha önceki rüşvet olaylarından örnekler vererek, bürokratlar rüşvet eyleminin nasıl ve hangi durumlarda gerekçelendirildiği konularında eğitilmelidir. Bürokratlara geçim sıkıntısının veya hak edilenden daha az maaş aldığı düşüncesine sığınmanın rüşvet almak için gerekçe oluşturmayacağı konularında bilinçlilik kazandırılmalıdır.
- Rutinleştirmenin engellenmesi durumunda ‘çerçeveleme’ ve ‘konumlanmanın’ da önüne geçilecektir. Rutinleştirmenin temelinde yatan etken, kişinin duyduğu psikolojik rahatsızlığı azaltmak için (Giddens, 1984) duygularını bastırmasıdır. Bu, rutinleştirilen eylemde en azından, kişinin yaptığı yanlışın farkında olması anlamına gelmektedir. Bu nedenle rüşvet eyleminin yanlış olduğu, gerçekte insanın doğası gereği bunu zamanla normalleştirme eğiliminde olabileceği ve belirli bir zaman sonra sorgulamadan rüşvet eyleminin parçası haline gelebileceği konularında, kamu bürokratları uyarılmalıdır.
- Şekil 4’deki yapısal eşitlik modeline göre, en güçlü ilişki ‘birey’ ve ‘zaman’ değişkenleri arasında çıkmıştır. Bu da yolsuzlukla mücadelede yapılacak politikalarda önemli ipuçları taşımaktadır; örneğin yolsuzlukla mücadelede ‘zaman’ değişkeni de dikkate alınmalı ve **uzun vadeli**

politikalara ağırlık verilmelidir. Kısa vadeli politikalarla enerji tüketilmemelidir.

- Yine Şekil 4'deki analize göre 'uzam' değişkeni de gerek 'birey' ve gerekse de 'yapı' değişkeni üzerinde etkilidir. Kamu bürokrasisi içinde rüşvet alındığı şeklinde güçlü imaja sahip Kurum personeline (tapu daireleri, belediyeler, trafik polisleri) eğitimde öncelik verilmelidir. Bu şekilde adı geçen kurumların sahip olduğu olumsuz imaj silinerek 'uzamın' yolsuzluk üzerindeki etkisi kaldırılmalıdır.

Çalışma kapsamında farklı **politik çıkarımlar** elde edilmiştir: Birincisi, 'yolsuzluk normları'nın kamu bürokrasisinde rüşvetin alıp verilmesine elverişlilik taşıyan alanlarında kendini göstermesidir. Örneğin rüşvet için elverişli zemin bulunan belediyeler ve tapu dairelerinde yolsuzluk normlarının varlığını gösteren örnekler yaşanmaktadır. Bu kurumlar, yapılan yolsuzluk araştırmalarında rüşvetin en fazla olduğu kurumlar arasında genellikle ön sıralarda çıkmaktadır.

İkinci politik çıkarım, toplumda yaygın olarak bilindiğinin aksine, sadece kamu bürokratları yolsuzluk eyleminin aktif tarafı olmayıp, aynı zamanda **yurttaşların kilit rol oynaması** ve kamu bürokratlarını rüşvet almaya zorlamasıdır. Çalışmada da birçok analizde ortaya konulduğu gibi, kamu bürokrasisi ile ilgili olumsuz bilgililiğe sahip yurttaşlar, **işlemlerindeki eksiklerini** tamamlama yerine, bürokratları yolsuzluk eylemine zorlayarak, işlerini yapmaya çalışmaktadırlar.

Üçüncü politik çıkarım yolsuzluğun beslendiği dinamiklere ilişkindir. Üç farklı siyasi partinin, yolsuzluğun yapılaşması sürecinde hemen hemen aynı

aktifliği sergilemeleri ve aralarında çok az fark olması, yolsuzluğun **siyasi dinamiklerden değil**, daha çok toplumsal ve kültürel dinamiklerden beslendiğini göstermektedir.

Dördüncü ve son politik çıkarım ise Türkiye’de yakın bir gelecekte olması beklenen büyük depremin sonuçlarına ilişkindir. Çalışmada da ortaya konulduğu gibi müteahhitlerin rüşvetle işlerini yapabilme gücü, yapılan binaların sağlamlığına ilişkin soru işaretleri doğurmaktadır. 17 Ağustos 1999 depreminden sonra getirilen düzenlemelerin bile rüşvetle delinebilmesi, olası depremlerde çok ağır bedeller ödenebileceğine ilişkin çıkarımlarda bulunmayı olanaklı kılmaktadır. Sonuç olarak belediyelerin bazı birimlerinde rüşvet pratiğinin yerleşik hale gelmesi, Türkiye’nin depremlerle ilgili karşılacağı risklerin daha da ağır olmasına neden olacaktır.

Çalışmada ele alınan konu ile ilgili **gelecekte** yapılmasının faydalı olacağı düşünülen konular şunlardır: Kamu bürokrasisinin alt alanlarından belediye kurumlarında yapılan ve kamuoyunda belediyenin en fazla yolsuzluk olan kurumlar arasında yer aldığı sonuçlarını doğrulayan araştırma, farklı Kurumlarda da yapılmalıdır. Özellikle **tapu daireleri** rneklem alınması gereken kurumlar arasında yer almalıdır; çünkü gündelik yaşam pratikleri arasında en fazla rüşvet olayının varlığına ilişkin ‘bilgililik’, tapu daireleri ile ilgilidir. Öte yandan araştırmada çıkan sonuçların test edilmesi ve doğrulanması için kıyaslamalı (comparative) alışmalar yapılmalı ve “Yapılaşma Kuramı”ndaki değişkenlerin **güçlü ilişkililik derecesine** sahip olanları tespit edilerek, yeni çözüm nerileri üzerinde durulmalıdır. Ayrıca, çalışmada da ortaya konulduğu gibi, yolsuzluk konularında yapılan politikalar

etkili olmadığından, yeni çalışmalarda somut politikaların ortaya konulması ve sonuçlarının takip edilmesine yönelik çalışmalar gündeme getirilmelidir.

ÖZET

“Kamu Bürokrasisinde Yolsuzluğun Yapılaşması” konulu tez çalışmasında, modernitenin yükselişi ile birlikte imal edilmiş risklerin en önemlilerinden kabul edilen yolsuzluğun, Türkiye kamu bürokrasisinde yapılaşıp yapılaşmadığını ortaya koymak için betimleyici ve açıklayıcı bir çalışma yapılması amaçlanmıştır. “Uluslararası Şeffaflık Örgütü”nün yapmış olduğu yolsuzluk indeksinde orta sıralarda bulunan Türkiye, yolsuzluğun ulusal ve uluslararası düzeyde olumsuz sonuçlarıyla karşılaşmaktadır. Birçok ili deprem bölgesinde bulunan Türkiye, geçmişte yaşadığı küçük ölçekli depremlerde umulmadık can kayıpları yaşamış ve gelecekte olması olası depremlerden büyük korku duymaktadır. Korkunun temelinde yatan, yapılan binaların sağlamlığına güven duyulmamasıdır. Kamu bürokrasisindeki işleyişin bir sonucu olarak denetim görevi gereği gibi yapılamamış ve bu süreçte yolsuzluk eylemleri gözyummalara neden olmuştur. Uluslararası düzeyde ise, ülkelerin kalkınmasında önemli ekonomik kaynak sağlayan küresel sermaye birikiminden gerektiği şekilde yararlanılamamıştır. Bu süreçte de yine ülke ekonomisinin istikrarsızlıklar içermesinin ve yolsuzluk olaylarının varlığının bir sonucu olarak küresel sermayenin çekilebilmesi için güvenilir bir adres olunamamıştır. Bundan hareketle, kamu bürokrasisinin ‘belediyeler’ ve yolsuzluğun da ‘rüşvet alma / verme’ olarak sınırlandırıldığı çalışmada, teorik çerçeve Antony Giddens’in “Yapılaşma Kuramı” üzerine bina edilerek, rüşvet pratiğinin yapılaşmasının varlığı aranmıştır. Yapılaşma Kuramı’nın akışında yer alan önermelere göre dizayn edilen çalışmada, nitel ve nicel araştırma teknikleri kullanılmıştır. Üç farklı siyasi partinin birbirleriyle kıyaslanabilir

özellikteki belediyelerinde yapılan araştırmanın sonuçlarına göre, rüşvet pratiğinin yapılaştığı sonucuna varılmıştır; çünkü gündelik yaşamda birçok rüşvet pratiğiyle karşılaşıldığı dile getirilmiştir. Bu yapılaşma sürecinde, 'yapısal' ve 'bireysel' faktörler önemli rol oynamıştır. Son yıllarda yapılan çalışmalarda hantallaştığı ve işlerliğini yitirdiği dile getirilen kamu bürokrasisinin, yapısal faktörlerin oluşmasına zemin hazırladığı görülmüştür. 'Kurallar' ve 'kaynaklar' başlığı altında değerlendirilen 'mevzuat', 'yolsuzluk normları', "benim memurum işini bilir" türünden yaygın anlayış, 'maddesel kaynaklara düşkünlük' ve 'takdir yetkisi' bireyleri baskılayıcı rol üstlenmekte ve rüşvet pratiğinde tetikleyici gücü oluşturmaktadır. Öte yandan, rüşvetin yapılaşması sürecinde, birey de aktif rol üstlenmekte ve 'rüşvetin varlığına' ilişkin sahip olduğu 'bilgililik' ile harekete geçmektedir. Süreç içerisinde rüşvet eyleminde gerekçeler oluşturan birey, eylemini rutinleştirmekte ve rüşveti yaşamının bir parçası haline getirecek şekilde kendisini konumlandırmaktadır. Çalışmada elde edilen politik çıkarımlar; Türkiye'de yolsuzluğun siyasi dinamiklere kıyasla daha çok toplumsal ve kültürel değerlerle açıklanması gerekliliği, yolsuzluk eyleminin oluşmasında sadece alan taraf olarak kamu bürokratlarının değil, aynı zamanda veren taraf olarak yurttaşların da önemli rol oynaması ve rüşvet eylemine elverişlilik taşıyan kamu kurumlarında 'yolsuzluk normlarının' etkinlik kazanması olarak sıralanmıştır. Ayrıca bireyin de etkin olmasının sonucu olarak yolsuzluğun yapılaşmasının sadece yapısal bir sorun olarak görülmemesi, çözümlenebilir bir sorun olarak değerlendirilmesi sonucunu doğurmuştur. Yolsuzlukların önlenmesinde yapısal ve bireysel faktörlerin etkisini ortadan kaldırmayı hedef alan uzun vadeli politikalar üzerinde durulması gerekmektedir.

ABSTRACT

In this dissertation titled “Structuration of Corruption in Public Bureaucracy”, corruption- one of the major human-made risks that was produced with the rise of modernity- is analyzed with a more descriptive and explorative approach to see if it was constructed and embedded within Turkish Public Bureaucracy. As a country who occupies a mid-level place in the index prepared by the International Transparency Organization, Turkey constantly faces negative impacts of corruption on both national and international levels. Having many of its cities in earthquake risk zones, in previous minor scale earthquakes lost unexpected amounts of its people and this fact had caused a major fear from the possible future incidents. At the heart of this fear lies the deep mistrust for the strength of the infrastructures of the existing buildings. This is the result of lacking an effective investigating body within the public management system dealing with the proper building construction procedures. In other words, this fear originates from the corruption within public bureaucracy. As to the international level, the global market which is essential for development for any country had been not used effectively. In this juncture, in addition to facing instability in country’s economy, also corruption played a negative role in providing a stable and trustworthy profile and resulted in failing to draw global markets. Consequently, in this study, the structuration of bribery is sought in by limiting public bureaucracy to “municipalities” and corruption to “taking and giving bribes”, and theoretical background for his endeavor is provided by Anthony Giddens Structuration Theory. In this study that was designed according to

the prepositions of Structuration Theory, both qualitative and quantitative methods were applied. According to the findings of the study that focused on three relatively compatible municipalities whose elected administrators represented three different political parties, it is established that bribe is institutionalized due to its visibility in related daily activities. In this institutionalization process both “individual” and “structural” factors played crucial roles. According to recent studies, public bureaucracy, which has widely been characterized as becoming overly slow and more ineffective, is prone to creating structural factors contributing to corruption. The terms “regulations”, “norms of corruption”, the widely held notion of “my public officials know their way around things”, “devotion to material resources”, and “discretion” which are analyzed under the titles of “rules” and “resources” might play key roles in marginalizing people and might also lead to the spread of bribery. On the other hand, during the process of institutionalization of bribery, individual actors also take on effective roles and might start acting according to his or her awareness of the existence of bribery. Within the process, the individuals who start producing justifications for bribery routinize his or her act and internalize giving or taking bribes as an essential part of his or her life. The policy implications of the study; contrary to political arguments, corruption in Turkey needed to be analyzed and explained more using social and cultural values, in the process of the act of corruption and strengthening the “corruption norms” within public bureaucracy, one must also analyze the briber agent along with bribe taker institutional actor (public official). Additionally, with the gaining visibility of the individual actor one should not consider the institutionalization of corruption as an issue emanating from the

structure itself, encouraged the arguments that corruption can be analyzed effectively with a more broad approach. It is also suggested to promote and develop long term political interventions aiming at diminishing the impacts of both structural and individual actors.

KAYNAKLAR

Adaman, F. ve arkoglu, A. (2000), *Hanehalkı Gznden Türkiye’de Yolsuzluğun Nedenleri ve nlenmesine İlişkin neriler*, İstanbul: TESEV Yayınları

Adams, B. ve Syndie, R.A. (2001), *Sociological Theory*, California: Pine Forge Press

Adeney, B. (1995), *Strange Virtues: Ethics in Multicultural World*, Downers Grove: InterVarsity Press

Ahmad F. (1995), *Modern Türkiye’nin Oluşumu*, ev. Y. Alogan, İstanbul: Sarmal Yayınları.

Aktan, Coşkun Can (1992), *Politik Yozlaşma ve Kleptokrasi*, İstanbul: Alfa Yayınları,

Aktan, C.C. (1994a), *Temiz Toplum ve Temiz Siyaset*, İzmir: T Yayınları

Aktan C.C. (1994b), “Devletin Büyümesi ve Kltlmesi Sorunu”, *Türkiye Günlüğü*, 30: 32-41

Aktan, C.C. (1996), *Toplumsal Dönüşüm ve Türkiye*, İstanbul: Milliyet Yayınları

Aktan, C.C. (1999), *Kirli Devletten Temiz Devlete*, Ankara: Yeni Türkiye Yayınları

Ankara Ticaret Odası (2000), “Kaçak Türkiye” konulu alışma, Ankara: ATO Yayınları

Albrow, M. (1970), *Bureaucracy*, Washington DC: Macmillan Publications

Astor, D. J. (1974), "Theta Reliability and Factor Scaling", *Sociological Methodology* içinde, (ed.) H. L. Costner, San Francisco: Jossey Bass

Astor, D. J. (1974), "Theta Reliability and Factor Scaling", *Sociological Methodology* içinde, (ed.) H. L. Costner, San Francisco: Jossey Bass

Altenburger, C. (1992), "Patronage: Ethics are Gone", *Essentials of Government Ethics* içinde, (ed.) P. Madsen ve J. M. Shafritz, New York: A. Meridian Books

Aydın, S. ve Yılmaz, Y. (2007), *Yolsuzluk ve Mali Suçlar*, Ankara: Adalet Yayınevi

Aykaç B. (1997), *Kamu Bürokrasisi ve Türk Kamu Yönetiminde Bürokratik Eğilimler*, Ankara: YÖK Matbaası

Aziz. A. and Sieh. K.S. (2005), *Fighting Corruption: My Mission*, New York: Konrad Adenauer Foundation Publications

Banfield, E.C. (1975), "Corruption as a Feature of Governmental Organisation", *Journal of Law and Economics*, vol.18, no.3, ss. 32-46

Baudrillard, J. (2005), *Simülakrlar ve Simülasyon*, Çev. O. Adanır, Ankara: Doğu Batı Yayınları

Bendix, R. (1968), *State and Society*, Boston: Little Brown and Co

Bengtson, L. ve Acock, A.C. (2006), *Sourcebook of Family Theory and Research*, California: SAGE Publications

Berg, E. (2001), *How Should Corruption Be Measured?*, London: School of Economics

Berkman, A. Ü. (1983), *Kamu Bürokrasisinde Yolsuzluk ve Rüşvet*, Ankara: TODAİ Yayınları

Berkman, A. Ü. (1998), "Kamu Yönetiminde Yolsuzluk ve Rüşvete Karşı Önlemler", *Yeni Türkiye Dergisi*, 23-24: 355-367

Bertilsson, M. (1997), "The Theory of Structuration: Prospects and Problems", *Antony Giddens: Critical Assessments* içinde, (ed.) C. G. Bryant and D. Jary, London: Routledge

Bourdieu, P. (1977), *Outline of Theory Practice*, Çev. R.Nice, London: Cambridge University Press

Bozkurt, Ö. ve Ergun, T. (1998), *Kamu Yönetimi Sözlüğü*, Ankara: TODAİE Yayınları

Bryant, C. ve David, J. (1997), *Antony Giddens: Critical Aseessments*, London: Routledge

Cahnman, W. J. ve Maier, J. (1995), *Weber & Toennies: Comparative Sociology in Historical Perspective*, New Jersey:Transaction Publishers

Carino, L. ve Alfiler, M. C. (1986), *Bureaucratic Corruption in Asia: Causes, Consequences and Controls*, New York: JMC Press

Castel, R. (2004), *Sosyal Güvensizlik*, Çev. İ. Ergüden, Ankara: İletişim Yayınları

Cem, İ. (1989), *Türkiye’de Geri Kalmışlığın Nedenleri*, İstanbul: Cem Yayınevi

Cem İ. (1995), *Türkiye’de Geri Kalmışlığın Tarihi*, İstanbul: Cem Yayınları

Chang, G. (2006), “Electoral Systems, District Magnitude, and Corruption”, *British Journal of Political Science*, 37 (2006): 115-137

Charles, J. G. ve Sampford, A. (2006), *Measuring Corruption*, London: Ashgate Publishing

Coleman, J. S. (1990), *Foundations for a Theory*, Boston: The Belknap Press of Harvard University Press

Cronbach, L. J (1951), “Coefficient Alpha and the Internal Structure of Tests”, *Psychometrika* 16, ss. 297–334

Cox, M. (2008), *State of Corruption, State of Chaos: The Terror of Political Malfeasance*, Boston: Rowman & Littlefield

Crozier, M. (1964) *The Bureaucratic Phenomenon* (Chicago: University of Chicago Press

Çavuşoğlu Y. (1995), “Genel İdare ve Mahalli İdareler”, *Yeni Türkiye*, C:4, 1995, 4: 252-268

David, M. ve Sutton, C. D. (2004), *Social Research: The Basics*, California: SAGE Publications

Demirel, G. (1995), "Mülki İdare Amirliğinin Bugünkü Durumu", *Yeni Türkiye*, C:4, 2: 218-229

Doğan, C. (1995), "Yerel Yönetimlerde Yapılması Gereken Model Değişikliğine İlişkin Görüşlerimiz", *Yeni Türkiye*, Yönetimde Yeniden Yapılanma Özel Sayısı, 4: 309-321

Durkheim, E. (1964), *The Division of Labor in Society*, Glencoe: The Free Press

Ecevit, M. (1999), "The Nature and the Sources of Socio- Cultural Aspects of Political and Administrative Corruption and the ways of Fighting with it". *Political and Administrative Corruption*, 4: 35-49

Elliott, K. I. (1997), "Corruption as an International Policy Problem: Overview and Recommendations", *Corruption and the Global Economy* içinde, (ed.) K. Ann Elliott, Washington DC: Institute for International Economics

Erdemir, M. (1995), "Büyüyen Türkiye'de Yerinden Yönetim İhtiyacı", *Yeni Türkiye*, Yönetimde Yeniden Yapılanma Özel Sayısı, Sayı 4

Ergun, T. (1978), "Yönetimde Yozlaşma Olgusu Üzerine", *Amme İdaresi Dergisi*, C: 11, 1: 24-30

Ergun, T. (1988), *Kamu Yöneticilerinin Yetiştirilmesi*, Ankara: TODAİE Yayınları

Ergun, T. (1997), "Kamu Yönetiminde Yolsuzluklar ve Bürokrasinin Sorumluluğu", *Yeni Türkiye*, S.13 (siyasette yozlaşma özel sayısı I)

Ergun, T. ve Polatoğlu, A. (1998), *Kamu Yönetişimine Giriş*, Ankara: TODAİE Yayınları

Eryılmaz, B. (1993), *Bürokrasi*, İzmir: Anadolu Matbaası.

Eryılmaz, B. (1997), *Kamu Yönetimi*, İstanbul: Erkam Matbaacılık

Fantaye, D. K. (2004), "Fighting Corruption and Embezzlement in Third World Countries", *The Journal of Criminal Law*, Vol. 68, ss. 171-76

Farazmand, A. (1999), "Globalization and Public Administration", *Public Administration Review*, 59: 6 ss. 509-22

Festinger, L. (1957), *A Theory of Cognitive Dissonance*, Evaston Ill: Greenwood Press

Forest, J. (2006), *The Making of a Terrorist: Recruitment, Training, and Root Causes*, Westport: Praeger Security International

Fukuyama, F. (1995), *Trust: The Social Virtues and the Creation of Prosperity*, New York: Free Press

Garrard, J. ve Newell, J. (2006), *Scandals in Past and Contemporary Politics*, London: Manchester University Press

Gençosman, K. Z. (1976), *Yakın Tarihimizde Yolsuzluk ve Rüşvet Olayları*, İstanbul: ŞDL Yayınları

Gençkaya, Ö. F. (2000), “Siyasi Partilere ve Adaylara Devlet Desteği Bağışları ve Seçim Giderlerinin Sınırlandırılması”, *Siyasi Partilerde Reform* içinde, İstanbul: TESEV Yayınları

Gençkaya, Ö. F. (2002), *Devletleşen Partiler, Türkiye’de Siyasi Partilerin Başlıca Gelir Kaynakları, 1993-1998*, Ankara: ANSAV Yayınları

Giddens, A. (1976), *New Rules of Sociological Method: A Positive Critique of Interpretive Sociologies*, New York: Basic Books Inc

Giddens, A. (1979), *Central Problems in Social Theory: Action, Structure, and Contradiction in Social Analysis*, California: University of California Press

Giddens, A. (1984), *Toplumun Kuruluşu*, Çev. H. Özel, Ankara: Bilim ve Sanat Evi

Giddens, A. (1992), *Modernliğin Sonuçları*, Çev. E. Kuşdil, İstanbul: Ayrıntı Yayınları

Giddens, A. (1991), *Profiles and Critiques in Social Theory*, Berkeley: University of California Press

Giddens, A. (1995), “Agency, Institution, and Time-space Analysis”, *Readings in Contemporary Sociological Theory: From Modernity to Post-modernity* içinde, (ed.) D. McQuarrie, New Jersey: Prentice Hall

Giddens, A. (2000), *Elimizden Kaçıp Giden Dünya*, Çev. O. Akınhay, İstanbul: Alfa Yayınları

Glynn, P. (1997), "The Globalization of Corruption", *Corruption and Global Economy* içinde, (ed.) K. A. Elliot. Washington, DC: Institute for International Economics

Gökdayı, İ. (1998), "Yozlaşan Kamu Yönetimi'nde Etik İkilemler, İlkeler ve Etik Kültür", *Siyasette Ve Yönetimde Etik* içinde, Adapazarı: Adapazarı Ticaret ve Sanayi Odası

Gökçe, B. (2004), *Toplumsal Bilimlerde Araştırma*, Ankara: Savaş Yayınevi

Graeff, P. (2005), "Why Should One Trust in Corruption?", *The New Institutional Economics and Corruption* içinde, (ed.) J. Lambsdorff ve M. Taube London and New York: Routledge.

Gray, W. (2004), *Corruption in Enterprise-State Interactions in Europe*, New York: World Bank Publications.

Godson, R. (2003), *Menace to Society: Political-criminal Collaboration Around the World*, New Jersey: Transaction Publishers

Grinnell, R. ve Unrau, Y. (2005), *Social Work Research and Evaluation: Quantitative and Qualitative Approaches*, London: Oxford University Press

Gujarati, D. (2004), *Basic Econometrics*, New York: Tata McGraw-Hill

Güran, S. (1980), *Memur Hukukunda Kayırma ve Liyakat Sistemleri*, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları

Güran, S. (1989), "İktidar ve Kamu Yönetimi Bağlamında İdarede Merkezileşme Olgusu", *T.O.D.A.İ.E. Amme İdaresi Dergisi*, C:22, 4: 11-21

Habermas, J. (1987), *The Philosophical Discourse of Modernity: Twelve Lectures*, Cev. F. Lawrence, Cambridge: Polity

Harrison L. and Huntington S. (2000), *Culture Matters: How Values Shape Human Progress*, London: Basic Books Press

Haque, N. ve Ratna, S. (1996), "Do Government Wages Cuts Close Budget Deficits? Costs of Corruption", *Staff Papers*, International Monetary Fund, C. 43 (Aralık), s. 754-78.

Heidenheimer, A. ve Johnston, M. (1989) *Political Corruption: A Handbook*, London: Transaction Publishers

Holmes, L. (2006), *Rotten States?: Corruption, Post-communism, and Neoliberalism*, North Carolina: Duke University Press

Huntington, S. P. (1968), *Political Order in Changing Societies*, New Haven: Yale University Press

Husted, B. W. (1994), "Honor Among Thieves: A transaction-cost Interpretation of Corruption in Third World Countries", *Business Ethics Quarterly*, vol.4, 1: 17-27

Hutcheson, G. ve Sofroniou, N. (2004), *The Multivariate Social Scientist*, California: SAGE Publications

İnan, A. (1995), “Üst Kademe Yöneticilerin ve Yargıçların Yetiştirilmesi”, *Kamu Yönetimi Disiplini Sempozyumu Bildirileri*, C:2, T.O.D.A.İ.E. Yay. No:262,

İzTO (1994), “Kamu Bürokrasisi, Personel Alımı ve Verimli Çalıştırılmasına İlişkin Öneriler”, İzmir: İzmir Ticaret Odası Yayınları

Jain, A. (1998), *Economics of Corruption*, New York: Springer Publications

Johnston, S. ve Kaufmann, D. (1999), “Corruption, Public Finances, and The Unofficial Economy”, *The World Bank Discussion Papers*, No: 2169, August

Johnston, M. (2006), *Syndromes of Corruption: Wealth, Power, and Democracy*, London: Cambridge University Press

Jones, T. ve Newburn, T. (2006), *Plural Policing: A Comparative Perspective*, New York: Routledge

Jomo, K. S. (1998), *Introduction: Financial Governance, Liberalization, and Crises in East Asia*, New York: Zed Books

Kalton, G. (1983), *Introduction to Survey Sampling*, California: SAGE Publications

Kaul, I. ve Conceica, P. (2006), *The New Public Finance: Responding to Global Challenges*, London: Oxford University Press

Kasapoğlu, A. (1992), "Sosyolojide Hermeneutik Uygulamaları", *Felsefe Dünyası- Türk Felsefe Derneği Yayınları*, 5: 59-71

Kasapoğlu, A. ve Ecevit, M. (2004), "Culture and Social Structure: Identity in Turkey", *Human Studies*, 27: 137-167.

Kayan, A. (2001), "Genel Olarak Türkiye'nin Yönetim Yapısı, Yönetimi Yeniden Yapılandırmanın Nedenleri ve Bazı Çözüm Önerileri" *Yerel Yönetim ve Denetim Dergisi*, Ankara: İçişleri Bakanlığı Mahalli İdareler Kontrolörleri Yayını

Key, J. V. O. (1990), "Techniques of Political Graft", *Political Corruption: A Handbook* içinde, (ed.) A. J. Heidenheimer ve M. Johnston, New Jersey: Transaction Publishers

Klaveren, J. (1990), "The Concept of Corruption" *Political Corruption: A Handbook* içinde, (ed.) A. J. Heidenheimer ve M. Johnston, New Jersey: Transaction Publishers

Klitgard, R. (1988), *Controlling Corruption*, Berkeley: University of California Press

Knack, S. ve Keefer, P. (1997), "Does Social Capital Have an Economic Payoff? A Cross-Country Investigation", *Quarterly Journal of Economics*, 112: 151-188

Kogut, M. (2003), *Corporate Governance and Capital Flows in a Global Economy*, London: Oxford University Press

Kondrat, M. E. (2002), "Actor-centered social-work: Re-visioning "person-in-environment through a critical theory lens", *Social Work*, 47 (4): ss. 435-48

KOM Raporu (2007), *Kaçakçılık ve Organize Suçlarla Mücadele Daire Başkanlığı Yıllık Raporu*, Ankara: KOM Yayınları

Kramer, F. (1981), *Perspectives on Public Bureaucracy*, Boston: Library of Congress

La Porta, R. (1997), "The Trust in Large Organizations", *American Economic Review Papers and Proceedings*, vol. 87, ss. 333-38.

Lambsdorff, J. (2007), *The Institutional Economics of Corruption and Reform: Theory, Evidence, and Policy*, London: Cambridge University Press

Larossi, G. (2006), *The Power of Survey Design: A User's Guide for Managing Surveys, Interpreting Results, and Influencing Respondents*, Washington DC: World Bank Publications

Lewins, A. ve Silver, C. (2007), *Using Software in Qualitative Research: A Step-by-Step Guide*, California: SAGE Publications

Lindbeck, A. (1998), *Swedish Lessons for Post-Socialist Countries*, Stockholm: University of Stockholm Institute for International Economic Studies

Meny, Y. (1996), "Fin de Siecle Corruption: Change, Crisis, and Shifting Values", *International Social Science Journal*, vol. 48, 3, ss.309-20

Merton, R. (1968), *Social Theory and Social Structure*, New York: The Free Press

Merzeci, H.O. (1995), "Belediye Personel Problemleri" *Yeni Türkiye Yayınları*, Yönetimde Yeniden Yapılanma Özel Sayısı, 4: 38-47

Mumcu, A. (1969), *Osmanlı Devleti'nde Rüşvet, Özellikle Adli Rüşvet*, Ankara: AÜHF Yayınları

Mumcu A. (1985), Tarih İçindeki Genel Gelişimiyle Birlikte Osmanlı Devletinde Rüşvet, İstanbul: Inkılap Kitabevi

Munch, R. (1993), *Sociological Theory: Development since the 1960s*, Chicago: Nelson-Hall Publishers

Nye, C.J. (1967), "Corruption and Political Development: A Cost-benefit Analysis", *American Political Science Review*, vol. 61, no.2 ss. 417-27

Quah, J. (2003), *Curbing Corruption in Asia A Comparative Study of Six Countries*, Singapore: Eastern Universities Press

OECD (1996), Symposium on Corruption and Good Governance, Vol, iv, No: 78, Paris: OECD Publishing

OECD (2005), *Fighting Corruption and Promoting Integrity in Public Procurement*, Vienna: Organisation for Economic Co-operation and Development Publishing

OECD (2007), *Towards New Global Age: Challenges and Opportunities* Paris: OECD Publishing

Olaleye, K. ve Oruene, T. (1996), "Corruption in Nigeria: A Cultural Phenomenon", *Journal of Financial Crime*, 5 (3), ss. 232-40

Oktay, C. (1983), *Yükselen İstemler Karşısında Türk Siyasal Sistemi ve Kamu Bürokrasisi*, İstanbul: İÜSBF Yayınları

Önder, M. (1995), "Geleceğin Belediyesi", *Yeni Türkiye Yayınları*, Yönetimde Yeniden Yapılanma Özel Sayısı, 4: 412-423

Özsemerci, K. (2003), *Türk Kamu Yönetiminde Yolsuzluklar, Nedenleri, Zararları ve Çözüm Önerileri*, Ankara: Sayıştay Yayınları

Pallant, J. (2007), *SPSS Survival Manual*, Buckingham: Open University Press

Parsons, T. (1947), *Max Weber: The Theory of Social and Economic Organization*, New York: The Free Press

Raadschelders, J. C. N. (2003), *Government: A Public Administration, Perspective*, New York: M.E. Sharpe Publications

Rainey, H. (1992), "On the Ubiqueness of Public Bureaucracies", *The State of Public Bureaucracy içinde*, (ed.) L. Hill, Washington DC: Library of Congress

Richey, R. ve Klein, J. (2007), *Design and Development Research: Methods, Strategies, and Issues*, New York: Routledge

Roberts, T. ve Hite, A. (2000), *Modernization and Globalization*, London: Blackwell Publishing

Rockman, B. (1992), "Bureaucracy, Power, Policy, and the State", *The State of Public Bureaucracy* içinde, (ed.) L. Hill, Washington DC, Library of Congress

Rose-Ackerman, S. (1997), "The Political Economy of Corruption", *Corruption and the Global Economy* içinde, (ed.) K. A. Elliott, Washington DC: Institute for International Economics

Rose-Ackerman, S. (1999), *Corruption and Government: Causes, Consequences, and Reform*, London: Cambridge University Press

Roskin, M. ve Cord, R. (1991), *Political Science: An Introduction*, New Jersey: Prentice-Hall International Inc.

Sampford, C. (2006), *Measuring Corruption*, London: Ashgate Publishing

Sarıllı, M. (2002), "Türkiye'de Kayıtdışı Ekonomi", *Bankacılık Dergisi*, 41: 23-37

Schweitzer, H. (2002), *Ideas for Developing a Theory of Corruption*, London: Mimeo Publishing

Scott, J. C. (1969), "The Analysis of Corruption in Developing Nations", *Comparative Studies in Society and History*, Vol. 11, No. 3

Sevil, M. (1999), *Türkiye'de Modernleşme ve Modernleştiriciler*, Ankara: Vadi Yayınları

Sezgin, İ. (1995), "Türkiye'de Kentlerin Yönetim Sorunları ve Belediye Reformu", *Yeni Türkiye Yayınları*, Yönetimde Yeniden Yapılanma Özel Sayısı, 4: 395-407

Schmid, A.A. and Robison, L.J. (1995), "Applications to Social Capital Theory", *Journal of Agriculture and Applied Economics*, vol.27, ss. 59-66

Silverman, D. (2000), *Doing Qualitative Research*, California: SAGE Publications

Smelser, N.J. (1971), "Stability, Instability and the Analysis of Political Corruption", *Stability and Social Change* içinde, (ed.) B. Barber and ve A. Inkeles, Boston: Mass Publishing

Smith, D. J. (2007), *A Culture of Corruption: Everyday Deception and Popular Discontent in Nigeria*, New Jersey: Princeton University Press

Stephen L. ve Schensul, J. (1999), *Essential Ethnographic Methods: Observations, Interviews, and Questionnaires*, Maryland: Rowman Altamira

Stevens, J. (1996), *Applied Multivariate Statistics for the Behavioral Science*, New Jersey: Lawrence Erlbaum

Tabachnick, B. G ve Fidel, L. S. (1996), *Using Multivariate Statistics*, New York: Harper Collins

Tarhan, B. ve Genckaya, Ö.F. (2006), *Bir Olgu Olarak Yolsuzluk: Nedenleri, Etkileri ve Çözüm Yolları*, Ankara: TEPAV Yayınları

Tatar, E. (1999), *Dokunulmazlar*, İstanbul: Alfa Yayınları

Tekeli, İ. ve Şaylan, G. (1974), "Rüşvet Kuramı", *Amme İdaresi Dergisi*, C.7 ss.3-14

Trott, P. (2005), *Innovation Management and New Product Development*, New Jersey: Prentice Hall

Tummala, K. K. (2005), *Comparative Bureaucratic Systems*, London: Lexington Books

Tutum, C. (1972), *Türkiye'de Memur Güvenliği*, Ankara: TODAİE Yayınları

Tutum C. (1995), "Kamu Yönetiminde Yeniden Yapılanma", *Yeni Türkiye*, 4: 134-142

TÜSİAD (1995), *Yerel Yönetimler, Sorunlar ve Çözüm Önerileri*, İstanbul: TÜSİAD Yayınları

Uslaner, E. (1999), "Trust But Verify: Social Capital and Moral Behavior", *Social Science Information*, vol. 38 ss. 29-56

Uslaner, Eric (2002), *The Moral Foundations of Trust*, New York: Cambridge University Press

Uslaner, E. (2005), "Trust and Corruption", *The New Institutional Economics and Corruption* içinde, (ed.) J. Lambsdorff ve M. Taube, London and New York: Routledge

Van de Walle, N. (2003), Presidentialism and Clientelism in Africa's Emerging Party Systems, *Journal of Modern African Studies*, 41: 297-321

Vonmises, L. (1962), *Bureaucracy*, New Haven: Yale University Press

Wallace, R.A., Wolf, A. (2004), *Çağdaş Sosyoloji Kuramları*, Çev. L. Elburuz ve M. R. Ayas, İzmir: Punto Yayıncılık

Warren, M. (2006), "Political Corruption as Duplicitous Exclusion", *PS: Political Science and Politics* 39:4 (October): ss. 803-07.

Weber, M. (1946), *Essays in Sociology*, New York: Oxford University Press

Weber, Max (1986), *Sosyoloji Yazıları*, Çev. T. Parla, İstanbul: Hürriyet Vakfı Yayınları

Wertheim, W.F. (1970), "Sociological Aspects of Corruption", *Political Corruption: Readings in Comparative Analysis* içinde, (ed.) A. Heidenmeier, New Jersey: Transaction Books

Williams, J. ve Beare, M. (1999), *The Business of Bribery: Globalization, Economic Liberalization, and the Problem Of Corruption, Crime, Law & Social Change*, Berkeley: University of California Press

Williamson, J. (1990), *Latin American Adjustment: How much Has Happened?*, Washington DC: Institute for International Economics

Yalçındağ, S. (1986), "Kamu Yönetiminde Hakla İlişkiler", *Amme İdaresi Dergisi*, C:19, 1: 133-41

Yates, J. (1997), "Using Giddens' Structuration Theory to Inform Business History", *Business and Economic History*, Vol.26, No.1. ss.159-165

Yeter, E. (1995), "Mahalli İdare Reformu Üzerine Düşünceler", *Yeni Türkiye Yayınları*, Yönetimde Yeniden Yapılanma Özel Sayısı, Sayı 4

Yetim, S. (2000), *Kara Paranın Aklanması, Boyutları ve Mafyokrasi*, İstanbul: Nesil Matbaacılık

Yılmaz A. (1995), "Yönetimi Geliştirme ve Reform, Yapılabilirlik Sorunlar ve Sınırlar", *Yeni Türkiye*, 4: 206-215.

Zedalis, R. J. (1998), "How does the New OECD Convention on Bribery Stack up Against the Foreign Corrupt Practises Act?", *Journal of World Trade*, vol 32, 3, ss. 167-84

EKLER

EK 1

KOD KİTAPÇIĞI OLUŞTURULMASI

Aşağıdaki kitapçıkta, anket sorularının “Yapılaşma Kuramı”nın önermelerine göre soruluş esasi ve bu sorulara karşılık gelen ‘değişken’ isimleri yer almaktadır.

BAĞIMSIZ DEĞİŞKENLER

1- Yaşınız:

Değişken adı: yaş durumu

2- Medeni durumunuz nedir?

☐ Evli ☐ Hiç Evlenmemiş ☐ Boşanmış ☐ Dul

Değişken adı: medeni durum

3- Mesleğiniz?

☐ Müteahhit ☐ Umuma açık işletme sahibi (Müzikhol, Bar, İçkili lokanta...)

Değişken adı: meslek grubu

4- Ekonomik durumunuz hangi gruba girmektedir?

☐ Yüksek gelir ☐ Orta Gelir ☐ Alt Gelir

Değişken adı: gelir grubu

5- Eğitim durumunuz hangisidir?

☐ Okuma yazma bilmiyor ☐ İlkokul terk ☐ İlkokul
☐ Ortaokul terk ☐ Ortaokul ☐ Lise
☐ Lise terk ☐ Üniversite ☐ Yüksek lisans
☐ Doktora

Değişken adı: eğitim durumu

YOLSUZLUK VE BELEDİYELERİN DURUMU

6- Yolsuzluk Türkiye’de öncelikli olarak ele alınması gereken sorunlardandır.

- ☐ Tamamen katılıyorum ☐ Katılıyorum ☐ Kararsızım ☐ Katılmıyorum
☐ Hiç Katılmıyorum

Değişken adı: yolsuzluk öncelik

7- Yolsuzluk denildiğinde en çok hangisi aklınıza geliyor?

- ☐ Adam kayırma ☐ Rüşvet verme
☐ Zimmetine para geçirme ☐ Tayinlerde haksızlık yapma
☐ Hepsi ☐ Hiçbiri

Değişken adı: yolsuzluk çağrısı

8- Belediyelerde yolsuzluk öncelikli olarak ele alınması gereken sorunlardandır.

- ☐ Tamamen katılıyorum ☐ Katılıyorum ☐ Kararsızım ☐ Katılmıyorum
☐ Hiç Katılmıyorum

Değişken adı: belediye yolsuzluk önce

9- Belediyede zaman zaman küçük hediye/uygunsuz ödeme karşılığında iş yaptırıldığını en çok hangisi aracılığıyla öğreniyorsunuz? (Birden fazla işaretleyebilirsiniz)

- ☐ Bizzat kendim görüyorum
☐ Çevremden duyuyorum
☐ Medya (televizyon-gazete) aracılığıyla öğreniyorum
☐ Belediye çalışanı arkadaşlarım anlatıyor
☐ Böyle bir şeyi ne duyuyorum ne de görüyorum
☐ Diğer

Değişken adı: yolsuzluk öğrenme aracı

YAPISAL ÖNERMELERİN ROLÜ

Yazılı Kuralların Etkisi:

10- Belediye görevlisi istedikten sonra, ödemeniz veya yerine getirmeniz gereken kanuni bir sorumluluğu yapmamanız için bir kılıf uydurabilir.

- ☐ Tamamen katılıyorum ☐ Katılıyorum ☐ Kararsızım ☐ Katılmıyorum
☐ Hiç Katılmıyorum

Değişken adı: yapısal yazılı kural1

11- Belediyede işlerin aksamasında personelin yeterli sayıda olmaması etkenlerden birisidir.

- ☐ Tamamen katılıyorum ☐ Katılıyorum ☐ Kararsızım ☐ Katılmıyorum
☐ Hiç Katılmıyorum

Değişken adı: yapısal yazılı kural2

12- İnsanlar bazı işlerini daha hızlı ve kolay yaptırmak için belediye çalışanlarına zaman zaman küçük hediyeler vermek durumunda kalıyorlar.

- ☐ Tamamen katılıyorum ☐ Katılıyorum ☐ Kararsızım ☐ Katılmıyorum
☐ Hiç Katılmıyorum

Değişken adı: yapısal yazılı kural3

13- Belediyede işi olanlar işlerini yaptırmak için araya tanıdık birilerini devreye sokmak durumunda kalıyorlar.

- ☐ Tamamen katılıyorum ☐ Katılıyorum ☐ Kararsızım ☐ Katılmıyorum
☐ Hiç Katılmıyorum

Değişken adı: yapısal yazılı kural4

14- Belediye ile ilgili işleri düzenleyen kanunların/yönetmeliklerin ne söylediğini anlamak mümkün değildir.

- ☐ Tamamen katılıyorum ☐ Katılıyorum ☐ Kararsızım ☐ Katılmıyorum
☐ Hiç Katılmıyorum

Değişken adı: yapısal yazılı kural5

15- Genel olarak değerlendirdiğimde Belediyede yapılan işlerin standardı olmaması, kendi başımıza sorunlara çözüm bulmamıza neden oluyor.

- ☐ Tamamen katılıyorum ☐ Katılıyorum ☐ Kararsızım ☐ Katılmıyorum
☐ Hiç Katılmıyorum

Değişken adı: yapısal yazılı kural6

Yazılı Olmayan Kuralların Etkisi

Aşağıdaki atasözleri, faktör analizi sonucunda üç değişkene (memur imajı, bireyci yaklaşım ve paraya düşkün) indirgenmiştir.

16- Belediye çalışanları açısından değerlendirdiğinizde, aşağıdaki deyimlere katılım derecenizi lütfen belirtiniz. (En az derecede katılıyorsanız 1, en fazla derecede katılıyorsanız 5 veriniz)

	Hiç	1	2	3	4	5
“Benim memurum işini bilir”						
“Benden sonra tufan”						
“Devlet malı deniz yemeyen domuz”						
“Gemisini yürüten kaptan”						
“Parayı veren düdüğü çalar”						
“Üzümü ye bağını sorma”						
“Boş torba ile at tutulmaz”						
“Paran varsa cümle alem kulun, paran yoksa cehennemdir yolun”						
“Su akarken testiye doldurmalı”						
“Ar dünyası değil kar dünyası”						
“Aç ayı oynamaz”						
“Her şeyin bedeli vardır”						
“Para her kapıyı açar”						
“Parasız adam gereksiz adam”						
“Açlık kapıdan girince aşk pencereden kaçır”						
“Parayla saadet olmaz”						
“Pınarın başında olup içmemek olmaz”						
“Bal tutan parmağını yalar, (Belediyeye yardım edersen, karşılığını alırsın)”						

Normatif Kuralların Etkisi

17- Küçük hediye/uygunsuz ödeme alan ve veren arasında “bu işin gizli kalmasına dair bir anlayış” vardır, çünkü iki taraf da birbirinden şikayetçi olmaz.

- ☐ Tamamen katılıyorum ☐ Katılıyorum ☐ Kararsızım ☐ Katılmıyorum
☐ Hiç Katılmıyorum

Değişken adı: yapısal normatif1

18- Küçük hediye/uygunsuz ödeme alan ve veren yakalanmayacağını düşünürler.

- ☐ Tamamen katılıyorum ☐ Katılıyorum ☐ Kararsızım ☐ Katılmıyorum
☐ Hiç Katılmıyorum

Değişken adı: yapısal normatif2

19- Belediyelerde yolsuzluk gibi bir takım usulsüzlükler yapılırken, hem alan hem de veren kendine göre gerekçeler (yapma nedenleri) oluşturur.

- ☐ Tamamen katılıyorum ☐ Katılıyorum ☐ Kararsızım ☐ Katılmıyorum
☐ Hiç Katılmıyorum

Değişken adı: yapısal normatif3

20- Belediye çalışanları yaptığı iş karşılığı aldıkları ücreti yeterli görmediklerinden kendilerini ödüllendirmek için küçük hediye/uygunsuz ödeme alma yolunu seçerler

- ☐ Tamamen katılıyorum ☐ Katılıyorum ☐ Kararsızım ☐ Katılmıyorum
☐ Hiç Katılmıyorum

Değişken adı: yapısal normatif4

YAPISAL KAYNAKLAR

Dağıtımsal Kaynaklar

21- Belediye çalışanlarının yolsuzluk yapmasında hangisinin etkili olduğunu düşünürsünüz?

- ☐ Geçim sıkıntısı yaşamaları
☐ Para konusunda doyumsuz olmaları
☐ Çalıştıkları iş ortamından (arkadaşlarından öğrenmeleri) ötürü yolsuzluk yapmak durumunda kalmaları
☐ Yurttaşların sık sık küçük hediye/uygunsuz ödeme teklif etmeleri karşısında almak zorunda kalmaları
☐ Hepsi
☐ Hiçbiri

Değişken adı: yapısal kaynak dağıtımsal

Yetkesel Kaynaklar

22- Belediyelerde çalışanların “çevren varsa yaptıramayacağın iş yoktur, adamın varsa güçlüsün” gibi söylemlerin etkisinde kaldığı söylenebilir.

- ☐ Tamamen katılıyorum ☐ Katılıyorum ☐ Kararsızım ☐ Katılmıyorum
☐ Hiç Katılmıyorum

Değişken adı: yapı yetkesel kaynak1

23- Türkiye’de bir takım iş yerleri (örneğin ruhsat verilen işyerleri) kurallara hiç uymuyorlar ve belediye istese hepsini kapatabilir.

- ☐ Tamamen katılıyorum ☐ Katılıyorum ☐ Kararsızım ☐ Katılmıyorum
☐ Hiç Katılmıyorum

Değişken adı: yapı yetkesel kaynak2

24- Belediyedeki iş ortamını düşündüğümde, bir çalışan istese (kötü niyet taşısa) kısa zamanda köşeyi döner.

- ☐ Tamamen katılıyorum ☐ Katılıyorum ☐ Kararsızım ☐ Katılmıyorum
☐ Hiç Katılmıyorum

Değişken adı: yapı yetkesel kaynak3

BİREY TEMELLİ ÖNERMELER

Gündelik Pratik

25- Zaman zaman şahsımdan küçük bir hediye/uygunsuz ödeme karşılığında iş yaptırabileceğim söylendi.

- ☐ Evet ☐ Hayır ☐ Bir fikrim yok

Değişken adı: gündelik pratik1

27- Belediye görevlilerine herhangi bir işini halletmek için küçük bir hediye/uygunsuz ödeme yapan birini duydunuz/gördünüz mü?

- ☐ Evet ☐ Hayır ☐ Bir fikrim yok

Değişken adı: gündelik pratik2

30- Sizden küçük bir hediye/uygunsuz ödeme istediği için herhangi bir Belediye çalışanını şikayet ettiniz mi?

- ☐ Evet ☐ Hayır ☐ Bir fikrim yok

Değişken adı: gündelik pratik3

31- Sizden küçük bir hediye/uygunsuz ödeme isteyen Belediye çalışanı ile irtibatınızı kestiniz mi?

- ☐ Evet ☐ Hayır ☐ Bir fikrim yok

Değişken adı: gündelik pratik4

32- “Adamın varsa belediyede işini halledersin” veya “belediye çalışanını görürsen halledilemeyecek iş yoktur” gibisinden söylemler esasında yolsuzluğu çağırıştırır.

- ☐ Tamamen katılıyorum ☐ Katılıyorum ☐ Kararsızım ☐ Katılmıyorum
☐ Hiç Katılmıyorum

Değişken adı: gündelik pratik5

Belediye Bürokratının Bilgililiği

33- Geçmiş yıllarla kıyaslandığında (rüşvetin yaygınlaşması anlamında), belediyeler hakkında ne söylersiniz?

- ☐ Her geçen gün daha da kötüye gidiyor
- ☐ Her geçen gün daha da iyiye gidiyor
- ☐ Aynı
- ☐ Fikrim yok

Değişken adı: bilgililik1

34-Belediye Kurumu size hangisini çağrıştırıyor? (Birden fazla işaretleyebilirsiniz)

- ☐ İşlerin düzenli olarak yürütüldüğü bir kurum
- ☐ İşlerin yürüdüğü ancak bunun için mutlaka bir tanıdığa ihtiyaç olunan bir kurum
- ☐ İşlerin yürütülmesinde, çalışanlarına mutlaka dolaylı da uygunsuz ödeme yapılması gereken bir kurum
- ☐ Hiçbiri

Değişken adı: bilgililik2

35- Ruhsat almadan işyeri çalıştırılabilmek mümkün olabilmekte midir?

- ☐ Evet
- ☐ Hayır
- ☐ Bir fikrim yok

Değişken adı: bilgililik3

36- Belediyede herhangi bir işiniz olduğunda, “istense bu bir şekilde halledilebilir” şeklinde bir düşünce taşıyor musunuz?

- ☐ Evet
- ☐ Hayır
- ☐ Bir fikrim yok

Değişken adı: bilgililik4

Pratik Bilinç Oluşması

37- Belediye çalışanına teklif edilen küçük hediye/uygunsuz ödemenin aslında ne olduğunun insanlar farkındadır.

- ☐ Tamamen katılıyorum
- ☐ Katılıyorum
- ☐ Kararsızım
- ☐ Katılmıyorum
- ☐ Hiç Katılmıyorum

Değişken adı: pratik bilinc1

42- Nereye giderseniz gidin küçük bir hediye vermeden/uygunsuz ödeme yapmadan işiniz görülmez.

- ☐ Tamamen katılıyorum
- ☐ Katılıyorum
- ☐ Kararsızım
- ☐ Katılmıyorum
- ☐ Hiç Katılmıyorum

Değişken adı: pratik bilinc2

43- Uygunsuz ödeme/küçük bir hediye alan da / veren de bunun hangi ortamlarda ve zamanda yapılması gerektiğini çok iyi biliyor.

- ☐ Tamamen katılıyorum ☐ Katılıyorum ☐ Kararsızım ☐ Katılmıyorum
☐ Hiç Katılmıyorum

Değişken adı: pratik bilinc3

Benliğin Tabakalaşması

38- Belediye çalışanı da kendisine teklif edilenin aslında ne olduğunun farkındadır.

- ☐ Tamamen katılıyorum ☐ Katılıyorum ☐ Kararsızım ☐ Katılmıyorum
☐ Hiç Katılmıyorum

Değişken adı: anlama yeteneği

39- Belediyede yeni göreve başlayan biri, belediyedeki iş akışını (küçük hediye/uygunsuz ödemenin alınma şekli) kısa sürede öğrenebilir.

- ☐ Tamamen katılıyorum ☐ Katılıyorum ☐ Kararsızım ☐ Katılmıyorum
☐ Hiç Katılmıyorum

Değişken adı: düşüncesellik

40- Küçük hediye vermememi gerektiren hiçbir sebep yok; çünkü mağdur oluyorum.

- ☐ Tamamen katılıyorum ☐ Katılıyorum ☐ Kararsızım ☐ Katılmıyorum
☐ Hiç Katılmıyorum

Değişken adı: usavurma

41- “İş ortamında yurttaş hediye/uygunsuz ödeme vermezse kimse zorla almaz” sözüne katılıyor musunuz?

- ☐ Evet ☐ Hayır ☐ Bir fikrim yok

Değişken adı: güdülenme

Rutinleştirme

44- Belediye çalışanı, hediye alma/isteme/bekleme eylemini yaparken, bunu günlük yapması gereken bir işmiş düşüncesiyle yapar/rutin hale getirir.

- ☐ Tamamen katılıyorum ☐ Katılıyorum ☐ Kararsızım ☐ Katılmıyorum
☐ Hiç Katılmıyorum

Değişken adı: rutinleştirme

Çerçeveleme

45- Belediye çalışanı küçük hediye/uygunsuz ödeme kabul ederken, kimden alacağını ve nasıl istemesi gerektiğini bilir.

- ☐ Tamamen katılıyorum ☐ Katılıyorum ☐ Kararsızım ☐ Katılmıyorum
☐ Hiç Katılmıyorum

Değişken adı: çerçeveleme

Konumlanma

46- Belediye çalışanı kendisini, küçük hediye/uygunsuz ödeme almayı yaşamının bir parçası olduğu şeklinde konumlandırmıştır. (Küçük hediye/uygunsuz ödeme alma yaşamında değişmez bir alışkanlık haline gelmiştir)

- ☐ Tamamen katılıyorum ☐ Katılıyorum ☐ Kararsızım ☐ Katılmıyorum
☐ Hiç Katılmıyorum

Değişken adı: konumlanma bireysel

Zamansallık Açısından Konumlanma

47- Geçmişe kıyasla insanların paraya olan düşkünlükleri artmaktadır.

- ☐ Tamamen katılıyorum ☐ Katılıyorum ☐ Kararsızım ☐ Katılmıyorum
☐ Hiç Katılmıyorum

Değişken adı: konum zamansal1

48- Yoksul ve zengin arasındaki uçurum her geçen gün artmaktadır.

- ☐ Tamamen katılıyorum ☐ Katılıyorum ☐ Kararsızım ☐ Katılmıyorum
☐ Hiç Katılmıyorum

Değişken adı: konum zamansal2

49- Her geçen gün artan yoksulluk insanları zengin olma adına farklı usulsüzlüklere (rüşvet alma, suça bulaşma, mafyaya girme) zorlamaktadır.

- ☐ Tamamen katılıyorum ☐ Katılıyorum ☐ Kararsızım ☐ Katılmıyorum
☐ Hiç Katılmıyorum

Değişken adı: konum zamansal3

Bağlamsallık

50- Belediyede “her işin bir yolu vardır, icabına bakarız, çözülemeyecek iş yoktur” gibisinden konuşmaların (küçük hediye/uygunsuz ödeme isteme veya verme anlamında) farklı anlamı vardır.

- ☐ Tamamen katılıyorum ☐ Katılıyorum ☐ Kararsızım ☐ Katılmıyorum
☐ Hiç Katılmıyorum

Değişken adı: bağlamsal

Zaman

51- Yolsuzluk bugün değil ki her zaman vardı, dün de vardı, bugün de yarında olacaktır.

- ☐ Tamamen katılıyorum ☐ Katılıyorum ☐ Kararsızım ☐ Katılmıyorum
☐ Hiç Katılmıyorum

Değişken adı: zaman

Uzam

52- Mekan olarak Belediye usulsüzlüğe/yolsuzluğa zemin hazırlayan yerdir.

- ☐ Tamamen katılıyorum ☐ Katılıyorum ☐ Kararsızım ☐ Katılmıyorum
☐ Hiç Katılmıyorum

Değişken adı: uzam

Süreklilik

53- Bir insan sürekli küçük hediye/uygunsuz ödemeyi kabul ederse, zaman içerisinde ondan vazgeçemez hale gelir (alışmış kudurmuştan beterdir)

- ☐ Tamamen katılıyorum ☐ Katılıyorum ☐ Kararsızım ☐ Katılmıyorum
☐ Hiç Katılmıyorum

Değişken adı: süreklilik

YAPILAŞMA

26- Küçük bir hediye/uygunsuz ödeme karşılığında iş yaptırabileceğiniz teklif edildiğinde, hediye vermeyi kabul ettiniz mi?

- ☐ Evet ☐ Hayır ☐ Bir fikrim yok

Değişken adı: yapılaşma1

28- Belediyede herhangi bir işlem yaparken/yaptırırken vermeyi düşündüğünüz paradan daha fazlasını ödemek zorunda bırakıldınız mı?

☐ Evet ☐ Hayır ☐ Bir fikrim yok

Değişken adı: yapıla2

29- Son bir yıl içerisinde sizden belediyeye/belediye görevlilerine herhangi bir küçük hediye/uygunsuz ödeme yapmanız istendi mi?

☐ Evet ☐ Hayır ☐ Bir fikrim yok

Değişken adı: yapıla3

54- Belediyede yolsuzluğun olmasında en çok hangisinin suçlu olduğunu düşünürsünüz?

☐ Belediye çalışanının ☐ İş yaptıran vatandaşın ☐ Her ikisinin de

☐ Hiçbirinin

Değişken adı: wsuclu

55- Yolsuzluğun yerleşik ve yaygın hale gelmesinde hangisi etkilidir?

☐ Yapısal faktörler (Kanunların yetersizliği, paraya olan düşkünlük, benim memurum işini bilir türünden inanışların baskı oluşturması...)

☐ Bireysel faktörler (Bireyin rüşvet almak için ortam oluşturması, rüşvet eylemi için gerekçe oluşturması, rüşveti yaşamının bir parçası haline getirmesi...)

☐ Her ikisi de

☐ Hiçbiri

Değişken adı: yapıla5

RÜŞVETİN TANIMI

56- Rüşveti nasıl tanımlarsınız? (En az derecede katılıyorsanız 1, en fazla derecede katılıyorsanız 5 veriniz)

	Hiç	1	2	3	4	5
Belediye çalışanının yaptığı bir iş karşılığında para istemesi rüşvettir						
Belediye çalışanının yaptığı iş karşılığı para istemese de vatandaşın teklif ettiği parayı alması rüşvettir						
Vatandaşın Belediye çalışanı için getirdiği küçük hediye (çikolata, lokum) rüşvettir						
İyi niyetli getirilen hediye rüşvettir						
Yapılan iş karşılığı vatandaşın gönlünden koparak verdiği bahşiş rüşvettir						

EK 2

ANKETTE SORULAN SORULARA VERİLEN YANITLARIN ORTALAMA DEĞERLERİ

Frekansların alınan tablolardan, gerekli olduğu düşünülenlerin istatistiksel analizi aşağıda belirtilmiştir. Tüm sorular için ‘mean’ ve ‘standart sapma’ değerlerinin kullanılmasına ihtiyaç duyulmadığından EK 2’ye dahil edilmemiştir.

Anketteki 10. SORU

```
. sum kilif_uy
```

Variable	Obs	Mean	Std. Dev.	Min	Max
-----+					
kilif_uy	123	4.00813	.9538183	1	5

55. SORU

```
. sum rusvet1
```

Variable	Obs	Mean	Std. Dev.	Min	Max
-----+					
rusvet1	120	4.208333	1.194496	1	5

```
. sum rusvet2
```

Variable	Obs	Mean	Std. Dev.	Min	Max
-----+					
rusvet2	119	3.764706	1.212267	0	5

```
. sum rusvet3
```

Variable	Obs	Mean	Std. Dev.	Min	Max
-----+					
rusvet3	118	2.279661	1.683939	0	5

```
. sum rusvet4
```

Variable	Obs	Mean	Std. Dev.	Min	Max
-----+					
rusvet4	117	2.264957	1.75378	0	5

```
. sum rusvet5
```

Variable	Obs	Mean	Std. Dev.	Min	Max
-----+					
rusvet5	117	2.17094	1.753276	0	5

12. soru

```
. sum hediye
```

Variable	Obs	Mean	Std. Dev.	Min	Max
-----+					
hediye	123	4.178862	0.682107	1	5

13. soru

```
.sum tanidik
```

Variable	Obs	Mean	Std. Dev.	Min	Max
tanidik	122	4.819672	0.5722244	1	5

14. soru

```
.sum mevzuat
```

Variable	Obs	Mean	Std. Dev.	Min	Max
mevzuat	119	4.747899	0.551256	1	5

15. soru .

```
sum standart
```

Variable	Obs	Mean	Std. Dev.	Min	Max
standart	122	3.770492	1.12659	1	

16. soru

```
.sum parayaduskun
```

Variable	Obs	Mean	Std. Dev.	Min	Max
parayaduskun	124	3.882488	.5176749	1.428571	5

```
.sum memurimaji
```

Variable	Obs	Mean	Std. Dev.	Min	Max
memurimaji	124	4.709005	.6505067	1	5

```
.sum bireyciyaklasim
```

Variable	Obs	Mean	Std. Dev.	Min	Max
bireyciyak-m	124	3.104839	.4509439	1.75	5

17. soru

```
.sum giz_anls
```

Variable	Obs	Mean	Std. Dev.	Min	Max
giz_anls	123	3.934959	.9812992	1	5

18. Soru

```
.sum yakl_dus
```

Variable	Obs	Mean	Std. Dev.	Min	Max
yakl_dus	122	3.532787	1.045924	1	5

19. Soru

```
.sum gerekce
```

Variable	Obs	Mean	Std. Dev.	Min	Max
gerekce	123	4.333333	0.629719	1	5

EK 3

ATASÖZLERİNE İLİŞKİN FAKTÖR ANALİZİ

16- Belediye çalışanları açısından değerlendirdiğinizde, aşağıdaki deyimlere katılım derecenizi lütfen belirtiniz. (En az derecede katılıyorsanız 1, en fazla derecede katılıyorsanız 5 veriniz)

	Hiç	1	2	3	4	5
“Benim memurum işini bilir”						
“Benden sonra tufan”						
“Devlet malı deniz yemeyen domuz”						
“Gemisini yürüten kaptan”						
“Parayı veren düdüğü çalar”						
“Üzümlü ye bağını sorma”						
“Boş torba ile at tutulmaz”						
“Paran varsa cümle alem kulun, paran yoksa cehennemdir yolun”						
“Su akarken testiye doldurmalı”						
“Ar dünyası değil kar dünyası”						
“Aç ayı oynamaz”						
“Her şeyin bedeli vardır”						
“Para her kapıyı açar”						
“Parasız adam gereksiz adam”						
“Açlık kapıdan girince aşk pencereden çıkar”						
“Parayla saadet olmaz”						
“Pınarın başında olup içmemek olmaz”						
“Bal tutan parmağını yalar, (Belediyeye yardım edersen, karşılığını alırsın)”						

Aşağıdaki analiz yukarıdaki anket sorusu ile ilgilidir...

Faktör Analizi

Yazılı olmayan kuralların, yapısal faktörler açısından kamu bürokratinin rüşvet eylemi üzerindeki etkisini ölçmek için kullanılan değişkenler arasında yakın ilişki bulunması, faktör analizi²⁸ yapma ihtiyacını doğurmuştur. Analizde STATA istatistik

²⁸ Hutcheson, G. ve Sofroniou, N. The Multivariate Social Scientist (London: Sage Publications, 2004) s. 217. Faktör analizinde temel amaçlardan biri birbirleriyle yakın anlam içeren ve benzer ilişki taşıyan

programını kullanılmıştır. Aşağıdaki işlemde de görüldüğü üzere birbirleriyle yakın olan değişkenlerin ‘ortalama değerleri’ oldukça yakın değerdedir.

. sum ata1 ata2 ata3 ata4 ata5 ata6 ata7 ata8 ata9 ata10 ata11 ata12 ata13
ata14 ata15 ata16 ata17 ata18

Variable	Obs	Mean	Std. Dev.	Min	Max
ata1	123	4.731707	.7690016	1	5
ata2	121	3.041322	.5830479	0	5
ata3	119	4.823529	.6463333	1	5
ata4	123	3.105691	.5841206	1	5
ata5	122	4.07377	.4484691	2	5
ata6	124	3.129032	.5405168	1	5
ata7	124	3.967742	.4760181	2	5
ata8	124	3.145161	.5939197	1	5
ata9	122	4.729508	.7276918	1	5
ata10	122	3.860656	.7531265	1	5
ata11	122	3.852459	.778557	1	5
ata12	122	3.811475	.7749377	1	5
ata13	122	3.786885	.815445	1	5
ata14	122	3.827869	.7893152	1	5
ata15	122	3.885246	.773494	1	5
ata16	121	1.661157	1.004604	0	5
ata17	123	4.626016	.8531367	1	5
ata18	123	4.650407	.8196735	1	5

değişkenlerin belirli kümelerde toplanmasıdır. Yapılan işlem aynı zamanda ‘keşfedici faktör analizi’ olarak adlandırılır. Kümelenen ve yeni isim verilen değişkenin ‘yapısal eşitlik model’inde (structural equation modelling) kullanılması işlemi ‘doğrulamalı faktör analizi’ olarak adlandırılır. Yapılacak tez çalışmasında da faktör analizi sonucunda elde edilen yeni değişkenler, teorideki nedensellikleri açıklamak için ‘yol analizi’ (path analysis) işleminde kullanılacaktır.

```
. corr ata1 ata2 ata3 ata4 ata5 ata6 ata7 ata8 ata9 ata10 ata11 ata12 ata13
ata14 ata15 ata16 ata17 ata18
(obs=108)
```

	ata1	ata2	ata3	ata4	ata5	ata6	ata7	ata8	
ata1	1.0000								
ata2	0.0830	1.0000							
ata3	0.4777	0.0889	1.0000						
ata4	0.0321	0.4963	0.0117	1.0000					
ata5	-0.0101	0.0504	-0.0363	0.0605	1.0000				
ata6	0.0719	0.4528	0.0506	0.6005	0.0227	1.0000			
ata7	0.1413	0.0344	0.3973	0.0707	0.4012	0.0144	1.0000		
ata8	-0.0286	0.3184	0.0375	0.4023	0.0760	0.7056	0.0158	1.0000	
ata9	0.1585	0.2079	0.5152	0.0386	0.0192	0.0821	0.2207	0.0743	
ata10	-0.1292	0.1570	0.0388	0.0770	0.1124	0.0922	0.2658	-0.0678	
ata11	-0.1181	0.1156	0.1266	0.0711	0.1349	0.0841	0.3755	0.0435	
ata12	-0.1364	0.1657	0.1196	0.0813	0.2024	0.0972	0.4394	-0.0716	
ata13	-0.1499	0.0766	0.0822	0.0879	0.0947	0.1072	0.2906	0.0353	
ata14	-0.1249	0.1662	0.1741	0.0752	0.1426	-0.0052	0.3972	-0.1717	
ata15	-0.1234	0.0736	0.1157	-0.0063	0.0829	0.0016	0.3133	0.0092	
ata16	0.0201	0.0360	-0.0294	0.0123	-0.1003	0.0736	0.0377	-0.0053	
ata17	0.8591	0.0505	0.4110	0.0197	0.0128	0.0609	0.1208	-0.0742	
ata18	0.8123	0.0150	0.3571	-0.0207	-0.0152	0.0551	0.0626	-0.0342	
	ata9	ata10	ata11	ata12	ata13	ata14	ata15	ata16	
ata9	1.0000								
ata10	0.1054	1.0000							
ata11	0.1731	0.5077	1.0000						
ata12	0.2325	0.5716	0.5357	1.0000					
ata13	0.1117	0.4114	0.4617	0.5177	1.0000				
ata14	0.2184	0.6467	0.6843	0.6824	0.4369	1.0000			
ata15	0.1580	0.6727	0.6583	0.5503	0.4259	0.6962	1.0000		
ata16	-0.0208	0.2240	0.1901	0.1854	0.1069	0.1229	0.2012	1.0000	
ata17	0.1478	-0.1543	-0.1402	-0.1331	-0.0362	-0.1179	-0.1471	0.0126	
ata18	0.1102	-0.1985	-0.1559	-0.1631	-0.1525	-0.1965	-0.1620	0.0328	
	ata17	ata18							
ata17	1.0000								
ata18	0.6800	1.0000							

Yukarıdaki korelasyon işleminde de görüldüğü üzere, ata1'in (Benim memurum isini bilir), ata7, ata9, ata10, ata11, ata12, ata13, ata14 ve ata15 ile arasında yakın ilişki bulunmaktadır.²⁹ Bu nedenle birbiriyle yakın ilişki içeren değişkenlerin istatistiksel olarak ilişkisini ortaya koymak için faktör analizi yapılmıştır. Aşağıdaki işlem, 18 farklı değişkenin beş grupta (eigenvalue değeri 1'den büyük olanlar) toplanabileceğini göstermektedir.

```
. factor ata1 ata2 ata3 ata4 ata5 ata6 ata7 ata8 ata9 ata10 ata11 ata12
ata13 ata14 ata15 ata16 ata17 ata18, pc
(obs=108)
```

²⁹ Hutcheson ve Sofroniou (1996: 225)' e göre, korelasyon işleminde aynı değişkenle yakın ilişkisi olan değişkenler arasında rakamsal benzerlikler olur. Örneğin ata1 ile benzer ilişkiye sahip olan değişkenler $r=0.11$ ile $r=0.15$ arasında toplanmışlardır.

```

Faktör analysis/correlation
108
Method: principal-component factors
5
Rotation: (unrotated)
80
Number of obs =
Retained factors =
Number of params =

```

Factor	Eigenvalue	Difference	Proportion	Cumulative
Factor1	4.45403	1.37839	0.2474	0.2474
Factor2	3.07564	0.64091	0.1709	0.4183
Factor3	2.43473	1.14457	0.1353	0.5536
Factor4	0.99016	0.15519	0.0717	0.6253
Factor5	0.93498	0.27186	0.0631	0.6883
Factor6	0.86312	0.08024	0.0480	0.7363
Factor7	0.78288	0.09789	0.0435	0.7798
Factor8	0.68499	0.09620	0.0381	0.8178
Factor9	0.58879	0.10335	0.0327	0.8505
Factor10	0.48543	0.04839	0.0270	0.8775
Factor11	0.43704	0.02473	0.0243	0.9018
Factor12	0.41231	0.09478	0.0229	0.9247
Factor13	0.31753	0.01900	0.0176	0.9423
Factor14	0.29853	0.02189	0.0166	0.9589
Factor15	0.27664	0.07010	0.0154	0.9743
Factor16	0.20654	0.03804	0.0115	0.9857
Factor17	0.16850	0.08033	0.0094	0.9951
Factor18	0.08817	.	0.0049	1.0000

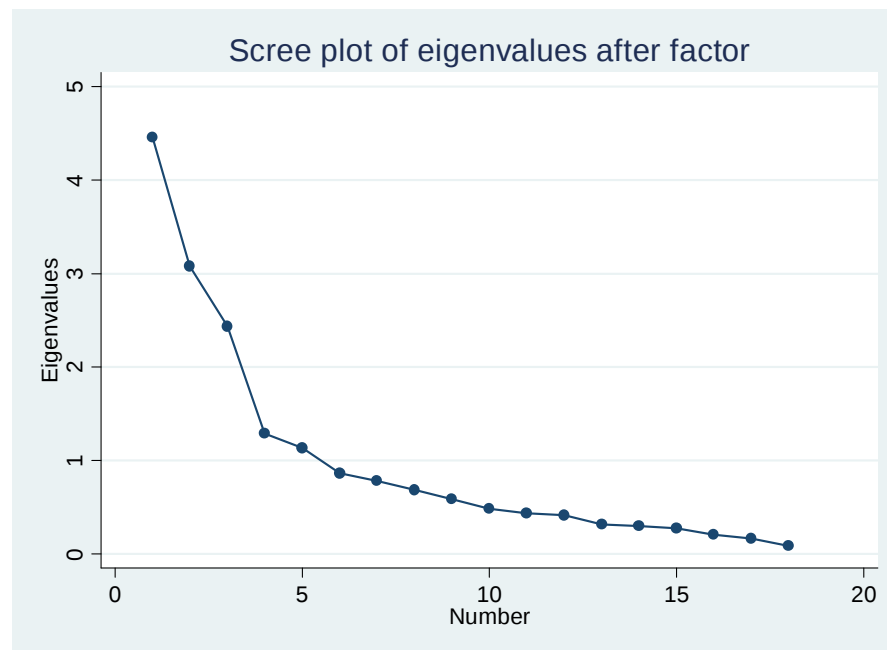
```

LR test: independent vs. saturated: chi2(153) = 938.38 Prob>chi2 =
0.0000

```

Greigen analizi de değişkenlerin üç faktörde toplanabileceğini göstermektedir; çünkü ilk üç faktörde (soldan aşağı) belirgin kırılmalar olmuştur.

greigen

Faktör değerleri alınan değişkenlerin hangi grupta yer alması gerektiği belirgin görünmediğinden, değişkenler kendi içinde rotasyona³⁰ uğratılmıştır. Çıkan sonuçta hangi değişkenlerin hangi faktörde yer alacağı tespit edilmiştir.

```
. rotate, f(3)
```

Factor analysis/correlation	Number of obs	=
108		
Method: principal-component factors	Retained factors	=
5		
Rotation: orthogonal varimax (Kaiser off)	Number of params	=
80		

Variable	Factor1	Factor2	Factor3	Uniqueness
ata1	-0.0851	0.9447	0.0306	0.0847
ata2	0.1450	0.0416	0.6744	0.4907
ata3	0.1465	0.4655	0.0043	0.2500
ata4	0.0541	0.0147	0.7856	0.3748
ata5	0.1021	0.0106	0.0583	0.2097
ata6	0.0448	0.0655	0.8928	0.1963
ata7	0.4377	0.1871	-0.0099	0.3312
ata8	-0.1160	-0.0826	0.7852	0.3543
ata9	0.1741	0.0948	0.0885	0.2600
ata10	0.8008	-0.0947	0.0530	0.3442
ata11	0.7805	-0.0895	0.0646	0.3622
ata12	0.7794	-0.0942	0.0490	0.3318
ata13	0.6184	-0.0799	0.0880	0.5875
ata14	0.8452	-0.1016	-0.0405	0.2342
ata15	0.8286	-0.0918	-0.0202	0.3007
ata16	0.4097	0.2014	0.0673	0.4985
ata17	-0.0836	0.8940	0.0041	0.1841
ata18	-0.1407	0.8737	-0.0027	0.2155

³⁰ Huteson ve Sofroniou (1996: 233)' e göre, faktör analizi yapılan değişkenlerin yer alacağı kümenin belirgin olmadığı durumlarda değişkenler rotasyona uğratılır.

Rotasyona uğratılan değişkenlerden ata7 (bos torba ile at tutulmaz), ata10 (ar dünyası değil kar dünyası), ata 11(aç ayı oynamaz), ata12 (her şeyin bedeli vardır), ata13 (para her kapıyı açar), ata14 (parasız adam gereksiz adam), ata15 (açlık kapıdan girince aşk pencereden kaçar) değişkenleri birbirlerine yakın değere sahiptir ve faktör 1’de yer almışlardır. Bu değişkenlerin genel özelliği ‘paraya düşkünlük’ olarak adlandırılabilir. Bu değişkenlerin ‘ortalama değerleri’ alınarak ortak bir değişken oluşturulmuştur. Yeni değişkenin adı ‘parayadüşkün’ olarak verilmiştir.

```
egen parayaduskun=rmean (ata5 ata7 ata10 ata11 ata12 ata13 ata14 ata15)  
(1 missing value generated)
```

Öte yandan ata1(benim memurum işini bilir), ata3 (devlet mali deniz yemeyen domuz), ata17 (pınarın başında olup içmemek olmaz) ve ata18(bal tutan parmağını yalar – belediyeye yardım edersen, karşılığını alırsın) değişkenleri faktör 2’de belirgin bir şekilde toplanmıştır. Bu değişkenlerin bir araya getirilmesi ile oluşturulan değişkene ‘memurimajı’ adı verilmiştir; çünkü değişkenler genel olarak kamu bürokratlarının dışsal imajı ile ilgilidir.

```
egen memurimaji=rmean (ata1 ata3 ata17 ata18)  
(1 missing value generated).
```

Son olarak, ata2 (benden sonra tufan), ata4 (gemisini yürüten kaptan), ata6 (üzümü ye bağını sorma) ve ata8 (paran varsa cümle alem kulun, paran yoksa cehennemdir dostun) değişkenleri arasındaki yakın ilişki faktör 3’de belirgin olarak görülmektedir. Bu değişkenlerin genel özelliği ‘bireycilik’ ve ‘kendine düşünme’ olarak adlandırılabilir. Oluşturulan yeni değişken ‘bireyci yaklaşım’ değişkeni olarak adlandırılmıştır.

```
. egen bireyciyaklasim=rmean ( ata2 ata4 ata6 ata8)  
(1 missing value generated)
```

Yeni oluşturulan değişkenlerin alfa güvenilirlik³¹ dereceleri, istatistiksel analizlerde kullanabilmek için yeterlidir. Tüm değişkenlerin alfa güvenilirlik derecesi %75.6 iken, ‘parayadüşkün’ değişkeninin %84.8, ‘bireyciyaklaşım’ değişkeninin %79.7 ve ‘memurimaji’ değişkeninin %85.8’dir. Yeni oluşturulan değişkenlerin alfa güvenilirlik dereceleri daha yüksektir.

```
. alpha ata1 ata2 ata3 ata4 ata5 ata6 ata7 ata8 ata9 ata10 ata11 ata12  
ata13 ata14 ata15 ata16 ata17 ata18, std
```

```
Test scale = mean(standardized items)  
Reversed items: ata1 ata17 ata18
```

```
Average interitem correlation: 0.1472  
Number of items in the scale: 18  
Scale reliability coefficient: 0.7564
```

```
. alpha ata5 ata7 ata10 ata11 ata12 ata13 ata14 ata15, std
```

```
Test scale = mean(standardized items)
```

```
Average interitem correlation: 0.4121  
Number of items in the scale: 8  
Scale reliability coefficient: 0.8486
```

```
. alpha ata2 ata4 ata6 ata8, std
```

```
Test scale = mean(standardized items)
```

```
Average interitem correlation: 0.4961  
Number of items in the scale: 4  
Scale reliability coefficient: 0.7975
```

```
. alpha ata1 ata3 ata17 ata18, std
```

```
Test scale = mean(standardized items)
```

```
Average interitem correlation: 0.6032  
Number of items in the scale: 4  
Scale reliability coefficient: 0.8588
```

³¹ Armor, David Theta Reliability and Factor Scaling . s. 18-50. Faktör analizlerinde değişkenler arasındaki ilişki derecesinin (coefficient) yüksek olması durumunda ‘alfa güvenilirlik’ testi kullanılır.

EK 4

‘YAZILI OLMAYAN KURALLARA’ İLİŞKİN DEĞİŞKENLERİN İSTATİKSEL ANALİZİ

‘Parayadüşkün’, ‘memurimajı’ ve ‘bireyciyaklaşım’ değişkenlerinin analizi aşağıda belirtilmiştir:

parayadüşkün	Freq.	Percent	Cum.
1.428571	1	0.81	0.81
1.75	1	0.81	1.61
2	1	0.81	2.42
2.25	1	0.81	3.23
2.5	1	0.81	4.03
3.125	1	0.81	4.84
3.25	8	6.45	11.29
3.5	4	3.23	14.52
3.625	5	4.03	18.55
3.75	11	8.87	27.42
3.875	3	2.42	29.84
4	63	50.81	80.65
4.125	12	9.68	90.32
4.25	2	1.61	91.94
4.375	1	0.81	92.74
4.625	1	0.81	93.55
4.75	6	4.84	98.39
4.875	1	0.81	99.19
5	1	0.81	100.00
Total	124	100.00	

memurimajı	Freq.	Percent	Cum.
1	1	0.81	0.81
2	1	0.81	1.61
2.75	2	1.61	3.23
3	3	2.42	5.65
3.5	2	1.61	7.26
4	5	4.03	11.29
4.25	8	6.45	17.74
4.5	2	1.61	19.35
4.666667	1	0.81	20.16
4.75	13	10.48	30.65
5	86	69.35	100.00
Total	124	100.00	

. tab bireyciyaklaşım

bireyciyakl asım	Freq.	Percent	Cum.
1.75	2	1.61	1.61
2.25	2	1.61	3.23
2.5	2	1.61	4.84
2.75	3	2.42	7.26
3	88	70.97	78.23
3.25	10	8.06	86.29
3.5	7	5.65	91.94
3.75	4	3.23	95.16
4	1	0.81	95.97
4.25	1	0.81	96.77
4.5	1	0.81	97.58
5	3	2.42	100.00
Total	124	100.00	

EK 5

'YAPI' VE 'BİREY' TEMELLİ ÖNERMELERLE İLGİLİ FAKTÖR ANALİZİ

Anket sorularında bir önerme birden fazla soru ile test edildiğinden, gerekli olduğu değerlendirilen önermeler için faktör analizi kullanılarak ortak bir 'degisken' oluşturulmuştur. Örneğin, 'yapı'nın ölçülmesinde kullanılan 'yazılı kuralların etkisi' ile ilgili altı sorunun kendi aralarındaki korelasyonunda yüksek olan üç 'degisken' alınarak ortak bir 'yazılıkural' (güvenilirlik derecesi %86) degiskeni oluşturulmuştur. Eigenvalue değerinin 1'den yüksek olması, tek bir degisken oluşturabileceğini göstermektedir. Benzer bir teknik izlenerek, bireysel faktörleri ölçmek için 'gündelik yaşam pratikleri' başlığı altında sorulan beş degisken tek bir degiskene indirilerek 'gündelik pratik' (güvenilirlik derecesi % 83) degiskeni oluşturulmuştur.

Yazılı Kural İle İlgili Önermelerin Faktör Analizi (Ankette 10, 11, 12, 13, 14, 15 ve 16. Sorular)

```
. corr yyazkur1 yyazkur2 yyazkur3 yyazkur4 yyazkur5 yyazkur6
(obs=118)
```

	yyazkur1	yyazkur2	yyazkur3	yyazkur4	yyazkur5	yyazkur6
yyazkur1	1.0000					
yyazkur2	0.0102	1.0000				
yyazkur3	0.2165	-0.0352	1.0000			
yyazkur4	0.1997	-0.0271	0.7818	1.0000		
yyazkur5	0.2049	-0.0039	0.6765	0.5664	1.0000	
yyazkur6	0.4423	0.1619	0.1457	0.0092	0.1251	1.0000

```
. factor yyazkur1 yyazkur2 yyazkur3 yyazkur4 yyazkur5 yyazkur6
(obs=118)
```

```
Factor analysis/correlation          Number of obs    =
118
Method: principal factors             Retained factors =
3
Rotation: (unrotated)                 Number of params =
15
```

Factor	Eigenvalue	Difference	Proportion	Cumulative
Factor1	2.07272	1.43378	0.8877	0.8877
Factor2	0.63894	0.59430	0.2736	1.1613
Factor3	0.04464	0.07350	0.0191	1.1804
Factor4	-0.02886	0.09511	-0.0124	1.1681
Factor5	-0.12396	0.14455	-0.0531	1.1150
Factor6	-0.26852	.	-0.1150	1.0000

```
LR test: independent vs. saturated:  chi2(15) = 221.41 Prob>chi2 =
0.0000
```

Factor loadings (pattern matrix) and unique variances

Variable	Factor1	Factor2	Factor3	Uniqueness
yyazkur1	0.3197	0.4763	-0.0904	0.6628
yyazkur2	-0.0097	0.1773	0.1865	0.9337
yyazkur3	0.8820	-0.0980	0.0116	0.2123
yyazkur4	0.8041	-0.1924	-0.0091	0.3163
yyazkur5	0.7109	-0.0357	0.0339	0.4922
yyazkur6	0.2011	0.5768	0.0184	0.6265

. alpha yyazkur3 yyazkur4 yyazkur5, std

Test scale = mean(standardized items)

Average interitem correlation: 0.6756

Number of items in the scale: 3

Scale reliability coefficient: 0.8620

. egen yazlikural=rmean (hediye tanıdık mevzuat)
(2 missing values generated)

Yolsuzluk Normu Değişkeninin Oluşturulması (Ankette 17, 18, 19 ve 20. Sorular)

Normatif Kurallarının Etkisi ile ilgili dört değişken ‘yolsuzluk normu’ değişkeni (güvenilirlik derecesi % 69) adı altında toplanmıştır.

. corr ynormatif1 ynormatif2 ynormatif3 ynormatif4
(obs=122)

	ynormatif1	ynormatif2	ynormatif3	ynormatif4
ynormatif1	1.0000			
ynormatif2	0.4833	1.0000		
ynormatif3	0.1441	0.0644	1.0000	
ynormatif4	0.3220	0.4837	0.1883	1.0000

```
. factor ynormatif1 ynormatif2 ynormatif3 ynormatif4
(obs=122)
```

```
Factor analysis/correlation          Number of obs    =
122
Method: principal factors            Retained factors =
2
Rotation: (unrotated)                Number of params =
6
```

```
-----
--
--      Factor | Eigenvalue  Difference  Proportion  Cumulative
-----+-----
--      Factor1 |      1.20449      1.15276      1.3040      1.3040
--      Factor2 |      0.05173      0.12176      0.0560      1.3600
--      Factor3 |     -0.07003      0.19246     -0.0758      1.2842
--      Factor4 |     -0.26249          .     -0.2842      1.0000
-----
--
LR test: independent vs. saturated:  chi2(6) = 71.34 Prob>chi2 =
0.0000
```

Factor loadings (pattern matrix) and unique variances

```
-----
--      Variable | Factor1  Factor2 | Uniqueness
-----+-----
--      ynormatif1|    0.5810  -0.0264 |    0.6617
--      ynormatif2|    0.6862  -0.0847 |    0.5220
--      ynormatif3|    0.2074    0.2027 |    0.9159
--      ynormatif4|    0.5942    0.0528 |    0.6442
-----
```

```
. egen yolsuzluk normu=rmean (ynormatif1 ynormatif2 ynormatif4)
(1 missing value generated)
```

Gündelik Pratik Değişkenin Oluşturulması (Ankette 25, 27, 30, 31 ve 32. Sorular)

```
. corr gratik1 gpratik2 gpratik3 gpratik4 gpratik5
(obs=99)
```

```
-----
--      | gratik1 gpratik2 gpratik3 gpratik4 gpratik5
-----+-----
--      gratik1 | 1.0000
--      gratik2 | 0.6738 1.0000
--      gratik3 | 0.4892 0.4158 1.0000
--      gratik4 | 0.4422 0.4732 0.6405 1.0000
--      gratik5 | 0.1561 0.2160 0.2012 0.2901 1.0000
-----
```

```
. factor gratik1 gpratik2 gpratik3 gpratik4 gpratik5
(obs=99)
```

```
Factor analysis/correlation          Number of obs    =
99                                  Retained factors =
3                                  Number of params =
10                                  Rotation: (unrotated)
```

```
-----
--
--      Factor | Eigenvalue  Difference  Proportion  Cumulative
-----+-----
--
Factor1 |      2.14534      1.89414      1.0516      1.0516
Factor2 |      0.25120      0.22793      0.1231      1.1748
Factor3 |      0.02327      0.17968      0.0114      1.1862
Factor4 |     -0.15641      0.06699     -0.0767      1.1095
Factor5 |     -0.22340          .     -0.1095      1.0000
-----
--
LR test: independent vs. saturated:  chi2(10) = 155.81 Prob>chi2 =
0.0000
```

Factor loadings (pattern matrix) and unique variances

```
-----
--      Variable | Factor1  Factor2  Factor3 | Uniqueness
-----+-----
--
gratik1 |      0.7279  -0.2557  -0.0274 |      0.4040
gratik2 |      0.7197  -0.2500   0.0383 |      0.4180
gratik3 |      0.6995   0.2147  -0.0699 |      0.4598
gratik4 |      0.7193   0.2457   0.0042 |      0.4223
gratik5 |      0.3013   0.1299   0.1271 |      0.8761
-----
```

```
. egen gündelik pratik=rmean (gpratik1 gpratik2 gpratik3 gpratik4)
(1 missing value generated)
```

Bürokratın Bilgililiği Değişkeninin Oluşturulması (Ankette 33, 34, 35 ve 36. Sorular)

Yolsuzluk ve Bürokratın Bilgililiği ilişkisinde birbiriyle yüksek ilişkisi olan iki değişken bir araya getirilerek 'bürokratın bilgililiği' değişkeni (güvenilirlik derecesi %79) oluşturulmuştur.

```
. corr bilgili1 bilgili2 bilgili3 bilgili4
(obs=105)
```

```
-----
--      | bilgili1 bilgili2 bilgili3 bilgili4
-----+-----
--
bilgili1 |      1.0000
bilgili2 |     -0.1168      1.0000
bilgili3 |      0.0094      0.0524      1.0000
bilgili4 |      0.0535      0.1653      0.6670      1.0000
-----
```

```
. factor bilgili1 bilgili2 bilgili3 bilgili4
(obs=105)
```

```
Factor analysis/correlation          Number of obs    =
105
Method: principal factors            Retained factors =
2
Rotation: (unrotated)                Number of params =
6
```

```
-----
--
      Factor | Eigenvalue  Difference  Proportion  Cumulative
-----+-----
--
      Factor1 |      1.14717      0.99740      1.1631      1.1631
      Factor2 |      0.14977      0.20979      0.1519      1.3150
      Factor3 |     -0.06001      0.19062     -0.0608      1.2541
      Factor4 |     -0.25064          .     -0.2541      1.0000
-----
--
LR test: independent vs. saturated:  chi2(6) = 66.20 Prob>chi2 =
0.0000
```

Factor loadings (pattern matrix) and unique variances

```
-----
Variable | Factor1  Factor2 | Uniqueness
-----+-----
bilgili1 |  0.0271   0.2588 |  0.9323
bilgili2 |  0.1470  -0.2830 |  0.8983
bilgili3 |  0.7388   0.0515 |  0.4516
bilgili4 |  0.7610  -0.0046 |  0.4209
-----
```

```
. egen bürokratın bilgililiği=rmean (bilgili3 bilgili4)
(6 missing values generated)
```

Pratik Bilinç Değişkeninin Oluşturulması (Ankette 37, 42 ve 43. sorular)

‘Bürokratın Pratik Bilinci İlişkisi’ ile ilgili beş değişkenden aralarında yüksek ilişkiye sahip olan üç değişken bir araya getirilerek ‘pratik bilinç’ adın altında ortak bir değişken (güvenilirlik derecesi %61) oluşturulmuştur.

```
. corr pratikbilinc1 pratikbilinc2 pratikbilinc3
(obs=112)
```

```
-----
      | pratik~1  pratik~2  pratik~3
-----+-----
pratikbili~1 |  1.0000
pratikbili~2 |  0.4363   1.0000
pratikbili~3 |  0.4676   0.5935   1.0000
```

```
. faktör pratikbilinc1 pratikbilinc2 pratikbilinc3
(oba=112)
```

```
Factor analysis/correlation          Number of obs    =
112                                  Retained factors =
Method: principal factors
1                                  Number of params =
Rotation: (unrotated)
3
```

```
-----
--
--      Factor | Eigenvalue  Difference  Proportion  Cumulative
-----+-----
--      Factor1 |      1.35985      1.47084      1.2973      1.2973
--      Factor2 |     -0.11099      0.08968     -0.1059      1.1914
--      Factor3 |     -0.20066          .     -0.1914      1.0000
-----
--
LR test: independent vs. saturated:  chi2(3) = 80.66 Prob>chi2 =
0.0000
```

Factor loadings (pattern matrix) and unique variances

```
-----
--      Variable | Factor1 | Uniqueness
-----+-----
--      pratikbili~1 | 0.5852 | 0.6576
--      pratikbili~2 | 0.7024 | 0.5067
--      pratikbili~3 | 0.7240 | 0.4759
-----
```

```
. egen pratikbilinc4=rmean ( pratikbilinc1 pratikbilinc2 pratikbilinc3)
(3 missing values generated)
```

‘Yapı’ Değişkeninin Oluşturulması (Ankette ‘yapı’ ile ilgili tüm sorular, Bknz EK 1)

Path analizinde kullanabilmek için yapı temelli önermeleri temsil eden ortak bir ‘yapı’ değişkeni oluşturulmuştur. Bu işlem için yapısal önermeleri açıklamada kullanılan tüm değişkenlerin faktör analizi için uygunluk içerip içermediğine bakılmıştır. Aşağıdaki korelasyon tablosunda birçok değişkenin (altı çizili olanlar) birbirleriyle yüksek dereceli ilişkiye sahip oldukları görülmektedir.

. corr yapisalyazilikural1 yapisalyazilikural2 yapisalyazilikural3
yapisalyazilikural4 yapisalyazilikural5 yapisalyazilikural6 yapisalnormatif1
yapisalnornatif2 yapisalnormatif3 yapisalnormatif4 yapisalkaynakdagitimsal
yapiyetkeselkaynak1 yapiyetkeselkaynak2 yapiyetkeselkaynak3 parayadüşkün
memurimaji bireyciyaklaşım
(obs=109)

	yapis~l1	yapis~l2	yapis~l3	yapis~l4	yapisa~5	yapisa~6
yapis~f1						
-						
yapisalyaz~1	1.0000					
yapisalyaz~2	0.3158	1.0000				
yapisalyaz~3	0.2243	-0.0196	1.0000			
yapisalyaz~4	0.2083	-0.0457	0.7829	1.0000		
yapisalyaz~5	0.1994	-0.0252	0.7744	0.8016	1.0000	
yapisalyaz~6	0.4499	0.2098	0.1515	0.0086	0.1532	1.0000
yapisaln~1	0.3526	0.0631	0.2309	0.2176	0.2132	0.3328
1.0000						
yapisaln~2	0.4121	0.1594	0.2319	0.2596	0.2245	0.3791
0.5422						
yapisaln~3	-0.0090	-0.0511	0.0798	0.0387	0.0404	0.1779
0.1419						
yapisaln~4	0.3026	0.2383	0.1997	0.2045	0.1994	0.3121
0.3730						
yapisalkay~1	-0.0687	-0.0379	0.0188	-0.0118	-0.0025	0.0444
0.1446						
yapiyetkes~1	0.1916	0.0711	0.0694	0.0278	0.0460	0.1241
0.1829						
yapiyetkes~2	0.4918	0.2811	0.2263	0.1569	0.2121	0.4723
0.5039						
yapiyetkes~3	0.3679	0.2609	0.1840	0.2160	0.2034	0.4354
0.3627						
parayadüşkün	0.1885	0.1666	0.1165	0.0717	0.0841	0.1405
0.0459						
memurimaji	0.1557	0.0327	0.0945	0.0864	0.0686	0.0539
0.2927						
bireyciyak~m	0.2271	0.1052	0.0283	0.1263	0.0568	0.0918
0.2011						

	yapis~f2	yapis~f3	yapis~f4	yapisa~l	yapiye~1	yapiye~2
yapiye~3						
-						
yapisaln~2	1.0000					
yapisaln~3	0.0602	1.0000				
yapisaln~4	0.5298	0.2018	1.0000			
yapisalkay~1	0.0133	0.2339	0.1585	1.0000		
yapiyetkes~1	0.1718	0.0203	0.2515	0.0167	1.0000	
yapiyetkes~2	0.3809	0.2199	0.4360	0.0109	0.1125	1.0000
yapiyetkes~3	0.5821	0.1982	0.5102	0.0892	0.2317	0.3954
1.0000						
parayaduskun	0.1487	0.0712	0.1294	-0.0457	0.2059	0.2275
0.1338						
memurimaji	0.2671	0.0440	0.1210	0.0980	0.0723	0.2687
0.1004						
bireyciyak~m	0.2230	0.0183	0.2133	0.1058	0.0266	0.0789
0.3584						

	paraya~n	memuri~i	bireyc~m
parayaduskun	1.0000		
memurimaji	-0.0290	1.0000	
bireyciyak~m	0.1281	-0.0034	1.0000

Korelasyon tablosundaki verilerin ‘path analizi’ yapmaya elverişli olduklarının görülmesi üzerine ‘faktör’ komutu kullanılarak değişkenlerin kümeler oluşturup oluşturmadıklarına bakılmıştır. Aşağıda da görüldüğü üzere 17 değişkenden birçoğu iki grupta (eigenvalue değerleri 1’den yüksek olan ‘Factor1’ ve ‘Factor2’ kümeleri) kümelenebilirlerdir. ‘Factor1’ kümesinin eigenvalue değeri daha yüksek olduğu için o kümedeki değişkenler biraraya getirilerek ortak bir ‘yapı’ değişkeni oluşturulmuştur.

```
. factor yapisyazilikural1 yapisyazilikural2 yapisyazilikural3
yapisayazilikural4 yapisyazilikural5 yapisyazilikural6 yapisalnormatif1
yapisalnormatif2 yapisalnormatif3 yapisalnormatif4 yapisalkaynakdagitimsal
yapiyetkeselkaynak1 yapiyetkeselkaynak2 yapiyetkeselkaynak3 parayadüşkün
memurimaji bireyciyaklaşım
(obs=109)
```

```
Factor analysis/correlation                                Number of obs    =
109 Method: principal factors                               Retained factors =
9 Rotation: (unrotated)                                     Number of params =
117
```

Factor	Eigenvalue	Difference	Proportion	Cumulative
Factor1	4.08311	2.03011	0.5624	0.5624
Factor2	2.05300	1.41741	0.2828	0.8452
Factor3	0.63559	0.13615	0.0875	0.9327
Factor4	0.49944	0.07241	0.0688	1.0015
Factor5	0.42703	0.19351	0.0588	1.0603
Factor6	0.23353	0.06454	0.0322	1.0925
Factor7	0.16899	0.05626	0.0233	1.1158
Factor8	0.11274	0.05326	0.0155	1.1313
Factor9	0.05947	0.06798	0.0082	1.1395
Factor10	-0.00851	0.00972	-0.0012	1.1383
Factor11	-0.01823	0.01806	-0.0025	1.1358
Factor12	-0.03629	0.04408	-0.0050	1.1308
Factor13	-0.08037	0.05209	-0.0111	1.1198
Factor14	-0.13247	0.04624	-0.0182	1.1015
Factor15	-0.17870	0.05737	-0.0246	1.0769
Factor16	-0.23607	0.08611	-0.0325	1.0444
Factor17	-0.32218	.	-0.0444	1.0000

```
LR test: independent vs. saturated: chi2(136) = 810.21 Prob>chi2 =
0.0000
```

Factor loadings (pattern matrix) and unique variances

--						
Variable	Factor1	Factor2	Factor3	Factor4	Factor5	

--						
yapisalyaz~1	<u>0.5767</u>	0.2217	-0.3163	-0.0735	-0.0806	-
0.0705						
yapisalyaz~2	0.2449	0.2674	-0.3044	0.0423	0.0671	-
0.0172						
yapisalyaz~3	0.6497	-0.7278	-0.0309	-0.0709	0.0854	
0.0380						
yapisalyaz~4	<u>0.5564</u>	-0.6046	0.0258	0.1216	-0.0999	-
0.0085						
yapisalyaz~5	<u>0.6409</u>	-0.7437	-0.0446	-0.0109	0.0598	-
0.0431						
yapisalyaz~6	<u>0.5112</u>	0.2991	-0.1167	-0.1521	0.1880	-
0.1626						
yapisalnor~1	<u>0.5975</u>	0.1990	0.2338	-0.1616	-0.2071	
0.0018						
yapisalnor~2	<u>0.6778</u>	0.2485	0.0886	0.1121	-0.2626	
0.0174						
yapisalnor~3	0.1915	0.0916	0.3178	-0.0895	0.3415	-
0.0028						
yapisalnor~4	<u>0.5991</u>	0.2482	0.1388	0.1425	0.0774	
0.1111						
yapisalkay~1	0.0822	0.0666	0.3878	0.0240	0.1575	-
0.0124						
yapiyetkes~1	0.2441	0.1422	-0.0482	0.0778	0.0238	
0.3315						
yapiyetkes~2	<u>0.6335</u>	0.2752	-0.0752	-0.3337	0.0804	-
0.0100						
yapiyetkes~3	<u>0.6450</u>	0.2939	0.0563	0.2830	0.0714	-
0.0766						
parayadüşkün	0.2334	0.0882	-0.2250	0.0649	0.1681	
0.2153						
memurimaji	0.2477	0.0868	0.1727	-0.2311	-0.2429	
0.0761						
bireyciyak~m	0.2741	0.1455	0.0295	0.3557	-0.0334	-
0.1327						

Variable	Factor7	Factor8	Factor9	Uniqueness		

yapisalyaz~1	0.0840	0.0672	0.0437	0.4878		
yapisalyaz~2	0.0794	-0.1698	0.0710	0.7291		
yapisalyaz~3	-0.0213	0.0211	0.0576	0.0293		
yapisalyaz~4	0.0967	-0.0382	-0.0968	0.2792		
yapisalyaz~5	-0.0539	-0.0085	0.0421	0.0239		
yapisalyaz~6	-0.1576	0.1009	0.0212	0.5152		
yapisalnor~1	0.0434	0.1060	0.0060	0.4666		
yapisalnor~2	-0.1481	-0.0097	-0.0541	0.3642		
yapisalnor~3	0.0298	0.0098	-0.0762	0.7225		
yapisalnor~4	-0.0462	-0.1539	0.0149	0.4955		
yapisalkay~1	0.1064	0.0079	0.1124	0.7889		
yapiyetkes~1	-0.0588	0.0915	0.0626	0.7856		
yapiyetkes~2	0.1022	-0.0662	-0.0647	0.3803		
yapiyetkes~3	-0.0872	-0.0227	-0.0108	0.3951		
parayaduskun	0.1107	0.0830	-0.0746	0.7835		
memurimaji	0.0826	-0.0552	0.0432	0.7713		
bireyciyak~m	0.1983	0.0941	0.0184	0.7091		

Üçüncü işlem olarak, aşağıda da görüldüğü üzere ‘egen’ komutu kullanılarak ‘Factor1’ kümesindeki değer olarak birbirine yakın olan yedi değişkenle ortak bir ‘yapı’ değişkeni oluşturulmuştur.

```
. egen YAPI=rmean(yapisalyazilikural1 yapisalyazilikural3  
yapisalyazilikural4 yapisalyazilikural5 yapisalyazilikural6 yapisalnormatif1  
yapisalnornatif2 yapisalnormatif4 yapiyetkeselkaynak2 yapiyetkeselkaynak3)  
(1 missing value generated)
```

Son olarak ‘yapı’ isimli ortak değişkenin istatistiksel olarak güvenilirlik derecesine bakılmıştır. Stata programında ‘alpha’ komutu kullanılarak yapılan işlemde, ‘yapı’ değişkeninin güvenilirlik derecesi (%82) gibi yüksek bir değer çıkmıştır. Bu da yapılan işlemin istatistiksel olarak uygun olduğu anlamına gelmektedir.

```
. alpha yapisalyazilikural1 yapisalyazilikural3 yapisalyazilikural4  
yapisalyazilikural5 yapisalyazilikural6 yapisalnormatif1 yapisalnormatif2  
yapisalnornatif4 yapiyetkeselkaynak2 yapiyetkeselkaynak3, std
```

```
Test scale = mean(standardized items)
```

```
Average interitem correlation:    0.3121  
Number of items in the scale:      10  
Scale reliability coefficient:      0.8194
```

EK 6

ÇALIŞMADA KULLANILAN KORELASYON VE REGRESYON ANALİZLERİ

‘Yapı’ ve ‘Birey’ Temelli Önermelerin Korelasyonları

pwcorr yapısalyazılıkural1 yapısalnornatif1 yapıyetkeselkaynak2
gundelikpratik2 bilgililik4 pratikbilinc1 rutinlesme cerceveleme
konumzamansal1, star(.05)

	yapis~l1	yapis~f1	yapiye~2	gundel~2	bilgil~4	pratik~1	rutinl~e	cercev~e
konumz~1								
yapisalyaz~1	1.0000							
yapisalnorn~1	0.2999*	1.0000						
yapiyetkes~2	0.4693*	0.4763*	1.0000					
gundelikpr~2	0.2919*	0.2579*	0.1968*	1.0000				
bilgililik4	0.2683*	0.1368	0.0497	0.0049	1.0000			
pratikbili~1	0.1011	0.3395*	0.2347*	0.1153	0.0187	1.0000		
rutinlesme	0.3246*	0.2951*	0.3082*	0.3053*	0.0394	0.2389*	1.0000	
cerceveleme	0.1924*	0.3456*	0.2828*	0.3424*	0.1048	0.2615*	0.4088*	1.000
konumzaman~1	0.0583	0.0477	0.1961*	0.1624	0.1743	0.1897*	0.0951	

‘Yapılaşma’ İle ‘Yapı’ ve ‘Birey’ Temelli Önermelerin Korelasyonu

pwcorr yapılaşma1 yapısalyazılıkural1 yapısalnornatif1
yapısalkaynakdagitimsal yapıyetkeselkaynak1 parayaduskun memurimaji
bireyciyaklasim, star(.5)

	yapıla~1	yapis~l1	yapis~f1	yapisa~l	yapiye~1	paraya~n
memuri~i						
yapılaşma1	1.0000					
yapisalyaz~1	0.2137*	1.0000				
yapisalnorn~1	0.1949*	0.2999*	1.0000			
yapısalkay~1	0.0502	0.0049	0.0128	1.0000		
yapiyetkes~1	0.1030*	0.1968*	0.1102*	0.0652*	1.0000	
parayadüşkün	0.0684*	0.1125*	0.0332	0.0217	0.2141*	1.0000
memurimaji	0.0159	0.1707*	0.2814*	0.0270	0.0441	0.0670*
bireyciyak~m	0.0728*	0.2163*	0.1105*	0.0207	0.0119	0.0880*
bireyciyak~m	1.0000					

‘Yapılaşma’ ve ‘Birey’ Temelli Önermeler Arasındaki Korelasyon

pwcorr yapilasma1 gundelikpratik1 bilgililik1 pratikbilinc3 rutinlesme
cerceveleme konumlanma bireysel konumzamansal3, star(.5)

| yapıla~1 gundel~1 bilgil~1 pratik~3 rutinl~e cerceve~
konuml~1

yapilasma1		1.0000					
gundelikpr~1		0.6927*	1.0000				
bilgililik1		0.1933*	0.1223*	1.0000			
pratikbili~3		0.1644*	0.1257*	0.0764*	1.0000		
rutinlesme		0.3015*	0.2171*	0.2350*	0.4232*	1.0000	
cerceveleme		0.3171*	0.3068*	0.1702*	0.2432*	0.4088*	1.0000
konumlanma~1		0.1461*	0.2398*	0.0189	0.1444*	0.3469*	0.5256*
konumzaman~3		0.1238*	0.2344*	0.0205	0.2304*	0.2205*	0.1941*
		0.1785*					
		konumz~3					
konumzaman~3		1.0000					

‘Yapılaşma’ İle ‘Zaman’, ‘Uzam’, ‘Süreklilik’ ve ‘Bağlamsal’ Degiskenleri Arasındaki İlişki

pwcorr yapilasma1 zaman uzam süreklilik bağlamsal, star(.5)

		yapıla~1	zaman	uzam	sürekli~k	bağlam~1
yapilasma1		1.0000				
zaman		0.1520*	1.0000			
uzam		0.0728*	0.2114*	1.0000		
süreklilik		0.0706*	0.1681*	0.4339*	1.0000	
bağlamsal		0.2327*	0.6349*	0.1813*	0.1678*	1.0000

‘Yapi’ ve ‘Birey’ Temelli Degiskenler Arasındaki Regresyon Analizi

```
. reg yapilasma1 yapisalyazilikural6 yazilıkural bireyciyaklaşım
bilgililik1 yapıyetkeselkaynak2 gundelikpratik2 pratikbilinc1 cerceveleme
konumzamansal1, beta
```

Source	SS	df	MS	Number of obs =
Model	14.9670451	9	1.66300502	91
Residual	21.7802076	81	.268891452	
Total	36.7472527	90	.408302808	

6.18 F(9, 81) =
0.0000 Prob > F =
0.4073 R-squared =
0.3414 Adj R-squared =
.51855 Root MSE =

	Coef.	Std. Err.	t	P> t
yapilasma1				
Beta				
yapisalyaz~6	.0699156	.0536979	1.30	0.197
yazlikural	.0108941	.0113442	0.96	0.340
bireyciyak~m	.2352171	.129098	1.82	0.072**
bilgililik1	.1397504	.056874	2.46	0.016*
yapiyetkes~2	.1966386	.0666816	2.95	0.004*
gundelikpr~2	.3469821	.0971827	3.57	0.001*
pratikbili~1	.08198	.0566719	1.45	0.152
cerceveleme	.1473538	.0576814	2.55	0.013*
konumzaman~1	.0555061	.0522598	1.06	0.291
_cons	.5619982	.5789008	0.97	0.335

```
. hettest
```

Breusch-Pagan / Cook-Weisberg test for heteroskedasticity
Ho: Constant variance
Variables: fitted values of yapilasma1

chi2(1) = 7.49
Prob > chi2 = 0.062

. vif

Variable	VIF	1/VIF
cerceveleme	1.50	0.668461
yapiyetkes~2	1.48	0.674399
pratikbili~1	1.46	0.683662
yapisalyaz~6	1.34	0.747930
gundelikpr~2	1.28	0.781786
bilgililik1	1.27	0.785532
konumzaman~1	1.27	0.787438
yazlikural	1.25	0.802173
bireyciyak~m	1.16	0.862494
Mean VIF	1.33	

Yukarıdaki Modele ‘Gelir Durumu’ Değişkeninin Eklenmesi

. reg yapilasma1 gelirdurumu bireyciyaklasim bilgililik1
yapiyetkeselkaynak2 gundelikpratik2 pratikbilinc1 cerceveleme
konumzamansal1, beta

Source	SS	df	MS	Number of obs =
92				
-----+-----				F(8, 83) =
7.45				
Model	15.4639105	8	1.93298882	Prob > F =
0.0000				
Residual	21.5252199	83	.259339999	R-squared =
0.4181				
-----+-----				Adj R-squared =
0.3620				
Total	36.9891304	91	.406473961	Root MSE =
.50925				

Source	Coef.	Std. Err.	t	P> t
-----+-----				

yapilasma1				
Beta				
-----+-----				

gelirdurumu	.27917	.1059412	2.64	0.010*
.234983				
bireyciyak~m	.2589201	.1234133	2.10	0.039**
.1928444				
bilgililik1	.1133414	.0547639	2.07	0.042**
.1925267				
yapiyetkes~2	.1674836	.0623511	2.69	0.009*
.2607922				
gundelikpr~2	.3723275	.0935167	3.98	0.000*
.3696923				
pratikbili~1	.0470156	.0510276	0.92	0.360
.0887577				
cerceveleme	.1266005	.0553963	2.29	0.025**
.2311465				
konumzaman~1	.1241055	.0496104	2.50	0.014*
.2287384				
_cons	.0939965	.6274407	0.15	0.881
.				
-----+-----				

```
. hettest
```

Breusch-Pagan / Cook-Weisberg test for heteroskedasticity

Ho: Constant variance

Variables: fitted values of yapilasma1

```
chi2(1)      =    5.74  
Prob > chi2   =    0.0765
```

```
. vif
```

Variable	VIF	1/VIF
cerceveleme	1.46	0.685377
yapiyetkes~2	1.34	0.743810
pratikbili~1	1.32	0.755540
bilgililik1	1.23	0.810216
gundelikpr~2	1.23	0.813179
bireyciyak~m	1.21	0.829830
konumzaman~1	1.19	0.838598
gelirdurumu	1.13	0.881719
Mean VIF	1.27	

EK 7

YAPILAŞMA KURAMININ İŞLERLİĞİNİN PATH ANALİZİNE GÖRE TEST EDİLMESİ

Path analizi birçok farklı değişken arasındaki nedensel ilişkiyi ortaya koymak için kullanılır. Özellikle bir teorinin test edildiği durumlarda, path analizinin yapılması teorinin nasıl işlediğini istatistiksel olarak ortaya koyar ve değişkenler arasındaki güçlü bağlara göre de nedensel ilişkinin açıklanmasına yardımcı olur. Aralarında nedensel ilişki olduğu değerlendirilen değişkenler, regresyon analizi sonucunda elde edilen ‘standartlaştırılmış’ beta coefficientleri’na göre değerlendirilir. Her bir beta coefficientti, ‘standart sapma’ cinsinden hesaplanır.³²

Yapı Temelli Değişkenlerin Regresyonu

Faktör analizlerinin belirtildiği EK 5’de de ifade edildiği üzere, ‘birey’ bölümünde olduğu gibi ‘yapıyı’ temsil eden ortak bir değişken bulunamadığından, ‘Yapi’ temelli tüm değişkenler kullanılarak faktör analizi yapılmıştır. ‘Yapi’ isimli değişken yedi ‘Yapi’ temelli değişken bir araya getirilerek oluşturulmuştur. Aşağıdaki tabloda da görüldüğü üzere, beş ‘Yapi’ temelli değişkenin, ortak ‘yapi’ değişkeni ile ilişkisinde, üç değişkenin (yapısalyazilikural1, yapısalmnormatifkural1 ve yazılı olmayan kuralları ölçmede kullanılan ‘paraya düşkün’) istatistiksel olarak %5 düzeyde anlamlı bir ilişkiye sahip oldukları görülmektedir. Yine model ‘yapi’ değişkenindeki değişebilirliğin %30’unu açıklayabilmektedir. İstatistiksel olarak anlamlılığı yüksek olan değişkenlerin ‘beta’ değerleri daha yüksek çıkmıştır.

. regress yapı yapısalyazilikural1 yapısalmnormatif1 yapısalkaynakdagitimsal yapıyetkeselkaynak3 parayaduskun, beta

Source	SS	df	MS	Number of obs =
119				
-----+-----				F(5, 113) =
9.91				
Model	88.2958943	5	17.6591789	Prob > F =
0.0000				
Residual	201.353565	113	1.78188995	R-squared =
0.3048				
-----+-----				Adj R-squared =
0.2741				
Total	289.649459	118	2.45465643	Root MSE =
1.3349				

	Coef.	Std. Err.	t	P> t
-----+-----				

Beta				
-----+-----				

yapısalyaz~1	.3412001	.1429304	2.39	0.019
.2093				
yapısalmnor~1	.4241679	.1339212	3.17	0.002
.2667912				
yapısalkay~1	.0000113	.0001103	0.10	0.319
.081209				

³² Mertler ve Vannatta 2005 *Advanced and Multivariate Statistical Methods* (Pyrczak Publishing, California) s. 199 ve 200.

```

yapiyetkes~3 |      .3619855      .1261863      2.87      0.005
.2516325
parayadüşkün |      .214369      .2629947      0.82      0.417
.065206
_cons |      1.234552      1.135819      -1.09      0.279
.

```

Birey Temelli Değişkenlerin Regresyonu

İkinci olarak ‘birey’ temelli değişkenlerin, ‘konumlanma bireysel’ değişkeni ile olan ilişkisi incelenmiştir. ‘Konumlanma bireysel’ değişkeni ‘birey’ bölümündeki teoremin akışında son noktayı oluşturduğundan, ortak değişken olarak tüm ‘birey’ temelli değişkenleri temsil alınımıştır. Bilindiği üzere, “Yapılaşma Kuramı”nda ‘gündelik pratikler’ ve ‘insanın bilgililiği’ ile başlayan bireyin yapıdaki etkinliği süreci, en son ‘bireyin kendisini konumlandırması’ ile sonuçlanmaktadır.

Aşağıdaki tabloya göre, ‘gündelik pratik’ değişkeni de dahil edilirse, ‘cerceveleme’ ve ‘konumlanma’ değişkenleri %5 düzeyinde istatistiksel olarak anlamlıdır. Modelde kullanılan tüm değişkenler, ‘konumlanma bireysel’ değişkenindeki ‘değişebilirliğin’ %52’sini açıklamaktadır.

```

regress konumlanmabireysel gundelikpratik1 bilgililik4 pratikbilinc1
routines cerceveleme konumzaman1, beta

```

Source	SS	df	MS	Number of obs =
Model	86.9748987	6	14.4958165	F(6, 96) =
Residual	79.0833537	96	.823784935	Prob > F =
Total	166.058252	102	1.62802208	R-squared =
				Adj R-squared =
				Root MSE =

	Coef.	Std. Err.	t	P> t
konumlanma~1				
Beta				
gundelikpr~1	.2151726	.1133867	-1.90	0.061
bilgililik4	.1004401	.0592595	1.69	0.093
pratikbili~1	.0884669	.0830924	1.06	0.290
routines	.1412576	.0890347	1.59	0.116
cerceveleme	.3979787	.0887477	4.48	0.000
konumzaman~1	.3978297	.0788624	5.04	0.000
_cons	.3252274	.5711105	0.57	0.570

“Yapılaşma Kuramı”na göre, gerek ‘Yapi’ ve gerekse de ‘birey’ değişkeni karşılıklı olarak birbirlerinden etkilendiği gibi, her ikisi aynı zamanda ‘uzam’, ‘zaman’ ve ‘süreklilik’ değişkenlerinden de etkilenmektedirler. Aşağıdaki tablolar bunun nasıl gerçekleştiğinin göstergesidir:

Yapı Değişkeninin ‘Birey’, ‘Zaman’, ‘Uzam’ Ve ‘Süreklilik’ Değişkeni İle İlişkisi

Aşağıdaki tabloya göre, ‘yapi’ değişkeni, sadece ‘uzam’ değişkeni ile %5 düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı bir ilişkiye sahiptir. Beta katsayılarına bakıldığında, her bir değişkenin birbirlerine yakın değerlerde ‘yapi’ değişkenini etkilediği görülmektedir.

```
. regress yapı konumlanmabireysel zaman uzam sureklilik, beta
```

Source	SS	df	MS	Number of obs =
103				
-----+-----				F(4, 98) =
2.38				
Model	27.7447836	4	6.93619589	Prob > F =
0.0569				
Residual	285.761301	98	2.91593164	R-squared =
0.0885				
-----+-----				Adj R-squared =
0.0513				
Total	313.506084	102	3.07358906	Root MSE =
1.7076				

yapi	Coef.	Std. Err.	t	P> t
Beta				
-----+-----				
--				
konumlanma~1	.1736074	.1539696	1.13	0.262
.1308999				
zaman	.3500878	.1680517	-2.08	0.040
.2339149				
uzam	.2221822	.1723832	1.29	0.200
.1459086				
sureklilik	.1955859	.1618529	1.21	0.230
.1317391				
_cons	3.433358	.7936779	4.33	0.000
.				
-----+-----				

‘Birey’ Değişkeninin ‘Yapi’, ‘Zaman’, ‘Uzam’ Ve ‘Süreklilik’ Değişkeni İle İlişkisi

Aşağıdaki tablo, bir üstteki tabloya göre çok daha ilginç sonuçları barındırmaktadır. Gerek ‘zaman’ ve gerekse de ‘uzam’, ‘birey’ üzerinde daha güçlü etkiye sahiptir.

```
. regress konumlanmabireysel zaman uzam sureklilik, beta
```

Source	SS	df	MS	Number of obs =
Model	55.2323088	3	18.4107696	103
Residual	123.000701	99	1.24243132	
Total	178.23301	102	1.74738245	

F(3, 99) = 14.82
 Prob > F = 0.0000
 R-squared = 0.3099
 Adj R-squared = 0.2890
 Root MSE = 1.1146

	Coef.	Std. Err.	t	P> t
zaman	.5223974	.0963153	5.42	0.000
uzam	.3334114	.107418	3.10	0.002
sureklilik	.1575059	.104457	-1.51	0.135
_cons	.9493488	.5092122	1.86	0.065

‘Yapı’ ‘Birey’ ‘Zaman’ ‘Uzam’ ‘Süreklilik’ Değişkenlerinin ‘Yapılaşma’ Değişkeni İle İlişkisi

Son olarak “Yapılaşma Kuramı”na göre, ‘yapılaşma’ değişkeni üzerinde etkisi olduğu bilinen değişkenlerin ilişkisi incelenmiştir. ‘Yapı’, ‘birey’, ‘zaman’, ‘uzam’ ve ‘süreklilik’ değişkenlerinin ‘yapılaşma’ değişkeni ile olan regresyon analizine göre, ‘yani’ ve ‘birey’ değişkenleri istatistiksel olarak %5 düzeyinde Anlamlı bir ilişkiye sahiptir. Yine bunların ‘beta coefficient’leri daha yüksek çıkmıştır. Model yapılaşma değişkenindeki değişebilirliğin %23’ünü açıklamaktadır.

```
regress yapilasma3 konumlanmabireysel yapi zaman uzam sureklilik, beta
```

Source	SS	df	MS	Number of obs =
Model	4.62104638	5	.924209276	98
Residual	29.7871169	92	.32377301	
Total	34.4081633	97	.354723333	

F(5, 92) = 2.85
 Prob > F = 0.0193
 R-squared = 0.2343
 Adj R-squared = 0.1873
 Root MSE = .56901

	Coef.	Std. Err.	t	P> t
yapilasma3				

```

konumlanma~1 | .1014103 .0567354 1.79 0.077
.2192105
      yapi | .078167 .0339761 2.30 0.024
.2356644
      zaman | .0108493 .0626089 0.17 0.288
.1112467
      uzam | .0448953 .0599279 0.75 0.456
.0852733
      sureklilik | .0442985 .055042 0.80 0.123
.1787808
      _cons | 2.256856 .293356 7.69 0.000
.

```

Öte yandan, kullanılan regrestyon analizi, multicollinearity (VIF değeri 5'den düşük) ve heterokedasticity (Probability değeri 0.05'den büyük) yönünden bir sorun taşımamaktadır.

```
. hettest
```

```

Breusch-Pagan / Cook-Weisberg test for heteroskedasticity
Ho: Constant variance
Variables: fitted values of yapilasma3

```

```

      chi2(1)      =      0.58
      Prob > chi2   =      0.4481

```

```

. vif
      Variable |      VIF      1/VIF
-----+-----
konumlanma~1 |      1.60      0.625623
      zaman |      1.60      0.625935
      uzam |      1.38      0.726267
      sureklilik |      1.29      0.773272
      yapi |      1.12      0.896792
-----+-----
      Mean VIF |      1.40

```

EK 8

ÇALIŞMADA KULLANILAN CHI-SQUARE İLİŞKİ DÜZEYİNE İLİŞKİN ANALİZ

‘Yapılaşma’ ve ‘Belediye Başkanlığı’ Değişkeni Arasındaki İlişki

. tab yapılasma belediye başkanlığı, col				
yapılasma	belediye			Total
	B1	B2	B3	
1	3	12	0	15
	7.50	27.91	0.00	12.10
1.166667	4	1	0	5
	10.00	2.33	0.00	4.03
1.333333	10	3	17	30
	25.00	6.98	41.46	24.19
1.4	1	1	2	4
	2.50	2.33	4.88	3.23
1.5	2	2	4	8
	5.00	4.65	9.76	6.45
1.6	0	1	0	1
	0.00	2.33	0.00	0.81
1.666667	2	3	8	13
	5.00	6.98	19.51	10.48
1.8	1	0	0	1
	2.50	0.00	0.00	0.81
1.833333	2	2	3	7
	5.00	4.65	7.32	5.65
2	6	10	5	21
	15.00	23.26	12.20	16.94
2.166667	2	0	0	2
	5.00	0.00	0.00	1.61
2.2	2	0	0	2
	5.00	0.00	0.00	1.61
2.333333	2	1	2	5
	5.00	2.33	4.88	4.03
2.4	2	1	0	3
	5.00	2.33	0.00	2.42
2.5	0	1	0	1
	0.00	2.33	0.00	0.81
2.666667	1	1	0	2
	2.50	2.33	0.00	1.61
3	0	3	0	3
	0.00	6.98	0.00	2.42
3.6	0	1	0	1
	0.00	2.33	0.00	0.81

Total	40	43	41	124
	100.00	100.00	100.00	100.00

‘Yapılaşmagenel’ ve ‘Belediye başkanlığı’ Değişkenleri Arasındaki Ki-Kare Testi

. tab Yapılaşmagenel belediye başkanlığı, chi

yapilasmag enel	B1	B2	B3	Total
1	16	16	15	47
1.333333	2	1	13	16
1.5	0	2	0	2
1.666667	5	5	8	18
2	13	11	5	29
2.333333	0	3	0	3
2.5	1	0	0	1
2.666667	1	0	0	1
3	1	4	0	5
4	0	1	0	1
4.333333	1	0	0	1
Total	40	43	41	124

Pearson chi2(20) = 44.1902 Pr = 0.001

‘Yapılaşma2’ ve ‘Belediye başkanlığı’ Değişkenleri Arasındaki Ki-Kare Testi

. tab yapılasma2 belediye başkanlığı, chi

iplen yaparken vermeyi düşündünüz paradan daha fazlasını ödemek zorunda bıralı	B1	B2	B3	Total
evet	23	17	24	64
hayır	13	15	17	45
bir fikrim yok	3	9	0	12
Total	39	41	41	121

Pearson chi2(4) = 12.1412 Pr = 0.016

. tab yapilasma2 belediye başkanlığı, col

Key
frequency
column percentage

ipler yaparken vermeyi dübündüünüz paradan daha fazlasını ödemek zorunda byralý	belediye			
	B1	B2	B3	Total
evet	23 58.97	17 41.46	24 58.54	64 52.89
hayýr	13 33.33	15 36.59	17 41.46	45 37.19
bir fikrim yok	3 7.69	9 21.95	0 0.00	12 9.92
Total	39 100.00	41 100.00	41 100.00	121 100.00

‘Yapılma3’ ve ‘Belediye başkanlığı’ Değişkenleri Arasındaki Ki-Kare Testi

. tab yapilasma3 belediye başkanlığı, chi

son bir yıl				
içinde küçük				
hediye				
uygunsuz ödeme				
yapmanız		belediye		
istendi mi?	B1	B2	B3	Total
-----+-----				
evet	18	18	30	66
hayır	17	16	11	44
bir fikrim yok	2	6	0	8
11	1	0	0	1
-----+-----				
Total	38	40	41	119

Pearson chi2(6) = 14.5009 Pr = 0.025

. tab yapilasma3 belediye başkanlığı, col

Key
frequency
column percentage

son bir yıl içinde küçük hediye uygunsuz ödeme yapmanız istendi mi?	B1	B2	B3	Total
evet	18 47.37	18 45.00	30 73.17	66 55.46
hayır	17 44.74	16 40.00	11 26.83	44 36.97
bir fikrim yok	2 5.26	6 15.00	0 0.00	8 6.72
11	1 2.63	0 0.00	0 0.00	1 0.84
Total	38 100.00	40 100.00	41 100.00	119 100.00

‘Yapılama1’ ve ‘Meslek Grubu’ Değişkenleri Arasındaki Ki-Kare Testi

. tab meslekgrubu yapilasma1, chi

meslek grubu	hediye vermeyi kabul ettiniz mi?	evet	hayır	bir fikri	6
Total					
--					
müteahhit		31	18	7	0
56					
umuma açık işletme sa		30	20	2	1
53					
--					
Total		61	38	9	1
109					

Pearson chi2(3) = 3.8198 Pr = 0.282

‘Yapılama2’ ve ‘Meslek Grubu’ Değişkenleri Arasındaki Ki-Kare Testi

. tab meslekgrubu yapilasma2, chi

meslek grubu	işlem yaparken vermeyi düşündüğünüz paradan daha fazlasını ödemek zorunda buralı	evet	hayır	bir fikri	Total
müteahhit		32	23	5	60
umuma açık işletme sa		32	22	7	61
Total		64	45	12	121

Pearson chi2(2) = 0.3473 Pr = 0.841

‘Yapılaşma3’ ve ‘Meslek Grubu’ Değişkenleri Arasındaki Ki-Kare Testi

. tab meslek grubu yapilasma3, chi

		son bir yıl içinde küçük hediye uygunsuz ödeme yapmanız istendi mi?			
meslek grubu		evet	hayır	bir fikri	
Total					11
-----+-----+-----					
--	müteahhit	37	21	4	0
62	umuma açık işletme sa	29	23	4	1
57					
-----+-----+-----					
--	Total	66	44	8	1
119					

Pearson chi2(3) = 1.8538 Pr = 0.603

‘Yapılaşma1’ ve ‘Eğitim Durumu’ Değişkenleri Arasındaki Ki-Kare Testi

. tab eğitimdurumu yapilasma1, chi

		hediye vermeyi kabul ettiniz mi?			
egitim durumu		evet	hayır	bir fikri	
Total					6
-----+-----+-----					
-	ilkokul terk	1	1	1	0
3	ilkokul	1	5	1	0
7	ortaokul terk	3	6	0	0
9	ortaokul	15	8	1	0
24	lise	18	11	2	1
32	lise terk	10	2	1	0
13	üniversite	13	5	3	0
21					
-----+-----+-----					
-	Total	61	38	9	1
109					

Pearson chi2(18) = 19.3885 Pr = 0.368

‘Yapılaşma1’ ve ‘Medeni Durum’ Değişkenleri Arasındaki Ki-Kare Testi

. tab medenidurum yapilasma1, chi

		hediye vermeyi kabul ettiniz mi?				Total
medeni durum		evet	hayır	bir fikri		
-----+-----+-----+-----+-----						
	evli	40	29	8	0	77
hiç evlenmemiş		9	3	0	0	12
bölenmiş		5	4	1	1	11
dul		3	2	0	0	5
-----+-----+-----+-----+-----						
	Total	57	38	9	1	105

Pearson chi2(9) = 11.9986 Pr = 0.213

‘Rüşvet1’ ve ‘Yapılaşma1’ Değişkenleri Arasındaki Ki-Kare Testi

```
. tab rusvet1 yapilasma1, chi
```

belediye çalýbanýný n yaptýđý bir ip karpýlýđýn da para istemesi rüpvetir	hediye vermeyi kabul ettiniz mi?			6	Total
	evet	hayýr	bir fikri		
1	3	2	1	0	6
2	3	1	0	0	4
3	6	2	1	0	9
4	12	6	2	1	21
5	36	26	3	0	65
Total	60	37	7	1	105

Pearson chi2(12) = 7.7965 Pr = 0.801

‘Rüşvet2’ ve ‘Yapılaşma1’ Değişkenleri Arasındaki Ki-Kare Testi

```
. tab rusvet 1 yapilasma1, chi
```

```
rusvet ambiguous abbreviation  
r(111);
```

```
. tab rusvet1 yapilasma1, chi
```

belediye çalýbanýný n yaptýđý bir ip karpýlýđýn da para istemesi rüpvetir	hediye vermeyi kabul ettiniz mi?			6	Total
	evet	hayýr	bir fikri		
1	3	2	1	0	6
2	3	1	0	0	4
3	6	2	1	0	9
4	12	6	2	1	21
5	36	26	3	0	65
Total	60	37	7	1	105

Pearson chi2(12) = 7.7965 Pr = 0.801

‘Rüşvet1’ ve ‘Belediye Başkanlığı’ Değişkenleri Arasındaki Ki-Kare Testi

. tab rusvet1 belediye başkanlığı, chi

belediye				
çalıpanın				
n yaptı				
bir ip				
karpılydın				
da para				
istemesi				
rüşvettir				
	B1	B2	B3	Total
1	0	8	0	8
2	2	3	0	5
3	4	8	0	12
4	8	7	9	24
5	23	16	32	71
Total	37	42	41	120

Pearson chi2(8) = 31.1956 Pr = 0.000

‘Rüşvet5’ ve ‘Belediye Başkanlığı’ Değişkenleri Arasındaki Ki-Kare Testi

. tab rusvet5 belediye başkanlığı, chi

yapılan ip				
karpılynda				
vatandaşın				
gönlünden				
kaparak				
verdiği				
bahşip				
rüşvettir				
	B1	B2	B3	Total
0	4	2	16	22
1	9	8	17	34
2	6	6	2	14
3	6	6	3	15
4	5	7	1	13
5	8	10	1	19
Total	38	39	40	117

Pearson chi2(10) = 34.2459 Pr = 0.000

. tab rusvet5 belediye başkanlığı, col				
yapılan iş				
karşılığında				
vatanın				
gönlünden				
kaparak				
verdiği				
bağış				
rüsvettir				
	B1	B2	B3	Total
0	4	2	16	22
	10.53	5.13	40.00	18.80
1	9	8	17	34
	23.68	20.51	42.50	29.06
2	6	6	2	14
	15.79	15.38	5.00	11.97
3	6	6	3	15
	15.79	15.38	7.50	12.82
4	5	7	1	13
	13.16	17.95	2.50	11.11
5	8	10	1	19
	21.05	25.64	2.50	16.24
Total	38	39	40	117
	100.00	100.00	100.00	100.00

‘Rüşvet3’ ve ‘Belediye Başkanlığı’ Değişkenleri Arasındaki Ki-Kare Testi

. tab rusvet3 belediye başkanlığı, chi				
vatanın				
belediye				
çalışması				
için				
getirdiği				
küçük				
hediye				
rüsvettir				
	B1	B2	B3	Total
0	5	0	15	20
1	3	8	18	29
2	6	5	4	15
3	8	12	3	23
4	7	6	1	14
5	8	9	0	17
Total	37	40	41	118

Pearson chi2(10) = 47.1457 Pr = 0.000

Faktör Analizinde Elde Edilen Değişkenlerin Ki-Kare Testi

‘Yazılı Kural’ ve ‘Belediye Başkanlığı’ Değişkenleri Arasındaki Ki-Kare Testi

	belediye			
yazlikural	B1	B2	B3	Total
1.333333	0	0	1	1
1.666667	1	3	1	5
2	0	1	0	1
2.333333	1	0	0	1
2.666667	1	2	0	3
3	2	8	0	10
3.333333	3	1	1	5
3.5	1	0	0	1
3.666667	7	2	5	14
4	12	6	9	27
4.333333	6	4	7	17
4.666667	1	3	11	15
5	4	12	4	20
Total	39	43	41	123

‘Yolsuzluk Normu’ ve ‘Belediye Başkanlığı’ Değişkenleri Arasındaki Ki-Kare Testi

	belediye			
yolsuzlukn ormu	B1	B2	B3	Total
1.75	1	2	1	4
2	0	1	1	2
2.5	1	1	0	2
2.75	3	0	0	3
3	2	4	1	7
3.25	3	4	0	7

3.5	5	7	1	13
3.75	7	2	9	18
4	3	7	7	17
4.25	5	7	10	22
4.333333	0	0	1	1
4.5	2	0	7	9
4.75	3	1	1	5
5	5	7	1	13
-----+-----+-----				
Total	40	43	41	124

‘Bürokratin Bilgililiği’ ve ‘Belediye Başkanlığı’ Değişkenleri Arasındaki

Ki-Kare Testi

‘Bürokratin Bilgililiği’ ile ilgili Chi-Square Testi

bürokratin				
bilgililik	belediye			
i	B1	B2	B3	Total
-----+-----+-----				
1.5	2	1	12	15
2	5	5	1	11
2.5	2	3	0	5
3	6	11	3	20
3.5	1	5	0	6
4	7	4	3	14
4.5	2	1	0	3
5	6	8	1	15
-----+-----+-----				
Total	39	39	41	119

‘Pratik Bilinç’ İle İlgili Chi-Square Testi

pratikbili	belediye			
nc	B1	B2	B3	Total
-----+-----+-----				
1	1	2	0	3
1.333333	0	2	1	3
1.666667	0	1	0	1
2.333333	1	2	0	3
2.5	0	1	0	1
2.666667	2	0	0	2
3	4	7	1	12
3.333333	1	2	3	6
3.5	0	0	1	1
3.666667	6	8	1	15
4	3	8	10	21
4.333333	4	2	12	18
4.5	1	0	0	1
4.666667	8	1	8	17
5	8	6	4	18
-----+-----+-----				
Total	39	42	41	122